

**MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI**

**OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM**

Tárgy:

**a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003.
(XII.17.) Korm. rendelet módosításáról**

2007. május

Készítette: Brassói Sándor, Balogh Lászlóné Látta: Brassói Sándor Jóváhagyta: dr. Szüdi János

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

I.

Vezetői összefoglaló

1. Tartalmi összefoglaló

A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet mellékletében lévő és a magyar közoktatás tartalmi szabályozásának alapját képező dokumentum felülvizsgálatára - legalább háromévenként - a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban Kt.) 93. § (1) bekezdés b) pontja kötelezi az oktatási és kulturális minisztert.

A Nat-2003 felülvizsgálata során jogi, oktatáspolitikai és általános pedagógiai szempontok érvényesültek.

A 2003-2006-os időszakban többször módosult a közoktatási törvény, amelynek a Nat kormányrendeletre is közvetlen hatása van.

Az Európai Unió kialakította azt a nyolc elemből álló kulcskompetencia keretrendszert¹, amely a gazdaság világában és a modern társadalomban történő boldoguláshoz, a tudás megszerzéséhez és megújításához, az élethosszig tartó tanulás paradigmájához, a műveltség igényének kialakulásához, valamint a személyes önmegvalósításhoz szükséges kompetenciákat tartalmazza (kommunikáció anyanyelven, kommunikáció idegen nyelven, matematikai és természettudományos, digitális, tanulni tanulási, szociális, vállalkozói kompetencia, kulturális kifejezőképesség). Hazai szinten a Nat felülvizsgálata szempontjából fontos további tényező a kompetencia-alapú tartalmi szabályozási rendszer fokozottabb érvényre jutása (kétszintű érettségi vizsga követelményrendszere, az oktatási programcsomagok kompetenciaterületei, a kompetenciamérések tartalmi kerete).

Az általános pedagógiai szempontok közül a legfontosabbak: az 1-4. évfolyam fejlesztési feladatainak felülvizsgálata, az Európai Unió kulcskompetencia keretrendszerének Nat-ba történő integrálása, az 5. és a 6. évfolyamon folyó nevelés-oktatás pedagógiai szempontjainak beépítése, a kiemelt fejlesztési feladatok és a műveltségterületek koherenciájának növelése és a 9-12. évfolyam fejlesztési feladatainak felülvizsgálata az általános képzés és a szakképzés szempontjából.

Az alaptanterv több olyan új elemmel is kiegészült, amelyek a 2003. évi Nat-ban nem, illetve kevésbé hangsúlyosan voltak jelen. Így meg kell említenünk, tehát az alábbi hangsúlyosabbá formálódott részeket a Nat bevezető fejezetében „Az iskolai nevelés-oktatás közös értékei” részben:

- Ide került beépítésre az EU nyolc kulcskompetenciát tartalmazó keretrendszere adaptáció révén,

A Nat-ban megfogalmazott „Kiemelt fejlesztési feladatok” című fejezet is kiegészült az alábbi címek terén, összefüggésben az EU tagságból adódó feladatokkal, illetve a tudatos állampolgári léttel összefüggő társadalomismereti kiemelt fejlesztési célokkal:

- Európai azonosságtudat – egyetemes kultúra
- Aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés
- Állampolgári és jogi ismeretek

¹ A Nemzeti alaptantervben megjelenő kulcskompetenciák alapját a *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning* (2006/962/EC) című dokumentum képezi

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

- Tanulni tanulás képessége
- Oktatásszervezési kérdések
- Társadalmi befogadással kapcsolatos elemek

További hangsúlyt kapott és önálló résszel bővül a „Gazdasági ismeretek” című fejezet az MNB, illetve a PM és a PSZÁF kezdeményezésére, amely szervezeteknek – az OKM bevonásával - pénzügyi ismeretek szakértői kerekasztalt hoztak létre annak érdekében, ahogy a magyar pénzügyi kultúra és a pénzügyi ismeretek alaposabb tantervi megalapozása révén már az iskolás korban is megvalósulhasson.

Megerősítettük a Gönczöl Bizottság javaslataival összefüggésben az állampolgári és az aktív állampolgársággal kapcsolatos elemeket is.

Új fejezettel egészült ki a Nat 2003, amely címe „A NAT és a helyi szintű szabályozás” lett. Ez a fejezet tartalmazza a 2003. évi tv. módosítás során megjelenített új és korszerű oktatásszervezési eljárásokat (évismétlés korlátozása, szöveges értékelés és helyi szintű értékelés, belső vizsgák megszervezésének kérdései, és magasabb évfolyamra lépés, szakrendszerű-nem szakrendszerű oktatás az 5., 6. évfolyamokon) a pedagógiai-tartalmi kérdésekkel összefüggésben.

Pontosításra került a „Nat felépítése” című fejezet is annak érdekében, hogy a Kt. 8.§ ban megfogalmazott oktatási szakaszok a tartalmi szabályozó dokumentummal összhangba kerüljenek, és egyértelműen támogassák az iskolák pedagógiai tevékenységét. A Nat műveltségterületek felülvizsgálatát a Nat bizottság által felügyelt s az egyes műveltségterületek felülvizsgálatára létrejött Operatív Bizottságok 2006. december 22-én befejezték. Az ezekben közreműködő tantárgyi-műveltségterületi szakértők a Nemzeti alaptanterv eredeti szövegének módosított változatát szerkesztették és elvégezték nyelvi lektorálását is.

A Nat felülvizsgálata során nem hozunk létre új Nat-ot, hanem a Nat-2003 dokumentumot csak átdolgoztuk. Mivel a felülvizsgálat álláspontunk szerint nem érinti a Nat 2003 alapfilozófiáját, hanem csak kiegészíti és pontosítja azt, az iskoláknak a helyi tanterveiket a kiadást követő fél éven belül hozzá kell majd igazítaniuk az új dokumentumhoz, ám mindez nem jelent az iskolák számára jelentős többletterheket.

A jelenleg elindított közoktatásról szóló törvénymódosításba beemelve tovább a Nat bizottság azon javaslatát, amely alapján a Nat kötelező felülvizsgálatának idejét öt évre emeljük a jelenlegi három év helyett.

2. A kormányprogramhoz való viszony

A javaslat összhangban áll a kormányprogramban foglaltakkal, megerősíti a közoktatásban a kompetenciaalapú oktatást, támogatja az iskolai tantervekben, a kerettantervekben és a tankönyvekben az élethosszig tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák elsajátítását.

Az ún. „**Gönczöl-jelentés**” (a 2006. szeptember-októberi demonstrációkkal, utcai rendezvényekkel és rendfenntartó intézkedésekkel kapcsolatos eseményekről készült vizsgálati jelentés), valamint „**A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája [115/2003. (X.28.) OGY hat.]**” alapján a Nat-ban foglalt fejlesztési feladatok is kiegészültek az „Aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés” fejezettel. Ennek legfontosabb mondanivalója, hogy az aktív állampolgári magatartáshoz szükséges részképességek (pl. a társadalmi viszonyrendszerek felismerésének képessége, a konfliktuskezelés, az együttműködés képessége), értékorientációk,

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

beállítódások (pl. felelősség, autonóm cselekvés, megbízhatóság, tolerancia, társadalmilag elfogadott viselkedés) elsajátítását döntően a tanulók aktív részvételére építő tanítás- és tanulásszervezési eljárások minősége, illetve az iskolai élet demokratikus gyakorlata biztosíthatja. A Nat „Ember és társadalom” fejezete a kiemelt fejlesztési feladatának tekinti a személyiség és az emberi jogok tisztelgetésére nevelést, a nemzeti identitás, a történelmi és állampolgári tudat erősítését, a szociális érzékenységet, az életkornak megfelelő társadalmi problémák iránti nyitottságot, a környezetért érzett felelősséget, más kultúrák megismerését és elfogadását, a humánus, értékeket védő magatartást, valamint a demokratikus intézményrendszer használatához szükséges ismeretek és képességek fejlesztését.

A **„Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégiáról szóló határozatban** foglaltaknak megfelelően a Nat Testi és lelki egészség kiemelt fejlesztési területében már erőteljes hangsúlyt kap, hogy az iskola nyújtjon támogatást a gyerekeknek – különösen a serdülőknek – a káros függőségekhez vezető szokások (pl. dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás, helytelen táplálkozás) kialakulásának megelőzésében. Az iskola megkerülhetetlen feladata továbbá, hogy foglalkozzon a szexuális kultúra és magatartás kérdéseivel, a családi életre, a felelős, örömteli párkapcsolatokra történő felkészítéssel. Ebben a pedagógusok életvitelének is jelentős szerepe van.

3. Várható gazdasági hatások

A javaslatban foglaltaknak nincs közvetlen költségvetési kihatása.

4. Várható társadalmi hatások

A közoktatás rendszerében és áttételesen az oktatás ágazat egészében is megerősödik a kulcskompetenciák szerepe, nagyobb hangsúlyt kapnak a mindennapi élethelyzetekhez szükséges készségeket, képességeket támogató tanulási folyamatok.

5. Európai Unió vonatkozások

A Nemzeti alaptantervben megjelenő kulcskompetenciák alapját a „Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning (2006/962/EC)” című dokumentum képezi, a módosítás során az EU ajánlást beépítettük a hazai Nat tervezetébe, ezért a módosítás az Európai Parlament és Tanács vonatkozó rendelkezéseivel teljes összhangban áll.

6. Javaslat a sajtó tájékoztatására

Az előterjesztés kommunikációja	Igen	Nem
Javasolt-e a kommunikáció	x	
Kormányülést követő szóvivői tájékoztató	x	
Tárcaközlemény	x	
Tárca által szervezett sajtótájékoztatón	x	
További szakmai programok szervezése		x
A kommunikáció tartalma (sajtózáradék):		
Tárcán belüli nyilatkozók szintje:		

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Kérem a Kormányt, hogy az előterjesztést fogadja el.

Budapest, 2007. május „ „

Dr. Hiller István

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

II.

Határozati javaslat

A Kormány megtárgyalta és elfogadta „a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII.17.) Korm. rendelet módosításáról” szóló előterjesztést és elrendeli az előterjesztés mellékletét képező kormányrendeletnek a Magyar Közlönyben történő kihirdetését.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Melléklet az /2007. sz. előterjesztéshez

A Kormány

..../2007. (....)

r e n d e l e t e

**a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló
243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet módosításáról**

A közoktatásról szóló - többször módosított - 1993. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban: közoktatásról szóló törvény) 94. §-a (3) bekezdésének *b)* pontjában kapott felhatalmazás alapján, továbbá a közoktatásról szóló törvény 8/A. §-ának és a 45. §-ának (2) bekezdésében foglaltak végrehajtására a Kormány a következőket rendeli el:

1. §

A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet (a továbbiakban: R.) a következő 2/A. §-sal egészül ki:

„2/A. § A helyi tantervnek biztosítania kell, hogy az alapfokú nevelés-oktatás pedagógiai szakaszán a bevezető és a kezdő szakaszban a tanítás-tanulás szervezése játékos formában, a tanulói közreműködésre építve, az érdeklődés felkeltésére, a problémák felvételére, a megoldáskeresésre, és a tanulói képességek fejlesztését szolgáló ismeretek elsajátítására irányuljon. Az alapozó és a fejlesztő szakaszban a tanulói terhelés a tanulói képességekhez igazodva kell, hogy növekedjen.”

2. §

A R. 8. §-a a következő (2) bekezdéssel egészül ki, ezzel egyidejűleg a § jelenlegi szövegének jelölése (1) bekezdésre változik:

"(2) Azokon a tanítási napokon, amikor a tanuló a tanév rendjében meghatározott mérési feladatok végrehajtásában vesz részt, más tanóra foglalkozáson való részvételre a művészeti és a testnevelési órák kivételével nem kötelezhető."

3. §

A R. a következő címmel és 9/A-9/G. §-al egészül ki:

Az iskolai oktatásszervezés egyes feladatai

Az angol nyelvre történő felkészülés

9/A. § A középiskola a tanulói részére az angol nyelv elsajátításához szükséges felkészülés lehetőségét biztosíthatja tanórai foglalkozás megszervezésével, tanórán kívüli foglalkozás megszervezésével, másik középiskolával kötött megállapodás keretében, egyéni felkészülés megszervezésével és ahhoz kapcsolódó feltételek és konzultáció biztosításával.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A kiegészítő kisebbségi oktatás

9/B. § A kiegészítő kisebbségi oktatás a nyelvoktató kisebbségi oktatás követelményei szerint biztosítja a kisebbség nyelvének tanulását, az önismeret kialakítását, a kisebbségi jogok megismerését és gyakorlását.

Az iskolaotthonos nevelés és oktatás

9/C. § Az iskolaotthonos nevelés és oktatás - a nem szakrendszerű oktatásra alapozva - egységes keretbe foglalja a tanulók egyéni képességéhez igazodó fejlesztés teljes folyamatát, biztosítva a tanulóknak a pihenés, a kikapcsolódás, a szórakozás és a testmozgás lehetőségét.

A képesség-kibontakoztató felkészítés

9/D. § A képesség-kibontakoztató felkészítés a személyiségfejlesztés, a közösségfejlesztés segítségével járul hozzá a tanulási kudarcból, a szociális hátrányból eredő lemaradás csökkentéséhez, a tanuló egyéni képességének, tehetségének kibontakoztatásához, tanulási, továbbtanulási esélyének növeléséhez. A képesség-kibontakoztató felkészítés megszervezhető integrált felkészítésként is, ha a közösségfejlesztés, és a személyiségfejlesztés a halmozottan hátrányos helyzetű és az e körbe nem tartozó tanulók közös felkészítése keretében valósul meg, kiegészülve a társadalmi kirekesztés minden formáját elutasító, a bármely oknál fogva hátrányos helyzetben lévők, vagy kisebbségi közösségbe tartozók társadalmi beilleszkedését elfogadó és segítő készségek, képességek kialakításával.

Az alapfokú művészetoktatást folytató egységes iskola

9/E. § Az alapfokú művészetoktatás követelményeit feldolgozó egységes iskola a művészetoktatás követelményeire történő felkészítéssel segíti az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség kialakulását, megszilárdulását.

A Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Programja

9/F. § (1) A Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Kollégiumi Program célja, hogy a kollégium és az iskola összehangolt pedagógiai tevékenység keretében, a kulcskompetenciák fejlesztésével felkészítse a hátrányos helyzetű tanulót a középiskola, a szakiskola megkezdésére és segítse a tanulmányok sikeres befejezését.

(2) A Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Program célja, hogy az iskola és a kollégium összehangolt pedagógiai tevékenység keretében - a tehetséggondozás és a tanulók tudásbeli, valamint kulturális különbségének megszüntetését szolgáló program alkalmazásával - esélyt teremtsen a hátrányos helyzetű tanulóknak a felsőoktatási tanulmányok megkezdéséhez.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A közoktatási típusú sportiskolai nevelés és oktatás

9/G. § A közoktatási típusú sportiskola pedagógiai tevékenysége biztosítja a rendszeres mozgás, sportolás, a mindennapi testedzés igényének kialakítását, olyan tudásrendszer közvetítésével, amely segíti a sportoló tanulókat a természetben, a társadalomban és a sport világában való eligazodásban, önmaguk megismerésében, sportspecifikus tudáselemek közvetítésével pedig megteremti a lehetőséget ahhoz, hogy a tanuló élsportolóvá váljon.

4. §

Az a R. a következő címmel és 9/H. §-al egészül ki:

" Az oktatási program (pedagógiai rendszer) kiadása

(1) Az oktatásért felelős miniszter a közoktatásról szóló törvény 95. § (1) bekezdésének j) pontja alapján oktatási program (pedagógiai rendszer) kiadása előtt beszerzi az Országos Köznevelési Tanács javaslatát. Az Országos Köznevelési Tanács abban a kérdésben foglal állást, hogy az oktatási program (pedagógiai rendszer) egyes elemei összhangban állnak-e a - külön jogszabály alapján akkreditált -, az oktatási program (pedagógiai rendszer) részeként benyújtott kerettantervvvel.

(2) Az oktatási program (pedagógiai rendszer) részeként kiadott információhordozók, feladathordozók tankönyvvé nyilváníthatók. Az oktatási program (pedagógiai rendszer) részeként kiadott információhordozók, feladathordozók - külön jogszabály szerinti - jóváhagyási eljárása során azt kell vizsgálni, hogy megfelel-e a kiadott oktatási program (pedagógiai) rendszer részét alkotó kerettantervben foglaltaknak, biztosítja-e az oktatási program (pedagógiai) rendszer végrehajtását. A tankönyvvé nyilvánított információhordozón, feladathordozón fel kell tüntetni, hogy melyik oktatási program (pedagógiai) rendszer része, továbbá azt is, hogy a tankönyv csak az oktatási program ((pedagógiai rendszer) többi elemével együtt alkalmazható.

(3) A (2) bekezdésben foglaltakat az oktatási program (pedagógiai rendszer) részeként kiadott továbbképzési programok tekintetében is alkalmazni kell."

5. §

Az R. a következő 11/A-11/B. §-al egészül ki:

11/A. § A 9/B-9/G. §-ban szabályozott nevelő és oktató munka kerettanterv alapján szervezhető meg.

11/B. § A 9/B-9/G. §-ban szabályozott nevelő és oktató munkát az oktatásért felelős miniszter által kiadott rendelet szerint lehet megszervezni.

6. §

Az R. melléklete helyébe e rendelet melléklete lép.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

7. §

(1) Ez a rendelet a kihirdetését követő tizenötödik napon lép hatályba.

(2) A 9/B-9/G. §-ban szabályozott nevelő és oktató munka kerettanterv szerint elkészített pedagógiai program alapján történő megszervezésének kötelező időpontját az adott nevelő és oktató munkához kiadott kerettanterv határozza meg. Addig az időpontig, míg a kerettanterv nem került kiadásra, a 9/B-9/G. §-ben szabályozott nevelő és oktató munkát a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (II. 8) MKM rendelet 39/B-39/F. §-ában meghatározottak szerint lehet megszervezni.

(3) Az iskolák az e rendelet melléklete alapján 2007. december 31-éig áttekintik pedagógiai programjukat, és a szükséges változtatásokat átvezetik. Az átvezetés tekintetében a pedagógiai program jóváhagyására vonatkozó eljárást csak akkor kell alkalmazni, ha azt a fenntartó az e rendelet hatályba lépését követő hatvan napon belül az iskola igazgatójától kéri, továbbá akkor is, ha az iskola a mellékletből levezethető változásokon kívül módosítja a pedagógiai programját.

Budapest, 2007. május „ „

Gyurcsány Ferenc
miniszterelnök

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Melléklet a 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelethez

A NEMZETI ALAPTANTERV

I. RÉSZ
A NEMZETI ALAPTANTERV SZEREPE
A KÖZOKTATÁSBAN

A Nemzeti alaptanterv fő funkciója a közoktatás tartalmának elvi, szemléleti megalapozása oly módon, hogy az iskolák önállóságát szem előtt tartva meghatározza a közoktatás országosan érvényes általános céljait, a közvetítendő műveltség fő területeit, a közoktatás tartalmi szakaszolását és az egyes tartalmi szakaszokban megvalósítandó fejlesztési feladatokat. A NAT az iskolában elsajátítandó műveltség alapjait foglalja össze, megteremtve ezzel a közoktatás egységét és koherenciáját.

A Nemzeti alaptantervben megfogalmazott elvek, célok, feladatok csak akkor érvényesülhetnek, ha a helyi intézményi sajátosságokhoz, egyéni tanulási utakhoz alkalmazkodó, több változatban is kimunkált dokumentumokban öltönek testet. Az ezeket legitimáló intézmény, szervezet viseli a felelősséget azért, hogy a NAT szellemisége érvényesüljön bennük. Ugyancsak ez a szervezet felel a dokumentumok működéséért és hatásuk folyamatos nyomon követéséért. A NAT normáit, illetve a szakképzés esetén a szakmaterületek követelményeit közvetítő, de annál részletesebb kerettantervek és oktatási programok, programcsomagok – a NAT-tal együtt – irányt mutatnak a tankönyvíróknak és szerkesztőknek, a tanítási segédletek, eszközök készítőinek, az állami vizsgakövetelmények, valamint az országos mérési-értékelési eszközök kidolgozóinak és legfőképpen az iskolák pedagógustestületeinek, akik a helyi tanterveket készítik, illetve összeállítják. Az oktatási és kulturális miniszter által kiadott kerettantervek/oktatási programok (pedagógiai rendszerek) – ideértve a speciális iskola- és tanulásszervezési formákhoz, eljárásokhoz készült kerettanterveket és oktatási programokat is – megfelelnek az alábbi kritériumoknak:

a dokumentumokban kifejeződő értékrendszer tükrözi a NAT-ban meghatározott közös értékeket;

a dokumentumok használata során érvényesülhetnek a tanulói, gyermeki jogok és a tanulási esélyegyenlőség;

a dokumentumokban azonosíthatók a NAT-ban kiemelt kompetenciák, a bennük foglalt tartalmak, követelmények, feladatok alkalmasak a kompetenciák fejlesztésére;

azonosítható az általuk követett – koherens és indokolt – szaktudományi és tantárgy-pedagógiai paradigma, illetve műveltségkép;

segítik a differenciált tanulást, a sajátos nevelési igényű tanulói csoportok fejlesztését;

érvényesíthető útmutatásokat kínálnak mind a kiemelt, mind az egyes műveltségi területekhez rendelt fejlesztési feladatok teljesítéséhez;

kellően nyitottak a továbbfejlesztésre, az adaptív felhasználásra.

A helyi tantervek iránti alapvető követelmény (egyúttal jóváhagyásuk kritériuma is), hogy megfeleljenek a NAT előírásainak. Az iskolák pedagógustestületei háromféle módon készíthetik el helyi tanterveiket: (1) az iskola átvész egy kész kerettantervet; (2) a tantervek, oktatási programok, programcsomagok kínálata alapján maga állítja össze helyi tantervét; (3) saját helyi tantervet készít, vagy már rendelkezik ilyennel. A kész tantervek átvétele vagy a saját tanterv kidolgozása esetén figyelembe kell venni az állami vizsgák követelményeit is. Látható, hogy a helyi körülményekhez való alkalmazkodás leginkább a harmadik mód esetében teljesülhet, de a másik kettő választásakor is önálló mozgástere van az iskolának. A NAT azzal is elősegíti a fejlesztési feladatok érvényesülését a közoktatásban, hogy hatással van a közoktatás-fejlesztés egyéb intézményeire és mechanizmusaira. Például orientálja a

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

pedagógusok képzésének, folyamatos szakmai fejlesztésének a rendszerét és a közoktatási innovációs programokat, ideértve azokat is, amelyek keretében a közoktatás szereplői pályázati úton juthatnak fejlesztési forrásokhoz.

A NAT a kötelező iskolázás időszakára fogalmaz meg érvényes értékeket, műveltségképet, tudás-, és tanulásértelmezést. Fejlesztési feladatrendszere szorosan kapcsolódik a kisgyermekkorai fejlesztést orientáló Óvodai nevelés országos alapprogramjában megfogalmazott célkitűzésekhez. Az Óvodai nevelés országos alapprogramja a Nemzeti alaptantervhez hasonló elvekre épül. Az óvodai kompetenciafejlesztés, a differenciált fejlesztés és az elfogadás nyújtotta biztonság szocializációs élménye akkor garantál fejlődési sikereket, ha az iskola épít ezekre az előzményekre, és tanulásszervezési eljárásokkal is segíti az óvodai és az iskolai fejlesztés közötti folytonosságot.

Napjainkban felértékelődik a formális, informális, nonformális kultúra- és tudásközvetítő rendszerek, intézmények, szervezetek szerepe, és még inkább így lesz ez a jövőben, amikor a kötelező iskolai képzéstől nem várhatjuk el, hogy befejezett, lezárt tudást nyújtson, hanem a kulcskompetenciák, az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges motívumok és tanulási képességek kialakítása válik alapvető jelentőségűvé. A NAT műveltségi területeinél megfogalmazott fejlesztési feladatok nyitottak a szakmai képzés, a felnőttoktatás és az egyéni vagy közösségi önművelődést segítő intézmények követelményei és az általuk kínált lehetőségek felé.

II. RÉSZ
AZ ISKOLAI NEVELÉS-OKTATÁS KÖZÖS ÉRTÉKEI

A NAT szellemiségét a Magyar Köztársaság Alkotmánya, a magyar törvények, kiemelten a közoktatási törvény, valamint az emberi jogokról, a gyermek jogairól, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogokról, a nemek közötti egyenlőségről szóló nemzetközi és magyar dekrétumok határozzák meg. A NAT tartalmi és módszertani értelemben is olyan iskola működését kívánja elősegíteni, amelyben a demokratizmus, a humanizmus, az egyén tisztelete, a lelkiismereti szabadság, a személyiség fejlődése, az alapvető közösségek (család, nemzet, az európai nemzetek közössége, az emberiség) együttműködésének kibontakoztatása, a népek, nemzetek, nemzetiségi, etnikai csoportok és a nemek egyenlősége, a szolidaritás és a tolerancia értékei alapján szerveződnek a tanítási-tanulási folyamatok. Olyan iskolarendszert kíván erősíteni, amely az esélyegyenlőség megvalósulását segíti.

A NAT oly módon határozza meg a közoktatás közös tartalmi követelményeit és fejlesztési feladatait, hogy ezzel elősegítse az iskolai nevelés és oktatás hozzájárulását Magyarország gazdasági fejlődéséhez. Ezért kiemelt értéknek tekinti azt a tudást és azokat a viselkedésbeli jellemzőket, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a magyar gazdaság erősítthesse pozícióját a világméretűvé vált gazdasági versenyben, és képes legyen a fenntartható növekedésre. Támogatja mindazokat az értékeket, amelyek a magas szintű szaktudáshoz, a javakkal való okos gazdálkodáshoz, a munkában való megbízhatósághoz, a munka útján történő értékteremtéshez, a minőségi munkavégzéshez és a gazdaság világában való eredményes szerepvállaláshoz kapcsolódnak. Kiemelt értéknek tekint minden olyan erőfeszítést, amelyet azért teszünk, hogy megszerezzük azt a tudást, amely a modern gazdaság hajtóerejét jelenti.

A NAT nemzeti, mert a közös nemzeti értékeket szolgálja. Fontos szerepet szán az ország és tágabb környezete, a Kárpát-medence megismerésének, a nemzeti hagyományoknak, valamint a nemzeti identitás fejlesztésének, beleértve az ország nemzetiségeihez, kisebbségeihez tartozók azonosságtudatának ápolását, kibontakoztatását. Az iskolai oktatás minden szintjén minden gyereknek meg kell ismerkednie a nemzetet alkotó hazai kisebbségek kultúrájával, közös történelmünkkel. Ugyanakkor a NAT a fejlesztési feladatok meghatározásakor az európai, humanista értékrendre és azokra a tartalmakra

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

összpontosít, amelyek Európához tartozásunkat erősítik. Azáltal, hogy Magyarország tagja lett az Európai Uniónak, minden egyes állampolgára egy tágabb társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális közösségnek is a polgárává vált. Az állampolgári nevelés így egyszerre jelenti a nemzet és az unió polgárainak a nevelését.

A NAT elő kívánja segíteni más népek történetének, hagyományainak, kultúrájának, szokásainak, életmódjának ismeretét és megbecsülését, ezzel a különböző kultúrák iránti nyitottságot, megértést szolgálja. A dokumentum – a fentiekkel összhangban – figyelmet fordít az emberiség előtt álló közös, globális problémákra. Az egész világot érintő átfogó kérdésekre vonatkozóan az egyén, az állam, a civil szféra, a kisebb és nagyobb közösségek felelősségét, lehetőségeit, feladatait hangsúlyozza a világ globalizálódásában rejlő lehetőségek kihasználásában és a veszélyek csökkentésében, elhárításában.

Az iskolai nevelés-oktatás jelentős anyagi, idő- és energiaráfordításokat igénylő folyamat. Ebből következik, hogy a NAT – mind a felnőtt-társadalom, mind pedig a tanulók szempontjából – alapvető értékként kezeli az iskolai tanítási-tanulási folyamatok hatékonyságát és az elsajátított tudás és kompetenciák használhatóságát, hasznosságát. Ennek érdekében alapvető céljának tekinti a felnőtt élet sikeressége szempontjából kiemelt fontosságú kulcskompetenciák fejlesztését, az egész életen át tartó tanulásra való felkészítést, a hatékonyság egyik feltételeként pedig a modern személyközpontú, interaktív, tapasztalati tanulásra alapozó tanulásszervezési eljárások, módszerek, pedagógiai kultúra általánossá válását segítő szabályozást.

III. RÉSZ
AZ ISKOLAI NEVELÉS-OKTATÁS ALAPVETŐ CÉLJAI

A kulcskompetenciák fejlesztése

Az iskolai műveltség tartalmát a társadalmi műveltségről alkotott közfelfogás, a gazdaság, a versenyképesség és a globalizáció kihívásai is alakítják, amelyeknek természetesen meg kell, hogy feleljenek az iskolák. Az Európai Unió országaiban a megoldás a kulcskompetenciák meghatározásában és iskolai fejlesztésében, rejlik: a kulcskompetenciák birtoklása biztosítja az unió valamennyi polgárának a gyors és hatékony alkalmazkodást a változásokkal átszőtt, modern világhoz. Az iskolai műveltség tartalmának irányadó kánonja tehát nem más, mint a kulcskompetenciák meghatározott kerete.

Az oktatásnak – mind társadalmi, mind gazdasági funkciója miatt – alapvető szerepe van abban, hogy az európai polgárok megszerezzék azokat a kulcskompetenciákat, amelyek elengedhetetlenek a változásokhoz való rugalmas alkalmazkodáshoz.

A kulcskompetenciák azok a kompetenciák, amelyekre minden egyénnek szüksége van személyes boldogulásához és fejlődéséhez, az aktív állampolgári léthez, a társadalmi beilleszkedéshez és a munkához.

Mindegyik egyformán fontos, mivel mindegyik hozzájárulhat a sikeres élethez egy tudás alapú társadalomban. Napjainkban felértékelődött az egyén tanulási kompetenciájának fejlesztése. Az emberi cselekvőképesség az egész életen át tartó tanulás folyamatában formálódik. Abban a viszonyrendszerben ragadható meg, amely az egyén testi és lelki egészségéhez, hazájához, Európához, tágabb kulturális és gazdasági környezetéhez, a felnőtt lét szerepeihez köthető.

Sok kompetencia részben fedi egymást, és egymásba fonódik: az egyik területhez szükséges elemek támogatják a másik terület kompetenciáit. Hasonló egymásra építettség jellemzi a kulcskompetenciák és a kiemelt fejlesztési feladatok viszonyát. A műveltségterületek fejlesztési feladatai a kulcskompetenciákat összetettebb rendszerben

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

jelenítik meg. Számos olyan fejlesztési terület van, amely mindegyik kompetencia esetében megtalálható, például a kritikus gondolkodás, a kreativitás, a kezdeményezőképeség, a problémamegoldás, a kockázatértékelés, a döntéshozatal, az érzelmek kezelése.²

A kulcskompetenciák

Anyanyelvi kommunikáció

Az anyanyelvi kommunikáció magában foglalja a fogalmak, gondolatok, érzések, tények és vélemények kifejezését és értelmezését szóban és írásban egyaránt (hallott és olvasott szöveg értése, szövegalkotás), valamint a helyes és kreatív nyelvhasználatot a társadalmi és kulturális tevékenységek során, az oktatásban és képzésben, a munkában, a családi életben és a szabadidős tevékenységekben.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

Az anyanyelvi kommunikáció az anyanyelv elsajátításának eredménye, amely természeténél fogva kapcsolódik az egyén kognitív képességének fejlődéséhez. Az anyanyelvi kommunikáció feltétele a megfelelő szókincs, valamint, a nyelvtan és az egyes nyelvi funkciók ismerete. Ez a tudásanyag felöleli a szóbeli kapcsolattartás fő típusainak, az irodalmi és nem irodalmi szövegek egész sorának, a különféle nyelvi stílusok fő sajátosságainak, valamint a nyelv és a kommunikáció változásainak ismeretét különféle helyzetekben.

Az egyén rendelkezik azzal a képességgel, hogy különféle kommunikációs helyzetekben, szóban és írásban kommunikálni tud, kommunikációját figyelemmel kíséri, és a helyzetnek megfelelően alakítja. Képes megkülönböztetni és felhasználni különféle típusú szövegeket, megkeresni, összegyűjteni és feldolgozni információkat, képes különböző segédeszközöket használni, saját szóbeli és írásbeli érveit a helyzetnek megfelelő módon meggyőzően megfogalmazni és kifejezni.

A pozitív attitűd magában foglalja a kritikus és építő jellegű párbeszédre való törekvést, az esztétikai minőség tiszteletét és mások megismerésének az igényét. Ehhez ismernünk kell a nyelv másokra gyakorolt hatását, a társadalmilag felelős nyelvhasználat jelentőségét.

Idegen nyelvi kommunikáció

Az idegen nyelvi kommunikáció az anyanyelvi kommunikáció elemeivel jellemezhető: fogalmak, gondolatok, érzések, tények és vélemények megértése, kifejezése és értelmezése szóban és írásban (hallott és olvasott szöveg értése, szövegalkotás), a társadalmi és kulturális tevékenységek megfelelő keretein belül – oktatás és képzés, munka, családi élet és szabadidős tevékenységek –, az egyén szükségleteinek megfelelően. Az idegen nyelvi kommunikáció olyan képességeket is igényel, mint például a közvetítés, más kultúrák megértése. Az egyén nyelvtudásának szintje változhat a négy dimenzió (hallott szöveg értése, beszédkészség, olvasott szöveg értése és íráskészség), az egyes nyelvek és az egyén társadalmi-kulturális háttere, környezete és igényei/érdeklődése szerint.

² A Nemzeti alaptantervben megjelenő kulcskompetenciák alapját a *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning* (2006/962/EC) című dokumentum képezi.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

Az idegen nyelvi kommunikáció feltételezi a szókincsnek és a funkcionális nyelvtannak, valamint a szóbeli interakciók főbb típusainak és a nyelvi stílusoknak az ismeretét. Fontos a társadalmi hagyományoknak, valamint a nyelvek kulturális vonatkozásainak és változatosságának az ismerete is.

Az idegen nyelvi kommunikációhoz szükséges képességek felölelik a szóbeli üzenetek megértését, beszélgetések kezdeményezését, folytatását és lezárását, valamint a szövegolvasást, -értést és -alkotást az egyéni igényeknek megfelelően. Továbbá az egyénnek képesnek kell lennie a segédeszközök megfelelő használatára és az egész életen át tartó tanulás részeként a nyelv nem formális keretekben történő elsajátítására is.

A pozitív attitűd magában foglalja a kulturális sokféleség tiszteletben tartását és a nyelvek, kultúrák közötti kommunikáció iránti érdeklődést és kíváncsiságot.

Matematikai kompetencia

A matematikai kompetencia a matematikai gondolkodás fejlesztésének és alkalmazásának képessége, felkészítve ezzel az egyént a mindennapok problémáinak megoldására is. A kompetenciában és annak alakulásában a folyamatok és a tevékenységek éppúgy fontosak, mint az ismeretek. A matematikai kompetencia – eltérő mértékben – felöleli a matematikai gondolkodásmódhoz kapcsolódó képességek alakulását, használatát, a matematikai modellek alkalmazását (képletek, modellek, struktúrák, grafikonok/táblázatok), valamint a törekvést ezek alkalmazására.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A matematika terén szükséges ismeretek magukban foglalják a számok, mértékek és struktúrák, az alapműveletek és alapvető matematikai reprezentációk fejlődő ismeretét, a matematikai fogalmak, összefüggések és koncepciók és azon kérdések megértését, amelyekre a matematika választ adhat.

Az egyén rendelkezik azzal a képességgel, hogy alkalmazni tudja az alapvető matematikai elveket és folyamatokat az ismeretszerzésben és a problémák megoldásában a mindennapokban, otthon és a munkahelyen. Követni és értékelni tudja az érvek láncolatát, matematikai úton képes indokolni az eredményeket, megérti a matematikai bizonyítást, a matematika nyelvén kommunikál, valamint alkalmazza a megfelelő segédeszközöket.

A matematika terén a pozitív attitűd az igazság tiszteletén és azon a törekvésen alapszik, hogy a dolgok logikus okát és érvényességét keressük.

Természettudományos kompetencia

A természettudományos kompetencia arra a készségre és képességre utal, hogy ismeretek és módszerek sokaságát használjuk fel annak érdekében, hogy a természetben, valamint az ember és a rajta kívüli természeti világ közt lejátszó kölcsönhatásban lejátszódó folyamatokkal kapcsolatban magyarázatokat adjunk, előrejelzéseket tegyünk, s irányítsuk cselekvéseinket. Ennek a tudásnak és módszertannak az emberi vágyak és szükségletek kielégítése érdekében való alkalmazását nevezzük műszaki kompetenciának. Mindkét kompetencia magában foglalja az emberi tevékenység okozta változások megértését és az ezzel kapcsolatos, a fenntartható fejlődés formálásáért viselt egyéni és közösségi felelősséget.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A természettudományok esetében elengedhetetlen a természeti világ alapelveinek, az alapvető tudományos fogalmaknak, módszereknek, a technológiai folyamatoknak, valamint a mindezek emberi alkalmazása során kifejtett tevékenységek természetre gyakorolt hatásának az ismerete. Ennek eredményeképpen az egyén megérti a tudományos elméletek társadalmi folyamatok formálódásában betöltött szerepét, az alkalmazások és a technológiák előnyeit, korlátait és kockázatait a társadalom egészében (a döntéshozatallal, értékekkel, erkölcsi kérdésekkel, kultúrával stb. kapcsolatosan).

Az egyén olyan természettudományos és műszaki műveltséggel rendelkezik, amelyet képes mozgósítani a munkájában és a hétköznapi életben szükségessé váló problémák megoldása során. Gyakorlatias módon tudja a tudását alkalmazni új technológiák, berendezések megismerésében és működtetésében, a tudományos eredmények alkalmazása során, problémamegoldásaiban, egyéni és közösségi célok elérésében, valamint a természettudományos és műszaki műveltséget igénylő döntések meghozatalában. Kritikus az áltudományos, az egyoldalúan tudomány- és technikaellenes megnyilvánulásokkal szemben. Képes és akar cselekedni a fenntartható fejlődés feltételeinek biztosítása érdekében lokálisan, és globális vonatkozásokban egyaránt.

A kompetencia a kritikus és kíváncsi attitűdöket, az etikai kérdések iránti érdeklődést, valamint a biztonság és a fenntarthatóság tiszteletét egyaránt magában foglalja – különösen a tudományos és technológiai fejlődés saját magunkra, családunkra, közösségünkre és az egész Földre gyakorolt hatásával kapcsolatban.

Digitális kompetencia

A digitális kompetencia felöleli az információs társadalom technológiáinak (Information Society Technology, a továbbiakban: IST) magabiztos és kritikus használatát a munka, a kommunikáció és a szabadidő terén. Ez a következő készségeken, tevékenységeken alapul: információ felismerése, visszakeresése, értékelése, tárolása, előállítása, bemutatása és cseréje; továbbá kommunikáció és hálózati együttműködés az interneten keresztül.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A digitális kompetencia a természetnek, az IST szerepének és lehetőségeinek értését, alapos ismeretét jelenti a személyes és társadalmi életben, valamint a munkában. Magában foglalja a főbb számítógépes alkalmazásokat – szövegszerkesztés, adattáblázatok, adatbázisok, információtárolás és -kezelés, az internet által kínált lehetőségek és az elektronikus média útján történő kommunikáció (e-mail, hálózati eszközök) – a szabadidő, az információmegosztás, az együttműködő hálózatépítés, a tanulás és a kutatás terén. Az egyénnek értenie kell, miként segíti az IST a kreativitást és az innovációt, ismernie kell az elérhető információ hitelessége és megbízhatósága körüli problémákat, valamint az IST interaktív használatához kapcsolódó etikai elveket.

A szükséges képességek felölelik az információ megkeresését, összegyűjtését és feldolgozását, a kritikus alkalmazást, a valós és a virtuális kapcsolatok megkülönböztetését. Idetartozik a komplex információ előállítását, bemutatását és megértését elősegítő eszközök használata, valamint az internet alapú szolgáltatások elérése, a velük való kutatás, az IST alkalmazása a kritikai gondolkodás, a kreativitás és az innováció területén.

Az IST használata kritikus és megfontolt attitűdöket igényel az elérhető információ és az interaktív média felelősségteljes használata érdekében. A kompetencia fejlődését segítheti továbbá a kulturális, társadalmi és/vagy szakmai célokat szolgáló közösségekben és hálózatokban való részvétel.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A hatékony, önálló tanulás

A hatékony, önálló tanulás azt jelenti, hogy az egyén képes kitartóan tanulni, saját tanulását megszervezni egyénileg és csoportban egyaránt, ideértve az idővel és az információval való hatékony gazdálkodást is. Felismeri szükségleteit és lehetőségeit, ismeri a tanulás folyamatát. Ez egyrészt új ismeretek szerzését, feldolgozását és beépülését, másrészt útmutatások keresését és alkalmazását jelenti. A hatékony és önálló tanulás arra készíteti a tanulót, hogy előzetes tanulási és élettapasztalataira építve tudását és képességeit helyzetek sokaságában használja, otthon, a munkában, az oktatásban és képzésben. A motiváció és a magabiztosság e kompetencia elengedhetetlen eleme.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

Ahol a tanulás a munka- vagy karriercélok teljesítését szolgálja, az egyénnek megfelelő ismeretekkel kell rendelkeznie a szükséges kompetenciákról, tudástartalmakról, képességekről és szakképesítésekről. A hatékony és önálló tanulás feltétele, hogy az egyén ismerje és értse saját tanulási stratégiáit, készségeinek és szaktudásának erős és gyenge pontjait, valamint képes legyen megtalálni a számára elérhető oktatási és képzési lehetőségeket, útmutatást/támogatást.

A hatékony és önálló tanulás olyan alapvető képességek meglétét igényli, mint az írás, olvasás, számolás, valamint az IST-eszközök használata. E készségekre épül az új ismeretek, elsajátítása, feldolgozása és beépítése. A hatékony és önálló tanulás további feltétele a saját tanulási stratégia kialakítása, a motiváció folyamatos fenntartása, a figyelem összpontosítása, valamint a tanulás szándékának és céljának kritikus mérlegelése. Az egyénnek képesnek kell lennie a közös munkára és tudásának másokkal való megosztására heterogén csoportban, saját munkája értékelésére és szükség esetén tanács, információ és támogatás kérésére.

A pozitív attitűd mögött motiváció és magabiztosság húzódik, amely a sikeres tanulás egyik záloga lehet egész életen át. A problémamegoldó attitűd segíti a tanulási folyamatot, az akadályok leküzdését és a változások kezelését. A pozitív hozzáállás elengedhetetlen eleme, hogy korábbi tanulási és élettapasztalatainkat felhasználjuk, új tanulási lehetőségeket kutassunk fel, és a tanultakat az élet minden területén széles körben alkalmazzuk.

Szociális és állampolgári kompetencia

A személyes, értékközpontú, interperszonális, interkulturális, szociális és állampolgári kompetenciák a harmonikus életvitel és a közösségi beilleszkedés feltételei, a közjó iránti elkötelezettség és tevékenység, lefedik a magatartás minden olyan formáját, amely révén az egyén hatékony és építő módon vehet részt a társadalmi és szakmai életben, az egyre sokszínűbb társadalomban, továbbá ha szükséges, konfliktusokat is meg tud oldani. Az állampolgári kompetencia képessé teszi az egyént arra, hogy a társadalmi folyamatokról, struktúrákról és a demokráciáról kialakult tudását felhasználva, aktívan vegyen részt a közügyekben.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A személyes és szociális jólét megköveteli az egyén saját fizikai és mentális egészségére vonatkozó ismeretek meglétét, felismerve, abban az egészséges életvitel meghatározó szerepét. A sikeres interperszonális kapcsolatok és társadalmi részvétel érdekében elengedhetetlen a normatudat, a viselkedési és az általánosan elfogadott magatartási szabályok megértése (pl. a munkahelyen). Ugyanennyire fontos az egyénnel, a

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

csoporttal, a munkaszervezettel, a nemek közti egyenlőséggel, a megkülönböztetés-mentességgel, a társadalommal és a kultúrával kapcsolatos alapvető koncepciók ismerete. Elengedhetetlen az európai társadalmak multikulturális és társadalmi-gazdasági dimenzióinak, valamint a nemzeti kulturális identitás és az európai identitás kapcsolatának a megértése.

E kompetencia alapja az a képesség, hogy különféle területeken hatékonyan tudunk kommunikálni, figyelembe vesszük és megértjük a különböző nézőpontokat, tárgyalópartnereinkben bizalmat keltünk, és empátikusak vagyunk. Idetartozik még a stressz és a frusztráció kezelése, a változások iránti fogékonyság, továbbá a személyes és a szakmai szféra közötti különbségtétel.

Az attitűdök vonatkozásában az együttműködés, a magabiztosság és az integritás a legfontosabb. Idetartozik még a társadalmi-gazdasági fejlődés, az interkulturális kommunikáció iránti érdeklődés, a sokféleség elismerése, a másság tisztelete, valamint a személyes előítéletek leküzdésére és a kompromisszumra való törekvés.

Az állampolgári kompetencia a demokrácia, az állampolgárság fogalmának és az állampolgári jogoknak az ismeretén alapul, ahogyan ezek az Európai Unió Alapjogi Chartájában és a nemzetközi nyilatkozatokban szerepelnek, és ahogyan ezeket helyi, regionális, nemzeti, európai és nemzetközi szinten alkalmazzák. A kompetencia magában foglalja az aktuális események, valamint a nemzeti, az európai és a világtörténelem fő eseményeinek és tendenciáinak, továbbá a társadalmi és politikai mozgalmak céljainak, értékeinek és politikáinak az ismeretét. Idetartozik az európai integráció és az EU struktúráinak, főbb célkitűzéseinek és értékeinek az ismerete, valamint az európai sokféleség és a kulturális identitás tudatosítása is.

Az állampolgári kompetencia olyan képességeket igényel, mint a közügyekben való hatékony együttműködés, a helyi és a tágabb közösséget érintő problémák megoldása iránti szolidaritás és érdeklődés. Magában foglalja a közösségi tevékenységek és a különböző szinteken – a helyi szinttől a nemzeti és európai szintig – hozott döntések kritikus és kreatív elemzését, a döntéshozatalban való részvételt, elsősorban szavazás útján.

A pozitív attitűdök az emberi jogok teljes körű tiszteletén alapulnak, ideértve az egyenlőség és a demokrácia tiszteletét, a vallási és etnikai csoportok kulturális sokszínűségének megértését. Magában foglalja a településhez, az országhoz, az EU-hoz és általában az Európához való tartozást, a részvétel iránti nyitottságot a demokratikus döntéshozatal valamennyi szintjén, valamint a felelősségérzetnek és a közösségi összetartást megalapozó közös értékek elfogadásának és tiszteletben tartásának a kinyilvánítását (pl. a demokratikus elvek tiszteletben tartása). Az alkotó részvétel az állampolgári tevékenységeket, a társadalmi sokféleség és kohézió, valamint a fenntartható fejlődés támogatását és mások értékeinek, magánéletének a tiszteletét is jelenti.

Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia

A kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia segíti az egyént a mindennapi életben - a munkahelyén is - abban, hogy megismerje tágabb környezetét, és képes legyen a kínálgató lehetőségek megragadására. Idetartozik a tudás, a kreativitás, az újításra való beállítódás és a kockázatvállalás, valamint az, hogy célkitűzései érdekében terveket készít és hajt végre. Alapját képezi azoknak a speciális ismereteknek és képességeknek, amelyekre a gazdasági tevékenységek során van szükség.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A szükséges ismeretek egyrészt az egyén személyes, szakmai és/vagy üzleti tevékenységeihez illeszthető lehetőségek, kihívások felismerését, értelmezését, másrészt a gazdaság működésének átfogóbb megértését, a pénz világában való tájékozódást foglalják

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

magukban. Az egyénnek tudatában kell lennie a vállalkozások pénzügyi és jogi feltételeivel is.

Olyan készségek, képességek tartoznak ide, mint: tervezés, szervezés, irányítás, vezetés és delegálás, elemzés, kommunikálás, tapasztalatok kikérdezése, értékelése, kockázatfelmérés és-vállalás, egyéni és csapatmunkában történő munkavégzés.

A pozitív attitűdöt a függetlenség, a kreativitás és az innováció jellemzi a személyes és társadalmi életben, valamint a munkában egyaránt. Feltételezi a célok elérését segítő motivációt és elhatározottságot, legyenek azok személyes, másokkal közös és/vagy munkával kapcsolatos célok vagy törekvések,.

Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség

Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség magában foglalja az esztétikai megismerés, illetve elképzelések, élmények és érzések kreatív kifejezése fontosságának elismerését mind a tradicionális művészetek nyelvein, illetve a média segítségével, ideértve különösen az irodalmat, a zenét, a táncot, a drámát, a bábjátékot, a vizuális művészeteket, a tárgyak, épületek, terek kultúráját, a modern művészeti kifejezőeszközöket, a fotót és a mozgóképet.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség feltételezi a helyi, a nemzeti, az európai és az egyetemes kulturális örökségnek, valamint az egyénnek, közösségeinek a világban elfoglalt helyének a tudatosítását, a főbb művészeti alkotások értő és beleérző ismeretét, a népszerű kortárs kultúra és kifejezőmódok vonatkozásában is. Idetartozik Európa (az európai országok, nemzetek és kisebbségek) kulturális és nyelvi sokféleségének, a megőrzésére irányuló igénynek, a közízlés fejlődésének, valamint az esztétikum mindennapokban betöltött szerepének a megértése.

Olyan képességek tartoznak ide, mint művészi önkifejezés, műalkotások és előadások elemzése, saját nézőpont összevetése mások véleményével, a kulturális tevékenységben rejlő gazdasági lehetőségek felismerése és kiaknázása

A pozitív attitűdök alapját a művészi kifejezés sokfélesége iránti nyitottság és az esztétikai érzék fejlesztésére való hajlandóság képezi. A nyitottság, az érdeklődés, a fogékonyság fejleszti a kreativitást és az arra való készséget, hogy a művészi önkifejezés és a kulturális életben való részvétel révén gazdagítsuk önismeretünket, emberi viszonyainkat, eligazodjunk a világban.

A kiemelt fejlesztési feladatok

A Nemzeti alaptanterv kiemelt fejlesztési feladatai a kulcskompetenciákra épülnek. Összekötik a műveltségterületek bevezetőit és fejlesztési feladatait.

Énkép, önismeret

Az egyén önmagához való viszonya, önmagáról alkotott képe, a személyiség belső diszpozíciói saját befogadó-alkotó tevékenysége során alakulnak ki, csakúgy, mint a személyiségére jellemző egyéb tulajdonságok. Az egyén maga határozza meg tevékenysége irányát, és aktivitásának mértéke, színvonala is nagymértékben függ az önmagáról, képességeiről, igényeiről alkotott képtől és az önmagával szemben támasztott elvárásoktól. A Nemzeti alaptantervben megnevezett értékek és kompetenciák csak akkor épülnek be a

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

tanulók önképébe, és válnak magatartást irányító tényezőkké, ha a tanulók maguk is részeseivé válnak az értékek megnevezésének, azonosításának, megértik következményeiket, és megismerik az elsajátított tudás, készségek működését, felhasználhatóságát. Ahhoz, hogy a tanulók képesek legyenek énképükbe, önreflexióikba integrálni az elsajátított tudást, készségeket, tanulást segítő beállítódásokat, motívumokat, a tanítás-tanulás egész folyamatában gondoskodni kell arról is, hogy egyre kompetensebbnek érezzék magukat saját fejlődésük, sorsuk és életpályájuk alakításában. Az egyén önmagához való viszonyának alakításában alapvető célként tűzhető ki az önmegismerés és önkontroll; a felelősség önmagukért; az önállóság; az önfejlesztés igénye és az erre irányuló tevékenységek, valamint mindezek eredményeként a személyes méltóság.

Hon-és népismeret

Elengedhetetlen, hogy a tanulók ismerjék népünk kulturális örökségének jellemző sajátosságait, *nemzeti kultúránk* nagy múltú értékeit. Ennek során tanulmányozzák a kiemelkedő magyar történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók tevékenységét, munkásságát, ismerjék meg a haza földrajzát, irodalmát, történelmét, mindennapi életét. Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismeréséhez, megbecsüléséhez, az ezekkel való azonosuláshoz vezetnek. Ismerjék meg a városi és a falusi élet hagyományait, jellegzetességeit.

Fontos feladat a harmonikus kapcsolat elősegítése a természeti és a társadalmi környezettel, a nemzettudat megalapozása, a nemzeti önismeret, a hazaszeretet elmélyítése és ettől elválaszthatatlan módon a hazánkban és szomszédságunkban élő más népek, népcsoportok értékeinek és eredményeinek megbecsülése. Ösztönözzük a fiatalokat a szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális és vallási emlékeinek, hagyományainak feltárására, ápolására. Készítsük őket az ezekért végzett egyéni és közösségi tevékenységre.

Európai azonosságtudat – egyetemes kultúra

Európa a magyarság tágabb hazája. A tanulók szerezzenek ismereteket az Európai Unió kialakulásának történetéről, alkotmányáról, intézményrendszeréről, az uniós politika szempontrendszeréről. Diákként és felnőttként tudjanak élni a megnövekedett lehetőségekkel.

Magyarságtudatukat megőrizve váljanak európai polgárokká.

Tanulóinkat iskolás éveik alatt is olyan ismeretekkel, személyes tapasztalatokkal kell gazdagítani, amelyek birtokában meg tudják találni helyüket az európai nyitott társadalmakban. Fontos az is, hogy európai identitásuk megerősödésével nyitottak és elfogadóak legyenek az Európán kívüli kultúrák iránt is.

A tanulók ismerjék meg az *egyetemes emberi civilizáció* legjellemzőbb, legnagyobb hatású eredményeit. Váljanak nyitottá és megértővé a különböző szokások, életmódok, kultúrák, vallások, a másság iránt. Szerezzenek információkat az emberiség közös, globális problémáiról, az ezek kezelése érdekében kialakuló nemzetközi együttműködésről. Növekedjék érzékenységük a problémák lényege, okai, az összefüggések és a megoldási lehetőségek keresése, feltárása iránt. Az iskolák és a tanulók törekedjenek arra, hogy közvetlenül is részt vállaljanak a nemzetközi kapcsolatok ápolásában.

Aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A demokratikus jogállamban a társadalom fejlődésének és az egyén sikerességének, boldogulásának s nem ritkán boldogságának is egyik fontos feltétele az egyén részvétele a civil társadalom, a lakóhelyi, a szakmai, kulturális közösség életében és/vagy a politikai életben. Olyan részvétel, amelyet a megfelelő tudás, a társadalmi együttélés szabályainak kölcsönös betartása, az erőszakmentesség jellemez, és az emberi jogok, a demokrácia értékeinek tisztelete vezérel. A Magyar Köztársaság közoktatási rendszerének tehát egyik alapvető feladata olyan formális, nem formális és informális tanulási lehetőségek biztosítása, amelyek elősegítik a tanulók *aktív állampolgárrá válását*.

Az aktív állampolgári léthez *ismeretek, képességek, megfelelő beállítottság és motiváltság* szükséges. A megfelelő ismeretek az Ember és társadalom műveltségi területre koncentrálnak, a képességek, értékorientációk, beállítódások fejlődéséhez az iskolai tanulás teljes folyamata és az iskolai élet teremthet lehetőségeket. Az aktív állampolgári magatartáshoz szükséges részképességek (pl. a társadalmi viszonyrendszerek felismerésének képessége, a konfliktuskezelés, az együttműködés képessége), értékorientációk, beállítódások (pl. felelősség, autonóm cselekvés, megbízhatóság, tolerancia, társadalmilag elfogadott viselkedés) elsajátítását döntően a tanulók aktív részvételére építő tanítás- és tanulásszervezési eljárások minősége, illetve az iskolai élet demokratikus gyakorlata biztosíthatja.

Gazdasági nevelés

A gazdálkodás és a pénz világra vonatkozó tudás nélkül nem érthetjük meg a bennünket körülvevő világ számunkra fontos folyamatainak jelentős hányadát; e tudás általános műveltségünk részévé vált. A gazdaság alapvető összefüggéseit értő és a javaikkal okosan gazdálkodni képes egyének nélkül nem képzelhető sem működő demokrácia, sem életképes piacgazdaság. Minden olyan országnak, amely anyagi biztonságra törekszik és szeretne helytállni a globális versenytérben, elemi érdeke, hogy állampolgárai nyitottak legyenek a gazdaság világa felé. A társadalom számára is nélkülözhetetlen, hogy tagjaiban pozitív attitűd alakuljon ki az értékteremtő munka, a javakkal való gazdálkodás és a gazdasági ésszerűség iránt.

A gazdasági nevelésnek alapvető szerepe van abban, hogy a tanulók tudatos fogyasztókká váljanak, mérlegelni tudják a döntéssel járó kockázatot, hasznot vagy költséget. Hozzájárul annak a képességnek a kialakításához, hogy egyensúlyt találjanak a rövidebb és hosszabb távú előnyök között. Elősegíti, hogy képessé váljanak a rendelkezésükre álló erőforrásokkal való gazdálkodásra, beleértve a pénzzel való bánni tudást is. Nemcsak az egyén létérdeke, hogy okos döntéseket tudjon hozni, amikor hitelekről vagy megtakarításokról van szó, hanem a társadalomé is, amely számára komoly veszélyt jelenthet a pénzügyek megingása. Ezért is fontos, hogy az iskolai nevelés során kellő figyelmet fordítsunk a gazdálkodással és a pénzügyekkel kapcsolatos kérdésekre, és a személyiségnevelés fontos részének tekintsük az okos gazdálkodás képességének a kialakítását.

Környezettudatosságra nevelés

A környezettudatosságra nevelés átfogó célja, hogy elősegítse a tanulók magatartásának, életvitelének kialakulását annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen a környezeti válság elmélyülésének megakadályozására, elősegítve az élő természet fennmaradását és a *társadalmak fenntartható fejlődését*.

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A fenntarthatóság pedagógiai gyakorlata feltételezi az egész életen át tartó tanulást, amelynek segítségével tájékozott és tevékeny állampolgárok nevelődnek, akik kreatívan, problémamegoldó módon gondolkodnak, eligazodnak a természet és a környezet, a társadalom, a jog és a gazdaság terén, és felelősséget vállalnak egyéni vagy közös tetteikért.

Mindez úgy valósítható meg, ha különös figyelmet fordítunk a tanulók természettudományi gondolkodásmódjának fejlesztésére. Ha a tanulók érzékennyé válnak környezetük állapota iránt, akkor képesek lesznek a környezet sajátosságainak, minőségi változásainak megismerésére és elemi szintű értékelésére, a környezet természeti és ember alkotta értékeinek felismerésére és megőrzésére, a környezettel kapcsolatos állampolgári kötelességeik vállalására és jogaik gyakorlására. A környezet ismeretén és a személyes felelősségen alapuló környezetkímélő magatartás a tanulók életvitelét meghatározó erkölcsi alapelv kell legyen egyéni és közösségi szinten egyaránt.

A környezeti nevelés során a tanulók ismerjék meg azokat a jelenlegi folyamatokat, amelyek következményeként bolygónkon környezeti válságjelenségek mutatkoznak. Konkrét hazai példákon ismerjék fel a társadalmi-gazdasági modernizáció egyénre gyakorolt pozitív és negatív hatásait a környezeti következmények tükrében.

A tanulók kapcsolódjanak be közvetlen környezetük értékeinek megőrzésébe, gyarapításába. Életmódjukban a természet tisztelete, a felelősség, a környezeti károk megelőzése váljék meghatározóvá. Magatartásukban alakuljon ki és erősödjön meg a személyes biztonságra való törekvés. Szerezzenek személyes tapasztalatokat az együttműködés, a környezeti konfliktusok közös kezelése és megoldása terén.

A tanulás tanítása

A tanulás a pszichikum tartós módosulása külső tényezők hatására, tehát nem csupán ismeretelsajátítás és a figyelem, emlékezet működtetése. Tág értelmezése magában foglalja valamennyi értelmi képesség és az egész személyiség fejlődését, fejlesztését. Ez az iskola alapfeladata.

A tanulás számos összetevője tanítható. Minden nevelő teendője, hogy felkeltse az érdeklődést a különböző szaktárgyi témák iránt, útbaigazítást adjon annak szerkezetével, hozzáféréssel, elsajátításával kapcsolatban, valamint tanítsa a gyerekeket tanulni. Ennek során a tanulók fokozatos önállóságra tegyenek szert a tanulás tervezésében, vegyenek részt a kedvező körülmények (külső feltételek) kialakításában. Élményeik és tapasztalataik alapján ismerjék meg és tudatosítsák saját pszichikus feltételeiket. A hatékony tanulás módszereinek és technikáinak az elsajátíttatása elsősorban a következőket foglalja magában: az alapkészségek kialakítása (értő olvasás, íráskészség, számfogalom fejlesztése), az előzetes tudás és tapasztalat mozgósítása; az egyénre szabott tanulási módszerek, eljárások kiépítése; a csoportos tanulás módszerei, kooperatív munka; az emlékezet erősítése, célszerű rögzítési módszerek kialakítása; a gondolkodási kultúra fejlesztése; az önművelés igényének és szokásának kibontakoztatása; az egész életen át tartó tanulás eszközeinek megismerése, módszereinek elsajátítása.

A tanulás fontos színtere, eszköze az iskola könyvtára és informatikai bázisa. A hagyományos tantermi oktatást az iskola keretein belül is kiegészítik az egyéni tanulási formák, amelyekhez sokféle információforrás gyors elérésére van szükség. A könyvtár használata minden ismeretterületen nélkülözhetetlen. Az önálló ismeretszerzés érdekében a tanulónak el kell sajátítaniuk a könyvtári ismeretszerzés technikáját, módszereit mind a nyomtatott dokumentumok, mind az elektronikus dokumentumok használata révén. Ismerniük kell a könyvtári keresés módját, a keresés eszközeit, a főbb dokumentumfajtákat, valamint azok tanulásban betöltött szerepét, információs értékét. El kell sajátítaniuk az adatgyűjtés, témafeldolgozás, forrásfelhasználás technikáját, az interneten való keresés stratégiáját.

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A tanulás megszervezhető az iskolán kívül is. Tanulási szintér a múzeum, a kiállító terem, a művészeti előadás színtere, de akár a "szabadter" is.

A tanulási folyamatot jelentősen átalakítja az informatikai eszközök és az elektronikus oktatási segédanyagok használata. Ez új lehetőséget teremt az ismeretátadásban, a kísérleteken alapuló tanulásban, valamint a csoportos tanulás módszereinek kialakításában.

A pedagógus fontos feladata, hogy megismerje a tanulók sajátos tanulási módjait, stratégiáit, stílusát, szokásait. Vegye figyelembe a megismerés életkori és egyéni jellemzőit, és ezekre alapozza a tanulás fejlesztését. Gondosan kutassa fel és válassza meg a fejlesztés tárgyi-cselekvéses, szemléletes-képi és elvont-verbális útjait, és életszerű tartalommal ruházza fel azokat. Törekedjen a gondolkodási képességek, elsősorban a rendszerezés, a valós vagy szimulált kísérleteken alapuló tapasztalás és kombináció, a következtetés és a problémamegoldás fejlesztésére, különös tekintettel az analízis, szintézis, összehasonlítás, általánosítás és konkretizálás erősítésére, mindennapokban történő felhasználására. Olyan tudást kell kialakítani, amelyet új helyzetekben is lehet alkalmazni. Előtérbe kerül az új ötletek kitalálása, azaz a kreatív gondolkodás fejlesztése. Ezzel párhuzamosan érdemes hangsúlyt helyezni a tanulói döntéshozatalra, az alternatívák végiggondolására, a variációk sokoldalú alkalmazására, a kockázatvállalás, az értékelés, az érvelés és a legjobb lehetőségek kiválasztásának területeire. Fontos feladat a kritikai gondolkodás megerősítése, a konfliktusok kezelése, az életminőség javítása, az életvitel arányainak megtartása, az értelmi, érzelmi egyensúly megteremtése, a teljesebb élet megszervezése.

Az iskolai tanítás-tanulási folyamatba külső szakértő is bevonható. A külső szakértő kiválasztásáért a külső szakértő által közölt ismeretek és az iskolai pedagógiai program összhangjáért az iskola igazgatója a felelős. A külső szakértő a tanítási órán a kijelölt pedagógus közreműködésével, a tanulási folyamat pedagógiai szempontból történő kontrolja mellett vehet részt a tanulási folyamatban.

Testi és lelki egészség

Az iskolára nagy feladat és felelősség hárul a felnövekvő nemzedékek egészséges életmódra nevelésében, minden tevékenységével szolgálnia kell a tanulók egészséges testi, lelki és szociális fejlődését. Személyi és tárgyi környezetével segítse azoknak a *pozitív beállítódásoknak, magatartásoknak és szokásoknak* a kialakulását, amelyek a gyerekek, a fiatalok egészséges életvitellel kapcsolatos szemléletét és magatartását fejlesztik.

Az egészséges életmódra nevelés nemcsak a betegségek megelőzésének módjára tanít, hanem az egészséges állapot örömteli megélésére és a harmonikus élet értéként való tiszteletére is nevel. A pedagógusok készítsék fel a gyerekeket, fiatalokat arra, hogy önálló, életükben életmódjukra vonatkozóan helyes döntéseket tudjanak hozni, egészséges életvitelt alakítsanak ki, és a konfliktusokat képesek legyenek megoldani. Fejlesszék a beteg, sérült és fogyatékos emberek iránti elfogadó és segítőkész magatartást. Ismertessék meg a környezet – elsősorban a háztartás, az iskola és a közlekedés, veszélyes anyagok –, egészséget, testi épséget veszélyeztető leggyakoribb tényezőit. Készüljenek fel a veszélyhelyzetek egyéni és közösségi szintű megelőzésére, kezelésére. Az iskola feladata az is, hogy felkészítsen az önálló gyalogos közlekedésre, a tömegközlekedési eszközök használatára, az utasbalesetek elkerülésének módjaira. Figyelmet kell fordítani a veszélyes anyagok, illetve készítmények helyes kezelésére, legfontosabb szabályaira (felismerésére, tárolására). Nyújtsanak támogatást a gyerekeknek – különösen a serdülőknek – a káros függőségekhez vezető szokások (pl. dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás, helytelen táplálkozás) kialakulásának megelőzésében. Az iskola megkerülhetetlen feladata, hogy foglalkozzon a szexuális kultúra és magatartás kérdéseivel, a családi életre, a felelős, örömteli párkapcsolatokra történő felkészítéssel. Az egészséges, harmonikus életvitelt megalapozó szokások a tanulók cselekvő, tevékeny

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

részvételével alakíthatók ki. Fontos, hogy az *iskolai környezet* is biztosítsa az egészséges testi, lelki, szociális fejlődést. Ebben a pedagógusok életvitelének is jelentős szerepe van.

Felkészülés a felnőttlét szerepeire

A felnőttlét szerepeire való felkészülés egyik fontos eleme a pályaaorientáció. Általános célja, hogy segítse a tanulók további iskola- és pályaválasztását. Összetevői: az egyéni adottságok, képességek megismerésén alapuló önismeret fejlesztése; a legfontosabb pályák, foglalkozási ágak tartalmának és a hozzájuk vezető utaknak, lehetőségeknek, alternatíváknak a megismerése tevékenységek és tapasztalatok útján. Tudatosítanunk kell a tanulóknak, hogy életpályájuk során többször kényszerülhetnek pályamódosításra.

Az iskolának – a tanulók életkorához és a lehetőségekhez képest – átfogó képet kell nyújtania a *munka világáról*. Ennek érdekében olyan feltételeket, tevékenységeket kell biztosítani, amelyek elősegíthetik, hogy a tanulók kipróbálhassák képességeiket, elmélyedhessenek az érdeklődésüknek megfelelő területeken, ezzel is fejlesztve ön- és pályaismereteiket.

A pályaaorientáció csak hosszabb folyamat során és csak akkor lehet eredményes, ha a különböző tantárgyak, órán és iskolán kívüli területek, tevékenységek összehangolásán alapul. Kiemelt figyelmet igényel *a rugalmasság, az együttműködés és a bizonytalanság kezelésének a képessége* egyéni és társadalmi szinten egyaránt.

A tanulók hatékony társadalmi beilleszkedéséhez, az együttéléshez és a részvételhez elengedhetetlenül szükséges a *szociális és állampolgári kompetencia* tudatos, pedagógiaiilag tervezett fejlesztése. Olyan szociális motívumrendszer kialakításáról és erősítéséről van szó, amely gazdasági és társadalmi előnyöket egyaránt hordoz magában. A szociális kompetencia fejlesztésében kiemelt feladat a segítséssel, együttműködéssel, vezetéssel és versengéssel kapcsolatos területek erősítése. Ezzel párhuzamosan szükséges meghatározni az *állampolgári kompetencia tartalmát* is, nevezetesen a jogaikat érvényesítő, a közéletben részt vevő és közreműködő tanulók képzéséről van szó. A szociális és társadalmi kompetencia fejlesztésének fontos részét képezik a gazdasággal, az öntudatos fogyasztói magatartással, a versenyképesség erősítésével kapcsolatos területek (pl. vállalkozó-, gazdálkodó- és munkaképesség).

IV. RÉSZ

EGYSÉGES ALAPOKRA ÉPÜLŐ DIFFERENCIÁLÁS

A tartalmi szabályozást a NAT úgy valósítja meg, hogy az egységesítést szolgáló közös alapra az iskolák, a pedagógusok, a tanulók sokféle, differenciált tevékenysége épülhessen. Lehetőséget ad az iskolafenntartók, a szülők, a tanulók értékeinek és érdekeinek, a pedagógusok szakmai törekvéseinek érvényesítésére, valamint az adott körülmények, feltételek, lehetőségek figyelembevételére. Lehetővé teszi, hogy az iskolák és a tanulók kellő idővel rendelkezzenek a tananyag feldolgozásához, elmélyítéséhez és kiegészítéséhez, a követelmények teljesítéséhez, sajátos igényeik kielégítéséhez.

Korunkban az emberiség tudása korábban soha nem látott mértékben növekedett. A tudományok gyors fejlődése, a társadalmi szükségletek új megjelenési formái és a társadalom számos kihívása (köztük a felnövekvő gyermekek testi-lelki egészségét veszélyeztető számos tényező) a megszokottól eltérő feladatok elé állítja az iskolát, a pedagógusképzést és -továbbképzést. Olyan tudástartalmak jelentek meg, amelyek nehezen sorolhatók be a tudományok hagyományos rendszerébe, vagy amelyek egyszerre több tudományág illetékességébe tartoznak. Így egyrészt megnőtt az igény a hagyományos tantárgyak

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

integrációjára és/vagy interdiszciplináris megjelenítésére, másrészt új tantárgyak kialakítására. Fontos pedagógiai szempont, hogy az integratív és a tantárgyközi tantervi szemlélet a tanulók érdeklődését és tapasztalatait is figyelembe veszi. A Nemzeti alaptanterv azzal teszi lehetővé ennek a szemléletnek az érvényesülését, hogy nem határoz meg egységes, minden iskolára kötelezően érvényes tantárgyi rendszert, hanem annak kialakítását a kerettantervek, illetve a helyi tantervek hatáskörébe utalja.

A NAT-ban képviselt értékek, a fejlesztési feladatok és az ezekre épülő differenciálás egyaránt azt a célt szolgálják, hogy a tanulók – adottságaikkal, fejlődésükkel, iskolai és iskolán kívüli tanulásukkal, egyéb tevékenységeikkel, szervezett és spontán módon szerzett tapasztalataikkal összhangban – minél teljesebben bontakoztathassák ki személyiségüket.

A NAT a gyerekek, a serdülők és a fiatalok képességeinek fejlődéséhez szükséges fejlesztési feladatok meghatározásával ösztönzi a személyiségfejlesztő oktatást. Ez akkor lehet eredményes, ha az intézmények pedagógiai programja (ezen belül helyi tanterve) teret enged a színes, sokoldalú iskolai életnek, a tanulásnak, a játéknak, a munkának; fejleszti a tanulók önismeretét, együttműködési képességét, akaratát; hozzájárul életmódjuk, motívumaik, szokásaik, értékekkel való azonosulásuk fokozatos kialakításához, megalapozásához. A NAT olyan pedagógiai munkát feltételez, amelynek középpontjában a tanulók tudásának, képességeinek, személyiségének a fejlesztése áll, figyelembe véve, hogy az oktatás és nevelés színtere nemcsak az iskola, hanem a társadalmi élet és tevékenység számos egyéb fóruma is.

A kulcskompetenciák hatékony fejlesztésének egyik feltétele a fejlesztési célokkal adekvát tanítási folyamat, tevékenység. A Nemzeti alaptanterv azt a felfogást képviseli, hogy a tanítás nem más, mint a tanulók tanulásának szervezése: tervezése, irányítása, szabályozása és értékelése. Az a pedagógus, aki jól ismeri tanítványai motivációit, képességeit, érdeklődéseit és tanulási szokásait, eredményesen tudja megoldani a tanulásszervezéssel kapcsolatos feladatait. A tanulásszervezés optimális megoldásához persze nem elég a képzett pedagógus, szükség van a pedagógiai infrastruktúra széles választékára: könyvekre, nyomtatott tananyagokra, kísérleti felszerelésekre, informatikai programokra, programcsomagokra és más eszközökre. A differenciált tanulásszervezés terén különösen a következő szempontok emelhetők ki:

- Olyan szervezési megoldások előnyben részesítése, amelyek előmozdítják a tanulás belső motivációinak, önszabályozó mechanizmusainak kialakítását, fejlesztését.
- A tanulásszervezés meghatározó szempontja a tanulók *aktivitásának* optimális kibontakoztatása.
- Az oktatási folyamat megszervezése segítse elő a tanulók előzetes ismereteinek, tudásának, nézeteinek feltárását, adjon lehetőséget esetleges tévedéseinek korrigálására és új tudásának átrendeződésére.
- Alkalmazza az együttműködő (kooperatív) oktatás szellemét, technikáit, formáit.
- Az iskolai tanítás-tanulás különböző szervezeti formáiban (az osztálymunkában, a csoportoktatásban, a tanulók páros, részben és teljesen egyéni, individualizált oktatásában) a tanulók tevékenységeinek, önállóságának, kezdeményezésének, problémamegoldásainak, alkotóképességének előtérbe állítása.
- A tanulásszervezés egyik fő elve és teendője a tanulókhöz optimálisan alkalmazkodó differenciálás a feladatok kijelölésében, azok megoldásában, a szükséges tanári segítségben, az ellenőrzésben, az értékelésben.
- A tanulásszervezési technikák, feladatok használata nélkülözhetetlen a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatása érdekében.
- A tanulásszervezés elmélete és gyakorlata gazdag tapasztalatokat halmozott fel a bármilyen területen kiemelkedő teljesítményt mutató tehetséges tanulók felismerése és fejlesztése terén.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

- Tanulásszervezési megoldások alkalmazása nélkül nem valósíthatók meg a különleges bánásmódot igénylő, sajátos nevelési igényű gyerekek, a tanulási és egyéb problémákkal, magatartási zavarokkal küzdő tanulók nevelésének, oktatásának feladatai.

- Számos tanulásszervezési megoldás segítheti az együttműködést, a tanulási esélyek egyenlőségét szolgáló (pl. komprehenzív) szervezeti formák alkalmazását mind az iskolák közötti együttműködés, mind az iskolán kívüli és az iskolai munka terén.

- Az információs és kommunikációs technika, a számítógép felhasználása gazdag lehetőséget nyújt a tanulók adaptív oktatását középpontba állító tanulásszervezés számára.

V. RÉSZ
A TANULÁSI ESÉLYEGYENLŐSÉG SEGÍTÉSÉNEK ELVEI

Minden tanköteles tanulónak törvényben biztosított joga, hogy számára megfelelő oktatásban részesüljön. Ennek érvényesítéséhez az iskolának (a fenntartókkal, a családdal, a gondviselőkkel, szakmai és civil szervezetekkel együttműködve) a következő elvek szerint kell biztosítania a nevelő-oktató munka feltételeit:

- kulcskompetenciák megalapozása, megszilárdítása az 1–6. évfolyamon, folyamatos, egyénhez igazodó fejlesztés, a kulcskompetenciák bővítése az iskolázás további szakaszain;

- a tanulók tanulási nehézségeinek feltárása, problémái megoldásának segítése az iskolai nevelés-oktatás egész folyamatában és valamennyi területén;

- a tanulási esélyegyenlőség eredményes segítésének egyik alapvető feltétele a tanulók személyiségének megismerése, az ahhoz illeszkedő pedagógiai módszerek alkalmazása;

- a tanulók önmagukhoz és másokhoz viszonyított kiemelkedő teljesítményeinek, tehetségjegyeinek feltárása, fejlesztése a tanórákon, más iskolai foglalkozásokon és e tevékenység támogatása az iskolán kívül;

- adaptív tanulásszervezési eljárások (lásd az előző fejezetet) alkalmazása;

- egységes, differenciált és egyénre szabott tanulási követelmények, ellenőrzési-értékelési eljárások alkalmazása.

VI. RÉSZ
A NAT ÉS A HELYI SZINTŰ SZABÁLYOZÁS

Közös szabályok

A NAT szerepe a helyi szintű szabályozásban

A közoktatási törvény - meghatározott paragrafusaiban – szoros összefüggést teremt a Nemzeti Alaptanterv és a helyi, iskola szintű szabályozás között. A helyi pedagógiai programok, tantervek akkor töltik be a törvény által meghatározott szerepüket, ha megfelelnek a Nemzeti Alaptantervben megfogalmazott értékeknek, elveknek, célkitűzéseknek és kiemelt fejlesztési feladatoknak.

A közös értékek meghatározása

A Nemzeti Alaptanterv meghatározza az iskolai nevelés-oktatás közös értékeit. Minden iskolának - függetlenül az iskola fenntartójától - gondoskodnia kell arról, hogy tanulói elsajátítsák az alapvető erkölcsi ismereteket, kompetenciákat. Az iskolák felelőssége annak meghatározása, hogy ezek az ismeretek, kompetenciák milyen műveltségi területek részeként és hogyan kerülnek elsajátításra. Az állami és az önkormányzati iskolák sajátossága, hogy nem lehetnek elkötelezettek egyetlen vallás vagy világnézet mellett sem. Kötelesek tiszteletben tartani a szülőknek azt a jogát, hogy, hogy gyermekeik világnézeti neveléséről

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

döntsének. Az iskoláknak pedagógiai programjaikban biztosítani kell a vallási, illetve világnézeti ismeretek, tudás tárgyilagos és többoldalú átadását, anélkül azonban, hogy állást foglalnának, vagy tanulóikat állásfoglalásra kényszerítenék ezek igazságtartalmát illetően. A pedagógus kifejezheti saját meggyőződését, de semmilyen formában nem készítheti a tanulókat arra, hogy véleményével azonosuljanak.

A tanulói értékelés

A helyi szintű szabályozás egyik kiemelkedően fontos területe az iskolai tanulói értékelés rendjének, normáinak, eszközeinek, formáinak meghatározása. A pedagógiai program meghatározhatja azokat a tantárgyakat, tananyagrészeket, amelyekből a tanuló teljesítményét nem kell értékelni, illetve minősíteni, eltekinthet a magatartás és szorgalom értékelésétől és minősítésétől. Nem mellőzhető azonban a tanuló teljesítményének, előmenetelének értékelése és minősítése azokból a tantárgyakból, amelyekből állami vizsgát kell, illetve lehet tenni. Az iskola az állami vizsgák rendszere mellett kidolgozhatja saját vizsgáztatási rendszerét, bevezethet a tanévet lezáró írásbeli beszámoltatást, "kis érettségit" stb. Fontos kiemelni, hogy a tanuló értékelése, az évközi érdemjegyeinek megállapítása, a tanuló minősítése, félévi és év végi osztályzatai ellen csak a helyi tantervben rögzített értékelési eljárások megsértése esetén lehet jogorvoslattal élni. Az eljárás megindítására akkor van lehetőség, ha a pedagógus intézkedése ellentétes a pedagógiai programban foglaltakkal, ha a tanulói jogviszonyra vonatkozó rendelkezésekbe ütközik. A félévi vagy az év végi osztályzat megtámadható, ha annak megállapítását a helyi tantervbe ütköző módon megíratott dolgozatra kapott érdemjegy befolyásolta.

A magasabb évfolyamra lépés

Az iskola helyi tantervében kell meghatározni azt is, hogy a tanuló milyen feltételek mellett léphet az iskola magasabb évfolyamába. A közoktatási törvény meghatározza a legfontosabb alapelvet: a tanuló az iskola magasabb évfolyamába, illetve szakképzési évfolyamába akkor léphet, ha az előírt tanulmányi követelményeket sikeresen teljesítette. Hogy mi minősül sikeres teljesítésnek, az az iskola helyi tantervében rögzített értékelési szempontok és konkrét követelmények alapján határozható meg nem tilthatja meg a javítóvizsgán való részvételt, illetve az évfolyam megismétlését sikertelen javító vizsga esetén.

Nem szükséges, hogy minden tanuló azonos időpontban azonos teljesítményt érjen el. A nevelőtestületnek jogában áll a magasabb évfolyamra lépés lehetőségét biztosítani a tanulónak akkor is, ha adott ismeretkörben kevesebbet teljesít az átlagnál. Lényegében az iskolai pedagógiai program határozza meg, hogy adott iskolában milyen feltételek mellett lehet a tanulót évfolyamismétlésre utasítani, illetve lehetséges-e az évfolyamismétlésre utasítás.

A házi feladat

A helyi szabályozásnak kell rögzíteni a házi feladatok adásának szabályait. A szabályozás akkor lesz szakmai szempontból megfelelő és a tanulók, valamint a szülők számára elfogadható, ha figyelembe veszi az átlagos képességű, felkészültségű tanuló napi iskolai terhelhetőségét, a heti iskolai tanulmányi rendet, ha megfelelően mérlegeli a tanulók számára szükséges szabadidő biztosításának követelményét. A helyi szabályozásnak kell összehangolnia az egyes tanítási napokon, különösen a hét első tanítási napján megkövetelhető, komolyabb felkészülést igénylő írásbeli beszámolók mennyiségét, eloszlását.

Az iskolaotthonos felkészítés keretei között házi feladat adásának nincs helye, mivel a tanuló az egésznapos felkészítés során készül fel a következő tanítási napokra.

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A nem szakrendszerű oktatás

A nem szakrendszerű oktatás keretei között nincs szükség az átadásra kerülő ismeretrendszerek tantárgyi tagolására (adott esetben még a tantárgyi szerkezet kialakítása is mellőzhető), így lehetővé válik, hogy az iskolai oktatás ezen szakaszában nagyobb lehetőségeket kapjon az alapvető készségek, képességek fejlesztése. A törvényi szabályozás alapján a helyi tanterv az évfolyamismétlésre vonatkozó korlátozást a nem szakrendszerű oktatás keretében a 6. évfolyam végéig érvényesítheti. Az általános iskola 5. és 6. évfolyamán - a közoktatás törvény előírása szerint - a rendelkezésre álló tanítási időkeret 25-50 százalékát nem szakrendszerű oktatás keretében kell felhasználni. Az egységes tizenkét évfolyammal működő középiskolában pedig az első-hatodik évfolyamon a teljes tanítási időben nem szakrendszerű oktatás szervezhető. A törvényi előírás értelmében az 5. és 6. évfolyamon a tanítói (alsó tagozatos) tanulószervezés teret és időt nyer, és a tanári (felső tagozatos) tanulószervezéssel egységet alkotva jelenik meg. Egymáshoz viszonyított arányukat - esetenként osztályonként is eltérő mértékben – az iskola szabadon határozhatja meg. Az alapvető készségek, képességek fejlesztése nem kötődik tantárgyhoz. Így például a szövegértés fejlesztése bármelyik tantárgy keretében megoldható feladat.

A személyiség- és közösségfejlesztés feladatai

Meghatározott feladatok végrehajtása nem oldható meg egy, esetleg néhány évfolyam pedagógiai munkájával, nem köthetők egy műveltségi területhez, egy tantárgyhoz. Olyan készségek fejlesztéséről, olyan ismeretek átadásáról kell sok esetben gondoskodnia az iskolának, amelyeknek meg kell jelenniük szinte minden pedagógus ismeretközlő tevékenységében, igazodva az éppen adott tanulói csoporthoz, az érintett tanulók életkorához, személyiségükhöz, felkészültségéhez. Ezek az ellátandó feladatok az iskola pedagógiai értékközvetítő tevékenységének lényegét adják, amelyek célja elsősorban a személyiségfejlesztés és a közösségfejlesztés.

Ezek közé tartoznak

- az erkölcsi ismeretek,
- a családi és közösségi kapcsolatok elmélyítését támogató fejlesztési feladatok, és azok részét képező ismeretek,
- a testi és lelki egészség megőrzésére történő felkészítés,
- a bűnmegelőzés,
- a drogprevenció.

E körben minden pedagógusnak van feladata, mindig az adott tanórán, és a tanórán kívül folyó munkájához igazítva a feladat végrehajtását.

A nyitott iskola

Az eredményes pedagógia tevékenység nem képzelhető el a szülők tevékeny közreműködése nélkül. Az iskola és a pedagógusok feladata az is, hogy a szülő részére segítséget adjanak gyermekük neveléséhez. Az iskolában folyó nevelési feladatok végrehajtásához a pedagógusnak szüksége van azokra az információkra, amelyeket csak a szülő közölhet, amelyek segítik feltárni a tanuló fejlődését előrevívó vagy hátráltató tényezőket. Ezért az iskolának meg kell teremtenie és rendszeresen működtetnie kell azokat a fórumokat, amelyek módot nyújtanak az iskola tevékenységének megismeréséhez, a vélemények, javaslatok beérkezéséhez, érdemi feldolgozásához.

Egyes oktatási feladatokra vonatkozó külön szabályok

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A sajátos nevelési igényű tanulók nevelésének-oktatásának elvei

A sajátos nevelési igényű tanulók esetében is a NAT-ban meghatározott egységes fejlesztési feladatokat kell alapul venni. Ennek során a tanulók lehetőségeihez, korlátaikhoz és speciális igényeihez igazodva elsősorban a következő elvek szerint kell a munkát megszervezni:

- a feladatok megvalósításához hosszabb időszavok, keretek megjelölése ott, ahol erre szükség van;
- szükség esetén sajátos, a fogyatékosságnak megfelelő tartalmak, követelmények kialakítása és teljesítése;
- az iskolák segítő megkülönböztetéssel, differenciáltan, egyénileg is segítsék a tanulókat, elsősorban az önmagukhoz mért fejlődésüket értékelve.

A fogyatékosság egyes típusaival összefüggő feladatokról a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelve és a vizsgaszabályzatok adnak eligazítást.

A nemzeti és etnikai kisebbségi nevelés és oktatás elvei

A nemzeti kisebbségi nevelés és oktatás célja a tanulók nemzetiségi közösséghez való tartozásának erősítése. Ezt a célt a nemzetiségi nyelv és kultúra közvetítésével, a nemzeti kisebbség sajátos helyzetének megismertetésével éri el a következő elvek szerint:

- a helyi tantervekben megjelenő szabad sáv a kötött nyelvi és népismereti óraszám miatt általában kisebb mértékű az általánosnál; - ezt a hátrányt a műveltségi területek erőteljesebb integrációjával, a kiemelt fejlesztési feladatok átgondolt megjelenítésével kell a helyi tantervi szabályozás szintjén kiegyenlíteni;
- az óraterv kialakításakor biztosítani kell egy világnyelv oktatását is;
- az iskolák nevelő és oktató munkája arra irányuljon, hogy a készségek és képességek fejlesztése az általános követelmények szerint érvényesüljön minden műveltségi területen.

A speciális követelményekre vonatkozóan további eligazítást a nemzeti és etnikai kisebbségi nevelés és oktatás irányelvei adnak.

A szakiskolai nevelés és oktatás elvei

A szakiskolai nevelés és oktatás kilenc-tizedik évfolyamán is a NAT-ban meghatározott egységes feladatokat kell alapul venni. Ennek során a tanulók ténylegesen meglévő, kialakult képességeihez igazodva a következő elvek szerint lehet a munkát megszervezni:- szükség szerint ötvöződhetnek az alapozó szakasz és a fejlesztési szakasz feladatai, előtérbe helyezve a kulcskompetenciák és a képesség együttes megalapozását;

- az általános műveltséget megszilárdító szakasz feladatainak megvalósítása azokon a területeken kezdődhet meg, ahol a fejlesztési szakasz feladatai befejeződtek;
- az általános műveltséget megszilárdító szakasz feladatainak végrehajtása elsősorban azokon a területeken elvárható, amelyek kapcsolódnak a szakképzés előkészítéséhez szükséges kompetenciák kialakításához, építve e kompetenciákra.

A kollégiumi és az iskolai nevelés és oktatás kapcsolata

A kollégiumi nevelés és oktatás a közoktatási intézményrendszer szerves része. A kollégiumi nevelés és oktatás mindenekelőtt a NAT kiemelt fejlesztési feladatain keresztül kapcsolódik az iskolai tantervi folyamatokhoz. Legfontosabb elveiről a kollégiumi nevelés országos alapprogramja ad eligazítást. A kollégiumi nevelésnek és oktatásnak segítenie kell az érintett iskolák nevelő és oktató feladatait.

VII. RÉSZ

A NAT FELÉPÍTÉSE

A Nemzeti alaptanterv a közoktatás tartalmát műveltségi területek szerint határozza meg. Az egyes iskolák tantárgyi rendszerét a műveltségi területek figyelembevételével a helyi tantervek állapítják meg. A kötelező oktatás 12 évfolyama egységes fejlesztési folyamat, amely négy képzési szakaszra oszlik, a NAT-ban meghatározott fejlesztési feladatok a szakaszokhoz kapcsolódnak. Pedagógiai értelemben az első hat évfolyam egységes. A NAT-ban meghatározott képzési szakaszok a következők:

- 1–4. évfolyam
- 5–6. évfolyam
- 7–8. évfolyam
- 9–12. évfolyam

A NAT szakaszolásától eltérően a közoktatási törvény a kötelező oktatás első nyolc, általános iskolai évfolyamát négy pedagógiai szakaszra tagolja. A törvényi megfogalmazásban kifejeződő iskolapolitika a következőkben látja az egyes szakaszok legfontosabb jellegzetességét.

A **bevezető szakasz** két évben történő meghatározása az óvodából az iskolába való sikeres átmenet előfeltétele: az első két évet az óvodára jellemző időigényesebb tevékenység- és tanulásszervezési formák felé orientálja. A teljesítménymotiváció és a képességek fejlesztése területén a szabályozás nagy teret enged az egyéni érdeklődésnek, és lehetővé teszi az ebben az életkorban különösen jelentős egyéni különbségek kezelését. A szakasz végén – funkciójából fakadóan – még nincs szükség az iskolai teljesítmények követelményként történő meghatározására, minősítő jellegű értékelésére. Ez az oka annak, hogy a NAT az első két évfolyamot nem tekinti önálló képzési szakasznak.

A fentiekkel összhangban a **kezdő szakasz** elnevezés azt kívánja kifejezni, hogy ebben a szakaszban erőteljesebbé válnak – a negyedik évfolyam végére már meghatározóak – az iskolai teljesítményelvárások által meghatározott tanítási-tanulási folyamatok. A motiválás és a tanulásszervezés már a NAT fejlesztési feladataiban is kifejeződő teljesítményekre összpontosít.

Az **alapozó szakasz** funkciója elsősorban az iskolai tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák, képesség-együttesek megalapozása. Ebben a szakaszban történik az iskolai tudás (és a tanítás folyamatának) erőteljes tagolódása, amely megköveteli az ilyen típusú tanuláshoz szükséges és ehhez rendeződő képességnyalábok, kompetenciák célzott megalapozását.

A **fejlesztő szakasz** alapvető feladata – az előző szakaszokhoz kapcsolódva – a változó és egyre összetettebb tudástartalmakkal is összefüggésben a már megalapozott kompetenciák fejlesztése, azaz megerősítése, bővítése, finomítása, hatékonyságának, variabilitásának növelése.

Az **általános műveltséget megszilárdító szakasz** a kilencedik évfolyamon kezdődik, és a tizedik vagy a tizenegyedik évfolyam végéig tart. Funkciója az iskolai műveltség differenciált megszilárdítása, amelyben már megjelenhetnek a szakképzés előkészítéséhez szükséges kompetenciák. Az iskolai műveltség összetett rendszer, állandóan változik. A tudás alapvető tényezőit és összetevőit a tartalomba ágyazott képességfejlesztés elvének a szem előtt tartásával szilárdítja meg.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Az **általános műveltséget elmélyítő, pályaválasztási szakasz** a tizenegyedik vagy a tizenkettedik évfolyamon kezdődik, és a tizenkettedik, illetve a tizenharmadik évfolyam végéig tart. Alapvető feladata – a tanulók érdeklődésének, adottságának megfelelően – a Nemzeti alaptanterv fejlesztési feladatainak és az érettségi követelményeinek az összehangolása. Ebben a szakaszban a munkaerőpiac kompetenciaelvárásainak és a Nemzeti alaptanterv kulcskompetenciáinak a tudatosítására kell elsősorban törekedni.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

I. FEJEZET

Ajánlás a NAT műveltségi területek százalékos arányaira

Műveltségi területek	1-4.	5-6.	7-8.	9-10.	11-12. *
Magyar nyelv és irodalom	32-42	17-24	10-15	10-15	10
Élő idegen nyelv	2-6	12-20	12-20	12-20	13
Matematika	17-23	15-20	10-15	10-15	10
Ember és társadalom	4-8	4-8	10-15	10-15	9
Ember a természetben	4-8	7-11	15-20	15-20	10
Földünk - környezetünk	-	4-8	4-8	4-8	-
Művészetek	10-18	12-16	8-15	9-15	5
Informatika	2-5	4-8	6-10	6-10	5
Életvitel és gyakorlati ismeretek	4-8	4-9	5-10	5-10	-
Testnevelés és sport	15-20	11-15	10-15	9-15	8

*Csak a minimális százalékos arány.

A testnevelésórák számát a közoktatási törvény előírja.

A 9-10. évfolyamokon a műveltségterületenkénti minimumok módosíthatók úgy, hogy a minimumok összege a teljes időkeret 80%-a legyen, feltéve, ha a műveltségi területekre javasolt belső arányok nem változnak.

A 11-12. évfolyamokon a műveltségterületenkénti minimumok módosíthatók úgy, hogy a minimumok összege a teljes időkeret 60%-a legyen, feltéve, ha a műveltségi területekre javasolt belső arányok nem változnak.

Ajánlás a nemzetiségi iskolákban a NAT műveltségi területek százalékos arányaira

Műveltségi területek	1-4.	5-6.	7-8.	9-10.	11-12.
Nemzetiségi nyelv és irodalom	19-23	16-23	15-18	13-17	12-17
Magyar nyelv és irodalom	27-37	16-23	10-15	10-15	10
Élő idegen nyelv	-	8-16	8-16	12-20	8
Matematika	17-23	14-19	10-15	10-15	9
Ember és társadalom	2-6	4-8	8-13	8-13	10
Ember a természetben	2-6	5-9	13-18	13-18	8
Földünk - környezetünk	-	4-8	4-8	4-8	-
Művészetek	9-17	10-14	8-15	8-14	2
Informatika	2-5	4-8	6-10	6-10	5
Életvitel és gyakorlati ismeretek	2-6	3-8	3-8	2-7	-
Testnevelés és sport	15-20	11-15	10-15	9-15	8

A nemzetiségi nyelv és irodalom esetében a 32/1997. MKM rendelet előírja a heti 4, illetve a német esetében az 5 órát.

II. FEJEZET

Magyar nyelv és irodalom

Alapelvek, célok

A nyelv az emberi kommunikáció, a gondolkodás, a tanulás közege, előfeltétele és legfőbb eszköze. Ily módon alapvető szerepe van a kulcskompetenciák kialakításában, fejlesztésében, és meghatározza a tanulás teljes folyamatát. Az irodalom mint nyelvi művészet a kultúra egyik fő hordozója és megújítója, miközben pedagógiai szempontból a szövegértési és szövegalkotási képességek fejlesztésének egyik legátfogóbb és leghatékonyabb eszköze, vagyis az anyanyelvi, a kulturális és a szociális kompetencia párhuzamos fejlesztését teszi lehetővé.

Az anyanyelv sokoldalú, árnyalt és reflexív ismerete a társadalmi kommunikáció alapja. A nyelv kultúrát közvetít, lehetővé teszi az értékek megismerését és az azokhoz való viszonyulási lehetőségek széles tárházát kínálja fel. A nyelv birtokbavételével párhuzamos folyamat az értelmi képességek fejlődése és a társas kapcsolatok kialakulása. A gondolkodás és a személyiség fejlődésének, az önismeret kibontakozásának a közege, egyúttal az ismeretek és képességek hasznosulását és egyensúlyát megalapozó pozitív attitűd kialakulásának az előfeltétele. A társadalom alapvető közösségeiben (család, iskola, munkahelyi közösségek, a nemzet, az európai nemzetek közössége, az emberiség) való aktív részvétel is az anyanyelv biztos tudását feltételezi, méghozzá a szókészlet és a grammatika alapos és sokrétű ismeretén túl a szövegszerveződés magasabb szintjeinek, a kommunikációt keretbe foglaló szituációknak, a kommunikációt hordozó médiumoknak és azok funkciójának az ismeretét is. A nyelv az önkifejezésnek, az önálló vélemény kialakításának és artikulált kifejezésének az alapja, kulcsszerepe van nemcsak a kulturális tudatosság és kifejezőképesség, de a kritikai, az erkölcsi, az esztétikai és a történeti érzék kialakításában is. Az állampolgárok magas szintű anyanyelvi tudása a társadalom belső kohéziójának, a demokrácia működésének, a demokratikus jogok gyakorlásának sarkköve, értve ezalatt a társadalmi intézményrendszer működésének, alapszövegeinek, szövegműfajainak az ismeretét és azok értelmezésének képességét, a fenti keretek között megvalósuló kommunikációs aktusok magas szintű gyakorlását és olyan attitűd kialakítását, amely a kritikai elemzést és az együttműködési képességet integrálja. Az anyanyelvi készségek birtoklásának meghatározó szerepe van a társadalom értékeinek közvetítésében, létrehozásában és az azokról folyó diskurzusba való bekapcsolódásban, a kánon megismerésében, működésének megértésében és alakító áthagyományozásában.

Az anyanyelvi nevelés alapvető feladata az anyanyelvi kompetencia fejlesztése oly módon, hogy a tanulók életkoruknak és a konkrét pedagógiai célnak megfelelő szinten birtokolják a szóbeli és írásbeli kommunikáció képességét, ideértve a hangzó és az írott szövegek mellett az audiovizuális közlés és az IST különféle jelenségeinek (pl. internet, CD-ROM, mobilkommunikáció) ismeretét, megértését, funkcionális elemzését és gyakorlati alkalmazását. Csak erre építve válik lehetővé az önálló ismeretszerzés és tanulás, ezzel szoros összefüggésben az élethosszig tartó tanulás képessége és az arra való igény. A nyelvi kompetencia döntő eleme, hogy érzékeljük, megértjük és értelmezzük a kommunikációs helyzetek (résztevők, alkalom, helyszín, cél), különféle médiumok és műfajok szerepét a közlésben, és saját megnyilvánulásainkban is élni tudjunk az innen nyert tapasztalatokkal. A *folymatosan fejlődő* szövegértési és szövegalkotási képességek teszik lehetővé, hogy az egyén önállóan és másokkal együttműködve képes legyen a verbális és nem verbális

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

kommunikáció eszközeinek és kódjainak, a különböző információhordozók üzeneteinek a megértésére és feldolgozására. Képes legyen a legkülönbözőbb céllal, környezetben és módon létrejött szövegek megértésére, elemzésére, kritikai feldolgozására, valamint arra, hogy a megalkotottság sajátosságaiból, a másodlagos, átvitt, képi kifejezőmódból adódó jelentéseket felismerje, reflektáljon rájuk, és saját szövegek alkotásában maga is éljen ilyen eszközökkel. Képes legyen a nem verbális kifejezőeszközök (testi és technikai apparátus az arc mimikától és hang lejátszástól az audiovizuális prezentáció eszközeiig) értelmezésére és használatára. Képes legyen olyan szövegek önálló megalkotására, amelyek figyelembe veszik a beszédhelyzetet és a hallgatóság igényeit, a különféle szövegműfajok normáit, a morális, esztétikai és kulturális elvárásokat. Ennek előfeltétele, hogy ismerje meg anyanyelvét mint rendszert, annak jelenét és múltját, ami saját történetiségük tapasztalatát kínálja a tanulóknak.

Az anyanyelvi és irodalmi nevelés elválaszthatatlan egységet alkot. Az irodalmi művekkel folytatott aktív párbeszéd révén jön létre a kapcsolat múlt, jelen és jövő között. Ez biztosítja a kultúra folytonosságát és folyamatos megújulását, segíti az egyént kulturális önazonosságának kialakításában, meghatározó szerepe van az érzelmi élet, a kreativitás, az esztétikai és történeti érzék fejlesztésében, az emberi és társadalmi problémák megértésében, átélésében, a saját és mások kultúrájának megismerésében, az én és a másik közötti különbség, az idegenség megfogalmazásában és a másság erre épülő tiszteletében. Fejleszti az emlékezetet, az élmények feldolgozásának és megőrzésének képességét. Hozzájárul a történeti érzék kialakulásához, segíti, hogy a diákokban megteremtődjön a tradíció elfogadásának és alakításának párhuzamos igénye.

A fenti célokon túl az irodalmi nevelés feladata az olvasási kedv felkeltése, az irodalomnak mint művészetnek, mint az emberi kommunikáció sajátos formájának a megszerettetése, közlésformáinak, kifejezési módjainak a megismertetése. Az irodalmi művek olvasása, az értelmezés művészetének gyakorlása képessé teszi a tanulókat az esztétikai, morális és kulturális értékek, a kánon megismerésére, létrejöttük folyamatának reflektálására és a róluk szóló diskurzusba való bekapcsolódásra. Kritikai érzéket fejleszt ki, nagy szerepe van az érzelmi élet finomodásában, az empátia fejlődésében, segít megérteni az emberi, társadalmi problémákat, tudatosabbá teszi az egyén önmagához és környezetéhez való viszonyát. Lehetőséget teremt az ön- és emberismeret, a képzelet, a kreativitás és a kritikai gondolkodás fejlesztésére, miközben a tanulók megismerik a sokoldalú és sokjelentésű hagyomány fogalmát, a nyelvi és művészi konvenciót. Mindezekben szoros szálak fűzik a Művészetek és az Ember és társadalom, az Élő idegen nyelv és az Informatika műveltségi területek tartalmához és céljaihoz. (Megjegyzés: a kisebbségi iskolákban a diákok a nemzetiségi anyanyelvet és irodalmat tanulják külön program szerint.)

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek megértése, értelmezése és alkotása
2. Olvasás, írott szöveg megértése
3. Írás, szövegalkotás
4. A tanulási képesség fejlesztése
5. Anyanyelvi kultúra, ismeretek az anyanyelvről
6. Irodalmi kultúra, irodalmi művek értelmezése
7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Fejlesztési feladatok

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek megértése, értelmezése és alkotása

Az önkifejezéshez és a társas-társadalmi párbeszédhez szükséges szóbeli nyelvi képességek fejlesztése. A beszédpartnerekhez alkalmazkodó, a beszédhelyzetnek megfelelő, artikulált nyelvi magatartás kialakítása. Hangzó szövegek verbális és nem verbális kódjainak megértése és értelmezése, a hangzó szöveg különféle

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

kommunikációs helyzetekben, beszédszándékokkal és célokkal. Törekvés a megértés aktusának beteljesülésére, a megértésre; a megértési folyamat hibáinak, fennakadásainak reflexiója, korrigálása. Magabiztos fellépés, a szóbeli kommunikáció nem verbális eszközeinek és a segédeszközök magabiztos használata. Törekvés a változatosságra, az esztétikai minőség érzékelése és tisztelete.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Gondolatok, információk, érzelmek és vélemények egyszerű, érthető és hatékony közlése.	Egyszerű, érthető és hatékony közlés változatos kommunikációs helyzetekben.	Alkalmazkodás a kommunikációs folyamat tényezőihez különféle konkrét beszédhelyzetekben.	A kommunikációs folyamat összetevőinek felismerése. Árnyalt, rugalmas alkalmazkodás a kommunikációs folyamat tényezőihez különféle konkrét beszédhelyzetekben.
Törekvés az érzékletességre. A különféle mondatok felismerése, helyes használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően.	Törekvés a pontosságra, az érzékletességre és a lényeg kiemelésére. A különféle mondatok változatos használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően.	A különféle mondatok változatos és tudatos használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően.	Pontosság, érzékletesség és a lényeg kiemelése a beszédben. Szándékos törekvés a változatosságra, a beszédpartnernek figyelmének megragadására és lekötésére. Változatosság. Alkalmazkodás a beszédpartnernek figyelmének, érdeklődésének változásaihoz.
Törekvés a kifejező és mások számára érthető beszédre. Törekvés a megfelelő hangképzésre, beszédlégzésre és hangoztatásra.	Törekvés a jól formált beszédre és a megfelelő artikulációra. Figyelem a beszédtempó, a hangmagasság, a hangerő és a hanglejtés alkalmazására.	Törekvés a nyelvileg igényes és helyes beszédre. A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző kiejtismód eszközeinek alkalmazása (helyes hangképzés, a mondat- és szövegfonetikai eszközök megfelelő alkalmazása). Az egyéni beszéd-sajátosságok megfigyelése.	Kifejező és mások számára érthető, nyelvileg igényes és helyes beszéd. Megfelelő gazdálkodás a hangerővel. Az egyéni beszéd-sajátosságok ismerete, törekvés az egyéni adottságok kihasználására és a beszéd lehetőségeinek tágítására. A szünet, a hangsúlyváltás, a beszédtempóváltás, a hangmagasságváltás és a hanglejtés modulációjának használatában rejlő kommunikációs lehetőségek megfigyelése és alkalmazása. A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző kiejtismód eszközeinek biztonságos alkalmazása. A kiejtés egyéni sajátosságainak ismerete, törekvés ezek tudatos használatára és fejlesztésére.
A nem verbális kommunikáció néhány elemének megfigyelése (pl. a testbeszéd). Törekvés a helyes szóhasználatra, a kiejtésre, testbeszédre.	A testbeszéd, az arcjáték, a szemkontaktus működésének megfigyelése. A szóhasználat, a kiejtés, a testbeszéd összehangolása különféle	A testbeszéd, az arcjáték néhány jelének ismerete, törekvés ezek tudatos alkalmazására. A gesztusokkal való kommunikáció lehetőségeinek és	A testbeszéd, a térközsabályozás és az arcjáték néhány jelének ismerete, tudatos alkalmazása. Törekvés a szemkontaktus tartására a beszédpartnerrel. A

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	beszédhelyzetekben.	korlátainak megtagasztalása.	szóhasználat, a szöveg hangzása és a gesztusok összehangolt alkalmazása különféle kommunikációs helyzetekben. A szöveg tartalmát megerősítő és megkérdőjelező gesztusok ismerete, törekvés ezek tudatos használatára. Megértésük (dekódolásuk) hétköznapi kommunikációs helyzetekben, a tömegkommunikációban, verbális, hangzó és képi szövegekben; a művészetben (pl. film, színház, fotó, képzőművészet).
Figyelem a kortárs és a felnőtt beszélgetőtársra. Rövid hallott szöveg lényegének, érzelmi tartalmának megértése.	Hallott szöveg rövid szóbeli összefoglalása.	A beszédpartnerrel való együttműködés. Érvelés: érvek felkutatása, vélemény, állásfoglalás kialakítása. Törekvés empátiás viszony kialakítására a beszédpartnerrel.	Érvelés: érvek felkutatása, rendszerezése, vélemény, állásfoglalás kialakítása, továbbfejlesztése, logikus gondolatmenet kialakítása. Törekvés a rendszeres önreflexióra és önkorrekciónak. Az értő figyelem alkalmazása.
Mindennapi élmények, mozgóképélmények és olvasmányok tartalmának felidézése, elmondása.	Törekvés a hallgatósághoz, a beszédhelyzethez való alkalmazkodásra, az árnyalatok érzékelésére. A beszélő fellépésének, szóbeli viselkedésének megfigyelése.	A látottak (átéltek) és a feltételezések (pl. következtetések, hipotézisek) tudatos, nyelvi megkülönböztetése. Különféle beszédműfajok kommunikációs technikáinak alkalmazása és értékelése (pl. a szándék, a hatáskeltés eszközei a kommunikáció eredményessége szempontjából).	A látottak (átéltek) és a feltételezések (pl. következtetések, hipotézisek) megkülönböztetése élménybeszámolóban. Különféle beszédműfajok kommunikációs technikáinak alkalmazása és értékelése hétköznapi kommunikációs helyzetekben, a tömegkommunikációban, verbális, hangzó és képi, valamint digitális szövegekben; a művészetben (pl. film, színház, fotó, képzőművészet).
Résztvétel a tanulócsoporthoz folyó beszélgetésben és vitában. Saját vélemény megfogalmazása.	Saját vélemény megfogalmazása és megvédése egy-egy érv említésével a témának és a beszédhelyzetnek megfelelően. Mások véleményének meghallgatása, megértése többszereplős helyzetekben.	Mások véleményének meghallgatása, megértése és tömör reprodukálása többszereplős helyzetekben. A saját vélemény újrateremtése adott szempont szerint.	Önértékelésen és mások megértésén alapuló együttműködés csoportos beszélgetésben, vitában. Az eltérő vélemény figyelmes és türelmes meghallgatása, tisztelete, adott esetben tömör reprodukciója. Saját vélemény megvédése vagy korrekciója. A kommunikációs zavarok, konfliktusok feloldásának képessége, a manipulációs szándék és a hibás következtetések,

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

			megalapozatlan ítéletek felismerése.
Ismert szövegek megjelenítése dramatikus játékkal. Memoriterek (költemények, prózai szövegek) ismerete. Különféle dramatikus formák kipróbálása (pl. bábjáték, árnyjáték, némajáték, versmondás, helyzetgyakorlat).	Memoriterek szöveghű ismerete. Különféle dramatikus formák kipróbálása (pl. bábjáték, árnyjáték, némajáték, helyzetgyakorlat, improvizáció, versmondás).	Memoriterek szöveghű tolmácsolása kifejező szövegmondással, megjelenítéssel. Különféle dramatikus formák kipróbálása (pl. helyzetgyakorlat, improvizáció, versmondás, diákszínpad előadás).	Memoriterek szöveghű tolmácsolása a szövegfonetikai eszközök helyes alkalmazásával, tudatos szövegmondással.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

A korosztály képességeinek és az oktatási igényeknek megfelelő olvasási és szövegértési képességek folyamatos differenciálása és mélyítése; értő hangos és néma olvasás, amely magában foglalja a különféle nyelvi szintek jelenségeinek felismerését, azonosítását, jelentésadó és jelentésmódosító szerepükre való reflexiót, a megértés szóbeli és írásbeli alkalmazását az elemi feladatmegoldástól a beszélgetésen át az önálló írásműig. Különféle hosszúságú, bonyolultságú, műfajú, rendeltetésű, különféle hordozókon közzétett szövegek olvasása és összehasonlítása. A szerzői álláspont azonosítása, a mondottakhoz való viszony értékelése, a szövegben kifejtett vélemény bírálata.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Az olvasás jelrendszerének elsajátítása a diákok egyéni sajátosságainak figyelembevételével.			
A tanult betűk összeolvasása.			
Szavak, szó szerkezetek, mondatok hangos olvasása.			
A hangos és a néma olvasás gyakorlása különböző rövidebb szövegeken a diákok egyéni sajátosságainak figyelembevételével.	Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Ismert tartalmú szövegek értelmező hangos olvasása.	Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Ismert tartalmú szövegek biztonságos, értelmező felolvasása.	A szöveg minél teljesebb megértését biztosító hangos és néma olvasás folyamatos gyakorlása.
A különböző mondatfajták (pl. kijelentő, kérdő) hangjelzésének megfigyelése és reprodukálása a hangos olvasásban.			
Egyszerű szövegek szó szerinti jelentésének megértése.	A szó szerinti jelentésen túli lehetséges jelentések létezésének megtapasztalása, megértésük gyakorlása. A szövegben kifejtett információk visszakeresése. Ismerkedés a szövegértési technikák alapjaival.	Szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek lehetséges jelentéseinek csoportos, egyéni, irányított és önálló megértése és gyakorlása. A szövegben ki nem fejtett tartalmak kikövetkeztetésének és megértésének gyakorlása, ismerkedés a szövegértési technikákkal.	A szó szerinti és a metaforikus jelentések megkülönböztetése, a ki nem fejtett tartalmak felismerése a szöveg alapján, megértésük, értelmezésük. A szövegértési technikák ismeretének bővítése, gyakorlása, alkalmazása.
	A nyelvi eszközök és a jelentés összefüggésének megtapasztalása	A nyelvi eszközök és a jelentés összefüggésének felismerése szépirodalmi	

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	szépirodalmi és nem szépirodalmi olvasmányokban tanári irányítással, csoportosan és egyéni munkával.	és nem szépirodalmi szövegekben tanári irányítással és önállóan.	
Az aktív szókincs gazdagítása az olvasott szövegekkel összefüggésben.	Az aktív és a passzív szókincs gazdagítása különböző szövegösszefüggésekben.	Az aktív és a passzív szókincs gazdagítása önálló munkával.	A szókincs folyamatos gazdagítása a nyelv minden rétegére kiterjedően. A különböző műveltségi területek szókincsének minél pontosabb használata írásban és szóban. Kevésbé ismert szókincsű szövegek megértése egyéni munkával; felkészülés az élethosszig tartó tanulás feladataira.
	Rövidebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló olvasása, a fontosabb gondolatok kiemelése, összefoglalása.	Irodalmi, ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek önálló olvasása és megértése, a szövegelemzés alapvető eljárásainak önálló alkalmazása (pl. a téma megállapítása, a lényeg kiemelése, adatkeresés, ok-okozati kapcsolatok, válaszadás kérdésekre, vázlatkészítés, összefoglalás).	Különböző műfajú és rendeltetésű szövegek szerkezetének, jelentésrétegeinek feltárása és értelmezése. A művek műfaji természetének megfelelő szövegfeldolgozási eljárások ismerete és alkalmazása (pl. a kontextus, a téma, a műfaj megállapítása, új és ismert közléselemek elkülönítése, logikai összefüggések felismerése, jelentésrétegek feltárása).
Az értelmező hangos olvasás folyamatos gyakorlása.			
	Az irodalmi szövegben megjelenő egyszerűbb képek, alakzatok felismerése és értelmezése (pl. hasonlat, metafora; ismétlés, fokozás).	Az irodalmi szövegekben megjelenő egyszerűbb képek, alakzatok felismerése és értelmezése Szöveg és kép összjátékának, viszonyának megfigyelése. Különféle ábrák, illusztrációk értelmezése.	Különböző stílusok és stílusrétegek felismerésének gyakorlása különböző rendeltetésű szövegekben, alkalmazásuk a szóbeli és írásbeli kommunikációban. A vizuális közlés verbális és nem verbális elemei, tipográfia. Az IST (információs társadalom technológiái) műfajainak megfelelő olvasási szokások gyakorlása, az ezekhez kapcsolódó tipikus hibák és veszélyek felismerése, kiküszöbölése.
	Szövegek műfaji különbségének érzékelése (pl. mese és dokumentum, lírai költemény és elbeszélés).	Különböző szépirodalmi és nem szépirodalmi műfajok közötti különbség megfigyelése. A tájékoztató és véleményközlő műfajok közötti különbség (pl. hír és kommentár).	Szövegek kapcsolatának és különbségének felismerése és értelmezése (pl. tematikus, motívikus kapcsolatok, utalások, nem irodalmi és irodalmi szövegek, tények és vélemények összevetése), e képesség alkalmazása

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

			elemző szóbeli és írásbeli műfajokban.
A hangos és néma értő olvasás gyakorlása. Rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló megértése csendes olvasással.	Rövidebb és hosszabb művek (pl. novellák, ifjúsági regény) önálló elolvasása házi olvasmányként, a cselekmény utólagos felidézése, a szereplők cselekedeteinek, jellemének, kifejtett és ki nem fejtett nézeteinek megértése. Az olvasás örömeinek megtapasztalása.	Rövidebb és hosszabb irodalmi és nem irodalmi szövegek önálló olvasása házi olvasmányként, a szöveg feldolgozása megadott szempontok szerint.	A művek műfaji természetének megfelelő szövegfeldolgozási eljárások, megközelítési módok gyakorlása (pl. a téma, a műfaj megállapítása, logikai összefüggések, jelentésrétegek feltárása). A szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegekben megjelenített értékek, erkölcsi kérdések, motivációk, magatartásformák felismerése, értelmezése.
		Rövidebb, a mai köznyelvtől eltérő nyelvhasználatú (pl. régi, archaizáló) szövegek megismerése, megértésük gyakorlása segédeszközökkel (pl. egynyelvű szótárak, jegyzetek).	A mai nyelvhasználattól eltérő (rég, archaizáló) szövegek megértésében szerzett tapasztalatok bővítése. Régebbi korokból származó szövegek önálló megértése segédeszközök (pl. egynyelvű szótárak) gyakorlott használatával.
Egy-két mondatos vélemény megfogalmazása az olvasott szövegekben megjelenő szereplők cselekedeteiről, helyzetekről, magatartásokról.	Néhány mondatos vélemény szóbeli és írásbeli megfogalmazása az olvasott szövegek szereplőinek cselekedeteiről, nézeteiről, a szövegekben megjelenő emberi helyzetekről.	Különböző vélemények összevetése, különbségek és hasonlóságok megfigyelése, vélemény megfogalmazása szóban és írásban.	Különböző olvasott vélemények összevetése, különbségek és hasonlóságok felismerése, értelmezése és kritikája különféle műfajokban.
			Különböző korstílusokat, stílusirányzatokat, nyelvi stílusrétegeket reprezentáló szövegek megismerése, sajátosságaik felismerése, értelmezése.

3. Írás, szövegalkotás

Az anyanyelvű írásbeliség normáinak megismerése, az életkornak és az oktatás igényeinek megfelelő írástechnika, olvasható betűformák, esztétikus íráskép, lényegkiemelő, áttekinthető jegyzetelés és vázlatkészítés, biztos, problémaérzékeny helyesírás. Szövegtípusok és műfajok széles körének alapos ismerete, normakövető írásmód az alapvető műfajokban. A műfajokhoz kötődő hagyományok, nyelvi-stilisztikai és kommunikációs jellegzetességek szerepének felismerése és kreatív alkalmazásuk saját írásműben. Saját álláspont pontos, változatos, önálló kifejtése különféle nyelvi formákban. Kiegészítés, újírás, kreatív írás.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Az írás jelrendszerének elsajátítása a diákok egyéni sajátosságainak figyelembevételével.			
Az eszközszintű íráshasználat fokozatos kialakítása.	Az írástechnika továbbfejlesztése: a tanulási igényeknek	Olvasható, esztétikus írásmód a tanulási szintnek megfelelően. A	Olvasható, esztétikus, hatékony egyéni írásmód. Lényegkiemelő,

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	megfelelő és rendezett írásmód gyakorlása.	jegyzetelés alapjainak elsajátítása.	áttekinthető önálló jegyzetelési technika kialakítása.
Mondatalkotás, néhány mondat összekapcsolásával szövegalkotás.			
Különböző szövegminták megfigyelése műfaji és szövegszerkesztési szempontból. A szöveg tagolásának gyakorlása. Rövid szövegek alkotásának gyakorlása (pl. kisebb leírás, rövid elbeszélés, egy-két soros jellemzés).	Rövidebb szövegek alkotása különböző szövegtípusokban és műfajokban (pl. rövid leírás, kisebb elbeszélés, néhány soros jellemzés). Személyes és olvasmányélmények megfogalmazása a rövidebb leírás, elbeszélés, jellemzés műfajában.	A szövegalkotási képesség fejlesztése különböző szövegtípusokban és műfajokban (pl. a leírás, a különböző nézőpontú elbeszélés és jellemzés gyakorlása, ismertetés és vélemény készítése).	Világos szövegalkotás, kifejezőkészség a hétköznapi és a társadalmi (közösségi) élet minden fontos területén és műfajában (pl. levél, önéletrajz, kérvény, pályázat, jellemzés, leírás).
A tanultak alkalmazása rövid fogalmazásokban.	Nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismeretek alkalmazása a fogalmazásokban, írásbeli szövegekben.	A nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismeretek és a nyelvi elemek különböző stílusértékéről tapasztaltak tudatos alkalmazása a fogalmazásokban, a kreatív szövegalkotásban.	A nyelvtani, nyelvhelyességi és helyesírási biztonság fejlesztése, gyakorlása az írásbeli szövegalkotásban. A helyesírás értelemtükröző szerepének megértése és tudatos alkalmazása.
	Önkifejezés és kreativitás különböző műfajokban (pl. szövegek átírása, olvasott művekhez különböző befejezések készítése, a történet folytatása, rímes játékok). Gondolatok, vélemények, érzelmek, képzetek kifejezése különböző nézőpontokból rövidebb fogalmazások formájában.	Önkifejezés és kreativitás különböző műfajokban (pl. párbeszédek írása, dramatizálás, párbeszédes forma átírása epikus formába, érvelés). Gondolatok, érzelmek, képzetek kifejezése különböző nézőpontokból.	Önkifejező és kreatív szövegalkotás (pl. élményszerű személyes történet elbeszélése, verses-rímes szövegek alkotása, szövegek átírása különböző nézőpontokból stílus- és hangnembaváltással, sajtóműfajok gyakorlása). Törekvés a személyiséget kifejező egyéni stílusra. A személyiség és a személyesség kifejezése a szövegformálás kreatív eszközeinek birtokában.
	Az anyaggyűjtés és -elrendezés alapjainak megismerése, anyaggyűjtés gyermekek számára készült lexikonokból, kézikönyvekből, tanári irányítással, csoportosan és önállóan.	Rövidebb beszámolók anyagának összegyűjtése, rendezése és írásba foglalása tanári irányítással, csoportosan és önállóan.	Felkészülés a nagyobb anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő, terjedelmesebb szövegek (pl. beszámoló, ismertetés, esszé, egyszerűbb értekezés) írására. Hosszabb felkészülést igénylő esszé, pályázat, értekezés, műértelmezés megalkotásának gyakorlása.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Az alapképesség elsajátításához szükséges tudás megszerzésének és feldolgozásának csoportos és egyéni technikái, e technikák megismerése, használatuk gyakorlása.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Az önálló feladatvégzés	Az önálló feladatvégzés	Az önálló feladatvégzés,	Verbális és nem verbális

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

egyres lépéseinek megalapozása (pl. kép és szöveg kapcsolata, könyvtárlátogatás, könyvkölcsönzés, gyermeklexikonok).	egyres lépéseinek elkülönítése és gyakorlása (könyvkölcsönzés, a könyvtárhasználat alapjai).	információgyűjtés és ismeretszerzés módszereinek megismerése, gyakorlása (segédkönyvek, a korosztálynak készült szótárak, lexikonok használata, ismeretlen kifejezések jelentésének önálló megkeresése egy nyelvű szótárakban, a tanult anyag bővítése különböző információhordozókból).	(hangzó és képi) információk célszerű gyűjtésének, szelekciójának, rendszerezésének, kritikájának és felhasználásának gyakorlása. A könyvtárismeret bővítése, gyakorlása, múzeumi információk.
Tapasztalatszerzés ismeretek, adatok, információk gyűjtésében (könyv- és könyvtárhasználat, verbális és nem verbális [hangzó és képi] információk feldolgozásának gyakorlása).	Az önálló ismeretszerzés gyakorlása (pl. könyvek keresése megadott témához egyénileg, csoportosan). Tapasztalatgyűjtés különböző információhordozók működéséről, használatáról.	Adatok, ismeretek gyűjtése különböző információhordozókról tanári segítséggel, csoportosan és önállóan. A gyűjtött, ismeretek elrendezése, a kitűzött célnak megfelelő felhasználása.	Különböző információhordozók célszerű használata az életkornak megfelelő önállósággal.
	Gyermekeknek szóló ismeretterjesztő művek, lexikonok, szótárak megismerése, használata.	Elemi gyakorlottság az információ felhasználásában, a források megjelölésében.	Az információfelhasználás néhány további normájának megismerése, alkalmazása (pl. a források megjelölése, az idézés formai és etikai szabályai, jegyzetek készítése).
Vázlatkészítés tanári irányítással. Vázlatok önálló bővítése, szűkítése megadott szempontok szerint.	Vázlat felhasználása küönböző témájú, műfajú szövegek megértéséhez, megfogalmazásához.	Önálló vázlatkészítés rövidebb szövegek alapján.	Önálló vázlatkészítés adott feladathoz, témához, a vázlat alapján küönböző műfajú szövegek alkotása.
	Ismerkedés küönböző információhordozókkal (pl. vizuális, audiovizuális, elektronikus: internet, CD-ROM).	Egyszerűbb szövegek vizuális környezetnek átlátása, ábrák, illusztrációk értelmezése szövegösszefüggésben.	Verbális és nem verbális (hangzó és képi) információk együttes kezelése, megértése (pl. illusztráció, ábra, tipográfia, grafikonok értelmezése szövegösszefüggésben, szövegek vizuális elrendezése).
	Az összefoglalás sajátosságainak és szerepének megismerése, megértése.	Az összefoglalás sajátosságainak ismerete, összefoglalás készítése megadott szempontok alapján tanári irányítással, csoportosan és önállóan.	Az összefoglalás műveletének gyakorlása, önálló alkalmazása (pl. a lényeg kiemelése, időrend követése, adatok rendszerezése, álláspontok elkülönítése).
		Jegyzetkészítés tanári irányítással. A tömörítés és a lényegkiemelés gyakorlása.	Az önálló jegyzetkészítés gyakorlása tanári segítséggel és a nélkül (pl. kulcsszavak kiemelése, szerkezeti tagolás).
		Az információ kritikus befogadásának megalapozása (azonos témáról küönböző	Felkészülés az információ értékének, jelentőségének felismerésére, értékelésére, kritikájára.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

		forrásból származó rövidebb információk összevetése tanári irányítással, csoportosan).	
--	--	---	--

5. Anyanyelvi kultúra, ismeretek az anyanyelvről

A mai magyar nyelv árnyalt és igényes használatához szükséges nyelvtani ismeretek elsajátítása, a szövegre, annak felépítésére, működésére, jelentésére és stílusára vonatkozó ismertek alkalmazása a szövegalkotásban és a szövegek megértésében, elemzésében. A nyelvnek kommunikációs közegként, eszközként és társadalmi jelenséggént való értelmezése, annak felismerése, hogy a nyelv rendszer, és a nyelv anyanyelvként való birtoklása tartja össze a nyelvközösséget, közvetíti a világra vonatkozó tudást, hagyományt. A nyelvi kultúra fejlesztése, birtoklása megalapozza a tanulók sikeres szocializációját, hozzájárul megfelelő önértékelésük kialakulásához, önbecsülésük fejlesztéséhez, és biztosítja az igényes önkifejezés lehetőségét is.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Nyelvi-nyelvtani jelenségek felismerése a gyakorlati tudás alapján (pl. hang, szó, mondat; rövid és hosszú hangok, magán- és mássalhangzók).	A nyelvi egységek közötti egyszerűbb összefüggések felismerése (pl. rendszerszerű összefüggések felfedezése a hangok között, a szavak között, a szavakat alkotó szóelemek között).	A nyelvi egységek szerkezeti, jelentéstani összefüggéseinek megfigyelése (pl. az azonos szófajba tartozó szavak jellemzői, ezek összefüggése a szavak mondatbeli viselkedésével; azonos jelentésviszonyokat kifejező, de eltérő szerkezetű mondatok megfigyelése; szerkezetek átalakítása). A nyelvi egységek szövegbeli (kommunikációbeli) szerepének a megfigyelése.	A nyelv több szempontú megközelítése (a nyelv mint jelrendszer, nyelv és gondolkodás, nyelv és cselekvés, nyelv és kreativitás). A nyelvtani ismeretek önálló alkalmazása a nyelvi-nyelvhasználati jelenségek megközelítésében. A magyar nyelv típusához kötődő alapvető ismeretek.
Jelentések megadása a diák saját szavaival. Az aktív és a passzív szókincs folyamatos bővítése, szókincsgyakorlatok.	Gyakorlottság a szavak jelentésviszonyainak a feltérképezésében a korosztály szintjén (pl. az egy- és többjelentésű szavak felismerése, rokon értelmű szavak gyűjtése). Ismerkedés az egynyelvű szótárak, diákoknak szánt kézikönyvek használatával.	A szavak jelentésére vonatkozó kreatív gyakorlatok, a szónál kisebb és nagyobb nyelvi egységek jelentésének, valamint a nyelvi szerkezetből, formából fakadó jelentésnek a megismerése.	A szöveg nyelvi egységeinek és szerkezeteinek jelentéséből, illetve a kommunikáció nem nyelvi eszközeiből és egyéb tényezőiből fakadó jelentések, jelentésviszonyok feltérképezése; a tapasztalatok és a megszerzett ismeretek alkalmazása a szövegalkotásban. Jelentéstani és pragmatikai alapfogalmak önálló használata szövegek, kommunikációs események kritikai megközelítésében.
Alkalmazkodás a kommunikációs folyamatban a szövegalkotást befolyásoló tényezőkhez egészlgesen	Különféle nyelvváltozatokat képviselő konkrét példák alapján a nyelv és a nyelvhasználat rétegzettségének a meg tapasztalása, felismerése	Gyakorlottság és szándékosság a kommunikációt befolyásoló tényezőkhez való alkalmazkodásban. Alapvető tájékozottság a	A nyelvhasználat társadalmi jelenséggént való (szociolingvisztikai) szemlélete, a kommunikációs események és a

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

(holisztikusan). Gyakorlottság a szövegalkotásban a korosztály által jól ismert nyelvhasználati színtereken. Különböző műfajú és hangnemű szövegekben az eltérő nyelvhasználat érzékelése, a jól felismerhető különbségek megfigyelése.	(különösen a szókins területén).	mindennapi kommunikációs és az irodalmi stílusjelenségek körében.	szövegalkotás önálló elemzése-értékelése az elsajátított (szövegtani, jelentéstani-pragmatikai, stilisztikai, retorikai) ismeretek kreatív alkalmazásával. Gyakorlottság az ismeretek alkalmazásában különböző típusú és műfajú szövegek alkotása során.
Az írás jelrendszerének a megismerése, a kiejtés és az írás megfelelésének, illetve különbözőségének a megfigyelése, néhány alapvető helyesírási szabály megismerése (pl. az egyszerű szavak elválasztásának szabályai), törekvés ezek megfelelő alkalmazására. Nyelvileg igényes minta követése a beszédben.	A diákok írásbeli és szóbeli szövegalkotásához kötődő alapvető nyelvhelyességi tudnivalók megbeszélése a beszéd és a helyesírás terén egyaránt. A helyesírás további alapvető szabályainak a megismerése és alkalmazása. Ismerkedés helyesírási kézikönyvekkel. Javítás tanári irányítással és önállóan.	A helyesírási rendszer grammatikai meghatározottságának felismerése, az ismeretek bővítése. Gyakorlottság a helyesírási kézikönyvek használatában. Javítás tanári irányítással és önállóan.	Nyelvhelyességi problémák önálló megoldása (szóban és írásban egyaránt). Önálló kézikönyvhasználat mellett törekvés a kifogástalan helyesírásu tervezett szöveg megírására.
	Egy-egy korábbi évszázadban született szöveg megfigyelése, a mai és a korábbi nyelvállapot különbségének a felismerése a korosztálynak megfelelő szinten.	Példák (régebbi korok szövegei, szövegrészei) alapján a nyelvi állandóság és változás megfigyelése a mai állapottal való összevetés során, elsősorban a szókinsben és a tanult nyelvtani jelenségek szintjén.	Tájékozódás a nyelvközösség és a nyelvi rendszer történetének főbb szakaszaiban. A magyar nyelv eredetének, a nyelvcsaládba tartozás bizonyító eljárásainak a megismerése. A nyelvi állandóság és változás okainak kutatása adatok alapján (pl. forrásokkal, kézikönyvhasználattal), a történeti szemlélethez kapcsolódó általános nyelvészeti ismeretek tanulmányozása. A történetiség szempontjának alkalmazása a nyelvi-nyelvhasználati jelenségek megítélésében.
Az anyanyelv és az idegen nyelv különbségének a felismerése, ennek megfogalmazása a diák saját szavaival (pl. magyarul úgy mondjuk, hogy...).	Annak felismerése, hogy a magyar nyelv ismerete miben segíti, miben nehezíti az idegen nyelv elsajátítását.	Az anyanyelvi és az idegen nyelvi ismeretek összevetése, az egyes jelenségek egyre pontosabb megnevezése.	Az anyanyelvhez és az idegen nyelvhez kötődő sajátosságok összevetése az általános nyelvészeti ismeretek felhasználásával.

6. Irodalmi kultúra, irodalmi művek értelmezése

Az irodalom mint művészet befogadásának megalapozása és fejlesztése. Az olvasás mint műélvezet megtapasztalása, az olvasás iránti igény felkeltése. Az irodalom sajátos kifejezési formáinak felismerése, összehasonlítása, megértése és értelmezése. A műnemek és a műfajok hagyománya mint a műalkotás megértésének egyik vonatkoztatási pontja. A nyelvi műalkotás történetisége és ennek következményei. Érzékenység az irodalmi művekben megjelenő értékek, problémák, kérdések és kétségek felfedezésére. Az ízlés,

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

a kánon mint értékmérő és mint folyamatosan változó jelenség. Ismerkedés a magyar és az európai, valamint a világirodalom kiemelkedő alkotásaival, alkotóival, korszakaival.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Az olvasás iránti érzelmi és gondolati érdeklődés felkeltése a belefeledkezés, a játékosság, a kaland, a képzelet stb. iránti igénnyel.	Az olvasás iránti érzelmi és gondolati érdeklődés fenntartása a belefeledkezés, a játékosság, a kaland, a képzelet, az önismeret, az emberismeret stb. iránti igénnyel. Az olvasás örömének felfedezése.	Annak felismerése és tudatosítása, hogy az elemző-értelmező olvasás elmélyíti az élmény- és tapasztalatszerzést.	Annak felismerése és tudatosítása, hogy az irodalomolvasás érzelmi, gondolati, erkölcsi, esztétikai élmények, a károsodásmentes tapasztalatszerzés forrása, amely az ön- és világértelmezés, az önmeghatározás mással kevéssé helyettesíthető lehetőségét kínálja.
Ismerkedés változatos ritmikai, zenei formálású lírai művekkel.	Változatos ritmikai, zenei formálású lírai művek közös és önálló olvasása a klasszikus és a kortárs magyar és világirodalom köréből.	Változatos ritmikai, zenei formálású lírai művek olvasása és feldolgozása a klasszikus és a kortárs magyar és világirodalom köréből. A zenei és ritmikai eszközök típusainak azonosítása, funkciójuk, hangulati hatásuk felismerése a tanult művekben.	A líra különböző műfajaiban és hangnemeiben a klasszikus és kortárs magyar és világirodalom köréből válogatott művek olvasása, feldolgozása. A lírai beszédmód változatainak, általános és korhoz, illetve szituációhoz kötött különös jegyeinek értelmezése; korszakjellemző beszédmodok néhány jellegzetes alkotásának összevetése.
A költői nyelv néhány sajátosságának megfigyelése.	Néhány fontosabb költői kép és alakzat felismerése, szerepük, hangulati hatásuk megfigyelése.	A főbb költői képek és alakzatok, szókincsbeli és mondattani jellegzetességek azonosítása a lírai szövegben. Az előbbieket jelentésteremtő szerepének megértése a tanult versekben.	Költői képek és alakzatok, szókincsbeli és mondattani jellegzetességek azonosítása, jelentésteremtő szerepük megértése és értelmezése a tanult versekben. A költői nyelvhasználat összetettségének felismerése, a grammatikai eszközök funkciójának értelmezése.
	Ismerkedés különböző lírai műfajokkal.	Lírai és nem lírai verses műfajok megismerése és azonosítása, jellegzetességeik, tartalmi és formai sajátosságaik megértése.	Lírai és nem lírai verses műfajok megismerése, jellegzetességeik, tartalmi és formai sajátosságaik megértése. Törekvés a műnemek és a műfajok közötti kapcsolatok megértésére. A műfaji konvenció és az attól való eltérés jelentéshordozó szerepének bemutatása néhány művön.
A versszak felismerése, egyszerű jellemzése (sorok száma, hosszúsága, szótagszáma).	A versszak és a nagyobb szerkezeti egységek viszonyának megértése.	A kompozíciós egység és a versszakok viszonyának felismerése. A kompozíció meghatározó elemeinek (pl. tematikus	A lírai művek értékszerkezetének felismerése. Verssszervező elvek felismerése és értelmezése

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

		szerkezet, tér- és időszerkezet, logikai szerkezet, beszédhelyzet és változása) megismerése.	különböző korokban keletkezett művekben.
A lírai mű középpontjában álló gondolat, illetve érzélem azonosítása.	A lírai mű témájának és hangulatának, hangnemének felismerése.	A lírai mű beszédhelyzete, a megszólító-megszólított viszony néhány jellegzetes típusának megismerése. Téma, hangnem, beszédhelyzet és műfaj összefüggéseinek megfogalmazása néhány jellegzetes példán.	A költő, a vers beszélője és a költői én megkülönböztetése különböző korokban született költeményekben.
Rövidebb epikai művek, népköltészeti alkotások, elbeszélések olvasása.	Elbeszélő művek közös és önálló olvasása, feldolgozása tanári segítséggel, csoportosan és egyénileg. A megismert formák alkalmazása a mindennapi történetmondásban, a kreatív írásban.	Elbeszélő művek önálló olvasása, feldolgozása a klasszikus és a kortárs felnőtt és ifjúsági irodalom köréből. Kreatív történetelbeszési és történetátírási gyakorlatok.	Különböző típusú, terjedelmű és műfajú – klasszikus és kortárs, magyar és világirodalmi – epikai művek elemzése és értelmezése. A megismert formák és stilisztikai, nyelvi sajátosságok alkalmazása a mindennapi történetmondásban és a kreatív írásban.
Történetek főszereplőinek azonosítása.	A szereplők külső és belső jellemzőinek azonosítása.	A jellemzés főbb eszközeinek azonosítása.	A tettek és a szavak közötti viszony szerepének felismerése a jellemzésben; az ironia. Az elbeszélői szólam és a szereplői szólam viszonyának vizsgálata.
Törekvés a történet idejének és helyszínének azonosítására.	Az idő és a tér egyértelműen megjelölt mozzanatainak azonosítása.	A közvetett idő- és térmegjelölések azonosítása, ebből következtetések levonása. Törekvés az idő- és térmegjelölések értelmezésére. Az elbeszélés és a történet időrendje közötti eltérés érzékelése.	Az idő- és térmegjelöléseknek vagy ezek hiányának értelmezése. Az elbeszélés szerkezete és a történet időrendje közötti eltérés értelmezése. A jelentés és az időszerkezet összefüggésének bemutatása különböző epikai művekben.
Annak megállapítása, hogy ki beszéli el a történetet.	Annak megállapítása, hogy ki beszéli el, és kinek a szemével látjuk a történetet.	Az elbeszélői nézőpont és a beszédhelyzet érzékelése.	A nézőpontok és a nézőpontváltások funkciójának értelmezése és ezek összefüggése a műben megjelenő értékekkel.
A cselekmény kezdő- és végpontjának megállapítása.	A tetőpontok, fordulópontok és kitérők érzékelése.	Előreutalások és késleltetések érzékelése az elbeszélésben.	Az előreutalások, késleltetések és az elbeszélő művek motivikus-metaforikus szintjének értelmezésére való törekvés.
	Tapasztalatszerzés a tisztán elbeszélő és dramatikus műrészletek közötti különbségekről.	Az epikai és a drámai történetmegjelenítés közötti hasonlóságok és eltérések azonosítása.	Az epikus és a drámai történetmondás, idő-, tér- és cselekményszervezés, illetve jellemalkotás közötti különbségek megfigyelése. A drámai közlés mód

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

			jellemző szövegtípusainak felismerése.
Népi játékok, dramatizált formák (pl. meserészletek) olvasása, illetve előadása.	Elbeszélések és elbeszélő költemények részleteinek, illetve köznap helyzeteknek a dramatizált megjelenítése.	Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek közös és önálló olvasása, feldolgozása. Szituációk és instrukciók értelmezése és megjelenítése.	Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek önálló olvasása, feldolgozása. Komikus helyzetek és jellemek értelmezése. Drámai szituációk feszültségforrásainak azonosítása.
A szóbeli költészet és az írásbeliség, a népköltészet és a műköltészet különbségeinek megismerése néhány példa alapján.	Az új szóbeliség, az elektronikus kommunikáció és tömegkommunikáció néhány új formájának megfigyelése.	A reklám és a popzene új szóbeli költészete. Annak érzékelése, hogy az irodalom szóbelisége nem pusztán archaikus jelenség.	Tájékozódás az elektronikus tömegkommunikáció és az irodalom kölcsönhatásának új jelenségeiről. A szóbeli költészet, a népköltészeti hagyomány hatásainak ismerete. Regiszterkeverés, adaptációk.
Néhány alapvető irodalmi téma, emberi alaphelyzet felismerése az olvasott művek alapján.	További alapvető témák megismerése, újabb olvasmányok a már megismert témakörökből.	A magyar és a világirodalom néhány jelentős témája és formai hagyománya. Ismerkedés egy-két korstílussal, a korstílus és egy-egy mű közötti összefüggéssel.	Az olvasott, különböző korú és világlátású művekben megjelenített témák, élethelyzetek, motívumok, formai megoldások közötti kapcsolódási pontok felismerése. Az olvasott művek többféle értelmezési kontextusban való elhelyezése (pl. tematikus-motivikus, műfaji, életműbeli, konvenciótörténeti, stílusirányzati, esztétikátörténeti elhelyezés). Történeti és aktuális olvasatok.
A mű közvetlenül adódó (szó szerinti) jelentésének megfogalmazása. A történet, az alaphangulat megfogalmazása.	Törekvés a közvetlenül adódó jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok, más irodalmi és nem irodalmi, verbális, hangzó és képi szövegek bevonásával.	Törekvés a közvetlenül adódó jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok és más tanult irodalmi művek bevonásával.	Törekvés a közvetlenül adódó jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok és más tanult irodalmi művek, megismert irodalmi konvenciók és elemzési technikák bevonásával. A jelentéstulajdonítás során kapcsolatkeresés az európai és a magyar irodalom nagy hagyományaival, kódjaival.

7. Az ítéletképeség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Önálló gondolkodás, az önkifejezés kulturáltsága, a kulturális és történeti másság felismerése, megértése és erre épülő tisztelete. A saját kultúra sokrétű ismeretén nyugvó képesség a különbözőség felismerésére és megértésére. Önálló ítéletalkotás társadalmi, történeti, morális és esztétikai kérdésekről, a vélemény érvelő kifejtésének és védelmének képessége különféle kulturális, etikai, esztétikai normák és kultúrtörténeti ismeretek alapján. A műalkotások aktív befogadása, igény és fogékonyság a műélvezetre, a műalkotás fiktív létmódjának megértése. Képesség a konfliktuskezelésre és az önálló ismeretszerzésre. A humor személyiség- és közösségépítő szerepének megértése.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A szép és a csúnya fogalmainak használata mindennapi – különféle médiumok révén szerzett – élmények kapcsán folytatott beszélgetésekben.	Rövid, néhány mondatos vélemény megfogalmazása az élmények és olvasmányok hatásáról.	A tetszésnyilvánítás árnyaltabb nyelvi formáinak elsajátítása, az eltérő ízlésítéletek különbözőségének megértése és elfogadása.	Az ízlés kontextuális függőségének megértése (kulturális, történeti, közösségi, családi, egyéni beágyazottság). A különféle kulturális regiszterek keveredésének felismerése korunk kultúrájában, igény és képesség az ízlés önálló fejlesztésére.
A szomorú és a vidám megkülönböztetése különféle verbális, hangzó és képi szövegekről folytatott beszélgetésekben.	A humor kiemelt szerepének érzékelése a mindennapokban (pl. vicc) és a műalkotásokban a korosztály érdeklődésének megfelelő néhány szöveg kapcsán.	A helyzet- és jellemkomikum a művészetben, a szerzői modalitás különféle formáinak azonosítása, jelentésteremtő szerepük felismerése (pl. ironia, gúny).	Az összetett modalitású szövegek elemzésének képessége, a humor kulturális és időbeli változékonyságának felismerése. A humor kommunikációs funkcióinak megismerése és alkalmazása saját szövegek alkotásában.
Az esztétikai nézőpont megalapozása: a szép megtapasztalása a természeti környezetben, a mindennapi élet tárgyaiban és különféle művészeti ágakhoz tartozó, az életkornak megfelelő néhány műalkotásban.	Résztétel a tanulócsoportban folyó beszélgetésben és vitában a mindennapok, művek és olvasmányok kiváltotta élményekről. Mások véleményének meghallgatása, megértése.	Egymástól lényegesen különböző esztétikai normákhoz kapcsolódó művek összehasonlítása, a művészi és nem művészi szépség változékonyságának megtapasztalása.	A műalkotás mint normakövető és normákat megújító jelenség; új és régi párbeszédének átélése a művészetben. A mű befogadásának közösségi és egyéni aspektusa; az elsajátítás és a kreativitás kettősségének megértése a művek befogadásában.
A műélvezet minél gyakoribb átélése a belefeledkezés, a játék, a kaland, a képzelet, a ritmus és a zene révén.		Az önálló műbefogadás mind teljesebb és gyakoribb élménye, a hatás reflektálása csoportos beszélgetésben és önálló szöveg alkotásával.	Különféle műfajú, más-más művészeti ághoz tartozó művek összehasonlítása, a mű hatása mint műfaj- és médiumfüggő tapasztalat. Sokoldalú, kifinomult kulturális fogyasztási szokások kialakítása és folyamatos bővítése.
A jó és a rossz fogalmainak használata mindennapi – különféle médiumok révén szerzett – élmények kapcsán folytatott beszélgetésekben.	A jó és a rossz, az igazság és az igazságosság: az ítélkezés mint cselekedet felismerése mindennapi szövegekben és különféle műalkotásokban.	Az igazság és a nézőpont, a személyes és a közösségi igazság konfliktusának megértése különféle szövegekben.	Az igazság, a morál az egyén életében és a társadalomban. A jog és a morál összefüggéseinek reflektálása. A tudatos, jogkövető és reflektáltan morális cselekvés elsajátítása, a morális kérdésekben való tájékozódás igénye és képessége.
Mindennapi konfliktusok átélése dramatikus játékkal, különféle dramatikus formák kipróbálása révén (pl. bábjáték, helyzetgyakorlat).	A nem saját álláspont megjelenítésének, átélésének képessége, az empátia fontosságának átélése a közösség életében.	Különféle konfliktuskezelési eljárások megfigyelése és reflexiója különböző műalkotások és mindennapi szövegműfajok kapcsán.	Igény a társadalmi, közösségi és egyéni konfliktusok hátterének megértésére. Egyéni konfliktuskezelési eljárások kialakítása.
	Más korokban született	Az életkorfüggő szemlélet	A történeti másság

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	mindennapi szövegek, tárgyak és műalkotások idegenségének megtapasztalása.	megfigyelése irodalmi és mindennapi szövegműfajok kapcsán.	befogadói aktivitást követelő szerepének tudatosulása. A történeti érzék tudatos és önálló fejlesztése.
	A különböző kultúrák eltérő létmódjának, szemléletének megtapasztalása néhány példa alapján.	A kulturális különbség mint világlátás, mint életforma és mint érték megismerése, a kulturális sokszínűség, mint közösségépítő erő megfigyelése különféle szövegekben.	A művészet kultúraalkotó szerepének megfigyelése és tudatosítása. A kultúrák közötti átjárás korlátainak felismerése, más kultúrák megismerésének igénye. A kulturális értékképződés folyamatára való reflektálás, az abban való részvétel igénye.

Élő idegen nyelv

Alapelvek, célok

Az *élő idegen nyelv* műveltségi terület céljai és tartalma összhangban vannak az alaptanterv többi műveltségi területének céljaival és tartalmával, valamint az Európa Tanács ajánlásaival.

Az élő idegen nyelvet a közoktatásban részt vevő minden diáknak kötelező tanulnia a negyedik évfolyamtól a tankötelezettség végéig. Meghatározott feltételek teljesülésekor az iskolák a negyedik évfolyamot megelőzően is elkezdhetik a nyelvtanítást. A nyelvtanulás az első öt évfolyamon elsősorban játékos ismerkedést jelent az idegen nyelvvel.

Az általános iskolában minden diáknak legalább egy idegen nyelvet kell tanulnia az anyanyelvén kívül. A gimnáziumokban, valamint azokban a szakközépiskolákban, ahol a feltételek adottak ehhez, a tanulónak két idegen nyelven kell használható nyelvtudásra szert tennie. A közoktatásban szabadon történik a nyelvválasztás, a helyi igények és lehetőségek alapján.

Élő idegen nyelvként taníthatók a gyakran tanult (angol, német), a kevésbé gyakran tanult nyelvek, valamint a kisebbségek nyelvei, illetve a nem magyar anyanyelvűek számára a magyar nyelv. Ezekon kívül második idegen nyelvként taníthatók holt nyelvek is, melyek tanulását az alaptanterv nem szabályozza. A kisebbségek nyelvének nemzetiségi nyelvként történő tanításáról külön jogszabály rendelkezik.

Az idegen nyelv tanításának és tanulásának céljait a tanulók szükségletei határozzák meg. Ahhoz, hogy a diákok hazánk, Európa és a nagyvilág művelt, mobilis, többnyelvű polgárai legyenek, használható és továbbfejleszthető idegen nyelvi tudással kell rendelkezniük, ami személyiségfejlődésüket is előnyösen befolyásolja.

Az élő idegen nyelv tanításának és tanulásának alapvető célja a kommunikatív nyelvi kompetencia kialakítása. A kommunikatív nyelvi kompetencia fogalma azonos a használható nyelvtudással. Az adott szituációnak megfelelő nyelvhasználat képességét jelenti, amelynek mérése és értékelése a négy nyelvi alapkészség (hallás, beszéd, olvasás és írás) révén lehetséges.

A fejlesztési feladatok szerkezete

A fejlesztési feladatok minden nyelvelsajátítási szinten a következő egységekből állnak:

- beszédértés,
- beszédkészség,
- olvasásértés,
- írás.

A kommunikatív nyelvi kompetencia fejlesztése a következőket jelenti:

(1) A kötelező oktatás végére a tanulók képesek lesznek egy vagy két idegen nyelvet személyes, oktatási, közéleti és szakmai kontextusban megfelelően használni.

(2) A nyelvtanulás során a tanulóban kialakul a nyelvtanulás, a tanult nyelv, az azt beszélő emberek és kultúrájuk, valamint általában más nyelvek és kultúrák megismerése iránti kedvező attitűd és motiváció.

(3) Nyelvtudásukat egész életükben képesek lesznek önállóan fenntartani, fejleszteni, emellett újabb idegen nyelveket hatékonyan és sikeresen elsajátítani.

Fejlesztési feladatok

A nyelvtanulás folyamata a NAT bevezetőjében megfogalmazott kulcskompetenciákra épül, amelyek magukban foglalják az alaptanterv műveltségi területeinek tartalmait, ismereteit és a fejlesztendő készségeket, képességeket. A kommunikatív nyelvi kompetencia integrálja a tanulási képességet és az anyanyelvi kompetenciát.

Az alaptanterv a közoktatás kétéves szakaszaira (6., 8., 10. és 12. évfolyamok végére) minden diák számára a minimális szintet határozza meg, amelyet a négy alapkészség területén kell teljesíteni. A helyi tantervekben a lehetőségeknek megfelelően ennél magasabb szint is előírható egy vagy több alapkészség területén. Az első és a második idegen nyelv követelményeit szintén a helyi tantervekben kell meghatározni. A témaköröket és a tanterv egyéb tartalmait az alaptantervre épülő programoknak kell meghatározniuk.

A szintek összhangban vannak az európai hatfokú skálán meghatározott szintekkel. A tankötelezettség végére minden diáknak legalább az önálló nyelvhasználói szintre (B1) kell eljutnia. Emelt szintű nyelvvoktatás esetén a tankötelezettség végére a tanulónak magasabb szintű, önálló nyelvhasználóvá kell válnia (B2). Az európai hatfokú skálán a mesterfokú nyelvhasználói szintek (C1, C2) elérése nem tekinthető alapfeladatnak a közoktatásban.

Az alaptantervi követelmények és fejlesztési feladatok az általános iskola végére minden diák számára legalább egy élő idegen nyelvből az A1-es szint elérését tűzik ki célul. A 9–12. évfolyamra többféle követelményt fogalmaznak meg aszerint, hogy a nyelvtanuló az adott nyelvből milyen szintre szeretne eljutni a kötelező iskolázás végére, nyelvtanulása mennyire intenzív, illetve milyen szintű érettségi vizsgát kíván tenni. Ha a 12. évfolyam végére a diák a B1-es szintet kívánja elérni, a 10. évfolyam végére az A2-es szintet kell elérnie [(a) **tanterv**]. Ha a 12. évfolyam végére a cél a B2-es szint, a 10. évfolyam végére a B1-es szint teljesítése a kívánatos [(b) **tanterv**]. Ha a tanuló nyelvi előkészítő évfolyamra (NYEK) jár, első idegen nyelvből a B2-es szintet legkésőbb a 10. évfolyam végére el kell érnie [(b1) **tanterv**]. Ez esetben a 11. és 12. évfolyam feladata az elért nyelvtudási szint megtartása és elmélyítése. Második idegen nyelvből a 12. évfolyam végére legalább az A2-es szintet kell elérni [(c) **tanterv**]. Ha a diák a második idegen nyelvből B1-es szintre szeretne eljutni [(d) **tanterv**], és ebből vizsgázni kíván, azt lehetővé kell tenni számára. Ha második idegen nyelv is szerepel a nyelvi előkészítő évfolyam kínálatában, a második idegen nyelvből a 10. évfolyam végére a B1-es szint a reális cél, amely a 12. évfolyamra B2 szintre fejlesztendő [(d1) **tanterv**].

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Idegen nyelv	6. évfolyam	8. évfolyam	12. évfolyam
Első idegen nyelv (a)	A1-	A1	B1
Első idegen nyelv (b), (b1)	A1	A2	B2
Második idegen nyelv (c)			A2
Második idegen nyelv (d)		A1	B1
Második idegen nyelv (d1)			B2

Az A1-, A1, A2, B1 és B2 szintek meghatározása

Az európai minimumszint fele: A1-

Ezen a szinten a diák megérti a legegyszerűbb ismert utasításokat, kéréseket, és röviden válaszolni tud azokra.

Beszédértés

Megérti a tanult témákhoz kapcsolódó ismerős szavakat, fordulatokat.

Beszédképesség

Képes egyszerű kérdéseket feltenni és azokra válaszolni.

Olvasásértés

Felismeri és megérti az ismerős szavakat, igen egyszerű mondatokat.

Írás

A tanult szavakat le tudja írni, ismerős szövegbe be tudja írni.

Az európai minimumszint: A1

Ezen a szinten a diák megérti és használja a gyakoribb mindennapi kifejezéseket és a nagyon alapvető fordulatokat, amelyek célja a mindennapi szükségletek konkrét kielégítése. Be tud mutatkozni, és be tud mutatni másokat, válaszolni tud személyes jellegű kérdésekre (pl. hogy hol lakik) ismerős emberekre, dolgokra vonatkozóan, és fel is tud tenni ilyen jellegű kérdéseket. Képes egyszerű interakcióra, ha a másik személy lassan, világosan beszél és segítőkész.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Beszédértés

Megérti az ismerős szavakat, fordulatokat, amelyek személyére, családjára, közvetlen környezetére vonatkoznak.

Beszédképesség

Részt vesz egyszerű beszélgetésekben, ha a partner lassan, jól artikulálva beszél. Feltesz és megválaszol egyszerű kérdéseket ismerős témára és helyzetre vonatkozóan. Lakóhelyét, ismerőseit egyszerű fordulatokkal le tudja írni.

Olvasásértés

Megérti az ismerős szavakat, egyszerű mondatokat feliratokon, reklámokban, katalógusokban.

Írás

Képes egyszerű nyomtatványt kitölteni, rövid üdvözlést megírni.

Az európai alapszint: A2

Ezen a szinten a diák megért olyan mondatokat és gyakrabban használt kifejezéseket, amelyek az őt közvetlenül érintő területekhez kapcsolódnak (pl. nagyon alapvető személyes és családdal kapcsolatos információk, vásárlás, helyismeret, állás). Az egyszerű és begyakorolt nyelvi helyzetekben tud kommunikálni úgy, hogy egyszerű és direkt módon információt cserél családi vagy mindennapi dolgokról. Tud egyszerű nyelvi eszközöket használva beszélni saját háttéréről, szűkebb környezetéről és a közvetlen szükségleteivel kapcsolatos dolgokról.

Beszédértés

Megérti a leggyakoribb fordulatokat és szókincset, ha számára ismert, közvetlen dologról van szó. Megérti a rövid, világos és egyszerű üzenetek, bejelentések, egyéb gyakori szövegek lényegét.

Beszédképesség

Részt vesz egyszerű, begyakorolt, hétköznapi témáról szóló beszélgetésben, amely közvetlen információcserét igényel ismert tevékenységgel kapcsolatban. Megérteti magát a társasági beszélgetésben. Röviden le tudja írni például a családját, lakóhelyét, tanulmányait.

Olvasásértés

Megérti rövid, egyszerű szövegek, köztük történetek lényegét. A kért információt ki tudja keresni.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Írás

Rövid feljegyzéseket, üzeneteket, magánlevelet tud írni.

Az európai küszöbszint: B1 (önálló nyelvhasználó)

Ezen a szinten a diák megérti a fontosabb információkat a világos, standard szövegekben, amelyek ismert témáról szólnak és gyakori helyzetekhez kapcsolódnak a munka, az iskola és a szabadidő stb. terén. Elboldogul a legtöbb olyan helyzetben, amely a nyelvterületre történő utazás során adódik. Egyszerű, összefüggő szöveget tud alkotni ismert vagy az érdeklődési körébe tartozó témában. Le tudja írni az élményeit, a különböző eseményeket, álmokat, a reményeit és az ambícióit, továbbá röviden meg tudja indokolni a különböző álláspontokat és terveket.

Beszédértés

Főbb vonalaiban megérti a köznyelvi beszédet, ha rendszeresen előforduló, számára ismert témáról szól. Megérti a legfontosabb információkat olyan rádió- és tévéműsorokban, amelyek aktuális eseményekről, illetve az érdeklődési köréhez vagy tanulmányaihoz kapcsolódó témákról szólnak, és amelyekben viszonylag lassan és világosan beszélnek.

Beszédképesség

Részt tud venni a nyelvterületen utazás közben felmerülő helyzetekben, valamint ismerős, mindennapi témákról adódó beszélgetésekben felkészülés nélkül. Egyszerű, összefüggő fordulatokkal elmondja élményeit, céljait. Röviden megindokolja és megmagyarázza a véleményét. El tud mondani egy történetet, és véleményét meg tudja fogalmazni.

Olvasásértés

Megérti olyan szövegek lényegét, illetve a bennük lévő információt, amelyek hétköznapi témákkal kapcsolatosak, gyakori témákkal foglalkoznak. Megérti az eseményekről, érzelmekről, véleményekről szóló írásokat.

Írás

Meg tud fogalmazni egyszerű, rövid, összefüggő szöveget ismert, hétköznapi témákban. Beszámol élményeiről, véleményéről.

Az európai középszint: B2 (önálló nyelvhasználó)

Ezen a szinten a diák megérti az összetett konkrét vagy elvont témájú szövegek gondolatmenetét, beleértve a szakterületének megfelelő szakmai beszélgetéseket is. Folyamatos és természetes interakciót tud kezdeményezni és fenntartani anyanyelvű beszélővel, amely egyik félnek sem megterhelő. Képes világos és részletes szöveget alkotni széles témakörben, aktuális témákról képes kifejezni a véleményét a lehetséges előnyök és hátrányok részletezésével.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Beszédértés

Megérti a hosszabb előadást, képes követni az összetett érvelést. Megérti a rádió és tévé aktuális eseményekről szóló hírműsorait, valamint a köznyelvet használó játékfilmek többségét.

Beszédkésztség

Folyékonyan és természetesen vesz részt anyanyelvű beszélőkkel folytatott beszélgetésben mindennapi témákról felkészülés nélkül. Részletesen kifejti, megindokolja, megmagyarázza és megvédi a véleményét, el tud mondani egy történetet.

Olvasásértés

Megérti a jelenkor problémáival kapcsolatos szövegek (cikkek, beszámolók, narratívák) lényegét, illetve a bennük lévő információt, érvelést. Megérti az eseményekről, érzelmekről, véleményekről szóló irodalmi prózai szövegeket.

Írás

Képes világosan fogalmazni részletes, összefüggő szöveget a jelenkor problémáival és érdeklődésével kapcsolatos témákban. Beszámol élményeiről, kifejti véleményét, érvel egy álláspont mellett és ellen.

Matematika

Alapelvek, célok

Az iskolai matematikatanítás célja, hogy a megfelelő nevelő, orientáló és irányító funkciók ellátásával lehetőleg hiteles – ezért egységes, összefüggő – képet nyújtson a matematikáról mint kész tudásrendszerről és mint sajátos emberi megismerési tevékenységről, szellemi magatartásról. A matematikatanítás érzelmi és motivációs vonatkozásokban is formálja és gazdagítja a személyiséget, a gondolkodást, és alkalmazásra érett tudásokat hoz létre. A matematikai gondolkodás területeinek fejlesztésével emeli a gondolkodás általános kultúráját. A matematikatanítás szerepe a matematika különböző arculatainak bemutatása és érvényre juttatása: kulturális örökség, gondolkodásmód, alkotótevékenység, a gondolkodás örömeinek forrása, a mintákban, struktúrákban tapasztalható rend és esztétikum megjelenítője, maga is tudomány, egyben egyéb tudományok és az iskolai tantárgyak segítője, a mindennapi élet és a szakmák eszköze.

A műveltségi terület a matematika különböző témaköreinek szerves összeépülésével kívánja feltárni a matematika és a matematikai gondolkodás világát. A matematikai fogalmak, összefüggések érlelése és a gondolkodásmód kialakítása az egyre emelkedő szintű spirális felépítést indokolja – az életkori, egyéni fejlődési és érdeklődési sajátosságoknak, a bonyolódó ismereteknek, a fejlődő absztrakciós képességnek megfelelően. Ez a felépítés lehetővé teszi a lassabban haladókkal való foglalkozást és a tehetség kibontakoztatását egyaránt.

A műveltségi terület céljainak, feladatainak megvalósíthatóságát az 1–6. évfolyam fejlesztési tevékenysége meghatározó jelleggel alapozza meg. Ezért alapvető fontosságú, hogy a későbbi fokozatok tanárai ismerjék és mélyen értsék az ott folyó fejlesztés jellegét és részleteit. Ez az oka annak, hogy a fenti fejlesztési szakaszban a tevékenységek kifejtése lényegesen részletesebb.

Egy adott osztály matematikatanítása során a célok, feladatok teljesíthetősége igényli, hogy a tananyag megválasztásában a tanulói érdeklődés és a pályaorientáció egyre nagyobb szerepet kapjon. Az életkori szakaszok folyamatában a differenciálásnak is egyre nagyobb szerepet kell kapnia. A differenciálás nem csak az egyéni igények figyelembevételét jelenti (tananyag-kiválasztás és -strukturálás, módszerek, eszközök, segítségadás stb. alkalmazásában). Sokszor az alkalmazhatóság vezérelheti a tananyagnak és tárgyalásmódjának a megválasztását az egész csoport számára, más esetekben esetleg a tudományos igényesség szintje szerint differenciál a tanító, tanár, de mindig a tanuló életkorának megfelelő módon, mértékben és szinten.

A kulcskompetenciáknak megfelelően a matematika műveltségi terület fejlesztésének kiemelt területe a biztos számolási tudás alakítása. Ugyancsak nagy gondot fordítunk a kommunikáció fejlesztésére: mások szóban és írásban közölt gondolatainak meghallgatása, megértése; saját gondolatok közlése; a jelenségek értelmezéséhez illeszkedő érvek keresése; az érveken alapuló vitakészség fejlesztése.

A matematikai fejlődés és a tanulási folyamat során alapvető jelentőségű a jelenségekhez illeszkedő modellek, gondolkodásmódok (analógiás, heurisztikus, becslésen alapuló, matematikai logikai, axiomatikus, valószínűségi, konstruktív, kreatív stb.), módszerek (aritmetikai, algebrai, geometriai, koordináta geometriai, statisztikai stb.) és leírások kiválasztásának és alkalmazásának tudása. Ugyanakkor fontos a modellek érvényességi

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

körének és gyakorlati alkalmazhatóságának eldöntését segítő képességek fejlesztése. A reprodukív és a problémamegoldó, alkotó gondolkodásmód fejlesztése egyaránt lényeges. Emellett azonban nem szorul háttérbe az alapvető tevékenységek (pl. mérés, alapszerkesztések), műveletek (pl. aritmetikai, algebrai műveletek, transzformációk) automatizált végzése, a matematikai ismeretek gyakorlati alkalmazása. A műveltségi terület tanulása során elérhető a matematika szerepének megértése a természet- és társadalomtudományokban, a humán kultúra számos ágában, a döntésképeség fejlesztésében. Mindez hozzájárul a történeti szemléletmód kialakításához is.

Eközben érték a pontos, kitartó, fegyelmezett munkavégzés; az önellenőrzés igénye, módszereinek megismerése és alkalmazása, a tanulás, a matematikatanulás szokásainak, képességének alakítása; a sajátunkétól eltérő szemlélet tisztelete.

A matematika értékeinek és eredményeinek megismerése azt eredményezheti, hogy a tanulók hatékonyan tudják használni megszerzett kompetenciáikat az élet különböző területein.

A NAT bevezetőjében felsorolt célok, értékek és kompetenciák a matematika műveltségterületen a következő formában jelennek meg:

1. Tájékozódás
 - 1.1 Tájékozódás a térben
 - 1.2 Tájékozódás az időben
 - 1.3 Tájékozódás a világ mennyiségi viszonyaiban
2. Megismerés
 - 2.1 Tapasztalatszerzés
 - 2.2 Képzelet
 - 2.3 Emlékezés
 - 2.4 Gondolkodás
 - 2.5 Ismeretek rendszerezése
 - 2.6 Ismerethordozók használata
3. Ismeretek alkalmazása
4. Problémakezelés és -megoldás
5. Alkotás és kreativitás: alkotás öntevékenyen, saját tervek szerint; alkotások adott feltételeknek megfelelően; átstrukturálás
6. Akarati, érzelmi, önfejlesztő képességek és együttéléssel kapcsolatos értékek
 - 6.1 Kommunikáció
 - 6.2 Együttműködés
 - 6.3 Motiváltság
 - 6.4 Önismeret, önértékelés, reflektálás, önszabályozás
7. A matematika épülésének elvei

A fenti fejlesztési területeket a matematika tanítása során tudatosan kell terveznünk. Ennek a fejlesztésnek nem mennyiségi, hanem a tanulók tempójához igazodó minőségi fejlesztésnek kell lennie. Természetesen nem lehet valamennyi fejlesztési cél mindig egyaránt hangsúlyos. A tanár egy-egy tevékenység során a helyzetnek megfelelően választja meg azokat, amelyeket kiemelten kíván követni.

Fejlesztési feladatok, kompetenciák

1. Tájékozódás

1.1 Tájékozódás a térben

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Tájékozódás (pl. az osztályban, iskolában, iskola			

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

környékén) nagytesti mozgással; mozgássor megismétlése, mozgási memória fejlesztése.		
	Mozgási memória fejlesztése; mozgássor megismétlése visszafelé.	
Tájékozódás a külső világ tárgyai szerint; tudatosított tájékozódási pontok szerint; a tájékozódást segítő viszonyok megismerése (pl. mellett, alatt, fölött, között, előtt, mögött). Tájékozódás a síkban (pl. tájékozódás a füzetben, könyvben; tájékozódás a síkon ábrázolt térben; tájékozódás szavakban megfogalmazott információk szerint).		
Tájékozódás a tanuló saját mozgó, forgó testének aktuális helyzetéhez képest (pl. a bal, jobb szavak megjegyzése a gyerek testi dominanciája szerint, illetve dominancia hiányában saját testi jelhez kötötten).		
	Tájékozódás a másik ember nézőpontja szerint.	
	Tájékozódás különféle koordináták szerint; hosszúság, távolság, irány, szög. Számegyenes, derékszögű koordináta-rendszer. A dimenzió megértése. Térbeliség ábrázolása két dimenzióban (pl. kótás alaprajz használata, nézetek leolvasása, értelmezése).	Koordináta-módszer; vektorok síkban és térben. Térbeliség ábrázolása két dimenzióban: takarás, célszerű síkmetszetek.
	Tájékozódás a valóságos viszonyokról térkép és egyéb vázlatok alapján (pl. térképolvasás, térképek készítése; térbeli mérési adatok felhasználása számításokban).	
	Térképkészítési elvek megértése; tájékozódást segítő eszközök (pl. iránytű) használata; arányérzék fejlesztése; a valóságos viszonyok becslése térkép alapján.	

1.2 Tájékozódás az időben

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A múlt, jelen, jövő megértése adott időpillanatban (pl. előbb, ezután).			
A múlt, jelen, jövő mint folytonosan változó fogalmak, például az előtte, utána (korábban, később) viszonyok megértése, használata; folyamat mozzanatainak időbeli elrendezése; szöveges feladatok, amelyekben az időrendnek szerepe van.			
Időtartam mérése egyenletes tempójú mozgással, hanggal; szabványos egységekkel (másodperc, perc, óra, nap, hét, hónap, év, évtized).		A ciklusonként átélt idő lineáris időfogalomként kezelése; időtartam, időpont. Az időtartam mérése; időérzék fejlesztése. Különböző időmérések és az időmérés különböző elvi alapjainak megértése; a különböző kultúrák időmérése.	
		Időzónák (tér és idő).	
			Időtől függő periodikus jelenségek kezelése

1.3 Tájékozódás a világ mennyiségi viszonyaiban

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Tárgyak, személyek, alakzatok, jelenségek,			

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

összehasonlítás mennyiségi tulajdonságaik (magasság, szélesség, hosszúság, tömeg, űrtartalom, térfogat, darabszám) szerint; becslés; mennyiségek fogalmának alapozása.		
A mennyiségi jellemzők kifejezése számokkal; a számok értelmezése a valóság mennyiségeivel. Például mérőszám és darabszám (halmaz számossága); természetes szám, racionális szám, valós szám; pontos szám és közelítő szám. Mennyiségi következtetések (pl. azonos egység esetén mennyiség és mérőszám kapcsolata alapján; azonos mennyiség esetén egység és mérőszám viszonya szerint).		
	A távolság és a számok abszolút értékének kapcsolata.	
		Mérési elvek azonos mennyiséggel és nem azonos mennyiséggel (pl. terület mérése területegységgel és hosszúságokkal, szög mérése szöggel és ívvel).

2. Megismerés

2.1 Tapasztalatszerzés; a tapasztalatok tudatosítása, közlése, rögzítése, jelölése, ezek értelmezése, visszaolvasása

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Finommotoros mozgáskoordinációk: apró tárgyak, korongok, pálcikák, rudak rakosgatása, ceruza, füzet, négyzethálós lap, vonalzó, körző használata stb.			
Statikus helyzetek, képek, tárgyak megfigyelése.			
Látott, hallott helyzet, kép összképben való felismerése, azonosítása, megkülönböztetése, rekonstruálása különféle érzékszervek együttműködése révén, (pl. másolás, alkotás emlékezetből való rekonstruálása, tájékozódás mozgássor tagolatlan másolásával). Az észlelés pontosságának fokozása.			
Az érzékelés pontosságának fejlesztése, a tudatosodás segítése. Tárgyak tulajdonságainak kiemelése (analizálás); összehasonlítás, azonosítás, megkülönböztetés; osztályokba sorolás, sorba rendezés különféle tulajdonságok szerint a különféle érzékszervek tudatos működtetésével. A figyelem terjedelmének és tartósságának növelése, tudatos, célirányos figyelem; elemek, tulajdonságok megnevezése. Közös tulajdonságok felismerése; tulajdonság tagadása mint szintén közös jellemző.			
Szétválogatás két szempont szerint; megosztott figyelem; két, több szempont egyidejű követése. Halmazok eszköz jellegű használata.			
Pontos megfigyelés statikus szituációkról,		Modellezés; fogalmak, összefüggések megjelenítése	

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

lényegkiemelés. Pl. helyzetről, képről kirakás, rajz, egyszerűsített kirakás. Egyszerűsített rajz készítése lényeges elemek megőrzésével, lényegtelenek figyelmen kívül hagyásával (analízis elvontabb szinten). Számjelek bevezetése.	(szintetizálás).	
Kétféle művelet értelmezésének tapasztalati előkészítése; kétféle művelet értelmezése (mint a különféle konkrét tartalmú műveletek szintézise); műveleti jelek; számok összetett alakjainak használata.		
	Oszthatósági szabályok felismerése; számok, sík- és térbeli alakzatok csoportosítása.	
Változó helyzetek megfigyelése: A változás leírása saját testi mozgással, manipulatív úton tárgyi eszközökkel; visszafordítása saját testi mozgással, manipulatív úton; a nagytesti mozgás és a finommotoros mozgáskoordináció fejlesztése. Műveletek tárgyi megjelenítése.	Kísérletek (pl. valószínűségi kísérletek) végzése, a történet többszöri megfigyelése.	
	Geometriai alkotások létrehozása szabadon és másolással; transzformációk elvégzése, a „kép” eredetijének megalkotása.	
Változó helyzetek, időben lejátszódó történetek megfigyelése, szavakban való megismétlése; a változás kiemelésének tudása (analízis); az időbeliség tudatosítása. Változást leíró műveletértelmezések tapasztalati alapozása, két képben való ábrázolása; egyváltozós műveletértelmezések (mint a különféle konkrét tartalmú műveletek szintézise); a változás jelölésére a nyíljelölés bevezetése, a változást kifejező műveletek használata.		
Adatok jegyzése, rendezése, ábrázolása. Együttváltozó mennyiségek összetartozó adatpárjainak, adathármasainak jegyzése: tapasztalati függvények, sorozatok alkotása, értelmezése stb.; matematikai modell keresése változások leírására. Geometriai transzformációkban megfigyelt megmaradó és változó tulajdonságok tudatosítása.		
Szavakban (pl. szöveges feladatokban) megfogalmazott helyzet, történet megfigyelése; a figyelem irányítása; tartósságának növelése; értelmezése: lényeges és lényegtelen információk szétválasztása.		
Szavakban megfogalmazott helyzetről, történetről matematikai „szöveg” írása. Matematizálás: matematikai modellek választása, keresése, készítése, értelmezése adott szituációkhoz. (Pl. egyszerűsített rajz, számfeladat, nyitott mondat, sorozat, táblázat, egyenletmegoldási módszerek, gráfok...).		
Rajz, kirakás és adatok értelmezése: a lejátszott történet visszaidézése; az elmondott, elolvasott történet visszaidézése. Statisztikai diagramok értelmezése.		
Rajzolt, illetve tárgyi jelek értelmezése tevékenységgel, történet kitalálásával; matematikai jelek – (számjelek, műveleti jelek, $<$, $>$, $=$, $\neq$, $\approx$, $\leq$, $\geq$, (...)) stb.) értelmezése.		
Szavakban megfogalmazott helyzetről, történetről készült matematikai „szöveg” értelmezése. Konkrét matematikai modellek (nyitott mondat, szakaszos ábra stb.) értelmezése a modellnek megfelelő szöveges feladat alkotásával.		
Tudatos megfigyelés elvont szituációkban; analízis, azonosítás, megkülönböztetés (pl. tárgyak, jelenségek, jelenségek közti kapcsolatok, elvont fogalmak, elvont jelenségek azonosságainak, különbözőségeinek kiemelése; pontthalmazok megadása ábrával, algebrai formulával); a célirányos, akaratlagos figyelem fejlesztése; szemponttartás: • megfigyelés adott tulajdonságok szerint; • felismert tulajdonságok és kapcsolatok szerint (szabály intuitív követése, a szabályosság felismerésének kifejezése, például folytatással, a nem odaillő elhagyásával; a szabály tudatosítása példák sorolásával; általánosítás, általános megfogalmazás); • változó szempontok, feltételek szerint; szempontok önálló megválasztása.		
Esetfelsorolások, diszkusszió a szempontok, feltételek, paraméterek önálló megválasztásával és változtatásával (pl. kombinatorika, egyenletek, szerkesztések).		

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

2.2 Képzelt (követő, alkotó)

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Alakuló, illetve kialakult matematikai fogalmak, relációk példáinak elképzelése (megnevezett szám, megnevezett alakzat – pl. kocka, téglalap, téglalap, háromszög –, viszony – pl. több, alacsonyabb, 2-vel kevesebb, előbb), ilyenek keresése, alkotása.			
Elmondott, olvasott történet, helyzet képzeletben való követése; megjelenítése lejátsszással, kirakással, képpel.			
Lejátsszódot esemény ismételt átélése képzeletben. Esemény folytatásának elképzelése, a képzelet folytatás lejátsszása.			
Történet, szituáció elképzelése tárgyhi és elvontabb képek és jelek alapján.			
Számok, műveletek, egyéb matematikai szimbólumok (pl. képek, képpárok, szakaszos ábrák, diagramok, grafikonok, táblázatok, műveletek, nyitott mondatok) alapján az általuk leírt valóságos helyzetek, történetek, összefüggések elképzelése. A szabványos mértékegységekhez tartozó mennyiségek és többszöröseik, törtrészeik képzeletben való felidézése.			
Adott tárgy, elrendezés, kép más nézőpontból való elképzelése, például testek építése különböző nézeteiből, vetületeiből.			
Feltételeknek megfelelő alkotások elképzelése a megalkotások előtt; vázlatos ábrák alkotása; a tényleges alkotás összevetése az elképzelettel. Szerkesztések különféle szerkesztési eszközökkel és eljárásokkal.			
Képzeletben történő mozgatás (pl. átdarabolás elképzelése; testháló összehajtásának, szétvágások elképzelése; testek különféle síkmetszeteinek elképzelése).			
Probléma megoldásának elképzelése, becslés, sejtés megfogalmazása; megoldás után a képzelet és tényleges megoldás összevetése.			

2.3 Emlékezés

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Motoros emlékezés (tájékozódás mozgások felidézésével; formára való emlékezés a tapintás alapján, nagymozgással és finomabb mozgásokkal; számmemória fejlesztése mozgásokhoz kapcsolva, összefüggésekre való emlékezés végrehajtott cselekvéssor alapján; alapszerkesztések; mozgással létrehozott vagy mozgással is összeköthető ritmus, minták és szerkezetek felidézése; sorozatok). Auditív emlékezés.			
Képi emlékezés statikus helyzetekben (kép, helyzet felidézése összképben; részletek felidézése; a szabvány mértékegységek nagysága; összesség felidézése: darabszám, elemek, elrendezés, sorrend; minták és szerkezetek felidézése statikus képen; jelek helyzetének, alakjának felidézése; függvények grafikus képe).			
Történésre való emlékezés (lejátszott és lejátszódott események felidézése; emlékezés a részletekre, időrendre; kombinatorikus összeszámlálások; kísérlet, megfigyelés eseményeinek felidézése; az emlékezést segítő jegyzetek, rajzok, jelek készítése, használata, visszaolvasása; a feljegyzés használatának szokásainak kialakítása).			
Szóbeli és írásbeli információkra és kérdésekre való emlékezés (információk felidézése; adatok, feltételek megjegyzése a feladatmegoldás idejére; elnevezések, jelek, jelölések és egyéb megállapodások megjegyzése akár önként; definíciókra való emlékezés).			
Elmondott, elolvasott történetre, problémákra való emlékezés; szöveges feladat lényegileg pontos felidézése; emlékezést segítő ábrák, vázlatok, rajzok készítése, visszaolvasása.			
Adatokra és összefüggéseikre való együttes emlékezés.			
Ismeretek tudatos memorizálása, felidézése; a megtanulást segítő eszközök megismerése.			
Tényismeretek memorizálása, mozgósítása (pl. a kéttagú összegek és a megfelelő különbségek a 20-as számkörben; a szorzótábla eseteinek megtanulása; megismert testek, síkidomok tulajdonságai, nevezetes azonosságok). Ismeretek megtanulásához összefüggések felhasználása, jegyzetek készítése, visszaolvasása; tudatos gyakorlás; ismeretek mozgósítása kérdésre, alkotás létrehozásához, új ismeret szerzésében, az új ismeret beillesztéséhez, problémamegoldáshoz.			
Eljárásokra, módszerekre való emlékezés			
(pl. tanult algoritmusok felidézése, használata, analógiák alapján való műveletvégzések	mérési módszerek; transzformáció végrehajtása a sík mozgatásával; átalakítások;	elsőfokú és másodfokú egyenletek, egyenlőtlenségek megoldása,	műveletek egyszerű algebrai törtkifejezésekkel).
Megértett állításokra, szabályokra, összefüggésekre való emlékezés (viselkedési, mozgásos, játékokra vonatkozó			

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

szabályok felidézése; tények közti kapcsolatok, viszonyok, összefüggések felidézése;	
	állítások, tételek jelentésére való emlékezés; elvontabb összefüggések megjegyzése).
Érvelésre, cáfolásra, következtetésre való emlékezés; gondolatmenetre való emlékezés, új helyzetekben való alkalmazása. Bizonyítási módszerekre való emlékezés	

2.4 Gondolkodás

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Összehasonlítás, azonosítás, megkülönböztetés; különbségek, azonosságok tudatosítása, megállapítása, jelölés.			
Osztályozás egy és egyszerre két (több) saját szempont szerint, adott, illetve elkezdett válogatásban felismert szempont szerint a dolgokat jellemző tulajdonságok tudatosítása és az objektumok alaposabb megismerése céljából.			
Sorba rendezés. Sorozatok létrehozása (folytatása, kiegészítése) valamely szubjektív vagy objektív tulajdonság tudatosítására és a sorba rendezett elemek jellemzésére.			
Megítélés, döntés:			
- Célszerűség szerint (feladatok megítélése aszerint, hogy van-e bennük felesleges vagy ellentmondó adat, elegendő-e az információ; célszerű-e egy megállapodás, jelölés, pl. $a^0=1$; célszerű-e egy tanult eljárás, egy talált megoldási mód). - Jelentéstartalom szerint (szituáció megítélése aszerint, hogy determinisztikus vagy véletlentől függő; megállapítás megítélése aszerint, hogy van-e értelme; aszerint, hogy egyértelmű-e; fontossága szerint; aszerint, hogy összhangban van-e a tapasztalattal, egy másik kijelentéssel).			
		- Két állítás megítélése aszerint, hogy jelentésük milyen viszonyban van egymással (függetlenek; ugyanazt jelentik; egymást kizárják, de nem tagadásai egymásnak; egymás tagadásai); egy megoldás megítélése aszerint, hogy összhangban van-e a feltételekkel (valósággal, gyakorlati igényekkel). - Megítélés értékek szerint (egyértelműség, érthetőség, egyszerűség, szépség, gyakorlati felhasználhatóság); információ megítélése aszerint, hogy fontos-e, illetve felhasználjuk-e az adott szituációban, adott kérdés eldöntéséhez, adott probléma megoldásához.	
Állítások megítélése igazságértékük szerint; nyitott mondatok lezárása behelyettesítéssel és kvantorokkal; megoldásuk.			
			Következtetés megítélése helyessége szerint.
Megértés:			
Ismert tartalmú utasítás, közlés megértése; új helyzetben adott utasítás megértése példa segítségével és példa nélkül.			
Kérdés tartalmának megértése adott tárgyi szituációban és megfogalmazott problémában (szituáció, változás, szóveges feladat, egyéb probléma értelmezése lejátsszással, kirakással, tárgyhiú, illetve egyszerűsített rajzzal, átfogalmazással; adatok felfogása, lényegtelenek elhagyása, lényegesek kiemelése, rögzítése, kapcsolatuk feltárása, szerepük értéke; adatokra és összefüggéseikre vonatkozó jelölések használata, értéke; folyamat fordított lejátsszása; az időbeliség megértése).			
			Fogalmak egymáshoz való viszonyának megértése, összefüggés megértése (alá- és fölérendeltségi viszony; mellérendeltség megértése; rendszer

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

		felfogása; a rendszerezés módszere).	
Matematikai modellek (pl. számok, műveletek, nyitott mondatok, sorozatok, függvények, táblázatok, rajzos modellek, diagramok, gráfok, grafikonok) megértése; átkódolás más modellbe. Adott modellhez példa, probléma megfogalmazása.			
		Gondolatmenet követése; egyszerű gondolatmenet megfordítása. Oksági kapcsolatok megértése.	
Oksági kapcsolatok keresése.	Következtetések önálló végrehajtása. Egylépéses következtetések. Egyenlet és egyenlőtlenség megoldása következtetésekkel.	Egy- és többlépéses bizonyítás. Tétel igazságának eldöntése; tétel megfordítása; ekvivalencia. Ekvivalens átalakítások nyitott mondatok között. A sejtés és a bizonyított állítás tudatos megkülönböztetése. Deduktív gondolkodás tudatos megalapozása. Egyszerű alapfogalmak és axiómarendszerek; néhány következmény. A permanencia elvének alkalmazása.	
Gondolkodás a saját gondolkodási folyamatokról			
Következtetés további igazságokra (példák, ellenpéldák keresése, alkotása; egylépéses intuitív következtetés további állítások igazságára, amely még nem társul tudatos nyelvi megfogalmazással). Egyszerű bizonyítások.			
	Bizonyítások: – állítás tagadásával; állítás megfordításával.	Bizonyítások: – indukciók, teljes indukció, dedukció. Indirekt bizonyítás	
Absztrahálás, konkretizálás (fogalmak megalkotása, besorolás adott fogalom alá). Egyedi tapasztalatok, modellek; általános tapasztalatok, univerzális modellek értelmezése (pl. ujjszámolás; számrendszerek, különféle számalakok, különféle alakú, de azonos értelmű kifejezések, állítások; műveleti tulajdonságok; számolás műveleti tulajdonságok és kapcsolatok alapján, analógiák segítségével). Újabb elemek besorolása a megalkotott belső kép alá: ráismerés. A megértett fogalmi jegyeknek megfelelő további konkrétumok keresése, alkotása. Generalizáló absztrakció (fogalmi általánosítás). Pl. „kis” számokból természetes szám és egységtört fogalom.			
	Természetes szám, egész szám.	Racionális szám.	Valós szám.
	Az aritmetikai műveletek újraértelmezése, kiterjesztése, új műveletek értelmezése (hatvány, gyök, logaritmus).		
	Analógiás gondolkodás és korlátai.		
	Idealizáló absztrakció (kör, háromszög, négyszög...; pont egyenes, sík, tér).		
	Általánosítás, specializálás, példák, ellenpéldák keresése, alkotása (az általános állítás igazolása következtetéssel; bizonyítás; cáfolás: a tévedés megmutatása ellenpéldával).		
A valószínűségi gondolkodás fejlesztése. A statisztikai gondolkodás fejlesztése.			
A gondolkodás és a nyelv összefonódása, kölcsönhatása.			
A szó mint egy-egy komplexumhoz, előfogalomhoz, fogalomhoz tartozó példák osztályának jelölője. Köznyelvi kifejezések és szakkifejezések.			
Jelek szerepe, alkotása, használata (a számjelek, az =, ≠, <, ≤, +, ≅, →, , ∅, ..., ±, ⊥, stb. jelek szükségességének megteremtése, a jelek bevezetése, használata).			
Mondatok szerkezetének panelként való használata, felfogása. Saját gondolatok közlése egyszerű állítások formájában; ilyen közlések értéke.			
Értő-elemző olvasás fejlesztése. Írásban kapott utasítás végrehajtása, helyzetleírás rekonstruálása.			
Készítette: Brassói Sándor, Balogh Lászlóné Látta: Brassói Sándor Jóváhagyta: dr. Szüdi János			

62

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	A matematikai logika nyelvének fokozatos megismerése, tudatosítása. A köznyelvi kötőszavak és a matematikai logikában használt kifejezések jelentéstartalmának összevetése; a matematikai logika nyelvi sajátosságainak elfogadtatása; „nem”, „és”, „vagy”, „ha ... akkor”, „minden”, „mindegyik”, „van olyan”...	
Gondolatmenet. Tevékenységbe öltöztetés (pl. alkotás végrehajtása és ennek időrendben való elmondása; manuális problémamegoldás megismétlése szavakban). Elképzelte tevékenység gondolatban és szavakban való végigjárása (pl. alkotás, problémamegoldás tervének elmondása). Elmondott gondolatmenet követése.		
Átélt folyamat lejátszása.	Átélt folyamat leírása szabad szöveggel; közösen kialakított megfogalmazások.	Átélt folyamat gondolatmenetének leírása szavakkal, szimbólumokkal.
	Átélt folyamatról készült leírás gondolatmenetének értelmezése (pl. egy szerkesztés leírt lépéseiről a folyamat felidézése, összevetés saját emlékekkel, feljegyzéssel, a feljegyzések tartalmának összevetése; a leírás vizsgálata abból a szempontból, hogy ténylegesen megfelel-e az átélt folyamatnak).	
		Megismert gondolatmenet panelként való felhasználása új folyamatban Gondolatmenet tagolása.
Algoritmus követése, értelmezése, készítése.		

2.5 Ismeretek rendszerezése

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Fogalmak egymáshoz való viszonya: alá- és fölérendeltségi viszony; mellérendeltség. Rendszerezést segítő eszközök és algoritmusok megismerése: fadiagram, táblázat, számítógépes programok.			
			A gondolat mint definíció, (ekvivalens definíciók), a gondolat mint tétel.
			A matematika különböző területei közötti kapcsolatok tudatosítása (pl. halmazműveletek és a nyelv logikai elemei közötti kapcsolat; nyitott mondat megoldása és a függvények kapcsolata; egyenlet-megoldási módszerek különféle témakörökben: algebrai, grafikus, táblázatos vagy közelítőes megoldás).

2.6 Ismerethordozók használata

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A tanulás manipulatív eszközeinek célszerű használata (színesrúd-készlet, mérőszalag, logikai készletek, játékok, számtáblázatok, modellező készletek).			
Könyvek (matematikai zsebkönyvek, szakkönyvek, ismeretterjesztő könyvek, lexikonok, feladatgyűjtemények, táblázatok, képletgyűjtemények), számológépek, számítógépek használata.			
Tanári segítség, társak segítsége; (az ismeretszerzés szervezése, jó munkakörök biztosítása, érdekes problémák, projektek szerepeltetése, kérdések felvetése, szakkörök, táborok, versenyek stb.).			
Oktatási-tanulási technológiákkal való megismerkedés, azok értelmes, interaktív használata (pl. internet, CD).			
Nyitottság és önbizalom az újjal való ismerkedéshez.			

3. Ismeretek alkalmazása

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Friss vagy felfrissített ismeretek, információk, felismerések közvetlen alkalmazása egyszerű utasítás			

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

végrehajtásában, döntésben.			
Régebbi ismeretek, információk, felismerések mozgósítása, felhasználása az ismeretszerzés szituációjával analóg helyzetben (pl. egyenletrendszerek megoldása megismert módszerrel).			
Régebbi ismeretek mozgósítása, összeillesztése, felhasználása új helyzetben; sejtés, ellenőrzés.			
Ismeretek alkalmazása az újabb ismeretek megszerzésében (az ismert elemek kiválogatása, tudatosítása, rendezése, rögzítése; elválasztásuk az ismeretlen, keresett elemektől; az ismert és ismeretlen elemek közti lehetséges kapcsolatok feltárása; a problémamegoldás szempontjából megfelelő kiválasztása, pl. műveletek értelmezése racionális számok körében); új tapasztalatok visszarendezése előfogalmakhoz, fogalmakhoz.			
	Ismeretek alkalmazása problémamegoldásban.		
	Ismeretek alkalmazása a gyakorlati életben és más tantárgyak keretében (pl. százalék, kamatos kamat, terület-, felszín-, térfogatszámítás, relatív gyakoriság, valószínűség, logaritmus függvény).		
			Ismeretek alkalmazása érvelésben, sejtések, indoklások megfogalmazásában, bizonyításban, cáfolásban.
			Ismeretek alkalmazása egyes szakmák esetében.
	Ismeretek alkalmazása alkotásokban (pl. transzformációk alkalmazása szerkesztésben; szerkesztések alkalmazása összetett számítási feladatokban).		

4. Problémakezelés és -megoldás

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Probléma felismerése (problémahelyzet átélése); problémaérzékenység.			
Szituációban, történetben megfogalmazott, olvasott probléma megértése; a megértést segítő eszközök alkalmazása (lejátszás természetes helyzetben, képalkotás, kirakással való játszás, beszélgetés a helyzetről, kérdések megfogalmazása, ismert, a probléma szempontjából lényeges adatok tudatosítása, elválasztása a lényegtelenektől).			
	Az ismert elemek és az ismeretlen momentumok ütköztetése; sejtések, kérdések megfogalmazása. Egyszerű probléma áttekintése.		
	A probléma megoldására való készség, a probléma vállalása. Sikertelen megoldási kísérlet után újjal való próbálkozás. A sikertelenség okának feltárása (pl. kihagytunk egy feltételt).		
	A problémához hasonló egyszerűbb (már megoldott) probléma keresése.		
	Önálló eljárások keresése, megoldási kísérletek, tippelések szabad végzése, összevetése a kapott információkkal, valósággal.		
	A problémához illeszthető matematikai modell választása, keresése, alkotása. (A probléma részekre bontása; összetett probléma áttekintése. Átfogalmazás más, ismertebb problémává; analógia keresése.)		
Megoldás a matematikai modellen belül. Matematikai modellek (pl. nyitott mondatok, gráfok, sorozatok, függvények, függvényábrázolás, számítógépes programok, statisztikai elemzések) ismerete, alkalmazásának módja, korlátai (pontosság, értelmezhetőség). Önellenőrzés; az eredményért való felelősségvállalás.			
Többféle megoldási mód keresése, az alternatív megoldások összevetése.			
		A problémához leginkább illő megoldási mód (módok) kiválasztása; indoklás	
Az eredmény vonatkoztatása az eredeti problémára. Az eredmény összevetése a feltételekkel, az előre vetített eredménnyel, a valósággal.			
	Diskusszió. (A lehetőségek számbavétele. A feltételekkel való összevetés során annak tudatosítása, hogy miben és hogyan befolyásolják a feltételek az eredményt. Ha elhagyjuk, megváltoztatjuk valamelyiket, hogyan módosul a megoldás?)		
Válasz megfogalmazása szóban, később írásban is.			

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

5. Alkotás és kreatív képességek: alkotás öntevékenyen, saját tervek szerint; alkotások adott feltételeknek megfelelően; átstrukturálás

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Objektumok alkotása szabadon; másolással, adott feltételek szerint.			
Állítások, kérdések megfogalmazása képről, helyzetről, történeusről szóban, írásban. Saját gondolatok megfogalmazása; elképzelések, definíciók és tételek alkotása, megfogalmazása, kimondása, leírása.			
Összességek alkotása adott feltétel szerint; halmazalkotás; definiáló tulajdonság megalkotása; a tulajdonság tagadásának megalkotása a komplementer halmaz elemeinek közös, meghatározó ismérveként.			
		Fogalmak alkotása (összességek elemeinek közös, meghatározó, lényeges tulajdonságainak szintetizálása; további példák besorolása, ellenpéldák kiszűrése a meghatározó ismérvek szerint). Fogalmak módosulása újabb tapasztalatok, ismeretek szerint; egy-egy fogalom újabb fogalommal bővítése. Fogalmak alkotása specializálással.	
Elnevezések, jelölések, szimbólumok, alkotása (alkalmi elnevezések a képzethez, előfogalomhoz jól illeszkedő köznyelvi szavakkal; alkalmi jelölések).			
	Rendszeralkotás: elemek elrendezése különféle szempontok szerint; rendszerezést segítő eszközök (fadiagram, útdiagram, táblázatok) használata, készítése. Megalkotott rendszer átalakítása. A kombinatorikus gondolkodás fejlesztése.		
Számrendszerek alkotása, számrendszeres gondolkodás a számfogalom épülésében.			
	A számrendszeres gondolkodás tudatosítása az írásbeli műveletek, számrendszerfüggő számtulajdonságok megértéséhez.		
Sorozatok alkotása. Megfigyelésben, mérésben, számlálásban, számolásban gyűjtött adatok, elemek sorozatba rendezése; a keletkező sorozat tulajdonságai szabályosságának vizsgálata (pl. periodikus sorozatok, számtani, mértani sorozat). Megkezdett sorozat folytatása, kiegészítése adott szabály szerint, felismert összefüggés alkalmazásával. Az „összefüggés” megalkotása a sorozat elemei közti kapcsolat általánosításaként; ellenőrzése.			
	Táblázatok készítése. Megfigyelésben, mérésben, számlálásban, számolásban, kísérletben gyűjtött adatpárok, adathármasok rendezése (pl. táblázatba), kapcsolatok vizsgálata. Táblázat hiányzó adatainak keresése adott szabálynak, összefüggésnek megfelelően, illetve felismert kapcsolat szerint. Az „összefüggés” megalkotása a táblázat elempárjai (elemhármasai) közti kapcsolat általánosításaként; ellenőrzése.		
Modell alkotása helyzet megértéséhez: eljátszás, mímelés, képek, egyszerűsített képek, egyszerűsített mozgatható kirakások, szakaszos ábrák, gráfok készítése probléma, szöveges feladat értelmezéséhez.			
Modell alkotása, értelmezése fogalmakhoz. A természetes szám modellként való kezelése (különféle fogalmi tartalmak – darabszám, mérőszám, értékmérő, jel – szerint), tört szám, negatív szám, egész szám, racionális szám modellként való kezelése; számegyenes; az aritmetikai műveletek mint történések és viszonyok matematikai modelljei; egyenletek, egyenlőtlenségek; reláció, függvény, sorozat mint modellek; ábra, diagram mint modell.			
	További algebrai modellek. Geometriai modellek.		
	Koordináta-geometriai modellek (pl. egyenes egyenlete, kör egyenlete, vektorok, vektorműveletek). Valószínűségi modellek. Kombinatorikus modellek. Statisztikai jellemzők.		
Modell alkotása probléma megoldásához (eljátszás, mímelés, képek, egyszerűsített képek, egyszerűsített mozgatható kirakások, szakaszos ábrák, gráfok, számfeladatok, nyitott mondatok, sorozatok, táblázatok készítése és értelmezése, olvasása probléma, szöveges feladat megoldásához; probléma és modell „elemeinek” tudatos összerendezése).			
Átkódolás különböző modellek között.			
Sejtések megfogalmazása; divergens gondolkodás. (Megértett probléma „eredményének” elképzelése, előrevetítése; a sejtés megfogalmazása, lejegyzése, megoldás utáni ellenőrzése. Becslés. Újabb lehetőségek, kérdések, újabb problémák felvetése, feltételek változtatása.)			
Gondolatmenet kiépítése (pl. „megoldási terv” szöveges feladathoz). Manuálisan elvégzett tevékenység gondolati lépésként való értelmezése, tudatosítása. Megértett probléma részletproblémákra bontása modell nélkül vagy modell segítségével; a részletproblémák sorrendbe állítása, pl. megoldhatóságuk időrendje szerint:			

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

az így képzett terv tudatosítása elmondással, írásban, jelsorozattal (folyamattervezés). A tervkészítés módjának megalkotása. Stratégia alkotása.
Kidolgozás megalkotása. (Az eltervezett megoldás lépéseinek végrehajtása; a részeredmények értelmezése, a végeredmény vonatkoztatása az eredeti problémára, válaszadás diszkusszió nélkül, illetve diszkusszióval.)

6. Akarati, érzelmi, önfejlesztő képességek és együttéléssel kapcsolatos értékek

6.1 Kommunikáció

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Nyelvhasználat előtti kommunikáció: lejátás, kirakás, megmutatás, mímelés mint gondolatok kifejezése; ezek értése.			
Elnevezések, megállapodások, jelölések értése, kezelése: köznyelvi szavak használata és elfogadása előfogalmak jelölésére; egyszerű szakszavak és jelölések alakuló és kialakult fogalmak megnevezésére; a kifejezések pontosítása (pl.: számok és jelöléseik; műveletek jelölése, egyenlőség és egyenlőtlenség jelölése, mérések, mértékegységek).			
	A matematika tanuláshoz szükséges nyelvi-logikai szerkezetek fokozatos megismerése. Negáció (tulajdonság, ítélet, nyitott mondat negációja), logikai „és”, „vagy”, „legalább”, „legfeljebb”, „ha..., akkor”, „csak akkor..., ha”; egyszerű következtetések; definíció. A köznyelv és a matematikai nyelv különbözőségeinek, értékeinek és korlátainak megértése és elfogadása.		
	Mások gondolatainak megértésére törekvés (példák és ellenpéldák keresése, kérése; kérdések megfogalmazása; magyarázat kérése; átfogalmazásra, egyszerű következtetésre tett próbálkozások). Mások gondolataival való vitába szállás és a kulturált vitatkozás értékelése.		
	Saját gondolatok kifejezése, rögzítése (szóbeli elmesélés; matematikai szöveg írása, értelmezése, jegyzet készítése, visszaolvasás; jegyzetfüzet vezetése).		
	Saját gondolatok megértetésére való törekvés (szóbeli érvelés: szemléletes indoklás; egyszerű bizonyítás; írásbeli érvelés: bizonyítás írásban, jelek használatával; sejtések megfogalmazása, sejtések megerősítése, elvetni tudása; bizonyítás alapgondolatának kiemelése).		

6.2 Együttműködés

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Közös munka (páros, kiscsoportos munka, csoportmunka) vállalása; együttműködés, egymásra figyelés; egyéni felelősség és közös felelősségvállalás.			
A munka tervezése, szervezése, megosztása.			
Egyéni adottságok, képességek és igények figyelembevétele a közös eredmény érdekében és tiszteletben tartása az egyén fejlődése szolgálatában; tolerancia, egymás segítése. A munkamegosztásban betöltött szerepek értékeinek ismerete és elfogadása.			
Vitakészség, kifejezőképesség fejlesztése.			
Az együttműködő partnerek részeredményeinek értelmezése, értékelése, összerendezése.			
Projektben való együttműködés.			

6.3 Motiváltság

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A saját képességek és műveltség fejlesztésének igénye. (Az „én is tudom”, „én is meg tudtam oldani”, „én találtam ki” élménye a fejlődés egyik leghatékonyabb hajtóereje. Az önállósodás, függetlenedés igénye, a saját értékek érvényesítésének igénye – helyes pedagógusmagatartás esetén – háttérbe szorítja, sőt egy idő után szükségtelenné is teheti a külső motivációt.)			
A világ megismerésének igénye. (A matematikai ismeretek kezdetben közvetlenül a világ tárgyainak, jelenségeinek megismeréséhez járulnak hozzá. Eszközt és módszert adnak különféle tulajdonságok megfigyeléséhez, kiemeléséhez, tárgyak, jelenségek jellemzéséhez. A szűkebb és egyre bővülő környezet iránti kíváncsiság lehet a tanulás egyik hajtóereje.)			
A matematika értékeinek és eredményeinek megismerésére való igény. (A hasznosság, más tudományok, a gyakorlati élet, a gondolatok, gondolatmenetek, minták, struktúrák stb. érdekessége, szépsége tegye vonzóvá)			

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

kinek-kinek a számára a tárgy tanulását.)
A matematikai módszerek és eszközök megismerésének igénye. (A matematika módszerei és eszközei a gondolkodás számos területére pozitív transzferhatást gyakorolhatnak.)

6.4 Önismeret, önértékelés, reflektálás, önszabályozás

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Ön ismeret. Saját értékek (pl. pontosság, tervszerűség, monotonitástudás, kitartás a munkában, kudarc-tűrési képesség, megnyilatkozni tudás, önfegyelmű, egyéni felelősség, kíváncsiság), saját korlátok ismerete, tudatosítása; technikák megismerése ezek kompenzálására. Saját rész-képességek, gondolkodási tevékenységek felismerése, tudatosítása. Reflektálás.			
Önértékelés			
Önellátás. Az érzelmi reakciók, és kontrollálásuk. Önmotiválás. Önszabályozás.			

7. A matematika épülésének elvei

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
		A matematikai témakörök összekapcsolódásának értéke intuitív módon.	
			Modellek alkotása a matematikán belül; matematikán kívüli problémák modellezése.
			Az egyértelműség igénye, például szemléletes fogalmak használata, definíciók bevezetésének szükségessége, definiált fogalmak megismerése, definíciók alkotása.
			Az újabb esetekre, minden esetre való alkalmazhatóság, különös esetekre való kiterjesztések, permanenciaelv (az algebrai nyelv jelentősége; a hatványozás, a szögfüggvények fogalmának kiterjesztése).
			Axiomatizálás egyszerű példán való bemutatása.
			A matematika mint kulturális örökség.

Ember és társadalom

Alapelvek, célok

Az Ember és társadalom műveltségi terület középpontjában az ember világa áll. Három aspektusa a történelem, az emberismeret és a társadalomismeret (jelenismeret).

A történelem a társadalom közös emlékezete. Tanításának célja a történelmi műveltség elsajátítása, amely a közös kommunikációs alapot és ezáltal a kölcsönös megértés lehetőségét biztosítja a szűkebb és a tágabb közösség (a lakóhelytől a nemzeten át az emberiségig) számára. Mindez nélkülözhetetlen a közösséghez tartozás tudatának, különösen a nemzeti és az európai identitástudatnak az elmélyítéséhez. A történelmi folyamatok megértése alapozza meg a történelmi tudat kialakulását, vagyis annak konkrét belátását, hogy egyrészt a jelen – egyéni életünket is beleértve – nagymértékben a múlt eseményeinek eredménye, másrészt mai életünk hatást fog gyakorolni a jövő nemzedékek sorsára is. Ezért fontos, hogy a történelmi múlttal való találkozás és a történelemből fakadó tanulságok feldolgozása a tanulók számára személyes élmény legyen.

Az emberismeret az etika, az antropológia és a pszichológia alapfogalmainak, értelmezési kereteinek bemutatásával járul önismeretünk elmélyítéséhez. Betekintést nyújt az embert másokhoz és önmagához, a társadalomhoz és a természethez fűző szellemi kapcsolatok világába. Segít tudatosítani az ember sorsától elválaszthatatlan értékilemmákat, megismerteti az erkölcsi vitákban használatos érvelésmódokkal, fejleszti az önálló tájékozódáshoz, a felelős döntéshez, a mások álláspontjának megértéséhez szükséges attitűdöket és képességeket.

A társadalomismeret ahhoz segít hozzá, hogy tájékozódni tudjunk saját korunk társadalmi, gazdasági és politikai jelenségei között. Az ismeretek nyújtásán túl ez mindenekelőtt a társadalmi problémák iránti érzékenység növelését, valamint a konfliktusok elemzéséhez szükséges képességek fejlesztését igényli. A társadalomismeret tanulása során ismerkedhetnek meg a tanulók a gazdaság, a gazdálkodás, a vállalkozás és a pénz világával is. Látóköre kiterjed a lakóhely, az ország, Európa és az egységesülő világ problémáira, ezáltal készít fel a demokratikus közéletben való tudatos részvételre.

A társadalmi tapasztalatok és ismeretek megszerzésében az alsóbb évfolyamokon a játékoknak, a konkrét szituációknak, az életszerű helyzeteknek van kitüntetett szerepük. A felsőbb évfolyamokon fokozatosan előtérbe kerül az önálló tanulás, a politikai-társadalmi-gazdasági mozgások és változások figyelemmel kísérése, az egyéni vélemények megfogalmazása, a vita, a demokratikus polgári lét magatartásformáinak kialakítása.

A fejlesztés kiemelt területei: a személyiség és az emberi jogok tiszteletére nevelés, a nemzeti identitás, a történelmi és állampolgári tudat erősítése, a szociális érzékenység, az életkornak megfelelő társadalmi problémák iránti nyitottság, a környezetért érzett felelősség, más kultúrák megismerése és elfogadása, a humánus, értékeket védő magatartás, valamint a demokratikus intézményrendszer használatához szükséges ismeretek és képességek fejlesztése.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. Ismeretszerzés, tanulás
2. Kritikai gondolkodás
3. Kommunikáció
4. Tájékozódás térben-időben
5. A tartalom kulcselemei
6. A reflexiót irányító kérdések

Az első négy fejezet a fejlesztendő képességeket sorolja fel és rendszerezi. Az ötödik fejezet már a tananyagról szól. Az itt felsorolt tartalmi elemek azonban semmiképpen nem tekinthetők tantervi témáknak: különböző témákhoz kapcsolódhatnak, és feldolgozásuk a tananyag kiválasztásának és elrendezésének egészen különböző modelljei keretében történhet. Az utolsó fejezet olyan – nem egyértelműen megválaszolható és a filozófiai gondolkodás felé is utakat nyitó – kérdéseket fogalmaz meg, amelyeket az adott szakaszban a gondolkodásfejlesztés középpontjába kell állítani. A többi fejezettől eltérően itt nincs átfedés az egyes szakaszok között; ez azonban csak annyit jelent, hogy a képzési szakaszok központi kérdéseit foglaltuk meg, amelyek természetesen más képzési szakaszokban is relevánsak lehetnek.

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből. Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése. A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben. Segédkönyvek, atlaszok, gyermeklexikonok használata. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.	Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből. Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése. A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben. Információk gyűjtése adott témához iskolai vagy más könyvtárban, médiatárban, múzeumokban. Segédkönyvek, atlaszok, lexikonok használata. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.	Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből. A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben. Információk gyűjtése adott témához iskolai vagy más könyvtárban, médiatárban, múzeumokban, interneten. A gyűjtött adatokról rövid tartalmi ismertető készítése. Néhány kézikönyv, atlasz, lexikon használata. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.	Ismeretszerzés irányított beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből. Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból. Információk gyűjtése adott témához könyvtárban, médiatárban, múzeumokban, interneten. A gyűjtött információk önálló rendszerezése és értelmezése. A történelmi múlt rekonstruálása különböző jellegű források alapján. Az olvasmányokról lényegyet kiemelő, pontos és részletes jegyzetek készítése. Előadás önálló jegyzetelése. A legfontosabb történelmi, társadalomtudományi kézikönyvek, atlaszok, lexikonok ismerete és használata. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

2. Kritikai gondolkodás

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. Mesehősök és történelmi szereplők megkülönböztetése. Feltevések megfogalmazása igaz történetek szereplői cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása. Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a különböző szereplők nézőpontjából. Híres emberek, történelmi személyiségek, irodalmi, film- stb. hősök külső és belső tulajdonságainak felsorolása. Önálló vélemény megfogalmazása eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges és a lehetetlen megítéléséről (pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán).	Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből. A fikció megkülönböztetése az igaz történettől. Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése. Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása. Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból. Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására. A különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán. Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges és a lehetetlen megítéléséről (pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán).	Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint. A fikció megkülönböztetése az igaz történettől. Adott történetben a valós és a fiktív elemek megkülönböztetése. Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása. Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése. Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása. Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból. Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Ellenérvek gyűjtése meghatározott álláspontok cáfolására. Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, okairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen. Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges, a lehetetlen és a valószínű megítéléséről (pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán).	Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. Társadalmi-történelmi problémák felismerése és megfogalmazása, a tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint. Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása. Különbő társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása. Az információforrások kritikus kezelése. Kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságaira, tájékozottságára, rejtett szándékaira stb. vonatkozóan. Történelmi-társadalmi adatok, modellek és elbeszélések elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából. Szépirodalmi és más fiktív elbeszélések összehasonlítása történelmi elbeszélésekkel a narráció módja alapján. Szépirodalmi szövegek, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. Történelmi szereplők, társadalmi csoportok, intézmények viselkedésének elemzése. Feltevések megfogalmazása az egyének, csoportok és intézmények viselkedésének mozgatórugóiról. Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból. Önálló vélemény

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

			megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a
--	--	--	---

	saját vélemény alátámasztására. Ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására. Különféle értékrendek összehasonlítása, saját értékek tisztázása. Társadalmi-történelmi jelenségek értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján. Különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása strukturális és funkcionális szempontok alapján. Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, közvetlen és mélyebb okairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen. Az érvek kritikai értékelése. A megismert jelenségek rendezése okok és okozatok, hasonlóságok és különbségek, szándékok és következmények szerint. Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) használata.
--	---

3. Kommunikáció

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása. Események, történetek elbeszélése élőszóban.	Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások	Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások	Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, gyűjtőmunkával szerzett ismeretekről. Rajz készítése történelmi vagy társadalmi témáról. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak készítése hagyományos kézműves technikákkal. Események, történetek, jelenségek mozgásos, táncos, dramatikus megjelenítése.	véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele. Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról. Rajz készítése történelmi vagy társadalmi témáról. Rajzos vázlat készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak készítése hagyományos kézművestechnikákkal. Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.	véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele. Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról. Rajz készítése történelmi vagy társadalmi témáról. Rajzos vázlat készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak készítése hagyományos kézművestechnikákkal. Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.	véleményének türelmes meghallgatása, érvelésének összefoglalása és figyelembevétele. A vita során a véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése mások véleményének figyelembevételével. Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban. A különböző információforrások – köztük primer történelmi források – elemzéséből levont következtetések, illetve különféle társadalmi-történelmi összefüggések szóbeli kifejtése. Beszámoló, kiselőadás tartása szépirodalomból, népszerű tudományos irodalomból, történelmi forrásokból származó szövegek, valamint sajtótermékek, rádió- és a tévéműsorok alapján. Esszé írása történelmi-társadalmi témákról, ennek kapcsán a kérdés világos megfogalmazása, bizonyítékok és cáfolatok kifejtése, következtetések levonása. Történelmi, társadalmi témák vizuális ábrázolása. Rajzos vázlat, folyamatábra, diagram készítése. Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tábló készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Események, történetek, jelenségek dramatikus megjelenítése.
--	--	--	--

4. Tájékozódás térben-időben

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év. Időmeghatározó kifejezések használata: amikor kicsi (óvodás stb.)	Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő. Időmeghatározás más	Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő. Időmeghatározás más ismert eseményre,	Történelmi korszakok, periódusok nevének használata a történelmi idő tagolására. Az idő ábrázolása tér- vizuális eszközökkel,

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

voltam, amikor szüleim gyerekek (fiatalok stb.) voltak, amikor nagyszüleim gyerekek stb. voltak, amikor karddal harcoltak stb., nagyon régen. Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen. Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása. Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések. Helyszínek modellezése (pl. vázlatrajz, terepasztal, makett).	ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. a honfoglalás után, Mátyás uralkodása idején). Krisztus előtt, Krisztus után. Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen. Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel (pl. időszalag készítése). Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest. Egyszerű kronológiai számítások. Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása. Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések. A tanult helyek megkeresése a térképen. Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Egyszerű alaprajzok készítése. Történelmi helyszínek modellezése. Események kapcsolása a tanult helyekhez.	jelenségre való utalással. Krisztus előtt, Krisztus után. Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése. Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest. Egyszerű kronológiai számítások. Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása. Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések. A tanult helyek megkeresése a térképen. Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Egyszerű alaprajzok készítése. Történelmi helyszínek modellezése. Események kapcsolása a tanult helyekhez.	kronológiai adatok rendezése. Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest. Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása. A világtörténet, az európai történelem, a magyar történelem és a helytörténet eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése. Az egyes történelmi jelenségek (gazdaság, kultúra, politika stb.) eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése. Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása. A történelmi tér változásainak leolvasása különböző (pl. népsűrűséget, vallási megoszlást ábrázoló) térképekről. Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból. Egyszerű térképvázlatok rajzolása szöveges információforrások alapján.
--	--	---	--

5. A tartalom kulcselemei

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy egy-egy magyar vagy külföldi híres ember (pl. művész, felfedező, feltaláló, tudós, szent, uralkodó, politikus) életével, tevékenységével, jellemvonásaival megismerkedjenek, és ennek kapcsán azt is felismerjék, hogy az	Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy - további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; - megismerjenek néhány	Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy - további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; - a történelmi múlt egy-	Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy - további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; - egy-egy történelmi

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

emberek régen másként éltek és gondolkodtak, mint ma; • egy-egy történelmi eseménnyel, különösen a nemzeti ünnepeinkhez és jelképeinkhez kapcsolódó eseményekkel megismerkedjenek; • kommunikációt folytassanak olyan kérdésekről, mint a viselkedési és illemszabályok, a kölcsönösség szerepe az illemben, a külső és belső jellemvonások, a jó és rossz tulajdonságok, a rokonság, a barátság, a rászorulóak segítése; • megismerkedjenek néhány helyi hagyománnyal, néhány történettel a lakóhely múltjából, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeivel; • megismerkedjenek néhány magyar, nemzeti és etnikai kisebbségi népszokással, a hagyományos mesterségekkel; • megismerjék az iskolai élet legfontosabb szabályait, és megvitassák azok szerepét, jelentőségét.	mondát, elsősorban a magyar történelemből; • a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák (pl. a honfoglalók élete, Mátyás udvara); • egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák (pl. a közlekedési eszközök fejlődése, a higiénés szokások alakulása); • ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő személyiségeivel; • ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; • ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban; • különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el; • további ismereteket szerezzenek a magyar és nemzetiségi népszokásokról, a hagyományos életmódról; • ismerkedjenek a lakóhelyen élő nemzeti és etnikai kisebbségek életével, kultúrájával, közös múltunkkal; • tájékozódjanak arról, hogyan élnek napjainkban az emberek – és különösen a gyerekek – a világ különböző	egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák; • egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák; • további ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő személyiségeivel; • további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; • ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban; • ismereteket szerezzenek a politikai konfliktusokról (forradalmakról, háborúkról), különösen azok hétköznapi, emberi, erkölcsi vonatkozásairól; • különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el; • ismerkedjenek a lakóhelyen élő nemzeti és etnikai kisebbségek életével, kultúrájával, közös múltunkkal; • felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya, a gazdálkodás kérdései, a demokrácia és az	témát (a politika-, a gazdaság-, a társadalom-, a tudomány-, a technika- vagy a művelődéstörténet, illetve a történelmi ökológia köréből) mélységében tanulmányozzának; • további ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő személyiségeivel; • további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; • ismereteket szerezzenek a határon túli magyarok történetéről és kultúrájáról; • ismereteket szerezzenek a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek – köztük a romák – történetéről; • ismereteket szerezzenek a magyarországi zsidóság történetéről; • megismerkedjenek a 20. század nagy hatalmi, társadalmi és értékkonfliktusaival; • megismerjék néhány jelentős történelmi személyiség átfogó pályaképét; • ismereteket szerezzenek a szűkös erőforrásokkal való racionális gazdálkodás lehetőségeiről; • elemezzék a globális problémák, mindenekelőtt az ökológiai válság és az információs forradalom társadalmi-történelmi összefüggéseit;
---	--	--	--

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	pontjain, különböző civilizációkban; • felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya, a gazdálkodás kérdései.	emberi jogok; • szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein; • ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségek és az emberi helytállás jelentőségére, illetve az azokkal kapcsolatos problémákra.	• felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberi elme, az erkölcs, a szexualitás, a mai magyar társadalom és gazdaság, a vállalkozás, a munkavállalás, Magyarország és az Európai Unió politikai rendszere, az érdekképviselések, napjaink nemzetközi konfliktusai, a demokrácia és az emberi jogok; • szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein; • ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségek és az emberi helytállás jelentőségére, illetve az azokkal kapcsolatos problémákra.
--	--	--	---

6. A reflexiót irányító kérdések

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők. • Milyen jellemző tulajdonságaim vannak? Miben hasonlítok másokhoz? Miben különbözöm másoktól? • Mire vagyok képes? Mire nem vagyok képes? • Milyen szeretnék lenni? • Miért van szükség szabályokra? • Mit jelent az, hogy magyarok (vagy más nemzetiségűek)	Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők. • Mi az ember? Miben különbözik az állatoktól? • Miben hasonlítunk mindannyian? Honnan erednek az emberek közötti különbségek? • Miért gondolkodnak másként a különböző életkorú emberek? • Mi mindentől függhet a döntések és tettek megítélése? • Miért vannak szegények és	Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők. • Mit jelent az, hogy minden embert egyenlő méltóság illet meg? • Mit tehet az egyes ember másokért, a közösségért, a rászorulókért? • Van-e fejlődés a történelemben? • Miért vannak háborúk? • Milyen szerepet játszik a természeti környezet az egyes országok, civilizációk életében? • Mitől függnek az egyes	Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők. • Vannak-e abszolút erkölcsi értékek? • Miért kerülhet ellentmondásba erkölcs és jog? • Milyen útjai vannak az önmegvalósításnak? • Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek? • Milyen értelemben beszélhetünk ok-okozati viszonyokról a történelemben? Van-e történelmi

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

vagyunk?	gazdagok? • Milyen mértékben határozza meg a természeti környezet az emberek mindennapi életét és kultúráját? • Miért van az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen élik át?	emberek, embercsoportok érdekei? • Miért vannak gazdag és szegény országok? • Milyen mértékben hatnak a „nagy emberek” a történelmi eseményekre és folyamatokra? • Mi a hit, a vallás szerepe az egyes ember és a társadalmak életében? • Van-e célja az emberi életnek, illetve az emberi történelemnek?	determinizmus? • Haladhat-e kényszerpályán egy ország történelme? • Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak? • Hogyan lehetséges az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen értelmezik? • Mi az erőszak szerepe a történelemben? • Hogyan befolyásolja a geopolitikai helyzet egy állam, egy térség lehetőségeit? • Hogyan változott az állam szerepe a történelemben? • Az érdekek vagy az értékek hatása erősebb-e a különböző korok társadalmában?
----------	--	---	---

Ember a természetben

Alapelvek, célok

Az európai gazdasági térségben a 2000-es évek elejére kiemelt feladattá vált a természettudományi, technológiai kultúra magas színvonalának biztosítása. Az e kultúrát formáló nevelés-oktatás, így az *Ember a természetben* műveltségi területen folyó iskolai munka tétje, hogy az elkövetkező évtizedekben Európa a világméretű gazdasági, tudományos és technológiai versenyben helyt áll-e, nem következik-e be leszakadás. Eközben hazánk felzárkózása, a gazdaság megerősödése és társadalmi problémáink egy részének megoldása is azon múlik elsősorban, hogy az oktatás e területei eredményesen és hatékonyan működnek-e. Ebből következően az Ember a természetben műveltségi területen zajló oktatás iránti elvárások növekedésével kell számolni.

Az Ember a természetben műveltségi területen folyó nevelés-oktatás során a tanulók lehetőséget és hathatós segítséget kapnak ahhoz, hogy korszerű természettudományi műveltséget, világképet, gondolkodás- és szemléletmódot építsenek fel magukban. Megismerkedhetnek az anyagok tulajdonságaival, a természeti környezet változásaival, kölcsönhatásaival, a jelenségekkel, a törvényszerűségekkel. Több más műveltségi területtel együttműködve tekinthetik át az embernek, az általa létrehozott társadalomnak, valamint az őt körülvevő természetnek a kölcsönhatásait. A műveltségi területen zajló nevelés-oktatás a fenntartható fejlődés és az elvárható biztonság igényeinek megfelelően formálja a tanulók gondolkodásmódját, természethez való viszonyát. A környezettudatos, a természet kincseit védő, óvó magatartás a Föld iránt érzett felelősség kialakításához járul hozzá. A műveltségi terület arra hívja fel a tanulók figyelmét, hogy az ember része a természetnek, annak rendszereivel megbonthatatlan egységet alkot, társadalmi és egyéni cselekvései a természet folyamatainak részét képezik. Ez az összefonódás mutat rá az ember, az emberiség és az egyének sajátos felelősségére is. A műveltségi terület keretei között a természeti és technikai problémák társadalmi viszonyokat is figyelembe vevő megoldására nevelhetjük a tanulókat, viszonyaikat változtatni képes, aktív, kritikus, kreatív emberekké formálva őket.

Az Ember a természetben műveltségi terület keretében zajló nevelő-oktató munka feladata, célja sokrétű:

- a diszciplínáktól független általános természettudományi fogalmak, eljárások és szemléletmódok kialakítása;
- készségek, képességek alakítása, a személyiségjegyek pozitív formálása;
- a tudomány, a tudományos kutatás mint társadalmi tevékenység bemutatása;
- a fizikai, kémiai és az életre vonatkozó tudásrendszerek alakítása;
- a tudományok egymásra épülését biztosító külső és belső feltételek kiemelése, a tudásrendszerek összehangolása;
- a tudomány és a technika, valamint a társadalom fejlődésének kapcsolatát érintő meggyőződések formálása;
- a tanulók rendszerben, kölcsönhatásban, kapcsolatokban történő gondolkozásának erősítése;
- az életben nélkülözhetetlen s elsősorban a természettudományokban begyakorolható megismerési, tanulási, értelmezési technikák és módszerek azonosítása, fejlesztése (pl. megfigyelés, kísérletezés, mérés, következtetés, összehasonlítás);
- a természettudomány szerepének megismertetése a társadalmi folyamatokban, a személyes sorsok alakulásában, arra nevelve, hogy az így szerzett tudás felelős cselekvésben nyilvánuljon meg;

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

- az áltudományos, tudományellenes, hazugságon és manipuláción alapuló megnyilvánulások felismerésére való képesség fejlesztése, az ilyen megnyilvánulásokkal szembeni határozott fellépés igényének kialakítása;
- a hétköznapi életben előforduló, gyakran a média által is felerősített, a természettudományi alaptörvényeknek ellentmondó véleményekkel szembeni kritikus magatartás, reális természetkép kialakítása;
- a tudomány természetére, történetére és a kiemelkedő alkotók munkásságára vonatkozó ismeretek alakítása (a magyar vonatkozások, s ezek európai kapcsolatainak kiemelésével).

Az Ember a természetben műveltségi területen folyó nevelés-oktatás a természeti folyamatok, összefüggések s az ember ezekkel való kapcsolatának tényleges megértésére épül. Az értelmes tanulás feltétele, hogy a tanulók megismeréssel kapcsolatos beállítódásait a tudás önálló, tevékeny formálásának lehetőségébe és fontosságába vetett meggyőződés határozza meg. Maga a megismerési, tanulási folyamat a tanulók aktív, értelmező tevékenysége, a tapasztalatoknak a már meglévő elképzelések keretei között történő feldolgozása, az eredmények önálló, kritikus értékelése és alkalmazása. Az értelmes tanulás során létrejövő tudásrendszernek alkalmasnak kell lennie környezetünk jelenségeinek előrejelzésére, magyarázatára, s alkalmazhatónak kell bizonyulnia a mindennapi tevékenységekben.

Az iskolázás 1–6. évfolyamán zajló természettudományi nevelés a természeti világ elemi megismerésének lehetőségét biztosítja a 6–12 évesek számára. A tanulók elsajátíthatják a tudományos megismerés legelemibb eljárásait, a megismerési folyamatokkal kapcsolatos általános tudásrendszereket és műveleteket, mint amilyen

- az előzetes elképzelések formába öntése, a hipotézisalkotás, a megfigyelések és a kísérletek tervezése;
- a mindennapokból ismert mennyiségek elemi szintű értelmezése, tudatos használata, mérése;
- a tapasztalatok nyelvileg helyes megfogalmazása szóban és írásban, rögzítése rajzban, és grafikonon, a problémamegoldás elemi műveletei;
- az ismeretszerzés, tájékozódás már kisiskoláskorban elérhető és gyakorolható módszerei.

A 7–12. évfolyamokon a természettudományi nevelés eredményeként a gyerekekben kialakul az élet hétköznapi folyamataiban, az állampolgári léttel összefüggő döntésekben használható általános tudás.

A fizikai műveltség tartalmak feldolgozása keretében elsődlegesen azokkal a mechanikai, termodinamikai, elektromágneses, fénnytani és atomfizikai, anyagszerkezeti jelenségekkel és összefüggésekkel, törvényekkel ismerkednek meg a tanulók, amelyek megalapozzák a korszerű fizikai világméretű, és segítik a többi természettudományi tantárgy tanítását, tanulását.

A kémiai művelség tartalmak elsajátítása során a legtöbbet használt természetes és mesterségesen előállított anyagok legfontosabb tulajdonságait, átalakulásait és felhasználásuk módját ismerhetjük meg. Figyelmet fordítunk a veszélyes anyagok és készítmények helyes kezelésének alapelveire is. A megfelelően megválasztott kémiai művelség tartalmak tanítása és tanulása hozzájárulhat a környezetünkkel kapcsolatos felelős magatartás kialakulásához.

A biológiai és egészségtani művelség tartalmak tanulmányozásával a tanulók megismerik az élet sajátosságait, az élő és az élettelen természet szoros kapcsolatát, az élővilág egységét, fejlődését és rendszerszerű „működését”, az élőlények állandóságát és változékonyságát. Ezek

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

az ismeretek a természet szeretetére, a meggyőződésből fakadó, tudatos, aktív környezetvédelemre nevelhetnek. Az e területen megszerzett műveltség fontos eszköze lehet annak a törekvésnek, amelynek célja, hogy a tanulók tudatosan betartsák az egészséges életmóddal kapcsolatos szabályokat

A három hagyományos természettudományi részműveltség-terület tanításának együttműködésben kell történnie, hogy a természetről formált kép egységes legyen, függetlenül attól, hogy a tanítás – a helyi tantervekben rögzítetten – diszciplináris, integrált vagy komplex tantárgyakban szerveződik.

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. Tájékozódás a tudomány–technika–társadalom kölcsönhatásairól, a természettudományról, a tudomány és a tudományos megismerés természetéről
2. Természettudományos megismerés
3. Tájékozódás az élő és az élettelen természetről
 - Anyag
 - Energia
 - Információ
 - A tér
 - Idő és mozgás
 - A lakóhely, Magyarország, a Föld és az univerzum
 - Rendszer
 - Az élet

A természet megismerésével kapcsolatos fejlesztési folyamatokat a közoktatás egyes szakaszaiban írjuk le. A táblázat első oszlopában jelezzük, hogy melyik fő fogalom vagy tevékenység köré szerveződnek az adott sorban szereplő fejlesztési feladatok. Ezzel nem a tananyagot, az oktatás tartalmát akarjuk kizárólagos módon meghatározni, inkább ama szűkebb tudásrendszer magját alkotó fogalmakat, tevékenységeket jelezzük, amelyek köré a fejlesztési feladatok, tevékenységek épülnek.

Fejlesztési feladatok

1. Tájékozódás a tudomány–technika–társadalom kölcsönhatásáról,

a természettudományról, a tudomány és a tudományos megismerés természetéről

	1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Tudomány–technika–társadalom	Természettudományi ismeretekkel tárgyalható technikai, társadalmi kérdések megfogalmazása a családi környezetből hozott s az életkornak megfelelő ismeretrendszerekből kiindulva. A kérdésfeltevés, az alapos vizsgálat igényének kialakítása,	A tudományos vizsgálódások kérdésfeltevéseinek és eredményeinek tudatos összekapcsolása a témához illeszkedő technikai és társadalmi kérdésekkel.	A tudomány szerepének bemutatása, értelmezése a technikai és társadalmi folyamatokban.	A tudomány–technika–társadalom komplex összefüggésrendszer kritikus elemzése, problémák felvetése, alternatív megoldások megismerése, egyéni álláspontok kialakítása.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	fejlesztése.			
Természet	A természeti környezetnek mint a világ védelemre szoruló részének értelmezése. Annak fokozatos belátása, hogy az emberi tevékenység és maga az ember a természeti folyamatok szerves része.	Az embernek mint a természet szerves részének kezelése a természeti folyamatok elemzése során. A környezetre kifejtett emberi, társadalmi hatások elemzése. Az e körben felmerülő problémák felismerése, megoldási módok keresése.	A természet egységére vonatkozó elképzelések formálása az egységet kifejező, átfogó tudásrendszerek (pl. atomelmélet), az általános fogalmak (pl. anyag, energia, kölcsönhatás, információ), az univerzális (pl. megmaradási) törvények segítségével.	A természet egységére vonatkozó koncepció tudatos alkalmazása. Az ember természeti folyamatokban játszott szerepének kritikus vizsgálata. A jelentkező társadalmi problémák előtérbe állítása, a problémák megoldását célzó egyéni és közösségi cselekvés lehetőségeinek felismerése, elfogadása, e cselekvés vállalása.
Tudomány, tudományos világkép, a tudomány természete	A tudományos vizsgálat iránti igény fokozatos formálása.	Az egyéni és a tudományos elképzelések összehasonlítása, a tudományos vizsgálódások hatékonyságának, fontosságának, fejlődésének izgalmas, kaland jellegének érzékeltetése, megláttatása.	A tudomány elhelyezése a megismerési folyamatban, amelyben a világról tudományos és nem tudományos modellek sokaságát alkotjuk meg. A tudományos fejlődés elméletirányítottságának érzékeltetése, láttatása sok-sok példán keresztül. Az empiria ellenőrző, a tudás adaptivitását lemérő, valamint a rejtett elképzelések megfogalmazását, felszínre hozását segítő szerepének felismerése.	A tudomány elméletirányított, de a társadalomban megfogalmazott igényeket kielégítő, a társadalom által értékelt, vagyis mélyen a társadalmi folyamatokba ágyazott tevékenységként történő értelmezése. A tudományos és a nem tudományos elképzelések megkülönböztetésével kapcsolatban önálló álláspont formálása.
Tudománytörténet		A tudománytörténet néhány nagy alakjának élettörténetével, munkásságával, eredményeivel való ismerkedés.	Nagyobb, összefüggő tudománytörténeti folyamatok megismerése, elemzése. Szerepük tanulmányozása az emberiség fejlődése szempontjából.	A tudománytörténeti folyamatok értelmezése a modellek, az elképzelések, az egymást váltó, s nemegyszer egymással harcban álló elméletrendszerek megszületéseként és háttérbe szorulásaként. (A tudás összegződésének, egyszerű felhalmozásának elképzelésével szemben.)
Technika, technológia	A mindennapi életben használt, a gyerekek által jól ismert néhány	A megismert természeti törvényszerűségek alkalmazása	A technika társadalmi alkalmazásával összefüggő jelenségek, folyamatok vizsgálata a	A tudományos eredmények technikai alkalmazásával összefüggő

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	technikai eszköz működésének magyarázata már ismert összefüggések vagy hétköznapi ismeretek segítségével. Az anyag nyersanyagból termékké alakulásának végigkísérése példákön.	technikai eszközök működésének magyarázatára, folyamatok leírására.	természettudományi tudás alkalmazása szempontjából (pl. igények és kielégítésük, a modern tudományos eredmények technikai alkalmazásának folyamatai). Néhány komplex gyártási folyamat leírása.	problémák értékelésével kapcsolatban egyéni álláspontok kialakítása,,a tudomány- és technikaellenességhez való viszony formálása. Tudatos és felelős állásfoglalás az egyes technológiák alkalmazásával kapcsolatban.
--	--	---	---	---

2. Természettudományos megismerés

	1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A természet megismerése	A természeti és technikai tárgyakkal, jelenségekkel összefüggő elképzelések megfogalmazása, az ezekkel kapcsolatos megbeszélésekben való részvétel.	A természeti és technikai tárgyakkal, jelenségekkel, folyamatokkal összefüggő elképzelések megfogalmazása, az ezekkel kapcsolatos megbeszélésekben való részvétel. A tanult egyszerűbb esetekben a folyamatok eredményeinek előrejelzése s az előrejelzés eredményességének elemi értékelése. Önálló vizsgálódás, a megfigyelések irányított rögzítése. Adott olvasnivalóból meghatározott szempontok szerinti információk kigyűjtése.	A tudományos ismeretszerzés iránti határozott igény kialakítása. A tudományos ismeretek egyre tudatosabb alkalmazása a folyamatok magyarázata és eredményeik előrejelzése során. Önálló vizsgálódás, a megfigyelések önálló rögzítése. Adott olvasnivalóból meghatározott szempontok szerinti információk kigyűjtése.	Az önálló ismeretszerzés igényének, egyéni módszereinek kialakítása. A természeti és technikai tárgyakkal, jelenségekkel kapcsolatos saját elképzelések és a tanult tudományos elméletek megfogalmazása, magyarázatokban, előrejelzésekben és cselekvésben való alkalmazása. Az ismeretszerzés folyamatának és eredményének kritikus értékelése.
Megfigyelés, kísérletezés, mérés	A mindennapi életben fontos szerepet játszó mennyiségek és azok mérésének fokozatos megismerése, gyakorlása. A vizsgált jelenségekkel kapcsolatos előzetes tudás számbavétele a tanulásban mindinkább tért nyerő megfigyelések, kísérletek végzése előtt.	Rendszeres megfigyelés, kísérletezés, mérés elvégzése vizsgálódásokhoz, modellalkotáshoz, problémamegoldásokhoz kötötten, önállóan és csoportmunkában is. Az eszközök balesetmentes használata.	A megfigyelés, a kísérlet és a mérés mint eszköz alkalmazása a tudományos elképzelések formálása, a modellekkel végzett munka és a problémamegoldás során. Kísérletek, megfigyelések, mérések önálló vagy csoportmunkában történő tervezése, kivitelezése és értékelése.	Új kísérleti eszközök megismerése, kreatív használat, egyszerűbb kísérleti eszközök készítése. A vizsgálatok, kísérletek eredményeinek értelmezése a tanult összefüggések, elméletek fényében. Annak megállapítása, hogy a feltételezett oksági kapcsolatokat alátámasztják-e a kísérletek.
Az ismerethordozók	Tájékozódás az egyszerűbb	Ismerethordozók (könyvek, lexikonok,	Önálló forráshasználat. A	Természettudományi ismeretterjesztő

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

használata a megismerési folyamatban	forrásanyagokban tanítói segítséggel.	enciklopédiák, térképek, táblázatgyűjtemények) használata csoportmunkában.	számítógépes, illetve multimédiás eszközök használata.	szövegek, multimédia-anyagok önálló keresése, feldolgozása, értelmezése.
Az ismeretszerzés eredményeinek feldolgozása	Változások felismerése, azok fontosabb okainak megnevezése tanítói segítséggel. A különböző tárgyak, élőlények, jelenségek tanult jellemzőinek elemi szintű összehasonlítása, csoportosítása a megismert szempontok és saját elképzelések alapján. Egyszerű képi és szöveges információk, jelek értelmezése a megismert területeken.	Bekapcsolódás a tanár által ajánlott ellenőrző kísérletek eredményeinek elemzésébe. A megfigyelések, tapasztalatok, megszerzett ismeretek és azok előzetes elképzelésekhez való viszonyának saját szavakkal történő, nyelvi helyes megfogalmazása és írásban való rögzítése. Az előzetes elképzelések, előrejelzések, valamint a megfigyelt jelenségek és a mért értékek közötti eltérések felismerése. Törekvés az eltérések magyarázatára.	Az ismert területeken az előzetes tudást használó osztályozás, rendszerezés. A megfigyelések, mérések, kísérletek során nyert adatok áttekinthető rendezése, a vizsgálódások eredményeinek pontos megfogalmazása. Az anyagok, mennyiségek jeleinek használata. A vizsgálatok, kísérletek során nyert adatok ábrázolása különféle diagramokon, grafikonokon, illetve a kész diagramok, grafikonok adatainak leolvasása, értelmezése. A művelődési anyaggal kapcsolatos egyszerűbb vázlatrajzok, sematikus ábrák, kapcsolási rajzok készítése és a kész ábrák, rajzok értelmezése.	Problémák kritikus felvetése, ha a megfigyelések, kísérletek eredménye nem egyezik a várttal. Az ilyen esetek elemzése a tanterv által átfogott körben. Vizsgálatok eredményeinek átfogó, különböző médiaeszközöket használó, informatív és esztétikus bemutatása.

3. Tájékozódás az élő és az élettelen természetről

	1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Anyag	Tárgy (test) és anyag megkülönböztetése a nyelvhasználatban. Anyagfajták különbözőségének felismerése, anyagnevek anyagfajtákhoz rendelése. Az anyagfajta és a használat közti	Az anyag legfontosabb tulajdonságainak kvalitatív értelmezése, az ezeket jellemző mennyiségek bemutatása. Az anyagfogalom fokozatos kiterjesztése	Az anyagok, testek, folyamatok, ezek tulajdonságai s a rájuk jellemző mennyiségek összekapcsolása. Az anyagmegmaradás törvényének alkalmazása a természeti folyamatok elemzése során.	A világ anyagi természetére vonatkozó elképzelésnek mint a világ egészéről alkotott legáltalánosabb magyarázatok egyikének használata, az anyag általános és elvont fogalmának ismeretében. (A világ

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	összefüggés felismerése konkrét példán.	különböző anyagfajtákra, a levegőre, majd általában a gázokra. Az anyagmegmaradás szempontjából szemléletileg kritikus jelenségek elemzése (pl. égés, kémiai átalakulások, halmazállapot-változások, gázok összenyomása, melegítés folyamatai).		egységes, anyagelvű felépítése az elemi részecskéktől a galaxisokig.) Az anyag szerkezete és tulajdonságai összefüggésére vonatkozó ismeretek tudatos használata a természeti, technikai és társadalmi jelenségek magyarázata során.
Anyagok a technikában és a hétköznapi életben	Használati tárgyak anyagainak felismerése, egyszerűbb anyagok technikai formálása, használati tárgyak készítése.		Érdekes és különleges tulajdonságokkal rendelkező anyagokra vonatkozó ismeretek felhasználása a modern technikai alkalmazások magyarázatára, kreatív ötletek kidolgozására.	Az anyagtudományok egyes eredményeinek megismerése, elemzése a hétköznapi alkalmazásokban. Az anyagtudományok társadalmi folyamatokhoz való hozzájárulásának értékelése.
Halmazállapot	A halmazállapotok bemutatása, tudományos értelmezéseknek megfelelő megkülönböztetése. (A porok nem kemény, de szilárd anyagok, a folyadék és a víz fogalma világosan elkülönül, a nagyobb viszkozitású folyadékok is folyadékok, természetesen a viszkozitás fogalmának meghatározása nélkül.)	A gázoknak s köztük a levegőnek (pozitív) tömeg és súly tulajdonítása. A tömeg és a súly fogalmának elválasztása a szilárdság és keménység fogalmától.	A halmazállapotok részecskeszintű értelmezése.	
Halmazállapot-változás	Halmazállapot-változások felismerése, besorolásuk a főbb típusokba. Konkrét halmazállapot-változások során annak bemutatása, elemzése, hogy az anyagok nem tűnnek el.	Halmazállapot-változások kísérleti, jelenség szintű megfigyelése. Az oldódás és az olvadás megkülönböztetése megfelelő folyamatok vizsgálatával és értelmezésével. A halmazállapot-változásokról tanultak összekapcsolása időjárási jelenségekkel. Az időjárás és az éghajlat jelenségeinek	A halmazállapot-változások elemzése az anyagszerkezeti kép használatával, az energia és az anyagszerkezet szempontjából. A hőmérséklet és a halmazállapot-változás közötti összefüggések tanulmányozása.	A halmazállapot-változások technológiai folyamatokban játszott szerepének illusztrálása, jelentőségük értékelése.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

		értelmezése, elemzése.		
Anyagszerkezet (részecske szemlélet)	Az anyag szerkezetével kapcsolatos gyermeki elképzelések feltárása, ezzel kapcsolatos beszélgetések.	Az anyag folytonosságáról alkotott kép mellett – azzal szembeállítható módon – a részecske kép konstrukciója (egyszerű golyómodell hatékonyságának tesztelése, magyarázatok alkotása, a modell határainak keresése).	Olyan problémák megfogalmazása, amelyek felvetik a golyómodell átalakításának igényét. A különböző meghaladási kísérletek tanulmányozása. Az atom- és molekula fogalom kialakítása s használata a már korábban tanult fizikai és kémiai folyamatok közül a fontosabbak magyarázatában.	Ismerkedés egy kvalitatív kvantumfizikai részecske képpel, annak felhasználása jelenségek magyarázatában. Az atomok és a molekulák fogalmának alkalmazása a kémiai kötések, valamint a kémiai folyamatok értelmezésében. Ismerkedés a modern anyagelméletek legfontosabb sajátosságaival, nyitott kérdések felvetése és megvitatása.
Elemek, vegyületek, keverékek, oldatok, elegyek	Játékos ismerkedés egyszerű keverékekkel, oldatkészítéssel.	Ismerkedés a részecskékből való felépítettség konkrét példáival (kristályos anyagok, keveredési folyamatok magyarázata, összetett rendszerek összetevőinek felismerése).	A hétköznapi világban is ismert anyagok anyagszerkezeti besorolása. Néhány elemekre bontási, valamint vegyületképzési folyamat kísérleti bemutatása, keverékek (oldatok) készítése. Oldatok töménységével kapcsolatos feladatok megoldása a hétköznapi világban igényelt szinten. Keverékek szétválasztásának fontosabb módszerei a gyakorlatban. A tanult szerves vegyületek összetétele és tulajdonságai közötti összefüggések felismerése. Egyszerű szerves kémiai reakciók elvégzése, felírása. Természetes és mesterséges anyagok megkülönböztetése.	A különböző anyagcsoportok szerepének vizsgálata az étellel kapcsolatos folyamatokban. A kémiailag tiszta és a keverék anyagok világos elkülönítése az anyagszerkezeti ismeretek alkalmazásával. Vegyületek képződésével és bomlásával kapcsolatos számítások végzése. A tömegmegmaradás törvényének tudatos alkalmazása. A kémiai egyenletek megfelelő felírása, elemzése és alkalmazása. Szerves vegyületek összetétele és tulajdonságai közötti összefüggések tanulmányozása.
Anyagszerkezet (atomszerkezet, ionok, molekulák)			Az atomok belső struktúráját leíró modellek kialakítása, korai atommodellek közül egy-egy-kettővel való ismerkedés. Az elektromos folyamatok egyszerű atomszerkezeti	Az atom szerkezetének magyarázata kvalitatív kvantummechanikai kép segítségével. Az atomok alkotórészeivel kapcsolatos tudás alkalmazása folyamatok, jelenségek magyarázatában és

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

			magyarázata.	más fogalmak meghatározásában (molekulaképződés, kémiai kötések, másodlagos kötések, kristályos szerkezet kialakulása).
Anyagszerkezet (atommag)				Az atommag struktúrájára vonatkozó modellek közül egynek a használata fontosabb jelenségekkel összefüggésben (radioaktivitás, magfúzió, maghasadás).
Az anyagszerkezeti ismeretek társadalmi jelentősége			Az elektromosság alkalmazásával összefüggő technikai jelenségek és társadalmi folyamatok összekötése a fizikai ismeretekkel.	Alternatív elgondolások megismerése és elemzése a nukleáris energia hasznosításának társadalmi kérdései kapcsán. A problémák vitákban való feltárása és értékelése, a saját álláspont formálásához szükséges feltételek teremtése. A nukleáris folyamatok gyógyászati alkalmazásaival való ismerkedés, jelentőségük felismerése.
Környezetünk anyagai, az anyagok osztályozása	Különféle anyagok felismerése, megkülönböztetése.	Anyagok tulajdonságok szerinti csoportosítása, egyes tulajdonságok anyagszerkezeti értelmezése.	Az anyagok szerves és szerves osztályokra bontása. Az anyagok csoportjaira vonatkozó tudás alkalmazása a hétköznapi életben is fontos szerepet játszó anyagok tulajdonságainak és az ezekkel kapcsolatos jelenségeknek a magyarázatában.	Az anyagok csoportjainak jellemzése anyagszerkezeti ismeretek alapján (szerves, szervesetlen vegyületek, az e csoportokon belüli legfőbb csoportok jellemzése, főbb tulajdonságaik). A periódusos rendszer használata.
Energia	Változások párhuzamoshatásokban. Mi változtat, mi változik, mi csökken, mi nő?	Kvalitatív energiafogalom. Ismerkedés konkrét, hétköznapi folyamatokban az energiafajtákkal, az energiahordozókkal, az energiaforrásokkal, az energia	A mozgások, az elektromos, fény-, hang-, hőjelenségek, a fázisátalakulások, energiatranszformációk fajtái, a kémiai folyamatok közben zajló energiatranszformációk	A fizikai, kémiai, biológiai folyamatok magyarázata energiatranszformációk segítségével, közben a tanult fogalmak használata. Az energiatranszformációk kiszámítása más

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

		átalakulásaival. A változások, átalakulások esetében az energiára vonatkozó, egyelőre kvalitatív megfontolások figyelembevétele.	jellemzése, egyszerűbb számítások végzése. Az élő szervezetek energiaátalakító folyamatainak átfogó jellemzése (a részletes biokémiai folyamatok nélkül). Az erő és az energia fogalmának világos megkülönböztetése.	adatokból. Természettudományi és hétköznapi problémák megoldása az energia fogalmának segítségével.
Az energia terjedése	Egyszerű játékok a hang, a fény és a hő terjedésével kapcsolatban.		Az energia terjedésének kvalitatív értelmezése a fény, a hang, a hő, továbbá az elektromos, fázisátalakulási és kémiai folyamatokban.	Az energia terjedésével magyarázható jelenségek anyagszerkezeti ismereteket használó elemzése. Az elektromos, mágneses és elektromágneses (pl. látható fény) jelenségek gyakorlati vonatkozásainak felismerése, értelmezése, energetikai viszonyai, az energia terjedésében, tárolásában játszott szerepük. Az energia terjedésével kapcsolatos néhány technikai, gazdasági folyamat (pl. energiatakarékosság kérdései) elemzése.
Energiamegmaradás		Annak bemutatása példák segítségével, hogy a folyamatban rész vevő testek energiái más testek energiájává, illetve másfajta energiákká alakulnak át.	Az energia megmaradásának megbeszélése a vizsgált konkrét esetekben. A természeti és technológiai folyamatok elemzése az energia átalakulásának fogalmával, szemben a keletkezés és eltűnés fogalmaira épülő magyarázatokkal. Az energiamegmaradás törvényének alkalmazása egyszerű problémák megoldásában, kísérletek eredményeinek értelmezésében, jelenségek leírásában.	Az energiamegmaradás törvényének alkalmazása globális, hosszú idejű folyamatok elemzése során. A termodinamika I. és II. főtételének felhasználása az élet kialakulásával, fennmaradásával és az evolúcióval összefüggő folyamatok magyarázata során. A tömeg – energia- ekvivalencia megértése, néhány ezzel magyarázható folyamat megismerése.
Az	Ismerkedés egyes	Az energiahordozók	Az ember által	Az

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

energiaátalakulásokkal kapcsolatos társadalmi, technikai problémákhoz való viszony	technikai eszközök folyamatos működését lehetővé tevő anyagokkal és jelenségekkel. A készletek végességének megbeszélése.	jelentősége a hétköznapiakban, az energia iránti igény felismerése, e kérdéskör összekapcsolása emberi tevékenységi területekkel. Az energiatakarékosság jelentőségével és konkrét módozataival való ismerkedés. Energiatakarékos magatartás kialakítása.	megvalósított energiaátalakítási folyamatok környezeti hatásainak elemzése, alternatív energiaátalakítási módok megismerése. Önálló álláspont formálása a felmerülő társadalmi, gazdasági, politikai kérdésekkel kapcsolatban.	energiaátalakítással kapcsolatos folyamatok „kényes” kérdései (pl. atomenergia felhasználása, fosszilis energiahordozók felhasználásának környezeti hatásai, az energiatermelés szerepe a szegénység felszámolásában) esetén álláspontok, érdekek, értékrendszerek megismerése, megvitatása, saját álláspont formálása.
Információ	Ismerkedés az információk átadásának egyszerű módjaival, az érzékelés jelenségeivel, amelyek a kisiskolások előzetes tudásának segítségével megérthetők..	Információközléssel kapcsolatos játékok (pl. kódolás, dekódolás, a zaj szerepének szemléltetése a fogalmak használata nélkül, konkrét játékokban).	A biológiai információ jelentőségének felismerése példák segítségével.	A biológiai információ átadásával, változásával kapcsolatos jelenségek tanulmányozása. Az öröklődés folyamatainak leírása, bemutatása során a tanult információelméleti fogalmak használata.
A tér	A térérzet tudatosítása, tájékozódás a térben, irányok, távolságok, hosszak, nagyságrendek meghatározása (becslés, mérés). Földön kívüli térségek létének felismerése.	Az ismert tér fokozatos „kitágítása”, távolságra vonatkozó becslések. Tájékozódás a lakóhelyen és annak környékén. A tájékozódási feladatokban a hely, az irány és a távolság meghatározása, a világtájakra, a földrajzi fókuszokra, valamint a térképekre vonatkozó ismeretek használata. Magyarország elhelyezése Európában és a Földön.	Különböző mérőeszközök használata, a pontosság kérdéseinek vizsgálata.	A térbeli fizikai viszonyok elemzése koordináta-rendszerek segítségével, ezzel kapcsolatos számítások. Méretek és nagyságrendek meghatározása, becslése és számítása az atomok méreteitől az ismert világ méreteiig.
Idő és mozgás	Ismerkedés a természet könnyen megfigyelhető ciklusaival. Ezek megfigyelése, az eredmények rögzítése. Az idő becslése, saját mérések. Tájékozódás	Az idő fogalmát is használó fizikai számítások végzése. Rövidebb távú folyamatok (évszakok, éghajlati és időjárási jelenségek, a természet rövidebb	A változó sebességű mozgásoknál a változások okának kvalitatív megadása. A „biológiai órával” kapcsolatos néhány érdekes jelenség tanulmányozása. Mozgásokat	Az idő, a természeti folyamatok iránya, valamint a termodinamika II. főtétele közötti kapcsolatok filozófiát is érintő, a fizikai, kémiai modellek természetével számoló

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	a mindennapok időviszonyaiban. A helyváltoztatás és az eltelt idő összefüggésével való ismerkedés. A mozgásban megnyilvánuló állandóság és változás tanulmányozása egyszerű példák segítségével.	távú, néhány éves, évtizedes, évszázados változásai) áttekintése, elemzése. A mozgás általános jellegének tudatosulása. Leírások, példák megadása hely- és helyzetváltoztató, aktív és passzív mozgásokra az élővilágban. Néhány esetben kétségek megfogalmazása a mozgások köznapi (arisztotelészi) jellegű magyarázatával kapcsolatban.	befolyásoló tényezők felderítése, leírása. Egyszerű mozgások leírása egyenes arányossággal. A világ időbeli változásaival való ismerkedés (kozmikus folyamatok, a Föld története, evolúciós folyamatok időbelisége).	elemzése. A földi élet és az ember mint faj időbeli változásait leíró tudományos elméletek lényegének tanulmányozása. Jelenségek időbeli lefolyásának függvényekkel való leírása. A fizikai, kémiai és biológiai folyamatok időbeli viszonyainak általános fogalmakkal (sebesség, gyorsulás, erők, energia) történő leírása. A katalizátorok szerepének felismerése a kémiai és a biológiai folyamatok sebessége szempontjából. A mozgás kinematikai és dinamikai leírása, a newtoni képnek mint a tudományos elemzés eszközének elfogadása.
A lakóhely, Magyarország, a Föld és az univerzum	Az égitestekkel kapcsolatos elképzelések felszínre hozása, megfogalmazása, megbeszélése. A Naprendszerbeli égitestek viszonyaival (heliocentrikus kép), valamint a Föld alakjával kapcsolatos tudományos kép megformálása. Elemi ismeretek gyűjtése égitestekről, egyszerű megfigyelések végzése a meglévő tudás ellenőrzése érdekében.	A Föld egészére vonatkozó alapvető ismeretek (pl. a földtengely ferdeségének következményei, földrajzi övezetek, kontinensek, óceánok) megszerzése és használata természeti és társadalmi folyamatok magyarázatára, előrejelzésére. A felszíninformák felismerése. A felszínváltozások főbb folyamatainak leírása, példák bemutatása, a változási folyamatok eredményeinek felismerése. A Földünk–környezetünk műveltségi területtel összhangban Magyarország vagy valamely kontinens földrajzi leírása.	A tömeg és a súly fogalmának megkülönböztetése. A gravitációs vonzással összefüggő jelenségek tanulmányozása. A Föld, a Naprendszer, a Világegyetem méretbeli arányainak érzékeltetése.	Az égitestek kapcsolatainak elemzése. A súlytalanság helyes értelmezése, az ezzel kapcsolatos, egyben gazdasági jelentőségű űrkutatás eredményeinek figyelemmel kísérése. Az Univerzumra vonatkozó modellek közül az általános műveltség szempontjából fontosnak ítéltelőkkel kapcsolatban az érdekes kutatási eredmények értelmezése. Néhány nyitott, vitatott kérdés vonatkozásában önálló gondolatok, világnézeti, természetfilozófiai elképzelések megfogalmazása (pl. az élet jelenléte az Univerzumban, a Világmindenség véges vagy végtelen, zárt vagy nyitott jellege).
Rendszer	A szó használata nélkül konkrét	Konkrét példákon annak demonstrálása,	Rendszer és környezet	A rendszerelemzés módszereinek

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	rendszerek konkrét elemzése (pl. Miből áll? Milyen kapcsolatokban vannak az elemek? Hogyan működik? Mi történik a rendszerrel?).	hogyan egy rendszer egységes „viselkedést” produkál, a környezetében valamilyen funkciót tölt be, szerkezete van. Az eljárás alkalmazása elsősorban életközösségek bemutatása során (a konkrét életközösségeket a Földünk, környezetünk műveltségi terület tartalmával összhangban kell kiválasztani).	elválasztása, a határok önkényességének megértése. A zárt rendszer fogalma. Rendszer és környezet magasabb szerveződési szintként való egységesülését bemutató elemzések konkrét természettudományi és technikai példákon. Ökológiai rendszerek vizsgálata.	alkalmazása a felmerülő problémák megoldása során, „rendszerelemzési rutin” kialakítása. Összetett technológiai, társadalmi és ökológiai rendszerek elemzése, leírása, modellezés, a modellek működtetése.
Állapot, változás, folyamat,	Az elemzett konkrét rendszerek vizsgálata során az elemek állapotaival, a változásokkal kapcsolatos előzetes tudás felszínre hozása, összegyűjtése. Ismert állapotok, változások, folyamatok elkülönítése, megnevezése, a rendszerek leírásában való használata.	A tanult körben a természeti élettelen és élő rendszereknek, elemeik állapotainak, változásainak, a rendszerekre jellemző folyamatoknak a bemutatása, összehasonlítása (pl. Földön tapasztalható folyamatok, Naprendszer, életközösségek, éghajlati övezetek, éghajlati és időjárási jelenségek). Az oldódásnak, a halmazállapot-változásoknak, a lassú és gyors égés folyamatainak, a hőtágulásnak, a testek folyadékban való úszásának, lebegésének, elmerülésének világos elkülönítése a gyakorlati helyzetek elemzése során. E jelenségek, folyamatok felismerése, kvalitatív leírása.	A természettudományok művelése, valamint a technika alkalmazása, fejlesztése során leggyakrabban használt állapotleírások alkalmazása. A változásokra, folyamatokra vonatkozó kvalitatív és kvantitatív összefüggések, törvényszerűségek alkalmazása problémamegoldások során. A lineáris és a körfolyamatok felismerése, összehasonlítása, példákon való elemzése.	A természetben végbemenő változások jellegével kapcsolatos ismeretek alkalmazása, elsősorban az ökoszisztémákban zajló folyamatok, az élet keletkezése és fejlődése, a zárt fizikai rendszerben zajló folyamatok (II. főtétel) elemzése során. Az oldódás, a halmazállapot-változások, a kémiai folyamatok kvantitatív leírása a tanult összefüggésekkel. E tudás felhasználása összetett természeti, technikai, környezeti folyamatok magyarázatában. A leírásban alkalmazott természettudományi fogalmak megfelelő használata.
Egyensúly		A fogalom bevezetése egyszerű mérésekkel, kísérletekkel.	Az egyensúly jelentőségének felismerése a rendszerállapot megőrzésében. Egyensúlyra vezető fizikai, biológiai és	Magasabb szerveződési szintű rendszerek egyensúlya: az élő szervezet, a társadalom és a gazdasági rendszerek

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

			kémiai folyamatok bemutatása.	egyensúlyának összehasonlítása. A dinamikus egyensúly és az állandó állapot megkülönböztetése.
Irányítás, vezérlés, szabályozás		A természetben, elsősorban az életközösségekben szerepet játszó néhány szabályozási folyamat részletesebb elemzése, a fogalmak meghatározása nélkül.	A fogalmak meghatározása, természeti, technikai jelenségekhez való hozzárendelése, az élő szervezetekben lejátszódó szabályozási folyamatok elemzése.	Társadalmi (gazdasági, politikai) szabályozási folyamatok összehasonlítása a természetben zajló „hasznoló” folyamatokkal. A szabályozási folyamat általános elveinek kimondása és alkalmazása természettudományi problémák megoldása kapcsán.
Az élet	Az élet értelmezésére vonatkozó gyermeki elképzelések felszínre hozása, ütköztetése más elképzelésekkel. Az életjelenségekhez kötött életértelmezés fokozatos erősítése. Az élő és az élettelen összehasonlítása.	Az életjelenségeken alapuló élet-értelmezés használata az élővilág, a Föld folyamatainak elemzése során.	Az életjelenségek mélyebb alapjainak, az élő szervezetekben zajló folyamatoknak a megismerése, ezzel az életfogalom jobb megalapozása. A növények és a fotoszintézis földi élet folyamataiban játszott kritikus szerepének megismerése, elemzése.	Az anyag, az energia és az információ életjelenségekben játszott szerepének értelmezése, elemzése. Az e fogalmakhoz köthető tudás alkalmazása biológiai jellegű problémák megoldása során. Az élet keletkezésével és fejlődésével kapcsolatos legfőbb tudományos elképzelések tanulmányozása, vitákban, álláspontok formálásában való felhasználása. Az élet feltételeinek összegzése.
Evolúciós szemlélet	A születéssel, az egyedfejlődéssel és az öröklődéssel kapcsolatos gyermeki elképzelések felszínre hozása, összehasonlítása, más, köztük tudományos nézetekkel való összevetése (természetesen csak a gyerekek létező, előzetes tudásával feldolgozható témákban).	Az élővilág relatív állandóságának, valamint változásának, a hosszú időszakok alatt lezajló átalakulásnak az elfogadása, az öröklődés lehetséges szerepének felismerése.	Ismerkedés az evolúciós gondolattal s annak kapcsolódásával az élővilág rendszerezéséhez. A lamarcki fejlődéstani elveknek megfelelő naiv elképzelések visszaszorulása (a szerzett jegyek nem öröklődő jellegének elfogadása). Az öröklődés, valamint az evolúciós folyamatok értelmezésében a teleologikus értelmezések	A darwini evolúciós elképzelés lényegének megértése, értelmezése az öröklődés jelenségeivel szoros kapcsolatban. Az evolúciós felfogás alkalmazása vitákban, az élővilág alakulásával kapcsolatos jelenségek magyarázatában, problémamegoldások során. Az evolúciós pszichológia néhány érdekes állításával való ismerkedés. A

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

			viasszaszorulása, az ezzel kapcsolatos elképzelések feldolgozása, kritikája.	biotechnológia eredményei és problémái. Bioetikai kérdések felvetése, viták, saját álláspont formálása.
Az élővilág szerveződési szintjei	A szerv-, szervezet-, fajta-, fajsintekkel való ismerkedés példákon keresztül, megnevezések tanulása már ismert „egységekkel” kapcsolatban.	Fokozatos ismerkedés a rendszertani egységekkel: sejtalkotó, sejt, szövet, szerv, szervrendszer, szervezet (egyed), ökológiai rendszer, konkrét esetekben a hierarchikus szerveződés felvázolása. Életközösségek leírására vonatkozó módszerek elsajátítása, alkalmazása konkrét feladatokban.	A szerveződési szintek közötti funkcionális kapcsolatok felismerése, ezek elemzése, az így szerzett tudással önálló ismeretszerzés a témában.	A „legalsó” szerveződési szintek biokémiai alapjainak megismerése, egységes kép formálódása a biológiai működésekkel kapcsolatban (a gének, a szervezetben található legfőbb anyagszoptok szerepének általános megragadásával). Az ego-, illetve antropocentrikus szemléletmód végleges felváltása az ökológiai rendszerek általános megragadásának szemléletmódjával.
Az élővilág rendszerezése	Az élőlények három „felsőbb” nagy országához tartozó fogalmak (állat, növény, gomba) kiszélesítése, az állat- és növényfogalom gazdagítása, a kezdeti gyermeki elképzelések meghaladása. Az élőlények egyszerű csoportokba sorolása, a hierarchikus osztályozás igényének felkeltése.	Nagyobb „osztályok” nevének és egymáshoz való viszonyaiknak az alkalmazása az ismeretszerzés során a hierarchikus osztályozásra vonatkozó tudás használatával.	Az összes ország megismerése. A hierarchikus rendszerezés (osztályozás) elveinek használata a fajokkal és csoportjaikkal kapcsolatos tanulási folyamatokban, problémamegoldások során. A rendszerezés alapjaival, fő szempontjaival kapcsolatos kérdések felvetése (a külső szempontokkal szemben a belsők előtérbe kerülése, a fejlődéstörténeti osztályozás igényének megfogalmazása).	Hierarchikus osztályozás önálló alkalmazása. Az élővilág evolúciós alapú rendszerezése alapelveinek következetes használata.
Életműködések	A növények anyagszerjével kapcsolatban kialakult gyermeki elképzelések feldolgozása, alternatívák felállítása.	A növényi és az állati anyagsere összehasonlítása. Az öröklődés és a szaporodás összekapcsolása.	A víz, az ásványi sók, a szén-dioxid, az oxigén és a fény szerepének megértése a növényi életműködésekben; a megfelelő folyamatok elemzése. A szexualitás szerepének elemzése az evolúció folyamatában.	Az életműködések evolúciós fejlődésének vázlatos bemutatása, elemzése. Az enzimek (fehérjék) jelentőségének ismerete az életfolyamatokban.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Az ember egészsége	Törekvés a szervezet számára szükséges táplálékok ismeretére alapozott, megfelelő táplálkozási szokások kialakítására. Annak felismerése, hogy a környezet állapota az ember egészségére is hatással van. Az egészséges életkörülmények igénylése. A testi fogyatékkal élő emberek elfogadására való tudatos nevelés.	Az emberi szervezet felépítésének és működésének alapszintű ismerete, a rendszerszerűség belátása. Az egyes szervrendszerek fontosabb, gyakoribb betegségeinek, a megelőzés és a gyógyítás mindenki számára elsajátítandó módozatainak ismerete.	Az emberi szervezetet veszélyeztető anyagok szervezetre gyakorolt fontosabb hatásainak megismerése. Az alkohol, a drogok, a gyógyszerek (kábitószerként történő fogyasztásuk esetén), a dohányzás egészségkárosító hatásainak megismerése. Az öröklődés és az egészség közti kapcsolat felismerése, öröklött kockázatok, betegségek létének tudatosulása, e tudás alkalmazása a jövőkép formálásában (pl. családalapítás, gyermekvállalás).	Az emberi szervezetet veszélyeztető anyagok szervezetre gyakorolt fontosabb hatásainak megismerése. Az alkohol, a drogok, a gyógyszerek (kábitószerként történő fogyasztásuk esetén), a dohányzás egészségkárosító hatásainak megismerése. Az egészség személyes és társadalmi érdeként történő értelmezése. Aktív és tudatos egészségvédelem, másokon való segítség.
Fenntarthatóság, a környezet védelme	Néhány könnyen átlátható, megérthető, a gyerekeket közvetlenül, a gyakorlatban is érintő, helyi környezetvédelmi problémával való foglalkozás. Egyéni és közösségi környezetvédelmi cselekvési formák kialakítása.	A környezetet leggyakrabban szennyező anyagoknak és forrásainak az azonosítása, a szennyezéshez vezető emberi tevékenységek felismerése a környezetben. Általános problémaérzékenység minden megismert területen. A szennyező anyagokkal való óvatos bánásmód megismerése. A természet jövőjéért, fenntarthatóságáért érzett felelősség vállalása, a környezet, s különösen a talaj, a víz, a levegő és a táj értékeinek védelme, megóvása.	Törekvés a fenntartható fejlődés biztosításával kapcsolatos problémák enyhítésére, megoldására, ehhez az összes természettudományi tantárgyban megszerzett ismeret, képesség felhasználása. Anyag- és energiatakarékos szemlélet kialakítása a hétköznapi életben az iskolai lét során.	A fenntartható fejlődés egyes emberek és emberi társadalmak általi veszélyeztetettségének felismerése, az ezzel összefüggő társadalmi folyamatokkal kapcsolatos kritikus állásfoglalás, valamint cselekvőkészség kialakulása. Környezettudatos magatartás kialakítása a hétköznapi élet minden területén, bekapcsolódás környezetvédelmi tevékenységekbe.

Földünk–környezetünk

Alapelvek, célok

A *Földünk–környezetünk* műveltségi terület megismerteti a tanulókat a szűkebb és tágabb környezet természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőivel, folyamataival. Elősegíti, hogy reális kép alakuljon ki bennük nemzeti értékeinkről, a magyarság világban elfoglalt helyéről, hazánk kedvező és kedvezőtlen természeti, társadalmi-gazdasági adottságairól, jellemző társadalmi-gazdasági folyamatairól, valamint az európai integrációban betöltött szerepéről. Megismerteti – lehetőség szerint a gyakorlatban – a szűkebb és tágabb természeti és társadalmi környezetben való tájékozódás, eligazodás alapvető eszközeit és módszereit. Vizsgálódásának középpontjában a természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok, jelenségek, valamint napjaink eseményei állnak. Valamennyit a társadalom szemszögéből mutatja be a természet-, a társadalom- és a környezettudományok vizsgálódási módszereinek alkalmazásával.

A *Földünk–környezetünk* műveltségi terület tartalmainak feldolgozása során fejlődik a tanulók földrajzi-környezeti gondolkodása, helyi, regionális és globális szemlélete. Megértik, hogy a természet egységes egész, a Föld egységes, de állandóan változó rendszer, amelyben az ember természeti és társadalmi lényként él, és ez megköveteli az erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodást. A műveltségi terület minden jelenséget és folyamatot tér- és időbeli változásában, fejlődésében mutat be, megláttatva azok okait és lehetséges következményeit is. Így fokozatosan kialakulhat a tanulók felelős magatartása a szűkebb és a tágabb természeti, illetve társadalmi környezet iránt. A globalizálódó gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatok értékelésével lehetővé válik, hogy a tanulók megismerjék az emberiség egész bolygónkra kiterjedő természetátalakító tevékenységét, valamint az ebből fakadó, szintén világméretű természeti és társadalmi problémákat. Az elsajátított ismeretek és a felismert összefüggések alapján érthetővé válnak azok az új kihívások, amelyek a 21. század elején átszabják a hagyományos gazdaság kereteit, s amelyek érdekellentéteket okozhatnak és társadalmi változásokat gerjeszthetnek a világ egyébként elzárt térségeiben, zárt társadalmaiban.

A műveltségi terület tartalmi elemeinek feldolgozása a szűkebb és tágabb környezetünkről megszerzett ismeretek bővítése mellett nagymértékben hozzájárul a tanulók képességeinek fejlődéséhez. A különféle szóbeli és írásbeli ismeretközvetítő, illetve értékelési módszerek alkalmazásával segíti az anyanyelvi kommunikáció fejlődését. Az Európai Unió, valamint a távoli országok természeti és társadalmi-gazdasági sajátosságainak bemutatásával hozzájárul az eltérő kultúrák megismerése iránti igény, a nyitott és befogadó magatartás, illetve szemléletmód kialakulásához. Mindezt úgy valósítja meg, hogy közben elősegíti a természeti és a kulturális értékek iránti tisztelet, illetve a következő nemzedékek számára történő megőrzésük iránti igény kialakulását. Ezzel hozzájárul a felelős és tudatos környezeti magatartás fejlődéséhez. A más anyanyelvű országok és kultúrák megismerése elősegítheti a tanulóknál az adott célnyelven történő kommunikáció igényének kialakulását, ez pedig megkönnyítheti az idegen nyelvi kommunikáció fejlődését.

A természeti, a társadalmi-gazdasági és a környezeti folyamatokban megfigyelhető kölcsönhatások feltárásával a műveltségi terület hozzájárul a természettudományi szemlélet és gondolkodásmód kialakulásához. Szüntelenül változó és globalizálódó világunk természeti, környezeti és társadalmi-gazdasági folyamatainak megismeréséhez és megértéséhez elengedhetetlen a folyamatos tájékozódás és információszerzés, valamint a nyitott

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

gondolkodás. Ezért a megnevezett tartalmi elemek elsajátítása elképzelhetetlen a tanulók kezdetben még irányított, majd egyre önállóbbá váló információszerző tevékenysége nélkül. Így a tanítási-tanulási folyamatban nagy hangsúlyt kap az információszerzés és -feldolgozás képességének fejlesztése, különös tekintettel a digitális világ nyújtotta lehetőségek felhasználására. A tanítási-tanulási folyamat kiemelt célja a folyamatos önképzés iránti igény, valamint az élethosszig tartó tanulás képességének kialakítása. Hazánk és a világ társadalom-földrajzi jellemzőinek bemutatásával a műveltségi terület elősegíti a szociális és állampolgári kompetencia fejlődését. Napjaink társadalmi-gazdasági folyamatainak megismertetése nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók a gazdasági élet eseményeiben eligazodó aktív, kreatív, rugalmas és vállalkozóképes állampolgárrá válhassanak.

A *Földünk–környezetünk* műveltségi területben megfogalmazott célkitűzéseknek, fejlesztési feladatoknak megfelelő tartalmak elsajátítása – a többi műveltségi területhöz eltérően – nem az 1., hanem az 5. évfolyamon kezdődik. Ugyanis az oktatás alapozó szakaszában nem a szaktudományi ismeretek elkülönítésén van a hangsúly, hanem alapvetően a természettudományi (s csak részben a társadalom- és a környezettudományi) kapcsolatok érzékeltetésén. Ezért a műveltségi terület tartalmi és képességfejlesztési alapozása az 1–4. évfolyamon az *Ember a természetben* műveltségi terület keretében megfogalmazottak alapján történik. Célja, hogy elemi szinten megalapozza a korszerű természettudományos műveltséget, hozzájáruljon a természettudományos világkép formálásához. Az 5-6. évfolyam követelményrendszere már nemcsak az *Ember a természetben* műveltségi területhez, hanem az *Ember és társadalom* műveltségi terület megfelelő fejlesztési területeihez is szervesen kapcsolódik. Ezek a kapcsolatok is hangsúlyozzák a *Földünk–környezetünk* műveltségi terület integrált jellegét, valamint a természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti jelenségek, folyamatok összefüggéseinek megvilágításában és kölcsönhatásainak feltárásában betöltött alapvető szerepét. A megfogalmazott kompetenciafejlesztési feladatok teljesítése a tanulók továbblépésének alapfeltétele függetlenül attól, hogy melyik tantárgy keretében valósulnak meg az adott iskolában. Az 5-6. osztályban tanítók kiemelt feladata a tanulás tanítása lenne a műveltségi terület tantárgyi keretein belül, nagy hangsúlyt fektetve a földrajzi-környezeti témákhoz köthető szövegértés, szövegalkotás, a matematikai-logikai és a szociális képességek fejlesztését elősegítő feladatok gyakorlására.

A 7. évfolyamtól az életkori sajátosságoknak megfelelően magasabb szinten továbbfejleszti, elmélyíti és differenciálja a tanulók alapozó szakaszban megszerzett tudását és képességeit. A tanuláshoz olyan fejlesztési stratégiákra kell épülnie, amelyek minden szinten (de különösen az alapozó szakasz befejezése után) a gyerekek különböző fejlettségi állapotából indulnak ki, és a differenciált oktatás elveinek alkalmazásával azt fejlesztik tovább egyéni ütemben. Különösen fontos ez a középiskolák különböző típusainak eltérő céljai és az azokban tanulók eltérő jellemzői miatt.

A fejlesztési feladatokat a gimnáziumokban és a szakközépiskolákban az érettségi követelményekkel összhangban, a szakiskolákban a sajátosságok figyelembe vételével kell teljesíteni. A szakiskolai képzésben hangsúlyozottá válik a műveltségi területhez kapcsolódó az általános természet- és társadalomtudományi szemlélet kidomborítása. A műveltségi területhez kötődő mélyebb földrajzi-környezeti gondolkodásmód kialakítását (a részletesebb földrajzi-környezeti tartalmak ismeretét és alkalmazását, a földrajzi-környezeti összefüggésrendszerek sokoldalú megvilágítását a gimnáziumi és szakközépiskolai képzésnek kell ellátnia az általános természet- és társadalomtudományi szemléleten túl.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. Általános fejlesztési feladatok
2. Információszerzés és -feldolgozás
3. Tájékozódás a földrajzi térben
4. Tájékozódás az időben
5. Tájékozódás a környezet anyagainról
6. Tájékozódás a környezet kölcsönhatásairól
7. Tájékozódás a hazai földrajzi, környezeti kérdésekről
8. Tájékozódás a regionális és a globális földrajzi, környezeti kérdésekről

Fejlesztési feladatok

1. Általános fejlesztési feladatok

5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Földrajzi-környezeti gondolkodás		
A Kárpát-medence tájain jellemző alapvető természet- és társadalom-földrajzi, környezeti jelenségek, jellegzetes életmódok felismerése és egyszerű összehasonlítása (pl. hegyvidéki, dombsági és alföldi területeken élők életmódja, vagy tanyasi, falusi, városi, nagyvárosi életmód).	A kontinenseken és a hazánkban jellemző földi képződmények, a főbb természet- és társadalom-földrajzi, környezeti jelenségek, folyamatok, összefüggések felismerése, értelmezése.	A természet- és a társadalom-földrajzi, a környezeti jelenségeket, folyamatokat, összefüggéseket átfogó rendszerként való értelmezése általánosítás és szintetizálás révén. Annak felismerése, hogy az egyes jelenségek, folyamatok értékelése során szubjektív vélemények is megfogalmazódnak az eltérő értékfelfogások és érdekek következtében.
A tanulók földrajzi-környezeti kíváncsiságának felébresztése. A földrajzi-környezeti tudás megszerzésére irányuló igény kifejtése.	A földrajzi-környezeti tudás folyamatos gyarapítására irányuló igény fokozatos fejlesztése a tanulóknál.	A földrajzi-környezeti tudás folyamatos gyarapítására, frissítésére, valamint a tudatos gazdasági és környezeti szerepvállalásra való igény kialakítása a tanulóknál. Az életvezetési képességek fejlesztése annak érdekében, hogy a tanulók – lehetőségeikhez mérten – érvényesítsék ismereteiket cselekedeteikben és döntéseikben felnőtt életük során.
Anyanyelvi és idegen nyelvi kommunikáció		
Az olvasott szöveg szókincsének alkalmazása. Történet elmondása Kárpát-	Történet elmesélése hazai és külföldi utazásokról, átélt élményekről.	A tanuló álláspontjának, véleményének meggyőző módon történő megfogalmazása,

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

medencei, hazai utazásokról, átélt élményekről.	Rövid tájékoztatás adása Magyarországról, illetve a tanult országok földrajzi jellemzőiről a tanult idegen nyelven.	kifejtése és megvédése érvekkel vitában vagy dramatikus helyzetekben. Riportkészítés és tartalmuk feldolgozása csoportmunkában.
Az alapvető szakkifejezések megismertetése és helyes használatuk gyakorlása.	A szükséges szakkifejezések megismertetése, értelmezése és helyes használatuk gyakorlása.	A szakkifejezések körének bővítése, helyes használatuk gyakorlása különböző helyzetekben.
Általános természet- és társadalomtudományi szemlélet		
A természet- és társadalomtudományi gondolkodásmód alapjainak megismerése. A környezettudatos, a természetre nyitott gondolkodás alapjainak kiépítése.	A természet- és társadalomtudományi gondolkodásmód alapjainak elsajátítása. A környezettudatos, a természetre nyitott gondolkodás fejlesztése.	A természet- és társadalomtudományi gondolkodásmód alkalmazása. A környezettudatos, a természetre nyitott gondolkodás továbbfejlesztése és alkalmazása (pl. elemzésekben, érvelésekben, vitákban, helyzetgyakorlatokban, szerepjátékokban).
Egyszerű természet- és társadalom-földrajzi algoritmusok alkalmazása tanári irányítással (pl. tájjellemzés).	Egyszerű természet- és társadalom-földrajzi algoritmusok alkalmazása egyéni és csoportmunkában (pl. táj-, <u>országjellemzés és -elemzés</u>).	A természet- és társadalom-földrajzi algoritmusok önálló alkalmazása (pl. régiók és országcsoportok összehasonlító jellemzése).
Egyszerű földrajzi-környezeti megfigyelések, mérések, vizsgálatok végzése megfelelő tanulói eszközök használatával (pl. halmazállapot-változások, időjárási elemek megfigyelése). Megfigyelések, vizsgálatok menetének és tapasztalatainak leírása, rögzítése, értelmezése tanári segítséggel.	Földrajzi-környezeti megfigyelések, mérések, vizsgálódások végzése megfelelő eszközök használatával, tanári irányítással. Demonstrációs kísérletek irányított értelmezése. Megfigyelések, vizsgálatok, kísérletek tapasztalatainak önálló leírása, eredményeinek rögzítése és értelmezése.	Összetett földrajzi-környezeti megfigyelések, mérések, vizsgálódások és egyszerű kísérletek önálló végzése megfelelő eszközhasználattal. Megfigyelések, vizsgálódások, kísérletek problémakörének feltárása, megvitatása és leírása, megoldási tervek készítése. A jelenségek, folyamatok modellezése.
Egyszerű terepi természetföldrajzi megismerési és vizsgálódási módszerek technikáinak elsajátítása a lakóhelyen.	Terepi természetföldrajzi és környezeti vizsgálódási technikák alkalmazása a lakóhely környékén tanári irányítással.	Komplex terepi vizsgálati módszerek megismerése és alkalmazása csoportmunkában.
Szociális és állampolgári kompetencia		
A szűkebb földrajzi környezetben és a gyakorlati életben való eligazodáshoz	A földrajzi környezetben és a gyakorlati életben való eligazodás és a konfliktuskezelés	A földrajzi környezetben és a gyakorlati életben való eligazodás technikáinak, és az

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

szükséges személyes technikák kialakítása.	képességének fejlesztése (pl. döntéshelyzetekkel, vitákkal).	együttműködés, a konfliktuskezelés képességének továbbfejlesztése (pl. közös döntéssel, disputával, tárgyalással, szerep- és szimulációs játékkal). A világra nyitott szemlélet formálása (pl. aktuális hírek, információk értelmezésével).
	A stratégiai tervezés módszerének megismerése társadalmi és környezetvédelmi témájú feladatmegoldásokban.	A stratégiai tervezés módszerének alkalmazása csoportmunkában problémahelyzetek (pl. gazdasági, pénzügyi, környezetgazdálkodási) megoldásában.
A toleráns viselkedés megalapozása honpolgárként a lakóhely tájához, a régióhoz való kötődés kialakításával (pl. erdei iskolák, terepfoglalkozások és kirándulások révén).	A toleráns viselkedés megalapozása hon- és európai polgárként: a különböző európai kultúrák megismertetésével, a hazai élettérhez való kötődés kialakításával.	A toleráns viselkedés gyakorlása hon-, európai és világpolgárként: a hazai élettérhez való kötődés kialakításával, a különböző kultúrák és emberek megismertetésével.
Az egyén és a kisebb-nagyobb társadalmi közösségek (pl. család, lakóközösség, állam) szerepének belátása a környezet értékeinek, harmóniájának megóvásában. A személyes cselekvés lehetőségének felismerése.	Az egyén és a kisebb-nagyobb társadalmi közösségek szerepének, felelősségének belátása a környezet értékeinek, harmóniájának megóvásában és továbbadásában. A cselekvés lehetőségeinek felismerése, gyakorlása.	Az egyén és a kisebb-nagyobb társadalmi közösségek lehetőségeinek, szerepének, felelősségének bizonyítása a környezet értékeinek, harmóniájának megóvásában és továbbadásában. Az emberiség természetátalakító tevékenységén (mint példán) keresztül a beavatkozások következményeinek megértése. Ennek érdekében a cselekvéseket és döntéseket befolyásoló tényezők mérlegelése, a gazdaság és a környezet érdekeinek összehangolása, a felelős környezeti magatartás.
Matematikai kompetencia		
A közvetlen környezetben előforduló természetes és mesterséges elemek méretbeli nagyságrendjének becslése. Mérés és becslés a térképen. Mennyiségi, nagyságrendi halmazképzés és rendszerezés	A földi környezetelemek (pl. óceánok, kontinensek, domborzati formák, légköri, vízrajzi és ökológiai jellemzők, népesség, gazdálkodás) méreteinek, számszerűen kifejezhető adataik	A kozmikus és a földi környezetelemek (pl. Naprendszer; nagyszerkezeti egységek; óceánok, földrészek; domborzati formák; légköri, vízrajzi és ökológiai jellemzők; népesség, települések; termelés;

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

tanári irányítással.	nagyságrendjének érzékelése, összehasonlítása. Mennyiség halmazképzés és rendszerezés önállóan.	pénzvilág) méreteinek érzékelése, összehasonlítása, rendszerező elemzése. Egyes földrajzi, gazdasági mutatók nagyságrendi összevetése.
	Alapvető adatkezelési technikák alkalmazása, adatok származtatása és egyszerű ábrázolása (pl. diagramkészítés).	Adatkezelési technikák önálló alkalmazása, adatok származtatása és különböző céloknak megfelelő ábrázolása.
Térszemlélet fejlesztése a valós és az ábrázolt térben való tájékozódással (földgömbi, térképi hálózatokkal).	Térszemlélet fejlesztése az ábrázolt térben való tájékozódással (a földgömb, a térkép koordináta-rendszerével).	
A logikai gondolkodás képességének fejlesztése érvek láncolatának követésével, tanári irányítással (pl. természetföldrajzi összefüggésekben).	A kritikai és a kreatív gondolkodás képességének fejlesztése a gondolkodási technikák megismerésével (pl. természet- és társadalom-földrajzi elemek közötti összefüggésekben).	A kreatív és a kritikai gondolkodás technikáinak alkalmazása. A problémamegoldó gondolkodás technikáinak elsajátítása (pl. gazdasági, pénzügyi és környezeti kérdésekben).
Kulturális kompetencia		
Annak felismerése, hogy a közvetlen környezetünkben élő emberek kultúrájuk, értékrendjük alapján különböznek egymástól, de emberi mivoltában mindenki egyenrangú.	Annak tudatosítása, hogy a világ különböző részein élő emberek származásuk, kultúrájuk, értékrendjük alapján különböznek egymástól, de emberi mivoltukban egyenrangúak.	A különböző kultúrák földrajzi alapjainak megismerése. Annak tudatosítása, hogy az emberek különböznek egymástól, de emberi mivoltában mindenki egyenrangú. Annak elfogadása, hogy globalizálódó-uniformizálódó világunkban különösen fontos a kultúrák sokféleségének elfogadása és megőrzése.
A nemzeti kultúra megismerésére és megőrzésére való igény kialakítása (pl. leírások, filmek, képek irányított elemzésével).	A közös európai kultúra, különösen a földrajzi alapjainak megismerésére és megőrzésére való igény kialakítása (pl. médiaanyagok irányított elemzésével).	A nemzeti, az európai és az egyetemes kultúra értékeinek befogadására való képesség fejlesztése (pl. gazdasági, környezeti témájú képek, reklámfilmek, plakátok elemzésével).
A természeti környezetet ábrázoló művészi kifejezési módok megismertetése példákon keresztül.	A tanulók esztétikai befogadóképességének fejlesztése a természeti és társadalmi környezetet ábrázoló műalkotások földrajzi tartalmának felismertetésével.	A tanulók esztétikai befogadóképességének fejlesztése a gazdasági életet, a környezetet ábrázoló műalkotások földrajzi tartalmának elemzésével.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Életpályaépítés		
Különböző szakmák és életpályák megismertetése (a tananyaghoz kötődő példákkal).	A kreativitás, a kezdeményező- és vállalkozóképeség szerepének felismertetése a társadalmi-gazdasági fejlődésben (regionális és hazai példákon).	A munkaadók igényeinek és a tanuló saját kompetenciáinak összevetése, az egyéni boldogulást segítő döntéshozatal képességének kialakítása (pl. gazdasági esetelemzésekkel, szituációs gyakorlatokkal).
	Munkaerő-piaci alapismeretek (pálya- és szakmaismeret) nyújtása. A szakmaválasztásra való képesség kifejlesztése a tanulóknak (pl. beszélgetésekkel, üzem- és intézménylátogatásokkal, esetelemzésekkel).	A munkaerő-piaci ismeretek (intézményrendszer, pályaismeret, szakmaismeret) bővítése. Az ismeretek földrajzi alapjainak értékelése (pl. empátiagyakorlattal, érveléssel, vitával). A szakmaváltásra való képesség fejlesztése (pl. esetelemzésekkel, drámapedagógiai módszerekkel).

2. Információszerzés és -feldolgozás

5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Információszerzés		
A földrajzi-környezeti tartalmú elsődleges és másodlagos információhordozók (pl. a valóság, térképek, ismeretterjesztő és szépirodalmi könyvek, albumok, szóbeli források, ábrák, képek, adatsorok) kiválasztása közvetlen tanári segítséggel.	A földrajzi-környezeti tartalmú, különböző céloknak megfelelő, másodlagos információhordozók (pl. térképek, ismeretterjesztő és szépirodalmi könyvek, albumok, folyóiratok, egyszerű statisztikai kiadványok, lexikonok, szóbeli források, ábrák, képek, CD-ROM, tömegkommunikációs források, internet) kiválasztása tanári irányítással.	Az adott téma feldolgozását leginkább segítő földrajzi-környezeti tartalmú másodlagos információhordozók (pl. térképek, ismeretterjesztő és szépirodalmi könyvek, szakkönyvek, albumok, almanachok, folyóiratok, napilapok, statisztikai kiadványok, lexikonok, különböző típusú ábrák, álló- és mozgóképek, modellek, CD-ROM, tömegkommunikációs források, internet, riportok, szóbeli források) önálló kiválasztása.
Tájékozódás, válogatás az információs anyagokban és ezek gyűjteményeiben (pl. a könyvtárban, kiállításon és múzeumban) tanári segítséggel.	Eligazodás, válogatás a különböző jellegű információs anyagokban és ezek gyűjteményeiben (pl. könyvtárban, kiállításon, múzeumban és a világhálón,) tanári segítséggel.	Tájékozódás, eligazodás, válogatás a különböző jellegű információs anyagokban és ezek gyűjteményeiben (pl. könyvtárban, kiállításon, múzeumban és a világhálón) témakörök és célok szerint

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

		önállóan.
Egyszeri és rendszeres megfigyelések, mérések, vizsgálódás közvetlen tanári irányítással egyéni és csoportmunkában. .	Megfigyelések, vizsgálódások, mérések és modellalkotás tanári irányítással egyéni és csoportmunkában. . Az egyszerű eszközök, mérőműszerek alkalmazása, balesetmentes használata.	Pontos megfigyelések, egyénileg vagy csoportosan végzett vizsgálódások a természet-, a társadalom- és a környezettudományok szempontjainak megfelelően. A csoportos munkavégzés módszereinek fejlesztése. Az eszközök és a mérőműszerek alkalmazása, balesetmentes használata.
Információfeldolgozás		
A földrajzi-környezeti tartalmú információk értelmezése és feldolgoztatása tanári irányítással egyéni és csoportmunkában: • lényegkiemelés szövegből, hasonlóságok és különbségek észrevétele; • adatok, egyszerű adatsorok, diagramok és más ábrák elemzése, összehasonlítása; • tények, szöveges információk ábrázolása különböző módon (pl. térképvázlaton, rajzon, diagramon, terepasztali modellen, tablón); • egyszerű vázlat készítése információk alapján tanári irányítással; • következtetések levonása a készen kapott és a számítással nyert egyszerű adatokból, tényekből; • egyszerű gyűjtemény, tábló összeállítása közvetlen irányítással (<i>pl. képek, közetek, nyersanyagok és késztermékek, termények</i>); • a környezetben lejátszódó események, folyamatok, helyzetek bemutatása egyszerű helyzetgyakorlatokban.	A földrajzi-környezeti tartalmú információk értelmezése és feldolgoztatása tanári irányítással egyéni és csoportmunkában: • lényegkiemelés szövegből, összehasonlítások, információk csoportosítása és rendszerezése; • adatok, egyszerű adatsorok, diagramok és más ábrák elemzése, összehasonlítása; • tények, szöveges információk ábrázolása különböző módon (pl. térképvázlaton, rajzon, diagramon, maketten); • egyszerű vázlat készítése információk alapján önállóan; • következtetések levonása a készen kapott és a számítással nyert adatokból, tényekből; • gyűjtemény, tábló összeállítása szaktudományos szempontok alapján (<i>pl. közetek, termények, termékek, képek</i>); • a környezetben lejátszódó események, folyamatok, helyzetek bemutatása helyzetgyakorlatokban.	A földrajzi-környezeti tartalmú információk önálló értelmezése, értékelése és feldolgoztatása egyéni és csoportmunkában: • lényegkiemelés szövegből, összehasonlítások, az információk csoportosítása és rendszerezése különböző szempontok szerint; • adatok, adatsorok, diagramok és más ábrák elemzése, összehasonlítása; • tények, szöveges információk ábrázolása különböző módon (pl. térképvázlaton, egyszerű térképen, különböző típusú rajzokon, diagramokon, makettek, modelleken, számítógépes program segítségével); • részletes vázlat és jegyzet készítése információk alapján önállóan; • egyszerű természeti, gazdasági és környezeti folyamatokat bemutató modellek értelmezése és alkotása tanári irányítással; • megalapozott következtetések levonása, elemzések készítése készen kapott, számítással nyert és önállóan gyűjtött adatokból, tényekből; • gyűjtemény, tábló készítése

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

		különböző szaktudományos szempontok alapján (pl. <i>kőzetek, talajok, termények, termékek, képek</i>); • a számítástechnika által nyújtott lehetőségek alkalmazása a tanulói beszámolók, kiselőadások összeállítása során; • a környezetben lejátszódó események, folyamatok, helyzetek bemutatása helyzetgyakorlatokban, szerepjátékokban.
Az információ kommunikálása és értelmezése		
Esemény, történet elmondása megfigyelés alapján és emlékezetből. A különféle tanulói nézetek megfogalmazása egy-egy földrajzi-környezeti jelenséggel kapcsolatban példák, tapasztalatok alapján.	Folyamat, jelenség, történet elmondása megfigyelés alapján és emlékezetből. A hírekben hallott földrajzi-környezeti tartalmú információk értelmezése. A különféle tanulói nézetek megfogalmazása, kifejtése esetelemzés, vita és egyszerű szerepjáték során.	Folyamat, jelenség, történet elmondása megfigyelés vagy híranyag alapján emlékezetből. A hírekben hallott földrajzi-környezeti tartalmú információk értelmezése, értékelése és véleményezése. A különféle tanulói nézetek kifejtése esetelemzés során és felszólalásban, a vélemények megvédése érvekkel vitában, szerepjáték során.
A környezetben szerzett spontán tapasztalatok, ismeretek egyszerű megfogalmazása és természettudományi szemléletű magyarázata. Leírások készíttatése megfigyelésekről. A megfigyelések és vizsgálódások tapasztatainak, eredményeinek egyszerű magyarázata.	A környezetben szerzett tapasztalatok, köznapi földrajzi-környezeti ismeretek megfogalmazása, természet- és társadalomtudományi szemléletű magyarázata. Leírások, beszámolók készíttatése megfigyelésekről, ismeretekről segédeszközök használatával, tanári irányítással.	Logikusan felépített kiselőadások, írásbeli beszámolók, bizonyítások és cáfolatok készíttatése a földrajzi-környezeti megfigyelésekről, ismeretekről a megfelelő segédeszközök használatával, önállóan.
Digitális kompetencia		
Az információs társadalom egyszerű technológiáinak megismertetése (pl. információkeresés, adatbázisok felhasználása, földrajzi helyek és térképek megkeresése, digitális lexikon használata) tanári irányítással.	A megszerzett információk megosztása másokkal. A földrajzi információ előállítására szolgáló eszközök használatának elsajátíttatása. Internetalapú szolgáltatások (pl. tények, adatok, képek, menetredek, hírek, tájleírások, idegenforgalmi ajánlatok	Információk gyűjtése számítógép segítségével, megbízhatóságuk önálló mérlegelése. A földrajzi információ előállítására szolgáló eszközök használata egyéni vagy csoportmunkában. Internetalapú szolgáltatások (pl.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	keresése) elérésének elsajátítása.	időjárási helyzetkép, útvonaltervező, valutaváltó, virtuális intézménylátogatás, földrajzi és csillagászati szimulációk és animációk keresése) elérésének elsajátítása.
	A számítógéppel támogatott együttműködő tanulás elősegítése földrajzi-környezeti témájú digitális tananyagok használatával. Tanulói kiselőadások prezentációs anyagának készítése tanári irányítással.	A számítógéppel segített együttműködő tanulás egészséges hangsúlyának megteremtése a földrajzi-környezeti tanórákon. Földrajzi-környezeti témájú digitális tananyagok használata. Tanulói kiselőadások prezentációs anyagának készítése önállóan. Animációk, szimulációk értelmezése, interaktív digitális feladatok használata.
Projekt módszer		
Ismeretszerzés és -feldolgozás projektmódszerrel egy természetföldrajzi témakörrel kapcsolatban közvetlen tanári irányítással. (pl. a lakóhelyi környezet természetföldrajzi jellemzőiről).	Ismeretszerzés és -feldolgozás projektmódszerrel közvetett tanári irányítással (pl. a különféle tipikus tájakkal és országsoportokkal kapcsolatban).	Ismeretszerzés és feldolgozás projektmódszerrel, tanári útmutatással (pl. a geoszférák földrajzi-környezeti kölcsönhatásairól, aktuális társadalmi-gazdasági kérdésekről). A problémaközpontú, felfedeztető, gondolkodásra nevelő, cselekvő tanítás-tanulás elősegítése (pl. földrajzi-környezeti témnapok, témahetek, epochák megvalósításával).

3. Tájékozódás a földrajzi térben

5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Az ismert tér fokozatos kitágítása. Tájékozódás a lakóhelyen, valamint annak szűkebb és tágabb környezetében.	Az ismert tér fokozatos kitágítása. Tájékozódás a kontinenseken.	Az ismert tér fokozatos kitágítása és annak érzékeltetése. Alapvető tájékozódás a Földön, a világban, a Naprendszerben és az Univerzumban.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A térkép és a valóság kapcsolatának megglátatása. A valóságból szerzett információk azonosítása térképi információkkal. A különböző tartalmú térképek közötti összefüggések felismertetése tanári irányítással.	A térkép és a valóság kapcsolatának bizonyítása. Keresztmetszetről és tömbszelvényről szerzett információk azonosítása térképi információkkal. A különböző tematikus térképek tartalma közötti összefüggések indoklása.	A térkép és a valóság kapcsolatának bizonyítása, a térképi ábrázolás korlátainak értékelése. Keresztmetszetről, tömbszelvényről, légi fotóról és műholdfelvételtől szerzett információk azonosítása térképi információkkal.
Felismerés, keresés, iránymeghatározás térképen. A keresőhálózat használata. A földrajzi fókálózat ismerete. Távolságra vonatkozó becslések, egyenes vonal menti távolságok mérése.	Felismerés, keresés, egyszerű helymeghatározás különböző méretarányú térképeken. A földrajzi fókálózat használata. Egyenes és görbe vonal menti távolságok mérése különböző méretarányú térképeken.	Felismerés, keresés, helymeghatározás és távolságmérés különböző méretarányú és tartalmú térképeken. A földrajzi tér különbségeinek és időbeli változásainak leolvasása térképekről, térképázlatokról. Helymeghatározások, távolságmérések és egyszerű számítások térkép segítségével.
Az alapvető földrajzi-környezeti jelenségek, folyamatok térbeli rendjének bemutatása hazai példák alapján.	A fontosabb földrajzi-környezeti jelenségek, folyamatok, erőforrások, valamint környezeti problémák térbeli elhelyezkedésének megismertetése.	A Naprendszer tagjai térbeli elhelyezkedésének, mozgásainak és azok földi következményeinek ismerete. A fontosabb földrajzi-környezeti jelenségek, folyamatok, erőforrások, környezeti problémák térbeli elhelyezkedésének megismertetése.
Vázlatrajz készíttetése a lakóhelyről és környékéről. Eligazodás domborzati, közigazgatási, egyszerű tematikus és a lakóhelyi környezetet ábrázoló térképeken. Elemi leolvasások térképekről tanári irányítással.	Különböző típusú térképek használata az ismeretszerzésben és a terepen való eligazodásban. Szemléleti térképolvasás önállóan, okfejtő térképolvasás tanári irányítással különféle méretarányú és ábrázolásmódú térképeken.	Különböző típusú térképek használata az ismeretszerzésben és a terepen való eligazodásban. Okfejtő térképolvasás különféle méretarányú, különböző ábrázolásmódú és tartalmú térképeken önállóan.
A közvetlen földrajzi térben való eligazodáshoz nélkülözhetetlen topográfiai fogalmak felismerése és megnevezése térképen, földgömbön.	A földrajzi térben való eligazodáshoz nélkülözhetetlen topográfiai fogalmak felismerése és megnevezése térképen, földgömbön.	A földrajzi térben való eligazodáshoz nélkülözhetetlen topográfiai fogalmak felismertetése és megnevezése térképen, körvonalas térképen és földgömbön, elhelyezkedésük és tartalmuk megfogalmazása.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

4. Tájékozódás az időben

5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
	Eligazodás a földtörténet időegységeiben.	Eligazodás a földtörténet időegységeiben. A földtörténet jelentősebb szakaszainak megismertetése, az egyes folyamatok és képződmények elhelyezése azokban. Az evolúciós szemlélet fejlesztése.
A természetföldrajzi folyamatok és a történelmi események időnagyságrendi és időtartambeli különbségeinek érzékeltetése.	A természetföldrajzi folyamatok és a történelmi események időnagyságrendi és időtartambeli különbségeinek tudatosítása.	A földtörténeti, a természetföldrajzi és a társadalmi-gazdasági folyamatok, történelmi események időnagyságrendi és időtartambeli különbségeinek értelmezése. Az alapvető hazai és nemzetközi társadalmi-gazdasági, környezeti változások elhelyezése az időben.
A környezetben lezajló folyamatok időrendiségének felismertetése (pl. az időjárás és az élővilág változásában, a felszíninformálódásban, az életmódban és a termelő tevékenységben). Periodikus jelenségek felismertetése (pl. a Föld mozgásaihoz kötődő változások). A rövidebb távú természeti, társadalmi és környezeti folyamatok áttekintése hazai példák alapján.	A kontinenseken megismert földrajzi-környezeti események, jelenségek, folyamatok időrendbe állítása. Periodikus jelenségek leírása. A rövidebb és hosszabb távú természeti, társadalmi és környezeti folyamatok áttekintése példák alapján (pl. a természeti és társadalmi környezet változásai).	A földtörténeti, földrajzi-környezeti események, jelenségek, folyamatok időrendbe állítása. Periodikus jelenségek értelmezése. A rövidebb és hosszabb távú természeti, társadalmi és környezeti folyamatok elemzése (pl. a természeti és társadalmi környezet változásai). Az időszámítás csillagászati alapjainak felismerése és alkalmazása a gyakorlatban (pl. helyi idő és zónaidő értelmezése, számítása).

5. Tájékozódás a környezet anyagairól

5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A hazai gazdaságban leggyakrabban használt szerves és szervetlen anyagok megismertetése, csoportosítása	Az élő és az élettelen anyagok rendszerezése, valamint a természeti és társadalmi életben, gazdaságban betöltött	Az élő és az élettelen anyagok rendszerezése; a természeti és társadalmi életben, valamint a gazdaságban betöltött

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

különböző szempontok szerint.	jelentőségük felismertetése.	jelentőségük megértetése. A levegő, a víz és a kőzetek szerepének felismertetése a földi élet kialakulásában, a különböző földrajzi környezetekben való fennmaradásában.
A leggyakrabban előforduló ásványok és kőzetek; nyersanyagok és energiahordozók megismertetése.	A leggyakrabban előforduló ásványok és kőzetek; nyersanyagok és energiahordozók, valamint talajtípusok felismertetése.	Egyszerű ásvány-, kőzet- és talajvizsgálatok. A leggyakrabban előforduló ásványok és kőzetek, valamint nyersanyagok és energiahordozók, valamint talajtípusok felismertetése és jellemzése.
A háztartásban használt energiahordozók és nyersanyagok jelentőségének bemutatása. Az energia iránti igény és az energiatakarékosság fontosságának felismertetése. Az energiatakarékos magatartás megalapozása.	Annak beláttatása, hogy az emberiség által legintenzívebben használt nyersanyagokból és energiahordozókból bolygónk készletei végesek. A tanulók energiatakarékos magatartásának kialakítása.	Annak megértetése, hogy a legintenzívebben használt nyersanyagokból és energiahordozókból bolygónk készletei végesek. Az emberiség energiaigénye és a fenntartható fejlődés ellentmondásainak, az energiatakarékosság jelentőségének értelmezése. Az alternatív energiaforrások használatának (mint lehetséges megoldásnak) bemutatása.
A lakóhely és szomszédos területeinek környezetét leginkább károsító anyagok és folyamatok, valamint a környezetkárosítás csökkentési lehetőségeinek megismertetése.	A környezetet károsító leggyakoribb szennyezőanyagok és forrásaik megismertetése. A szennyezőanyagok károsító hatását mérséklő, megszüntető eljárások megismertetése a kontinensekről vett példák alapján.	A környezetet károsító anyagok és forrásaik megismertetése. A szennyezőanyagok kibocsátásának, valamint károsító hatásának mérséklésére, megszüntetésére irányuló lehetőségek értelmezése.

6. Tájékozódás a környezet kölcsönhatásairól

5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A hazai tájak életközösségeinek ökológiai szemléletű jellemzése, az élőhelyek földrajzi sajátosságainak felismerése és kapcsolataikban való bemutatása.	Az egyes tájak, országok, földrészek természeti és társadalmi jellemzőinek, azok összefüggéseinek értelmezése. Természeti és gazdasági körülmények, hagyományok egyes népek gazdasági fejlődését, gondolkodásmódját	Az egyes országcsoportok, régiók, a Föld természeti és társadalmi jellemzőinek, azok összefüggéseinek, kölcsönhatásainak értelmezése. Annak megértetése, hogy a népek természeti és gazdasági

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	befolyásoló szerepének felismertetése példákon keresztül.	körülményei, hagyományai hogyan befolyásolhatják gazdasági helyzetüket, gondolkodásukat, világszemléletüket. Az ember gazdasági tevékenységét meghatározó természeti, társadalmi, gazdasági tényezők szerepének felismertetése példákból, helyzetekben.
A halmazállapot-változásokról tanultak összekapcsoltatása időjárási jelenségekkel. Az időjárás és az éghajlat jelenségeinek értelmezése, elemzése Kárpát-medencebeli példák alapján.	A földrajzi térben zajló kölcsönhatások felismertetése és magyarázata a kontinensekről való példák alapján.	Geoszférákban belül és az egyes szférák között zajló kölcsönhatások felismertetése és magyarázata.
A természeti környezet közvetlen hatásainak feltárása a társadalmi-gazdasági folyamatokban hazai és külföldi példák alapján.	A természeti környezet közvetlen és közvetett hatásainak felismertetése a történelmi eseményekben és a jelen társadalmi-gazdasági folyamataiban hazai és külföldi példák alapján.	A természeti környezet közvetlen és közvetett hatásainak felismertetése a történelmi eseményekben és a jelen társadalmi-gazdasági folyamataiban országcsoportok, országok példáján.
A technikai fejlődés szerepének bemutatása az életmód és a termelés átalakulásában a különböző földrajzi helyekről vett példákon.	A gazdasági élet jelenségeiben, folyamataiban megnyilvánuló kölcsönhatások felismertetése, egyszerű értelmezése. A társadalmi-gazdasági események az egyes országok fejlődésére gyakorolt hatásainak felismertetése. A változások felgyorsulásának az egyénre, az országokra, a világ egészére gyakorolt hatásainak felismertetése példákon.	A gazdasági élet jelenségeiben, folyamataiban megnyilvánuló kölcsönhatások felismertetése, értelmezése és értékelése. A gazdaság alapvető törvényszerűségeinek felismerése. A társadalmi-gazdasági események egyes térségek fejlődésére gyakorolt hatásainak értelmezése. A gyors változásokhoz való rugalmas alkalmazkodás szükségességének felismertetése.
A földrajzi környezetre kifejtett emberi hatások és az azokból adódó problémák felismertetése, megoldási módok keresése.	A természeti és társadalmi folyamatok hatásainak és kölcsönhatásainak eredményeképpen létrejövő környezeti változások észrevétele. A termelő és a fogyasztó	A környezetben lezajló változások értékelése, a felelős döntéshozatal képességének megalapozása. A változások ismeretében egyszerű előrejelzések, tendenciák megfogalmazása, a

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	folyamatok rövid és hosszú távú következményeinek felismertetése a környezetben regionális példákon.	mindennapi életben előforduló prognózisok értelmezése. Az eltérő gazdasági feltételekből és fejlettségből adódó társadalmi problémák iránti érzékenység kialakítása; megoldásuk érdekében az aktív állampolgári magatartás megalapozása.
Az emberi tevékenységek által okozott környeztkárosító folyamatok megismertetése.	Az emberi tevékenységek által okozott környeztkárosító folyamatok felismertetése. A környeztkárosító hatások következményeinek csökkentésére irányuló hazai és nemzetközi erőfeszítések érzékeltetése.	Az emberi tevékenységek által okozott környeztkárosító folyamatok felismertetése. A környeztkárosító hatások következményeinek csökkentésére irányuló hazai és nemzetközi erőfeszítések érzékeltetése. Annak felismertetése, hogy megvalósításuk során gazdasági és társadalmi érdekek ütközhetnek.

7. Tájékozódás a hazai földrajzi, környezeti kérdésekben

5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A lakóhelyi és hazai gazdasági élet földrajzi alapjai		
A társadalmi-gazdasági élet természeti adottságokkal való kapcsolatának érzékeltetése a lakóhelyről és annak környékéről vett példák alapján. Az életmód és a gazdálkodás változásainak bemutatása a Kárpát-medencében az eltérő jellegű földrajzi tájakról való példák alapján.	Magyarország földjének részletes megismertetése kitekintéssel a Kárpát-medence egészére. A hazai társadalmi-gazdasági élet földrajzi jellegzetességeinek felismertetése tanári irányítással aktualitások alapján. Az egyes hazai országrészek, tájak hasonló és eltérő földrajzi jellemzőinek érzékeltetése, azok okainak és következményeinek felismertetése.	A hazai társadalmi-gazdasági élet földrajzi jellegzetességeinek összefüggéseikben való felismertetése a mindennapi élet eseményeiben, folyamataiban (pl. a gazdaság működése, a pénzvilág, a tőzsde). Az egyes hazai régiók hasonló és eltérő földrajzi jellemzőinek érzékelése, azok okainak és következményeinek felismertetése.
A helyi környezet (iskola, település) természeti, társadalmi, környezeti értékeinek és problémáinak felismertetése.	A magyarországi védett természeti, kulturális, néprajzi, gazdaságtörténeti értékek megismertetése. Környezetünk problémáinak, azok hazai és regionális kapcsolatainak a felismertetése.	A magyarországi védett természeti, kulturális és gazdaságtörténeti értékekkel kapcsolatos ismeretek bővítése. A környezet értékeinek és problémáinak megismertetése, ezek hazai, regionális és globális kapcsolatainak felismertetése, egyszerű

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

		értelmezése.
Nemzeti identitástudat		
A tágabb lakókörnyezet, a hazai tájak természeti és társadalmi-gazdasági értékeinek megismertetése a hazához való kötődés kialakítása érdekében.	A kárpát-medencei és a közép-európai tájak természeti, kulturális, néprajzi, gazdaságtörténeti és környezeti értékeinek megismertetése a hazához, illetve az Európához való kötődés megerősítése érdekében. A magyar utazók, tudósok, szakemberek szerepének bemutatása a Föld felfedezésében és megismerésében.	A hazai tájak természeti, kulturális és gazdaságtörténeti értékekkel kapcsolatos ismeretek bővítése a hazához való kötődés elmélyítése és a reális alapokon nyugvó nemzettudat erősítése érdekében.
Magyarország nemzetközi hírének megismertetése (pl. jelentős személyiségek, szellemi és gazdasági termékek, hungarikumok által).	A magyarság, Magyarország és a magyar gazdaság helyének, kapcsolatrendszerének megismertetése a Kárpát-medencében, az Európai Unióban különböző források felhasználásával.	A magyarság és Magyarország jelentőségének, a magyar gazdaság szerepének felismertetése Közép-Európában, földrészünkön és a világban különböző források elemzésével.
	Környezetünk problémáinak, azok hazai és regionális kapcsolatainak a felismertetése, egyszerű értelmezése.	A környezet értékeinek és problémáinak ismerete, ezek hazai, regionális és globális kapcsolatainak felismertetése, értelmezése.

8. Tájékozódás a regionális és a globális földrajzi, környezeti kérdésekről

5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Helyi, regionális, globális földrajzi kérdések		
Természetföldrajzi és gazdasági jellemzők leolvastatása a Föld különböző részeit ábrázoló térképekről. A Kárpát-medencevidék különböző adottságú nagytájai eltérő természetföldrajzi és társadalmi-gazdasági jellemzőinek felismertetése.	A földrajzi övezetesség megnyilvánulásának felismertetése a természeti adottságokban a kontinensekről vett példákban. A természetföldrajzi adottságok gazdaságra gyakorolt hatásának bemutatása kontinensrészek, tájak és országok példáján.	A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség rendszerének értelmezése. A természetföldrajzi övezetesség megnyilvánulásainak felismertetése a társadalmi-gazdasági életben.
Az életmódban, a szokásokban bekövetkezett változások érzékeltetése (pl. a táplálkozásban, a ruházzkodásban, az építkezésben, a közlekedésben,	A természeti környezet közvetlen és közvetett hatásainak felismertetése a múlt és a jelen társadalmi-gazdasági folyamataiban hazai és külföldi példák alapján.	A természeti tényezők földrajzi összefüggéseinek, hatásainak felismertetése és magyarázata a Kárpát-medence népeinek elhelyezkedésében, hagyományaiban,

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

a kereskedelemben és a háztartásban).		településeiben, gazdasági életében. A regionális társadalmi, gazdasági, környezeti együttműködések szükségességének alátámasztása példákkal a Kárpát-medencében.
		A világ társadalmi, gazdasági kérdéseinek, globális jelenségeinek, összefüggéseinek áttekintése.
Európai és regionális identitástudat		
Hazánk európai helyzetének megismertetése.	Európa és országai földrajzi jellemzőinek megismertetése, különös tekintettel a Magyarországgal szomszédos országokra, az Európai Unió tagállamaira. Az Európai Unió fő céljainak, értékeinek megismerése földrajzi-környezeti nézőpontból. Az együttműködések társadalmi-gazdasági, környezeti szükségességének felismerése (pl. esetelemzésekben, helyzetgyakorlatokban).	Az európai országok földrajzi jellemzőinek összehasonlítása. Az európai népek, nemzetek kulturális értékeinek felismertetése, egymásra utaltságuk megértetése és szükségességének bizonyítása példákkal (pl. esetelemzésekben, empátiagyakorlatokban, döntéshozatalokban). Az integrációk lényegének, az országok együttműködési lehetőségeinek és módjainak megismertetése (pl. helyzetek elemzésével, dokumentumok tanulmányozásával).
A magyarországi régiók földrajzi jellemzőinek felismerése. A magyarországi régiók hasonló és eltérő földrajzi jellemzőinek felismertetése.	A földrészek, azok nagytájai, a tipikus tájak és az országok regionális sajátosságainak, valamint hasonlóságaiknak és különbségeiknek a felismertetése.	A világgazdaságban eltérő szerepet betöltő régiók, országcsoportok, országok megkülönböztetése, jellemzése földrajzi szempontok alapján. A regionális fejlettség-különbségeinek felismertetése és magyarázata. A kontinensekről, az országokról és a tipikus tájakról szerzett ismeretek alkalmazása a Föld egészére.
A társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok kapcsolatának érzékeltetése a lakóhelyi környezetben és Magyarországon. Annak felismertetése, hogy milyen hatással van a környező	A társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok kapcsolatának érzékeltetése a különböző földrészekről származó példákban. Annak felismertetése, hogy napjainkban a társadalmi-	A napjainkban világméretben zajló társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok értelmezése. A világgazdaság működése alapvető összefüggéseinek és

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

világ a hazai környezet állapotára.	gazdasági és környezeti folyamatok nagy része világméreteken zajlik.	folyamatainak, a mindennapi életre, a munkavállalók és a munkaadók igényeinek alakulására gyakorolt hatásainak felismertetése. Annak tudatosítása, hogy a gyorsuló társadalmi-gazdasági változásokhoz a társadalomnak rugalmasan kell alkalmazkodnia. A helyi, a regionális és a globális érdekek olykor szükségszerű ütközésének megértetése példákon keresztül.
Helyi, regionális, globális környezeti kérdések		
Annak észrevétele, hogy a különböző tájak, települések és a társadalom egyes csoportjai eltérő mértékben járulnak hozzá a természeti környezet átalakulásához és károsodásához.	Annak tudatosítása, hogy az egyes országok eltérő mértékben járulnak hozzá a földrajzi környezetet pusztító folyamatokhoz.	Annak beláttatása, hogy az egységes földi rendszer működését károsan befolyásoló társadalmi és egyéni cselekedetek visszahatnak az ember életére. A fogyasztás mértéke nem áll egyenes arányban az életminőséggel, sőt a fogyasztásból fakadó környezeti terhelés éppen az életminőség romlását idézi elő, végső soron a földi létet veszélyezteti.
A természet- és a környezetvédelem alapvető céljainak megismertetése saját tapasztalatok alapján (pl. tanulmányi séta, tanulmányi kirándulás, erdei iskola). Annak felismertetése, hogy a környezet állapotáért és védelméért mindannyian személyesen is felelősek vagyunk.	A természet- és a környezetvédelem alapvető céljainak, közös és sajátos feladatainak megismertetése. Annak megértetése, hogy a környezet védelméért mindannyian személyesen is felelősek vagyunk (pl. esetelemzéssel, helyzetgyakorlattal).	A természet- és környezetvédelem céljainak, közös és sajátos feladatainak a megfogalmazása, a tevékenységeit nehezítő tényezőknek a felismertetése. Annak megértetése, hogy a természet- és környezetvédelem állami és intézményi feladat, de mindannyiunk folyamatos és aktív közreműködését is igényli, továbbá, hogy a környezet károsodása nem ismer országhatárokat, a károk megakadályozása érdekében nemzetközi összefogásra van szükség.
Az emberi tevékenységek által okozott környezetkárosító	Tájékozódás és tájékozottság szerzése a legfontosabb	Tájékozódás és tájékozottság kialakítása a főbb környezeti

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

folyamatok felismertetése a lakóhelyen és környékén.	környezeti veszélyekről, a társadalomra háruló felelősségről a természetes és egészséges környezet megőrzésében regionális példák alapján.	veszélyekről, az emberiségre háruló felelősségről, a természetes és egészséges környezet megőrzésében, a biztonság és a fenntartható fejlődés globális méretű megszervezésében. Annak megismertetése, hogy az egyén miként járulhat hozzá e célok megvalósulásához helyi és regionális szinten.
	Az aktív és felelős döntések meghozatalára képes állampolgárrá válás iránti igény kialakítása a tanulóknban.	Az aktív és felelős döntések meghozatalára képes állampolgárrá válás iránti igény fejlesztése a tanulóknban.

Művészetek

Alapelvek, célok

A Művészetek műveltségi terület alapja a kultúra, amelybe a művészeteken kívül beletartozik mindennapi életünk, valamint szűkebb és szélesebb értelemben vett környezetünk is. E tág kultúraértelmezésből következően sokféle lehetőség adódik a tanulók sajátos megismerési módjainak, tevékenységeinek érvényesüléséhez.

E területek közös jellemzője az értékközvetítés és értékörzés, továbbá az, hogy aktív befogadásra, sőt alkotásra is készítetnek. A művészetek műveltségterület fejleszti az alkotás, a létrehozás képességeit, valamint a megismerés, a befogadás és a művészettel való élés képességeit egyaránt. A művészeti tárgyak mindegyike a teljes emberré válást (az értelmi és érzelmi nevelés közötti összhangot), a közösségformálást, a szociokulturális hátrányok leküzdését, a kulcskompetenciák fejlesztését, a világ komplex befogadását, az önkifejezést és örömet jelentő alkotás lehetőségét, a tehetséggondozást próbálja a maga eszközével segíteni.

Részterületei: Ének-zene, Dráma és tánc, Vizuális kultúra, Mozgóképkultúra és médiaismeret. Mai művészetfelfogásunk szerint ezek önálló művészeti ágazatok. Bár számos rokon vonással rendelkeznek, kialakulásuk, kifejezőmódjuk és az adott korban betöltött szerepük szempontjából igen különbözőek. (Az egyes művészeti területekhez szorosan kapcsolódó alapelvek az egyes fejezetek elején olvashatók.)

A nevelésben betöltött szerepükkel egymás hatását erősítik, mivel mindegyik célja, hogy a művészetekről mint az alkotás, a megismerés, a kommunikáció összetett formáiról élményszerű tapasztalatokat, ismereteket nyújtson, amelyek nagyban hozzájárulnak a legkülönbözőbb képességek fejlesztéséhez, a harmonikus személyiség kialakulásához. A művészeti *nevelés lényege*, hogy a művészetet a gyermek nevelésének középpontjába helyezi. Az aktív művészeti tevékenységek, a készség-, képességfejlesztés szisztematikus rendje lehetőséget ad a művészetek tartalmi befogadására, s általa az egyéni továbbfejlődésre.

Több műveltségi részterületnek is célja – a sajátos kifejezési eszközeivel kapcsolatos ismeretszerzés és képességfejlesztés mellett – a kultúra köznapi jelenségeinek kritikai feldolgozása, a legfontosabb kommunikációs módok tanulmányozása. Ily módon az órai tevékenységek kapcsolódhatnak művészi alkotásokhoz és a mindennapi élet megnyilvánulásaihoz egyaránt.

A különböző művészeti területekkel összefüggő gyakorlati tevékenységek, kreatív feladatok által az ismeretek élményszerűvé, a tanulók sajátjaivá válnak, segítik a mélyebb megismerést, és fejlesztik a kreativitást. Céljuk a képességek fejlesztése, a szellemi, lelki tulajdonságok gyarapítása, az esztétikai fogékonyság, a fantázia, az érzékenység fokozása. A művészetekkel való foglalkozás hozzájárul az észlelés érzékenységének, a kifejezés árnyaltságának fejlesztéséhez.

A kultúra hagyományos és mai értékeinek megismertetéséhez közös élményanyaggal szolgálják az összetartozás érzésének erősítését. A művészeti örökség és a belőle kibontakozó

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

kortárs művészetek megismertetésével a művészeti nevelés segítséget nyújt a fiataloknak, hogy saját koruk kultúrájában jobban eligazodjanak, felismerjék és becsüljék a ma születő értékeit. A nemzeti és az európai kultúra mellett a más kultúrák értékeivel való megismerkedés fokozza nyitottságukat, felkelti és fejleszti az új iránti kíváncsiságukat, toleranciájukat.

A művészeti nevelés hatékonyságát növelheti, ha a művészetek más műveltségi területekkel összefonódva is megjelennek az iskolai gyakorlatban.

A fejlesztési feladatok szerkezete

Ének-zene

1. Zenei alkotóképesség
 - 1.1 Interpretáció
 - 1.2 Improvizáció
2. Megismerő- és befogadó képességek
 - 2.1 Zenehallgatás
 - 2.2 Zenei hallás és kottaismeret

Dráma és tánc

1. A csoportos játékhoz és a megjelenítéshez szükséges képességek, készségek
2. Rögtönzési és együttműködési képesség
3. Ismeretszerzési, tanulási és problémamegoldó képesség, kifejezőkészség
4. Megismerő- és befogadóképeség

Vizuális kultúra

1. Megismerő- és befogadóképeség
 - 1.1 Közvetlen tapasztalás útján szerzett élmények feldolgozása
 - 1.2 Ismeretszerzés, tanulás, térbeli tájékozódás
 - 1.3 Kommunikáció
2. Kreativitás
 - 2.1 Alkotóképesség
 - 2.2 Problémamegoldó képesség
3. Önismeret, önértékelés, önszabályozás

Mozgókép-kultúra és médiaismeret

- Megfigyelés
- Ismeretszerzés
- Kommunikáció
- Értelmezés, elemzés, tolerancia
- Kritikai gondolkodás, problémaérzékenység
- Önismeret, együttműködés, választás, tolerancia, alkotásra való beállítódás

A tudatosítást irányító fontosabb kérdések

Ének-zene

Az ének-zene a szavak fölött "hangzó nyelv" élményével és az aktív zenei tevékenységekkel hat az érzelmekre, az emberi lélekre. A zenei nevelés középpontjában a zenei élmény áll, mely az élet minden mozzanatát tartalmassá, gazdagabbá teszi. Cél a zene megszerettetése, a zenei kifejezőeszközök megismertetése révén olyan motivációk kialakítása, melyek lehetővé teszik a tanulók aktív részvételét a zenei kommunikációban. A zenei nevelés sajátos eszközei a zene megértésén, befogadásán és reprodukálásán keresztül lehetőséget teremtenek a harmonikus személyiség kibontakozásához. Kiemelkedően fontos a zenei ízlésformálás, a zenei ítélőképesség fejlesztése, mert ez teszi lehetővé az értékes műalkotások felismerését és elfogadását, a kritikai képesség kialakulását. A zeneirodalom alkotásainak megismerésén keresztül más művészeti ágakkal és műveltségi területekkel is kapcsolat teremődik. A nemzeti kultúránk részét képező magyar népzene és műzene megismerése igen fontos a nemzeti identitás megőrzésében. Zenei hagyományaink, az európai zenekultúra alkotásainak tanulmányozása és a távoli kontinensek zenei nyelvének megismerése együttesen segíti a tanulókat zenei világképük kialakításában.

Fejlesztési feladatok

1. Zenei alkotóképesség

1.1 Interpretáció

A zenének sokféle funkciója létezik, ezek között a megismerő, a szórakoztató, a gyógyító, a preventív szerep éppúgy megtalálható, mint a szocializáló. Ezért az éneklési készség fejlesztésekor nemcsak az életkornak megfelelő éneklés technikai képzésére, az éneklési kultúra kialakítására, az élményekből fakadó aktív zenélési kedv felkeltésére, továbbfejlesztésére kell hangsúlyt fektetni, hanem az értelmi, érzelmi kifejezés gazdagságára, az éneklés vagy éppen a tánc, a hangszerjáték személyiségépítő, teljes embert nevelő, közösségépítő, katartikus élményt magában rejtő funkciójára is, valamint az éneklés egészségfejlesztő funkciójára is.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A dalok élményekből kiinduló, szövegtartalmat kifejező megszólaltatása, az éneklési öröm felkeltése.	Az éneklési kultúra fejlesztése. A dallam és a szöveg kapcsolatára épülő megfelelő előadásmód kialakítása. Dalkarakterek összehasonlítása.	A dalok zeneileg igényes megszólaltatása az érzelmi tartalmak megjelenítésével (a megfelelő artikuláció kialakítása, törekvés a tiszta intonációra, a pontos ritmust, dinamikát, formát, előadásmódot figyelembe vevő megszólaltatás megközelítésére). Eszdtétikai élményszerzés biztosítása az énekelt dalanyaghoz kapcsolódóan. Életkori sajátosságokat figyelembe vevő (mutálás) fejlesztés az éneklési tevékenység során. A zenei emlékezet erősítése.	A nép- és műdalok megszólaltatása az érzelmi tartalmak, a hangulatok, a karakterek érzékeltetésével. Önálló véleményalkotás a csoportos és az egyéni megszólalásokról.
Egységes hangzás kialakítása csoportos énekléskor, a kiscsoportos és az egyéni éneklés fejlesztése.	A csoportos éneklés mellett a kiscsoportos és az egyéni éneklés továbbfejlesztése. A zenei emlékezet aktivizálása.		Ösztönzés az egyéni előadásmód, a személyes érzelmeket tükröző önkifejezés vállalására.
A tanult gyermek- és játékdalok mozgással kísért csoportos előadása.	A hangszert tanuló diákok aktivizálása a közös muzsikálásra.	A hangszert tanuló diákok bevonása a közös muzsikálásba.	Az önálló kezdeményezésű kooperációk irányítása a társas zenélésben.
Népzenei dalanyag tanítása többnyire hallás után. Népszokások megismertetése,	Népdaléneklés összekapcsolása a néptánc alapelemeivel. A néphagyományok jellegzetességeinek	Oldottabb metrikájú és kötött lüktetésű népdalok énekltetése. A nemzeti önismeret fejlesztése.	Világzenék megismertetése, Európán belüli és azon kívüli általános művészeti ismeretek bemutatása.

MUNKANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

dramatizált előadása megismertetése.
bábos megjelenítéssel
vagy mozgással,
táncsal is.

Életkornak megfelelő műdalok megszólaltatása. Életkornak megfelelő magyar, európai és Európán kívüli nép- és műdalok megszólaltatása.

Eltérő műfajokat képviselő magyar és idegen népdalok, valamint műdalok előadása. Összefüggések keresése az énekelt dalanyag és a népművészet, illetve a zenetörténet rendszere közt. A többszólamúság készségének fejlesztése, lehetőség szerint könnyű gyermekkari irodalom éneklése kórusban.

A zene különböző énekes műfajainak bemutatása. A kritikai szemlélet erősítése, ízlésformálás, az egyéni véleményalkotás segítése.

Felkészítés az ünnepekre a hangszert tanuló diákok bevonásával is. Felkészítés a hangversenyekre, a művészeti tevékenységek megjelenítésére.

Műsorok összeállítása a diákok bevonásával. Kóruséneklés az életkornak megfelelő karirodalom felhasználásával.

1.2. Improvizáció

A zenei alkotás, az improvizáció feltételezi a személyiség nyitottságát, fejleszti a zenei fantáziát. Alapját a már megismert ritmikai, dallam-, tempó-, dinamikai és formai elemek képezik. A kreatív játékok a zene belső lényegének megértésén túl segítenek az oldott, örömteli muzsikálásban.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A zenei fantázia fejlesztése, mozgósítása, énekes szabad rögtönzések bevezetése.	Gyermekversek ritmizálása, „megzenésítése”, szabad dallam- és ritmusrögtönzések segítése.	Kombinációs és asszociációs képességek fejlesztése a különféle zenei kifejezőeszközök felhasználásával (ritmikai, dallami, tempóbeli, dinamikai, formai, szövegből kiinduló variáló- és rögtönzőkészség fejlesztése).	Rögtönzött dallamalkotás adott szöveghez a kötött és a kötetlen improvizáció szabályai szerint.
A ritmus- és dallamhangszeres improvizáció készségének kialakítása a tanult tempók és dinamikák, egyszerű zenei szerkezetek (kérdés-felelet játékok), valamint az eltérő karakterek felhasználásával.	Formaalkotás fejlesztése (népdalszerű sorszerkezetek létrehozása, egyszerű műzenei formák mintájára énekes és/vagy hangszeres improvizációk).	A rögtönzés fejlesztése népdalszerű és egyszerű műzenei formák keretei között (ritmus- és dallamhangszeres improvizációk).	A műfaji és stílusismeretekbe rendezett kötött és kötetlen rögtönzés továbbfejlesztése (pl. énekléssel, hangszerrel, számítógéppel).
Mozgásos improvizáció szervezése a fantázia szabadságával.	Zenei karakterek megfigyeltetése, majd motorikus, akár táncos megjelenítése (csoportos/egyéni rögtönzések).	Dramatizálható zenei anyagok mozgásos megjelenítésének segítése.	Egyéni és csoportos rögtönzésekben a dallami- és a ritmikai többszólamúság lehetőségének felkínálása.

2. Megismerő- és befogadóképesség

2.1 Zenehallgatás

A zenehallgatás értelmi és érzelmi erőket mozgósít, és hozzájárul a személyiség belső harmóniájához. A fejlesztés során kialakuló értékrend lehetővé teszi a művészi értékek felismerését, a kritikai gondolkodást és az ízlés formálódását. A zenehallgatásban fontos az összefüggések megragadása, a morális, erkölcsi tartalmak felismerése, a zenei élmény átélése.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
---------------	---------------	---------------	----------------

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A csend, a zaj, a zörej elkülönítése. Az emberi hang színeinek és a hangszerek hangszínének megismertetése, megkülönböztetése vizuálisan is.	Hangzásbeli különbségek, hangszínek megismertetése, azonosítása. Az emberi hangfajták és hangszerek felismertetése, megnevezése hangzás és alak alapján. A zenei karakterek megfigyeltetése, azonosítása.	Hangfajok, hangszerek, hangszercsoportok felismertetése, megnevezése hangzás alapján. A zenekarok fajtáinak megkülönböztetése.	Az énekkarok és a zenekarok fajtáinak hallási felismertetése.
Tanult dalok felismertetése vokális vagy hangszeres feldolgozásokban.	Eredeti népzenei – vokális és hangszeres – felvételek megismertetése.	Népi hangszerek felismertetése hangzás és kép alapján.	Eredeti népzenei vokális és hangszeres felvételek megismertetése, a tanult népi hangszerek hallási megnevezése.
Cselekményes zenék bemutatása, tartalmuk szóbeli vagy egyéb társművészetekből kölcsönzött eszközzel való kifejtése. Életkornak megfelelő, zenetörténeti korokból válogatott nép- és műzenei szemelvények bemutatása.	Többször hallott zenei szemelvények felismertetése.	Zeneművek felismertetése jellegzetes témáik alapján.	A zeneirodalom kiemelkedő alkotásainak felismertetése, azonosítása.
	Olyan műzenei szemelvények bemutatása, amelyek témái a korosztálynak megfelelően énekelhetők, vagy ritmikájuk megszólaltatható, vagy valamely zenei összetevője könnyen reprodukálható (akár hangszeren is).	Jelentős zeneszerzők, előadóművészek életrajzi történeteinek megismertetése, feldolgozás önállóan vagy tanár segítségével elkészített kiselőadás formájában (egyéni felkészülés pl. könyvtárhasználat, internet segítségével).	A zene különféle funkcióinak, valamint a médiában és a filmművészetben betöltött szerepének, megjelenésének megfigyeltetése.
Az emocionális érzékenység kifejtése.	A zenetörténet nagy korszakainak átfogó ismertetése, az egyéb műveltségterületekhez tartozó kapcsolódások bemutatása (történelem, irodalom, társművészetek kapcsolata). A zenei korszakokhoz kapcsolódó alapvető stílusok, műfajok, formák, szerkezetek megismertetése.	A különféle zenetörténeti korszakok, a kortárs zene legjelentősebb zeneirodalmi alkotásainak megismertetése. A különböző korok populáris zenéinek bemutatása.	Az érzelmi és gondolati asszociációs képesség megnyilvánulásainak segítése. Összefüggések meglátása, közvetítése a zenei korok és a történelmi események, a zenei, a képzőművészeti és az irodalmi műalkotások között. Kritikai látásmód fejlesztése az előadó-művészet területén (verbális és esszé jellegű megnyilatkozások a zenei ízlésről, az elemző-összehasonlító képesség fejlesztése).
	A zenemű üzenetének befogadása, értelmezése. Önálló véleményalkotás fejlesztése a zenei élmény szóbeli megfogalmazásával és nem verbális kommunikációval (más művészeti ág kifejezési eszközeinek használatával).	A zenei élmény érzelmi és intellektuális megragadásának segítése.	Zenei dokumentumok gyűjtése, a rendszerezés és feldolgozás képességének a fejlesztése (pl. interaktív CD-ROM, hang- és videofilm, komputer- és internethasználat).

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Ösztönzés önálló kérdésfeltevésre az ismeretlen zeneművek kapcsán.	Törekvés a verbális közlésre vagy más művészeti ág kifejezési eszközeibe való átkódolással a zenei mondanivaló kifejtésére vokális és hangszeres zenei szemelvények hallgatása után.	Az éneklés, a hangszeres tudás örömeinek megosztása, a koncertélmények megbeszélése, a zenei olvasmányélmények értelmezése. Közművelődési intézmények látogatása.
A nép- és műzenéhez, a nemzeti hagyományokhoz kapcsolódva ország-, hon- és népismeret, valamint a közös európai kulturális értékek megismertetése.	A zenei korszakokhoz tartozó társzművészeti kapcsolódások keresése, információk önálló gyűjtése a könyvtárhasználati ismeretek segítségével is.	Önálló beszámolók készítése a könyvtár és az internet lehetőségeinek a felhasználásával (kooperáció más tárgyak tanáraival).

2.2 Zenei hallás és kottaismeret

A zenei hallásfejlesztés célja, hogy aktivizálja az emlékezetet, a zenei képzeletet és a gondolati tevékenységeket. A zenei hallásképzés eredményeként eljuthatunk az önálló zenei gondolkodás kifejlődéséig, amely magában rejtje az összehasonlítást, a viszonyítás lehetőségét, a sorszerkezet és a rövid zenei formák felismerését, az absztrakciót, az analízist, a szintetizálást és a fogalomalkotást. A hangzó zene és a kottakép megfeleltetésének kétirányú kapcsolata a zenei művelési képességek alapja. Ezt a kapcsolatot a zenei olvasás-írás elemi ismerete, a belső hallás fejlesztése teremti meg. A zenei élményből kiinduló elvonatkoztatás a ritmikai és a dallamelemek megismerését, felismerését és csoportos megszólaltatását szolgálja.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Alapritmusok, ütemfajták és dallammotívumok felismertetése, olvasása és lejegyzése tanári segítséggel.	A hangzó ritmikai elemek, valamint a dalok ritmikai összetevőinek felismertetése, egyszerű motívumok lejegyzése.	A dalanyagban előforduló valamennyi ritmusképlet hangoztatása csoportosan egy vagy több szólamban. Egyszerű ritmusképletek és dallamkapcsolatok lejegyzése tanári irányítással.	Fejlesztés a tanult ritmusértékek, az egyszerűbb ritmusképletek készségszintű használatára.
Ritmushangszerek megismertetése, használata, a ritmikai többszólamúság megalapozása.	Ritmushangszerek használata (pl. osztinató), a ritmikai többszólamúság fejlesztése.	A ritmushangszerek önálló használatának továbbfejlesztése (pl. dalkíséret). Egyszerű ritmusképletek és dallamsorok olvasása.	Egy- és többszólamú ritmussorok megszólaltatása.
A dalok ritmikai sajátosságainak megjelenítése mozgással, táncsal, kreatív játékokkal. Hangnevek meghatározása a vonalrendszerben. A relatív szolmizációs készség fejlesztése, a szolmizációs jelek alkalmazása. Hangnevek meghatározása a vonalrendszerben.	A tanultak kreatív zenei játékokkal történő elmélyítése.	A ritmus megfigyeltetése más művészeti ágakban.	Szimmetria és aszimmetria megfigyeltetése a zenei szemelvényekben (képzőművészeti alkotásokban).
A hang tulajdonságainak megfigyeltetése. A hangmagasság, a hangerő, a hangszín iránti érzékenység fejlesztése. A hangközhallás	A csoportos, szolmizált kottaolvasás fejlesztése. Tanult hangok elhelyezése a vonalrendszerben a relatív és az abszolút rendszer alapján.	Egyszerű dallamsorok szolmizálása. Csoportos éneklés a zenei elemek abszolút nevének használatával is.	A kvintkör értelmezése, bizonyos elemeinek alkalmazása a zenei olvasás-írás és elemzés során.
	A dallam, a hangmagasság, a tempó, a dinamika, a metrum, a hangerő, a hangszín, a hangzási színezetek, a zenei mozgásformák érzékeltetése, a hangközhallás fejlesztése,	A hangkarakterek felismertetése. A legfontosabb dallam- és harmóniai relációk felismertetése és megszólaltatása. A tanult előjegyzési kör alkalmazása a zenei olvasás-	Egyszerű tanult ritmikai és dallamparaméterek felismertetése, meghatározása.

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

megalapozása.	az azonosságok és a különbözőségek meghatározása, az összehasonlító képesség erősítése.	írás során.	
A többszólamúság készségének megalapozása.	A többszólamúság készségének továbbfejlesztése.	Bevezetés a többszólamú kiscsoportos éneklésbe.	A többszólamú együtt éneklés alkalmazása.
A belső hallás képességének megalapozása.	A belső hallás tudatos fejlesztése.	A zenei emlékezet fejlesztése a belső hallás működtetésével.	A zenei emlékezet aktivizálása, az önálló zenei gondolkodási képesség erősítése.
A hallás utáni éneklés képességének kialakítása.	Az egyszerűbb kottakép alapján történő csoportos éneklési készség fejlesztése (a fokozatosság elvét követve a hangnemek és az előjegyzések tekintetében).	A csoportos és az egyéni kottaolvasási szint fejlesztése.	Egyszerűbb kottakép alapján történő éneklés készségszintre emelése.
A tanult dallamok felismerését segítő képességek kialakítása.			Tempó- és dinamikai különbségek érzékeltetése az éneklés (hangszerjáték) során.
A zenei karakterek elkülönítése, motorikus megjelenítése.	A zenei karakterek elkülönítése, verbális vagy nem verbális értelmezése.	A magyar népdalok zenei jelenségeinek felismertetése. Műzenei dallamszerkezetek és formák felismertetése, a műfaji, a formai és a szerkezeti azonosítási képesség fejlesztése.	Rendszerezőképesség fejlesztése a magyar népdalok, az egyszerű nép-, és műzenei formák meghatározásával. A zenei szakszókincs használata.

Dráma és tánc

A rendelkezésre álló időt tánccal és mozgással dúsított drámajátékokkal tudják kitölteni a nevelők. Így szervezhető meg az a komplex művészetpedagógiai munka, amely mint *módszer* az alsóbb évfolyamokat teljes egészében áthatja, a felsőbb évfolyamokat tetszés szerint áthathatja, mint órával rendelkező *tantárgy* pedig – szakképzett tanár által vezetve – bármely szinten bevezethető. A tanulási folyamat drámaérettségivel is zárulhat.

A dráma és tánc kreatív folyamata a csoportos játékok együttes élménye révén segíti elő a tanulók alkotó- és kapcsolatteremtő képességének kibontakozását; összpontosított, megtervezett munkára szoktatását; testi, térbeli biztonságának javulását; idő- és ritmusérzékének fejlődését. Hozzájárul mozgásuk harmóniájához és beszédük tisztaságához, szolgálja ön- és társismeretük gazdagodását. A dráma és tánc tantárgyként az érzékelés és a kommunikáció iskolája. Cél a képességek fejlesztése: a fogékonyság, a fantázia, a koncentráció és a jó értelemben vett érzékenységi fokozása, az észlelés finomságának, a kifejezés árnyaltságának fejlesztése, valamint az értékek iránti fogékonyság, a tolerancia és az együttműködés magas szintjének kialakítása.

A dráma és tánc mint tantárgy tevékenység-központú. A tevékenységet követő elemző beszélgetések a fogalmi ismeretek bővülésével járnak. Akkor hatékonyak igazán, ha a tanulók megszerzett tudásukat, alakulóban lévő véleményüket, felvetődő kérdéseiket beépítik a megjelenítő játékokba. Az egyes drámai és színházi kifejezési formák megismerése és használata tanuló és tanár számára egyaránt haszonnal jár: a nehezebben megfogalmazható vagy épp formálódó gondolatok és érzelmek kifejezését s a meglévő ismeretek ellenőrzését egyaránt szolgálja. A művészeti tevékenység szakmai szabályainak betartása nem lehet ellentmondásban azzal az elvárással, hogy az órákon való részvétel a tanulók számára örömet és szellemi izgalmat jelentsen.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Fejlesztési feladatok

1. A csoportos játékhoz és a megjelenítéshez szükséges képességek, készségek

1–6. évfolyam		7–12. évfolyam	
1–2. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A játékbátorság kialakítása, a csoport előtti megnyilvánulás gyakorlása és elfogadása. Egyensúly-, ritmus- és térérzékelés. Színek, hangok, formák, anyagok érzékelése, felismerése. Egyszerű mozgások és tartáshelyzetek utánzása, tükrözése. Állatmozgások és -hangok utánzása. Memória- és koncentrációfejlesztő játékok (pl. mondókák, kiszámolók, találos kérdések, mozgásos és szöveges figyelemfejlesztő játékok). Népi gyermekjátékok (pl. ritmikus játékok dallal, mondókával).	A kifejező közlés alapjainak elsajátítása: artikulációs gyakorlatok, tempó-, hangsúly- és hanglejtés-gyakorlatok. Nem verbális kommunikációs játékok. Koncentrációs és lazítógyakorlatok. Egyszerűbb interakciós játékok. Páros bizalomgyakorlatok. Alapfokú mozgástréning.	Beszéd- és légzéstechnikai gyakorlatok. Koncentrációs és lazítógyakorlatok. A tudatos megfigyelés játécai. Páros, illetve csoportos egyensúly- és bizalomgyakorlatok. Különböző tánc típusok páros technikáinak alapjai. Egyszerűbb ön- és társismereti játékok.	Fejlesztő és szinten tartó beszédes játékok. Koncentrációs és lazítógyakorlatok. Ön- és társismereti játékok. Tánc- és mozgásszínházi technikák páros gyakorlatainak alapjai.
3–4. évfolyam			
Csoportos mozgásos, hang- és térérzékelő gyakorlatok. Összetett, több érzékszervre épülő gyakorlatok. Térkitöltő és térkihasználó gyakorlatok egyszerű mozgástechnikai, illetve alapfokú tánctechnikai elemek felhasználásával. Ritmus-, mozgás-, és beszédgyakorlatokkal kombinált koncentrációs és memóriagyakorlatok.			

2. Rögtönzési és együttműködési képesség

1–6. évfolyam		7–12. évfolyam	
1–2. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Utánzójátékok. Fantáziajátékok létező vagy képzeletbeli lények megjelenítésével. Kreatív játékok tárgyakkal. A tárgyak nem rendeltetésszerű használata. Bábkészítés. Csoportos improvizációs játékok tanári irányítással. Gyermekjátékok lépésmotívumainak szabad variálása.	Egyszerű elemekből építkező mozgássor létrehozása (pl. indítás, megállítás, gyorsítás, lassítás, fordulat, járás, futás, mozdulatkitartás). Mozgásos improvizáció a tanár által megadott cselekményvázra, a tanult egyszerű tánctechnikai elemek felhasználásával. Improvizáció a megismert színházi technikák alkalmazásával.	Improvizáció közösen megválasztott témára, történetváz alapján. Az improvizáció elemző megbeszélése. Improvizáció a társművészetek eszköztárának bevonásával. Mozgásos improvizáció közösen egyeztetett karakterek szerepeltetésével, a tanult tánc technikák	Improvizáció a tanár által megadott témára, a tanulók által közösen kidolgozott történetváz alapján. Improvizáció a megismert kifejezési formák összefűzésével. Improvizáció a megismert színházi stílusok elemeinek alkalmazásával. Spontán és előkészített
3–4. évfolyam			

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Fantáziajátékok elképzelt tárgyakkal, elképzelt személyekkel, elképzelt helyzetekben.
Csoportos improvizációs játékok.
Rögtönzések alapszintű elemző megbeszélése.

Maszkos játékok.
Jeles napok játéka

alkalmazásával.
Cselekménnyel rendelkező mű közös dramatizálása.
Jelenetsorok verbális improvizációval.

mozgásos improvizáció adott zenére vagy téma alapján.
Mozgásos improvizáció tánc-, illetve mozgásszínházi technikák alkalmazásával.
Mozgássor tervezése.

3. Ismeretszerzési, tanulási és problémamegoldó képesség, kifejezőkészség

1-6. évfolyam

7-12. évfolyam

1-2. évfolyam

A beszéd, az ének és a mozgás összekapcsolása játékhelyzetben és/vagy ritmikus formában.
A kezdet és a vég felismerése térbeli és időbeli struktúrákban.
A főhős és a szereplők megkülönböztetése.

3-4. évfolyam

A szerkezet megfigyelése a csoporton belüli rögtönzésekben (pl. a jelenet indítása, csúcspontja és befejezése).
A szereplő és helyszín.
A színház formai elemeinek megfigyelése látott előadásban, illetve alkalmazása saját rögtönzésekben: egyszerű jelmezek, kellékek, berendezési tárgyak, díszletek.

A dráma és a színház formanyelvének tanulmányozása

5-6. évfolyam

Egyszerű kifejezési formák megismerése és alkalmazása (pl. gondolatkövetés, mimes játék, levél és napló, telefonbeszélgetés, állókép).
Az alapvető fogalmak (pl. mese, cselekmény, szándék, feszültség, konfliktus, fordulópont) ismerete és alkalmazása a saját játékok értékelő megbeszélése során.
Játékok a megismert színházi formai elemek hatásának tanulmányozására.

7-8. évfolyam

Az összetett szerkezetű drámajátékok megismerése és alkalmazása (pl. forró szék, fórumszínház, kellékhasználat, szertartás, a pillanat megjelölése).
A cselekmény és ellencselekmény, jelentések, hatások, szerkezet megfigyelése saját játékokban.
Alapvető színházi műfajok megkülönböztetése és felismerése.
A színházi nyelv elemeinek megfigyelése látott előadásban, ezek alkalmazása saját játékokban.
Egyszerű díszlet, jelmez, kellék, egyszerű fény- és hanghatások.

9-12. évfolyam

Drámai kifejezési formák összefűzése, egymásra építése a kívánt tartalom kifejezése érdekében.
A feszültség, a fókusz, a keret, a kontraszt, a szimbólum fogalmának ismerete és alkalmazása egyeztetéskor és a saját játékokat értékelő megbeszélés során.
Színházi műfajok és stílusok tanulmányozása: a történeti műfajok és napjaink színházi műfajai; az egyes színházi stílusok jellemző jegyeinek felismerése látott és alkalmazása saját részvétellel zajló színjátékokban, drámamunkában.

Történetek feldolgozása komplex drámaórák keretében

<u>1-2. évfolyam</u>	<u>5-6. évfolyam</u>	<u>7-8. évfolyam</u>	<u>9-12. évfolyam</u>
Szerepjáték tárgyakkal, a tárgyak megváltoztatása nélkül. Játék megváltoztatott, átalakított tárgyakkal. Csoportos improvizációs játékok tanári irányítással zajló játékokban. Egyszerű magatartásformák, viselkedések elemzése a csoportos improvizációk kapcsán. <u>3-4. évfolyam</u> Ismeret történet eljátszása. Közös dramatizálás a tanult bábos, mozgásos módokon, majd rögtönzött beszéddel, zenei elemekkel.	Dramatikus improvizációk a tanár által megadott és/vagy a tanulók által létrehozott történetváz alapján. Döntések elemzése. Dramatikus improvizációk irodalmi művek alapján. Dramatikus improvizációk ismert történelmi események kapcsán.	Történetek feldolgozása összetett szerkezetű drámai kifejezési formák és ábrázolási módok alkalmazásával. Történetek feldolgozása különböző tánc- és mozgástechnikai elemek alkalmazásával.	Történetek szerkesztés és történetmegjelenítés különböző színházi, drámai, illetve tánc- és mozgásszínházi formák alkalmazásával. Színház- és drámatörténeti események, alakok, korszakok feltáró feldolgozása történetépítéssel, komplex drámaórák segítségével.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

4. Megismerő- és befogadóképesség

1–6. évfolyam		7–12. évfolyam	
<u>1–2. évfolyam</u>	<u>5–6. évfolyam</u>	<u>7–8. évfolyam</u>	<u>9–12. évfolyam</u>
Versek, mesék befogadását, elmondását segítő játékok és gyakorlatok. Gyermekszínházi előadás megtekintése. Beszélgetés a látottakról.	Jeles napok szokásainak megismerése és – kedv esetén – kipróbálása (pl. lucázás, betlehemezés, regölés). Színházi előadás megtekintése. A látottak kollektív elemzése a megismert fogalomkészlet használatával.	Színházi előadás megtekintése. Beszámoló az élmény alapján. Alakoskodó népszokásaink megismerése (pl. farsang). Egyes történelmi korszakok táncainak megismerése. Társastáncok alaplépéseinek megismerése.	A színészi munka alapszintű elemzése. Előadáselemzés.. Különböző színházi irányzatokhoz tartozó színházi előadások megtekintése. A látott előadások értelmező bemutatása. Napjaink világszínházi törekvései. Napjaink mozgásművészete.
<u>3–4. évfolyam</u>			
Az emberélet szakaszaihoz, fordulóihoz kapcsolódó hagyományok, szertartások (pl. lakodalom) megismerése. Gyermekszínházi előadás megtekintése. Részvétel a látott előadás alapszintű elemző megbeszélésében.			

Vizuális kultúra

A Vizuális kultúra tanításának célja hozzásegíteni a tanulókat a látható világ jelenségei, valamint a sajátos képi közlések, vizuális művészeti alkotások mélyebb átéléséhez, értelmezéséhez. Célja továbbá azoknak a képességeknek, készségeknek a fejlesztése, ismereteknek az átadása, amelyek a vizuális kommunikáció magasabb szintű műveléséhez, a látható világ használatához, alakításához, a kreativitás fejlesztéséhez szükségesek. A műveltségterület nem csupán a hagyományos képző- és iparművészettel foglalkozik, hanem magában foglalja a vizuális jelenségek, a vizuális közlések köznapi formáit is. Mivel a *képzőművészet*, a *vizuális kommunikáció*, illetve a *tárgy- és környezetkultúra* területei a különböző életkorokban, sőt személyenként is eltérő mértékben képesek kifejtetni motiváló hatásukat, és különböző képességek fejlesztésére alkalmasak, fokozott lehetőség nyílik a differenciálásra. A vizuális kultúra megfelelő szintű tanítása meghatározó ismeretszerzési és feldolgozási eszközt biztosít a többi műveltségi terület oktatásához, és hatással van azok elsajátításának színvonalára is.

A táblázatokban azokat a tevékenységeket tüntetjük fel, amelyek leginkább szolgálják az adott képesség, készség fejlesztését. Az életkornak megfelelő fejlesztés a spirális felépítést indokolja, de itt csak az újonnan belépő tevékenységeket említjük, ami nem jelenti azt, hogy abban a képzési szakaszban a már korábban megjelenő tevékenységek ne szerepelnének továbbra is. (A szabadkézi rajzolás például minden szakaszban fontos eleme a képzésnek!)

Fejlesztési feladatok

1. Megismerő- és befogadóképesség

1.1 Közvetlen tapasztalás útján szerzett élmények feldolgozása

A vizuális nevelés gyakorlati tevékenységeinek egyik célja az érzéki tapasztalás, a környezettel való közvetlen kapcsolat fenntartása, erősítése; a közvetlen tapasztalatszerzés, az anyagokkal való érintkezés, az érzékelés érzékenységének fokozása. Tudatosítani az érzékelés különböző formáinak (látás, tapintás, hallás, kinetikus stb.)

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

kapcsolatát. Kialakítani a látvány élvezetének képességét. A „kéz intelligenciájának” működtetése, a manuális készség életkornak megfelelő módon történő fejlesztése.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Különböző anyagok élményszerű megtapasztalása, az élmények szóbeli megfogalmazása.	Jelenségek megfigyelése adott szempontok alap-ján, a célirányos figye-lem fejlesztése céljából. Érzékelhető tulajdon-ságok alapján az azo-nosságok és különböző-ségek tudatosítása.	Látványok, jelenségek kapcsán a célirányos megfigyelés szempontjainak önálló kiválasztása	Műalkotások, építészeti és természeti térélmények megfogalmazása szóban és ábrázolásban. Műalkotások kompozíció-jának elemzése.
Tájékozódás a lakóhelyen és annak környékén.	Egyszerű téri helyzetek leírása, megjelenítése szabadkézi rajzban. Ismert útvonal rajzának elkészítése.	Tájékozódás ismeretlen városi környezetben. Tájékozódás térkép segítségével.	
Műalkotások, természeti látványok megfigyelése, leírása, esztétikai minőségeinek jellemzése.	Mozgásélmények megjelenítése. Időbeli folyamatok, változások megfigyelése, ábrázolása.	Látvány képi, szobrászi eszközökkel történő megjelenítése. Formák helyes arányviszonyainak elemzése, megítélése. Mozgások megfigyelése, megjelenítése.	
Eszköz nélkül és kéziszerszámmal végzett anyagalakítás. Szabadkézi rajzolás, festés.	Egyszerű kéziszerszámok használata. Különböző festő technikák kipróbálása.	A kifejezés, közlés különböző rajzi technikáinak használata. Kézművestechnikák munkafolyamatainak kipróbálása.	Új technikák kipróbálása, a technika nyújtotta lehetőségek számbavétele. Makettek, modellek konstruálása. Saját munkák, gyűjtések felhasználása az elektronikus képalakítás során.

1.2 Ismeretszerzés, tanulás, térbeli tájékozódás

A fejlesztés átfogó célja segíteni a tanulókat abban, hogy képesek legyenek a nagy mennyiségű képi információt, valamint az őket érő számtalan spontán vizuális hatást minél magas szinten, kritikusan feldolgozni, a megfelelő szelekciót elvégezni, értelmezni, arról önálló véleményt megfogalmazni. A képességek fejlesztése mindvégig három fő képzési területen folyik: a képzőművészet mellett a vizuális kommunikáció köznap formái, valamint a tárgy- és környezetkultúra műveltségtartalmai képezik a megismerés alapját, illetve a készség és képességfejlesztés gyakorlóterepeit. Mivel ezek a területek számos ponton szorosan kapcsolódnak egymáshoz, illetve gyakran fedik egymást, lehetséges és kívánatos, hogy az órai tevékenységek során a komplex feladatokban, projektekben szerves egységként jelenjenek meg.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Megadott szempontok alapján tárgyak, anyagok gyűjtése. Különböző tárgyak külső jegyeinek összehasonlítása.	Különböző mozgások vizuális rögzítése, síkbeli, térbeli megjelenítése.	Ábra alapján téri helyzet rekonstruálása. Megfigyelt és elképzelt térbeli helyzetek pontos ábrázolása.	Párhuzamok keresése az irodalom, a zene, a dráma, a film és a vizuális művészetek egyes alkotásai között.
Tárgyak, műalkotások csoportosítása különböző szempontok alapján. Elemző beszélgetés műalkotásokról. Vizuális jelek jelképek alkotó használata.	Tárgyakkal, jelenségekkel, műalkotásokkal kapcsolatos információk gyűjtése. A közvetlen környezetben található tárgyakon a forma és a rendeltetés kapcsolatának elemzése.	Tárgyak, jelenségek megadott szempontok alapján történő rajzos felmérése, elemzése, értelmezése. Szabadkézi rajzvázlatok	Összehasonlító tárgyelemzés (pl. különböző kultúrák azonos tevékenységhez kapcsolódó tárgyainak összehasonlítása). Összehasonlító műelemzés.

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Képek, látványok, események leírása, leírás alapján kép készítése.	Önálló kérdések megfogalmazása a tárgyalat témával kapcsolatban. Rajzos és írásos válasz szóbeli vagy írásbeli kérdésekre. Képek, látványok, események leírása, leírás alapján kép készítése. Ismerkedés egyszerű kifejező és tárgykészítő technikákkal.	készítése. Időbeni folyamatok képi tagolása, értelmezhető megjelenítése. Reklámok képi eszközeinek elemzése. Műelemzés a formai jegyek alapján. A művészettörténeti korszakok stílusjegyeinek vizsgálata. A tanári előadás önálló jegyzetelése.	Gyűjtött információ- és képanyagból írásos összefoglaló készítése, következtetések levonása. Önálló témakutatás. A vizuális művészeti alkotások csoportosítása, műfaji besorolása Legkiemelkedőbb műalkotások, művészek jellemző kifejezőeszközeinek elemzése. Tájékozódás valamely Európán kívüli kultúra művészetéről a történelmi, kultúrtörténeti összefüggések figyelembevételével. Szakkifejezések alkalmazása. Kortárs művészeti alkotások elemző feldolgozása.

1.3 Kommunikációs képességek

A fejlesztés célja a művészi és a köznapis vizuális közlések értelmezésének segítése, a kifejezés árnyaltságának fokozása. A vizuális nyelv alapelemeinek (pont, vonal, folt, forma, tónus, szín, forma stb.) tudatos alkalmazása a közlő, kifejező szándékú alkotásokban.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Egyszerű közlő ábrák értelmezése, készítése. Az emberi gesztusok értelmezése.	A legfontosabb vizuális jelek, jelzések, szimbólumok értelmezése, alkotó használata. Képi utasítások követése, illetve ilyenek létrehozása. Fényképek, újságképek, reklámképek csoportosítása, „olvasása”, értelmezése.	Nem vizuális természetű információk (pl. a népesség összetétele, családfa) érzékletes, képi megfogalmazása diagramokban, grafikonokon. A sík- és térbeli kifejezés, közlés vizuális nyelvi elemek (vonal, sík, forma, szín) korosztályi szintű használata különböző célú kompozíciókban. A vizuális kommunikáció különböző formáinak csoportosítása. Látványok, képek jellemzése, elemzése rajzban, szóban és írásban.	Egyszerű feliratok készítése. Az alapvető térábrázolási módok célnak megfelelő kiválasztása, alkalmazása. A tömegkommunikáció formáinak csoportosítása. A technikai médiumok képkötő módszereinek megismerése. Vizuális reklámok elemzése.

2. Kreativitás

2.1 Alkotóképesség

A vizuális nevelés kiemelt fontosságú feladata a kreativitás működtetése, illetve fejlesztése. A fejlesztés célja az örömteli élményt nyújtó, a személyes megnyilvánulásnak legnagyobb teret adó alkotótevékenység megszerettetése, ezáltal a motiváció fokozása, egy szélesebb értelemben vett alkotómagatartás kialakítása, egyúttal pedig segíteni a művészeti alkotások mélyebb megértését, a katarikus hatású művek átélését. A vizuális

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

alkotótevékenység, amely a képességek széles spektrumát fejleszti, korosztályonként más-más műfajban és technikákkal történik.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Történetek, versek, kitalált dolgok vizuális megjelenítése. Átélt, elképzelt vagy hallott esemény vizuális megjelenítése. Dramatizált történet előadása közösen készített bábokkal.	Szabad asszociációs játékok. Hang és kép együttes alkalmazása (pl. árnyjátékokban.) Reflektálás irodalmi, zenei, filmes élményekre saját, kifejező szándékú alkotásokban.	Gondolatok, érzelmek, hangulatok kifejezése a művészet képi, plasztikai műfajaiból tanult kifejezőeszközök, módszerek, technikák alkalmazásával.	Belső terek különböző funkciókra történő önálló átrendezése. Egyszerű tárgyak tervezése, a célszerűség, illetve az esztétikai szempontok érvényre juttatásával. Kísérletezés új anyagokkal, technikákkal. Különböző esztétikai minőségek alkalmazása képi, plasztikai megjelenítésben.
Új technikák kipróbálása.	Egyszerű tárgy létrehozása. Tervvázlatok készítése. Felületek dekoratív kialakítása.	Egy tárgy más funkcióra történő átalakítása. Tárgytervezői feladatoknál természeti „előképek” alkalmazása.	

2.2 Problémamegoldó képesség

A spirális felépítésnek megfelelően a feladatok fokozottan önálló megoldása bizonyos rutinok, készségek kialakításával kezdődik, és egyre önállóbban végzett tevékenységeken keresztül jut el a projektfeladatok önálló megoldásáig.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A kapott feladatok irányított és önálló értelmezése. Bizonyos munkafolyamatok, problémák tanári segítséggel történő megoldása. Részfeladatok önálló megoldása.	A gyakorlati feladatok fokozottan önálló előkészítése, megoldása. Rögtönzött eszközök készítése. A gazdaságos anyaghasználat gyakorlása.	Adott probléma kapcsán önálló kérdések megfogalmazása. A felmerülő első elképzelések, ötletek alapján vázlatok készítése. A megfelelő megoldás kiválasztása, megvalósítása. Máshol látott formai, technikai megoldások adekvát alkalmazása saját, kifejező szándékú alkotásokban.	A kapott feladat újrafogalmazása. A problémamegoldás menetének megtervezése. A megoldási lehetőségek, feltételek felmérése. A választás indoklása. Munkafolyamatok ésszerű, gazdaságos sorrendjének kialakítása. A problémamegoldás folyamatának dokumentálása. A folyamat elemzése, értékelése.

3. Önismeret, önértékelés, önszabályozás

A vizuális nevelés gyakorlati tevékenységeinek szinte mindegyike eredeti céljától függetlenül is személyiségfejlesztő hatású. Motiváló hatásuk mellett segítik az érzelmi gazdagodást, az empátia, az intuíció fejlesztését, az önálló ízlés, a belső igényesség kialakulását, az önértékelés és önismeret kialakulása révén pedig a céltudatos önszabályozást.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Vizuális esztétikai jellegű preferenciák érvényre juttatása az alkotótevékenységekben.	Személyes preferenciák tudatosítása. Saját képességek számbavétele. Saját és mások munkájának összehasonlítása, értékelése tanári segítséggel. Páros munkák.	Saját és mások alkotásának értékelése. Saját értékek számbavétele. Önkritika. Együttműködés csoportmunkában.	Műalkotások elemzése során saját vélemény árnyalt megfogalmazása. A személyes preferenciák elemzése, tudatos vállalása. Döntési képesség fejlesztése. Vonzónak talált sémák elfogadása, illetve sémák felülbírlása. Saját alkotófolyamatban a jó és a rossz döntések

elemzése.
Saját és mások munkájának
elemzése, értékelése.

Mozgóképkultúra és médiaismeret

A Mozgóképkultúra és médiaismeret a mozgóképi szövegértés fejlesztését és a média társadalmi szerepének, valamint működés módjának a feltárását célozza. Ez az audiovizuális írás-, olvasástudás alapjainak az elsajátítását és a kritikai médiatudatosság fejlesztését jelenti. A médianevelés olyan képesség- és személyiségfejlesztő eszközrendszer, amely szükséges ahhoz, hogy az állampolgárok az információrobbanás és a modern piacgazdaság korában ténylegesen tudjanak tájékozódni és választani. Mivel a média erősen meghatározza, hogyan gondolkodjunk a világ dolgairól, s hatása vetekszik a hagyományos szocializáció ágenseivel – a családdal és az iskolával –, a mozgóképi- és médiaoktatás a demokráciára nevelésnek és olyan értékek elsajátításának az iskolája, mint a másság elfogadása, a kritikai gondolkodás vagy a tudatos választás képességének a fejlesztése. A mozgóképkultúra és médiaismeret oktatása során a tanulók felkészültséget szereznek a különböző médiaszövegekkel kapcsolatban az önálló és kritikus attitűd kialakítására, és olyan módszereket sajátítanak el, amelyek segítik őket abban, hogy nyitott szemlélettel használják a hagyományos és az új médiumokat.

Fejlesztési feladatok

7–8. évfolyam

Megfigyelés	A közönség médiafogyasztási szokásainak tanulmányozása megadott szempontok alapján, az eredmények lejegyzése. Az emberek viselkedésének megfigyelése a valóságban és a filmekben, illetve a televíziós műsorokban a megadott, majd a tanulók által önállóan javasolt szempontok alapján. Azonosságok, eltérések regisztrálása, azok lejegyzése. Helyszín- és időviszonylatok, illetve karakter- és konfliktusviszonylatok felismerése, megfigyelése a médiaszövegekben. Lényeges információk, tények azonosítása.
Ismeretszerzés	Mozgóképi szövegek felidézése (elmesélése, illetve lejegyzése), a mozgóképi memória működtetése. Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tanári előadásokból, statisztikai táblázatokból, lexikonból, könyvtárból, internetről.
Kommunikáció	Az elemi mozgóképi szövegalkotó kódok felismerése, mozgóképolvasás. Az elemi mozgóképi szövegalkotó kódok alkalmazása, mozgóképipírás. Egyszerű (időben és térben egybefüggő) cselekmények képsorozatokkal történő megjelenítése, tagolása. Átélt, elképzelt vagy hallott esemény mozgóképi megjelenítésének megtervezése az életkornak megfelelő szinten (story-board, animáció, interjú).
Értelmezés, elemzés, tolerancia	Mozgóképi szöveggörnyezetben megfigyelt emberi kommunikáció értelmezése, kifejtése élőszóban és írásban. Sztereotípiák és konvenciók azonosítása a mozgóképi szöveggörnyezetben. Mozgóképi szöveggörnyezetben megfigyelt egyszerű (teret és időt formáló) képkapcsolatok értelmezése élőszóban és írásban. Mozgóképi szöveggörnyezetben megfigyelt kép- és hangkapcsolatok értelmezése élőszóban. Vita a média használatával kapcsolatos megfigyelések alapján a média társadalmi szerepéről, működés módjáról.
Kritikai gondolkodás, problémaérzékenység	Önálló kérdések megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. A lényeg kiemelése írott, látott és hallott szövegekből. Mozgóképi szövegek értelmezése alapján feltevések, állítások megfogalmazása a szöveg keletkezésének háttéréről, a közlő (szerző, médiaintézmény) szándékairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen.
Önismeret,	Saját médiahasználati szokások kritikus megfigyelésére alapozó tudatos mű- és

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

együttműködés, választás, tolerancia, alkotásra való beállítódás

műsorválasztás.

A művekben, műsorokban megjelenő konfliktusok, viselkedési módok és megoldások tudatos kritikai elemzésén, illetve a valóságismereten alapuló szerepjátékok, szövegképzési gyakorlatok.

Egyszerű mozgóképi szövegek létrehozásának előkészítése és azok kivitelezése.

A tudatosítást irányító fontosabb kérdések

- Mi a televízió (mozi, rádió, újság) szerepe az életben és mások életében?
- Befolyásolja-e (és hogyan) a média használata a napirendemet (és másokét)?
- Miben különbözik egymástól a személyes (közvetlen) kommunikáció és a médiumokon keresztül történő (közvetett) kommunikáció?
- Mit tekinthetünk médiumnak?
- Miért élt az ember mindig is a közvetett kommunikáció (pl. a képiség) eszközeivel?
- Miért akarja minél inkább természetűen megörökíteni magát az ember? Hol tartunk ebben most?
- Mit jelent a nyilvánosság az életünkben? Hogyan alakulhatott ki a mai nyilvánosság?
- Hogyan vizsgálhatjuk valamely korban és társadalomban a nyilvánosságot?
- Miféle médium az, amelyik egyszerre ábrázol és reprodukál? Vajon miért képes erre?
- Milyen eszközökkel tereli a mozgóképi szöveg szerzője a figyelmünket? Vajon miért érdemes ennek utánajárnunk?
- Milyen szempontok szerint különböztethetők meg a mozgóképi szövegek egymástól?
- Mi köze van a valóságnak a médiában megjelenő világhoz, miféle világot jelenít meg a média?
- Kinek az érdeke, hogy sok csatorna sokféle műsort közvetítsen?
- Miért van annyi reklám a világban? Vajon mit lehet és mit nem lehet reklámozni? Milyen szempontok szerint, milyen módon elemezhető egy reklámfilm?
- Miért és hogyan lesz valamiből hír a médiában?

9–12. évfolyam	
Megfigyelés	A médiaszöveg befogadásának tanulmányozása a megadott, majd a tanulók által önállóan javasolt szempontok alapján, az eredmények lejegyzése. Az emberek viselkedésének megfigyelése a valóságban és a filmekben, illetve a televíziós műsorokban a megadott, majd a tanulók által önállóan javasolt szempontok alapján. Azonosítók, eltérések regisztrálása, azok lejegyzése. Helyszín- és időviszonylatok, illetve karakter- és konfliktusviszonylatok felismerése, megfigyelése a médiaszövegekben. Lényeges információk, tények azonosítása.
Ismeretszerzés	Mozgóképi szövegek felidézése, rekonstruálása, a mozgóképi memória működtetése. Ismeretszerzés személyes és irányított beszélgetésekből, tanári előadásokból, médiaszövegekből, statisztikai táblázatokból, lexikonból, fogalomtárból, szakirodalomból, könyvtárból, internetről. Egyszerű adatfelvételi módszerek, felmérések önálló megtervezése, kivitelezése. Előadások önálló jegyzetelése, a forrásanyagok és az önálló megfigyelések, következtetések szakszerű elkülönítése, jelölése.
Kommunikáció, szövegértés	Az egyszerűbb mozgóképi szövegalkotó kódok felismerése, mozgóképpolvasás. Az egyszerűbb mozgóképi szövegalkotó kódok alkalmazása, mozgóképpírás. Összetettebb (időben és térben elkülönülő) cselekmények kép- és hangsorozatokkal történő megjelenítése, tagolása. Átélt, elképzelt, hallott esemény mozgóképi (egyéb mediális) megjelenítésének megtervezése, kivitelezése az életkornak megfelelő szinten (etűd).
Értelmezés, elemzés, tolerancia	Mozgóképi szövegek környezetben megfigyelt emberi kommunikáció értelmezése, jelentéstulajdonítás élőszóban és írásban. Sztereotípiák és konvenciók azonosítása a mozgóképi szövegek környezetben. Mozgóképi szövegek környezetben megfigyelt asszociatív-intellektuális képkapcsolatok értelmezése élőszóban és írásban. Mozgóképi szövegek környezetben megfigyelt kép- és hangkapcsolatok értelmezése élőszóban és

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	írásban. Vita a média használatával kapcsolatos megfigyelések alapján a média társadalmi szerepéről, működésmódjáról. Önálló esettanulmány készítése a médiahasználat és -hatás tárgykörében.
Kritikai gondolkodás, problémaérzékenység	Önálló kérdések megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. A lényeg kiemelése írott, látott és hallott szövegekből, tartalmi kivonat és headline készítése. Mozgóképi szövegek értelmezése alapján feltevések, állítások megfogalmazása a szöveg keletkezésének háttéréről, a közlő (szerző, médiaintézmény) szándékairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen. Ellenérvek gyűjtése a tárgyhoz tartozó, mások által meghatározott, különböző álláspontok cáfolatára.
Önismeret, együttműködés, választás, tolerancia, alkotásra való beállítódás	Saját médiahasználati szokások kritikus megfigyelésére alapozó tudatos mű- és műsorválasztás. A művekben, műsorokban megjelenő konfliktusok, viselkedési módok és megoldások tudatos kritikai elemzésén, illetve a valóságismereten alapuló szerepjátékok, szövegképzési gyakorlatok. Egyszerű mozgóképi szövegek létrehozásának előkészítése és azok kivitelezése. Önportré, portré készítése.

A tudatosítást irányító fontosabb kérdések

- Miért jelentette a technikai képrögzítés megjelenése valóságfelfogásunk gyökeres változását?
- Miben térhet el a játékfilm, a dokumentumfilm, illetve a televízió valóságfelfogása?
- Milyen kifejezőeszközökkel él a mozgóképi? Mitől függ a formaalkotó eszközök használata?
- Miért hasadt szét az egységes kultúra népszerű és szerzői kultúrára?
- Mitől függ, hogy az ember miféle kulturális termékeket fogyaszt? Általánosságban van-e érték- vagy színvonalbeli különbség a magas és a szerzői kultúra szövegei között?
- Hogyan ismerhető fel a mozgóképi szövegek esetében a kétféle alkotásmód?
- Fontosak-e a sztárok a modern társadalomban? Miképpen hatnak az emberekre a sztárok? Kiből lehet sztár?
- Vajon hogyan hat ránk a média, mennyire befolyásolja gondolkodásmódunkat, értékítéleteinket? Miképpen lehetne a média tényleges hatásáról megbizonyosodni?
- Hogyan lehetséges, hogy ugyanazt a filmet, televíziós műsort a nézők annyira eltérően értelmezik? Mitől függ a jelentés? Azoktól, akik készítik, vagy azoktól, akik nézik?
- Melyek a meghatározó filmes korstílusok és filmműfajok?
- Milyen tényezők befolyásolják nézői (befogadói) magatartásunkat?
- Kell-e szabályozni a média működését, kell-e előírásokat alkotni az abban közölt tartalmakra vonatkozóan?
- Összeütközésbe kerül-e az erkölcs és a jog a média működése kapcsán?
- Veszélybe kerülhetnek-e az ember személyiségi alapjogai a médiával áthatott társadalmi környezetben? Van-e bármiféle teendőnk állampolgárként ezzel kapcsolatban?

Informatika

Alapelvek, célok

Mindennapi életünkben megnőtt az információ társadalmi szerepe, és felértékelődött az információszerzés képessége. Az informatikai eszközök alkotó használata és az informatikai eszközökkel elérhető szolgáltatások révén életminőség-javulás érhető el. Az egyén érdeke, hogy időben hozzájusson a munkájához, életvitele alakításához szükséges információkhoz, képes legyen azokat céljának megfelelően feldolgozni és alkalmazni. Ehhez el kell sajátítania a megfelelő információszerzési, -feldolgozási, adattárolási, -szervezési és -átadási technikákat, valamint az információkezelés jogi és etikai szabályait.

E gyorsan változó területen nagyfokú a technológiai ismeretek fejlődése, ezért különösen fontos, hogy a tanuló figyelmet fordítson informatikai ismereteinek folyamatos megújítására. Mind nagyobb szerepet kap az intelligens és interaktív hálózati technológia. Nemcsak a különböző intelligens szolgáltatások száma nő folyamatosan, hanem ezzel egyidejűleg a rendszerek egyre szélesebb körben teszik lehetővé a felhasználói beavatkozást. Növekszik a vizuális kommunikáció hatása; a multimédia közvetítésével a szavak és a szövegszerkesztés mellett a látványszerkesztés is rendelkezésünkre áll üzeneteink kifejezésére.

A valós világ modelljeinek megalkotásában az informatika az egyik alapvető eszközzé vált, e modellek fejlesztésének fontos szerepe van a megismerési folyamatban.

Az informatika mindennapi életünk szerves részévé vált. A földrajzi elhelyezkedésből és az anyagi lehetőségek különbözőségéből adódó esélyegyenlőtlenségek jelentősen csökkenthetők az informatikai eszközök használatával. Az információ nyilvánossá és mindenki számára hozzáférhetővé válása nagyobb esélyt nyújt a demokrácia erősítésére.

Megváltozik a pedagógus szerepe, az ismeretátadó és számonkérő pedagógusból az ismeretek közötti eligazodást segítő, tanácsadó, az információt értékelni, abban kételkedni tudó tanulók nevelőjévé válik. A tanulókat fel kell készíteni a problémamegoldó gondolkodásra mint a feladatmegoldás magasabb szintjére.

Változik az iskola mint szervezet szerepe is. Az önálló ismeretszerzés elérése érdekében – a könyvtárhoz hasonlóan – a számítógépteremben is lehetővé kell tenni az eszközökhöz való hozzáférést a tanórákon és azokon kívül is. A többi műveltségterület, tantárgy számára is biztosítani kell a géphasználatot. Meg kell jelennie a hagyományos tanórákon túlmutató, informatikával támogatott projektmunkának is.

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. Az informatikai eszközök használata
2. Informatika-alkalmazói ismeretek
 - 2.1 A gyakorlati életben használt legfontosabb írásos formátumok gépi megvalósítása, igény a mondanivaló lényegét tükröző esztétikus külalak kialakítására
 - 2.2 Adatbázisok, adattáblák alkalmazása, keresés az adatbázisban
3. Infotechnológia (problémamegoldás informatikai eszközökkel és módszerekkel)
 - 3.1 Az adott probléma megoldásához szükséges módszerek és eszközök kiválasztása
 - 3.2 Algoritmizálás, adatmodellezés (a hétköznapi életben és az iskolában előforduló tevékenységek algoritmizálható részleteinek felismerése és különféle formákban történő megfogalmazása)
 - 3.3 Egyszerűbb folyamatok modellezése, a paraméterek módosítása
4. Infokommunikáció
 - 4.1 Információkeresés, információközlés

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

- 4.2 Információs technológián alapuló kommunikációs formák
5. Médiainformatika
6. Az információs társadalom
7. Könyvtári informatika

Fejlesztési feladatok

1. Az informatikai eszközök használata

Az informatikai eszközök átszövik világunkat, a számítógép mellett intelligens eszközök sokasága jelent meg, illetve jelenik meg a közeljövőben. Csak azok tudják jól kihasználni az új információs társadalom lehetőségeit, akik rendszeresen alkalmazzák ezeket az eszközöket. Bonyolultságuk miatt nemcsak a működésük ismeretén, a rutinszerű, ösztönös használaton, hanem az eszközök lehetőségeinek ismeretén, alkotó felhasználásán van a hangsúly.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Ismerkedés az adott informatikai környezettel.	Adott informatikai környezet tudatos használata.	Tájékozódás a különböző informatikai környezetekben.	Az informatikai környezet tudatos alakítása.
A számítógéppel való interaktív kapcsolattartás ismert programokon keresztül.	A számítógéppel való interaktív kapcsolattartás, a legszükségesebb perifériák megismerése.	A számítógép és perifériáinak kezelése felhasználói szinten.	A számítógéphez csatolt új, korábban ismeretlen perifériák megismertetése.
Számítógépes játékok, egyszerű fejlesztő szoftverek megismertetése.	A számítógép könyvtárstruktúrájának, mappaszerkezetének könyvtár- és állományműveleteinek megismertetése.	Az operációs rendszer, a számítógépes hálózat és a fontos segédprogramok alapszolgáltatásainak bemutatása.	Az operációs rendszer, a számítógépes hálózat és a fontos segédprogramok szolgáltatásainak bemutatása és használata.
	A leggyakrabban használt eszközök működési elveinek bemutatása és használata.	Az informatikai eszközök működési elveinek bemutatása és használata.	Ismeretek szerzése az informatikai eszközök működésének fizikai alapjairól.
		Az ismert eszközök közül az adott feladat megoldásához alkalmas hardver- és szoftvereszköz kiválasztása, a kiválasztás szempontjai.	Problémamegoldáshoz a hardver- és szoftvereszköz tudatos választása. Az összetett munka szükséges eszközkészletének kiválasztása, a kiválasztás szempontjai.

2. Informatika-alkalmazói ismeretek

A számítógép-használat problémaként való megközelítése fontos ezen a területen: egy – az éppen vizsgált – általános célú program problémamegoldásra történő felhasználásának lehetősége (s kevésbé a mikéntje) a kérdés. A jelenleg fontos részterületek: szövegszerkesztés, ábra-, (fény)kép- és videoszerkesztés, multimédia-fejlesztés, prezentációkészítés, táblázatkezelés, adatbázis-kezelés.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

2.1 A gyakorlati életben használt legfontosabb írásos formátumok gépi megvalósítása, igény a mondanivaló lényegét tükröző esztétikus külalak kialakítására

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Egyszerű rajzos dokumentumok készítése, „kép- és betűnyomdák”. Személyes dokumentumok készítése.	Rajzos-szöveges dokumentumok létrehozása, átalakítása, formázása. Kézi szövegfeldolgozás. Iskolai dokumentumok készítése.	Szöveges-rajzos-táblázatos dokumentumok létrehozása, átalakítása, formázása. Dokumentumtípusok megismerése.	Nagyobb szöveges-táblázatos dokumentumok létrehozása, átalakítása, formázása. Dokumentumtípusok alkalmazása. Különböző forrásból származó és különböző formátumú kimenetek készítése, a megfelelő formátum célszerű választása.
Egyszerű zenés alkalmazások, animációk elkészítése és használata.	Multimédiás dokumentumok előállításához szükséges alapelemek (szöveg, rajz, zene, fénykép, animáció, film) szerkesztése.	Multimédiás dokumentumok (szöveg, rajz, zene, fénykép, animáció, film) készítése.	Multimédiás dokumentumok (szöveg, rajz, zene, fénykép, animáció, film) készítése, kész dokumentumok átalakítása.
		Elektronikus faliújságok, kirakati bemutatók készítése.	Interaktív elektronikus faliújságok, információs táblák, bemutatók készítése.
A feladat megoldásához szükséges, mások által összeépített alkalmazói környezet használata.	A feladat megoldásához szükséges, mások által összeépített alkalmazói környezet használata.	A feladat megoldásához szükséges alkalmazói környezet kiválasztása és használata.	A feladat megoldásához szükséges alkalmazói eszközök kiválasztása és összeépítése, komplex használata.

2.2 Adatbázisok, adattáblák alkalmazása, adatbázisban keresés

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
	Az információ szemléltetését, értelmezését, vizsgálatát segítő eszközök megismerése.	Az információ szemléltetését, értelmezését, vizsgálatát segítő eszközök, illetve módszerek megismerése.	Az információ szemléltetését, értelmezését, vizsgálatát segítő eszközök, illetve módszerek megismerése.
Adatok csoportosítása, értelmezése.	Adatok csoportosítása, értelmezése, táblázatba rendezése.	Adatok csoportosítása, értelmezése, azok grafikus ábrázolása, következtetések levonása.	Adatok csoportosítása, értelmezése, azok grafikus ábrázolása, statisztikai jellemzők kiszámolása, következtetések levonása.
Közhasznú információforrások megismerése.	Közhasznú információforrások használata (menetrend, moziműsor, időjárás).	Az adatbázisokból, számítógépes hálózathoz való információszerzés módjainak megismerése.	Adatbázisokból, számítógépes hálózathoz való információszerzés lehetőségeinek, módjainak megismerése.
	Digitális Tudásbázis-rendszer használata, keresés az adatbázisban.	A megtalált információ gyűjtése, értelmezése, feldolgozása.	Adatok tárolásához, egyszerű adatbázis kialakításához problémafüggő eszköz választása.
		Tematikus térképek keresése az interneten.	Térinformatikai alapismeretek: térképek és adatbázisok összekötési lehetőségei, útvonalkeresők, térképi keresők használata.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

3. Infotechnológia (problémamegoldás informatikai eszközökkel és módszerekkel)

Az iskolai és a mindennapi életben lépten-nyomon algoritmusokat hajtunk végre, adatstruktúrákat – kérdőíveket, nyomtatványokat – töltünk ki, tevékenységsorozatokot, információáramlási folyamatokat tervezünk. A valós világ megértéséhez modelleket alkotunk, e modelleket számítógéppel megvalósíthatjuk és vizsgálhatjuk. Ezt a világot az érti igazán, aki tisztában van e tevékenységek alapjaival. Az iskolában, az egyes szaktárgyakban, a mindennapi életben sok olyan probléma merül fel, amelyet számítógéppel lehet, sőt célszerű megoldani. Itt elsősorban eszközválasztásról, eszköz-összeállításról, illetve eszközmegismerésről beszélhetünk. Törekedjünk arra, hogy a tanulók ismerjék fel, hogy a probléma vagy annak egyes részei informatikai eszközökkel megoldhatók-e. Ezután módjukban áll kiválasztani a megoldáshoz leginkább megfelelő hardver-szoftver eszközt vagy eszközöket. Ha nincs ilyen (szoftver)eszköz, esetleg elkészíthetik. Ha több eszközt használnak, tudják megoldani a közöttük levő információátadás problémáját. Ha a megoldásra szolgáló valamely eszközt nem ismerik, annak használatát a dokumentáció alapján el kell sajátítaniuk. A számítógépes problémamegoldás számtalan lehetőséget teremt a tanulók csoportos foglalkoztatására, projekt munkában való részvételére.

3.1 Az adott probléma megoldásához szükséges módszerek és eszközök kiválasztása

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Információ kifejezése beszéddel, írással, rajzzal, jelekkel.	A különféle információformák jellemző felhasználási lehetőségeinek bemutatása.		
Informatikai eszközökkel történő problémamegoldás gyakorlása.	Problémák informatikai jellegű megfogalmazása. Az algoritmus hétköznapi fogalmának megismertetése.	A problémák megoldásához szükséges informatikai eszközök és módszerek megismerése.	A problémák megoldásához szükséges informatikai eszközök és módszerek, azok komplex alkalmazása.
Egyszerű problémák megoldása részben tanári segítséggel, részben önállóan.	Egyszerű problémák önálló megoldása.	Iskolához kapcsolódó problémák megoldása önállóan, illetve irányított csoportmunkában (projekt).	Problémák megoldása önálló, illetve csoportmunkában (projekt). A problémamegoldó tevékenység tervezése.

3.2 Algoritmizálás, adatmodellezés (a hétköznapi életben és az iskolában előforduló tevékenységek algoritmizálható részleteinek felismerése és különféle formákban történő megfogalmazása)

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Egyszerűbb algoritmusok felismerése, megfogalmazása, végrehajtása.	Adott feladat megoldásához tartozó algoritmusok megfogalmazása, megvalósítása számítógépen.	Adott feladat megoldásához algoritmusok tervezése, megvalósítása és végrehajtása. Az algoritmikus absztrakció eszközei, a lépésenkénti finomítás elve.	Adott feladat megoldásához algoritmusok tervezése, elemzése és megvalósítása. Típusalgoritmusok alkalmazása. Az algoritmikus absztrakció alkalmazása.
Az algoritmusokban használt adatok értelmezése.	A problémamegoldás során az ismert adatokból az eredmények meghatározása.	A problémamegoldás során szükséges adatok és az eredmény kapcsolata.	A problémamegoldás során szükséges adatok és eredmények megtervezése, értelmezése.
Mindennapi adatok leírása (pl. számok, szövegek, rajzok)	Táblázatok, diagramok megismerése, adatok rendezése.	Elemi és összetett adatok megkülönböztetése, kezelése.	Elemi és összetett adatok használata. Adatmodellezés, egyszerű modellek megismerése.
Egy egyszerű fejlesztő rendszer használata.	Feladatok megoldása egyszerű fejlesztő rendszerrel.	Feladatok megoldása fejlesztő rendszerrel.	Feladatok megoldása fejlesztő rendszerrel.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

3.3 Egyszerűbb folyamatok modellezése, a paraméterek módosítása

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
	A szabályozó eszközök hatásának megfigyelése oktatóprogramokban.	Véletlen jelenségek modelljeinek megismerése, a paramétermódosítás hatásainak megfigyelése.	Mérések és szimulációk, a paramétermódosítás hatásai, törvényszerűségek megfogalmazása.

4. Infokommunikáció

Az internet felhasználásával kétféle tevékenységet végezhetünk. Az egyikben információt közlünk, amelyet sokan, különböző időben és módon érhetnek el. Idetartozik a honlapok rendszere, a távoli adatbázisok, információs rendszerek elérése, az adatletöltés távoli gépekről. Ezeknél alapvető szerepet játszik az információ közlése, valamint későbbi keresése. Lényeges tehát az információ tudatos elrendezése a későbbi felhasználás elősegítése érdekében, valamint a hatékony információszervezési technikák kidolgozása. A másikban kommunikálunk másokkal, ez lehet kétoldalú, mint az elektronikus levelezésben, a személyek közötti audio- és videotelefonálásban; illetve sokoldalú, mint a levelezőlisták használatában, a csevegőcsatornákon, a videokonferencia-rendszerekben. Nagyon gyorsan terjed, fejlődik és integrálódik a (vezetékes és mobil) távközlés, valamint a műsorszórás az internetes kommunikációval.

4.1 Információkeresés, információközlés

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Információszervezés az internetről, irányított keresés.	Hatékony, céltudatos információszervezés az internetről.	Hatékony, céltudatos információszervezés az internetről a tematikus és kulcsszavas keresés eszközeinek felhasználásával.	Hatékony, céltudatos információszervezés az internetről, tartalom alapú keresés, logikai kapcsolatok vizsgálata. Térképi információk, képek és multimédiás anyagok keresése és alkalmazása.
		Szöveges és képi információ elhelyezése az interneten.	Dinamikus információ elhelyezése a célnak megfelelő formátumban az interneten. Platform-független formátumok.

4.2 Információs technológián alapuló kommunikációs formák

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
	Csoportos kommunikációs eszközök segítségével információ küldése és fogadása. Az elektronikus levelezés alapjai.	Infokommunikációs eszközzel egyéni információ küldése és fogadása, mobilkommunikációs eszközök. A közvetlen kapcsolat lehetőségeinek megismerése.	Infokommunikációs eszközzel információ küldése és fogadása, csoportos kommunikációs formák. Kommunikációs eszközök összekapcsolása. Az egész világra kiterjedő infokommunikáció.

5. Médiainformatika

Megjelentek az informatikai eszközökkel jelentősen átszőtt médiumok (internetes portálok, interaktív-digitális tévé, digitális fényképezés), amelyek értő használata informatikai tudást is feltételez. A hagyományos médiák elektronikus megfelelői új lehetőségeket tárnak fel (elektronikus könyv, elektronikus szótár). Az informatika lehetőségei teljesen új média megjelenését teszik lehetővé (virtuális valóság, interaktív média). Az informatikai eszközöket tartalmazó média a megismerési folyamatot, illetve a szórakozást egyaránt más szintre emelheti.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
---------------	---------------	---------------	----------------

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Az új, informatikai eszközöket alkalmazó média egyes lehetőségeinek megismertetése.	Internetes portálok, szöveges és képi információforrások használata.	A hagyományos médiumok (könyv, folyóirat, rádió, zene, film, tévé) informatikai eszközöket alkalmazó lehetőségei, azok felhasználása a megismerési folyamatban.	A hagyományos médiumoktól különböző, informatikai eszközöket alkalmazó lehetőségek, azok felhasználása a megismerési folyamatban.
---	--	---	---

6. Az információs társadalom

E témakörben foglalkozunk az informatika, a számítástechnika történetével is. A tanulók megismerhetik, hogy mai környezetünkben hol találkozhatnak az informatika alkalmazásaival. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy ezek a lehetőségek hogyan változtatják meg az emberek eddigi munkáját. Az informatika fejlődésének irányai, jövőbeni szerepe részben előre látható, érezhető. Ismertetjük meg az újonnan felmerülő etikai, pszichológiai, szociológiai kérdéseket. Figyelmet kell fordítani az adatbiztonsággal, adatmegőrzéssel kapcsolatos szabályokra, valamint az informatikai rendszerek alkalmazásával kapcsolatos veszélyekre.

5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Szabadon felhasználható források megismertetése.	Szerzői jogi alapfogalmak, a szabad felhasználás körébe tartozó adatok, dokumentumok példákön történő bemutatása.	Szerzői jogi alapfogalmak, a szabad felhasználás körébe tartozó adatok, dokumentumok példákön történő bemutatása és alkalmazási lehetőségei.
Személyi információk, személyes adatok fogalmának tisztázása.	Az informatikai biztonság kérdéseinek, illetve az információnak a hitelessége.	Adatvédelmi alapfogalmak megismertetése, az információhitelesség megőrzésének technikáival való megismerkedés.
Az informatika múltjára vonatkozó történetek megismertetése.	Az informatika emberi kapcsolatokra gyakorolt hatása példákön: múlt és jelen.	Az informatika gazdaságra, környezetre, kultúrára, személyiségre, egészségre gyakorolt hatásának bemutatása példákön.
Annak tisztázása, hogy az informatikai eszközök alkalmazásának melyek a fontosabb etikai kérdései.	Az infokommunikációs világban kialakult alapvető viselkedési szabályok bemutatása példákön.	Az infokommunikációs világban kialakult alapvető viselkedési, publikálási szabályok bemutatása példákön.
Adatokkal való visszaélések, veszélyek, adathalászat, a számítógépen tárolt rejtett adatok (az életkori sajátosságok maximális figyelembevételével).	A fogyasztói viselkedést befolyásoló technikák az elektronikus médiában.	Az információs társadalom és az élethosszig tartó tanulás kapcsolatának beláttatása. A globális információs társadalom vizsgálata.
		Elektronikus eszközök használatának bemutatása a hétköznapiakban (pl. vásárlás, bank, tőzsde, önkormányzat).

7. Könyvtári informatika

A korszerű iskolarendszerben az iskolai könyvtár információs-tanulási forrásközponttá, nyitott szellemi műhellyé válik. Gyűjteménye tartalmazza azokat az információkat és információhordozókat, amelyeket az intézmény hasznosít, befogadva és felhasználva a különféle rögzítési, tárolási, átviteli és kereső technikákat. Saját és a hálózaton elérhető információs és dokumentációs bázisával stratégiai fontosságú szerepet tölt be a tartalomszolgáltatásban, a bővülő ismeretszerzési lehetőségek megismertetésében, és biztosítja széles körű alkalmazásukat a tanulásban és a mindennapi tájékozódásban. A könyvtár használata minden ismeretterületen nélkülözhetetlen, hiszen informatikai szolgáltatásai az iskolai tevékenység teljességére irányulnak. Használatának technikáját, módszereit – az önálló ismeretszerzés érdekében – a tanulónak el kell sajátítania.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
---------------	---------------	---------------	----------------

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Az iskolai könyvtár tér- és állományszerkezetében való eligazodás.	Hagyományos és új információs eszközökön alapuló könyvtári szolgáltatások megismerése.	Az iskolai könyvtár eszköztárának készségi szintű használata. A könyvtártípusok, az elektronikus könyvtár lehetőségei és alkalmazása a tanulási folyamatban és a közhasznú tájékozódásban.	A könyvtári információs rendszer szolgáltatásainak aktív felhasználása a tanulásban.
	Tanulmányi feladathoz keresőkérdések megfogalmazása.	Keresési szempontok kifejezése a könyvtár kódrendszerével.	Információs szükségletek felismerése és kifejezése információkereső nyelvek alkalmazásával.
Felfedező keresés az életkornak megfelelő információhordozókban.	Egyszerűbb irányított forrás- és információkeresés direkt eszközökben és a helyi adatbázisban.	Irányított forrás- és információkeresés a direkt és indirekt tájékoztató eszközöknek megfelelő keresési módszerek alkalmazásával.	Típusos adatbázisok, a problémahelyzetnek megfelelő tájékoztató eszközök kiválasztása és komplex használata, az információkeresés stratégiája, alapvető fogalmi-logikai-technikai műveletei.
A főbb dokumentumfajták megkülönböztetése, tartalmának és adatainak megállapítása.	A médiumok megkülönböztetése (közlésmód, információs érték) és irányított feldolgozása.	A tanulmányi problémának megfelelő médium kiválasztása és feldolgozása a forrásfelhasználás algoritmusának és etikai szabályainak alkalmazásával.	A médiumok, közléstípusok tartalmi hitelességének és esztétikai értékének megítélése, valamint alkotó felhasználása az etikai normák követésével.

Életvitel és gyakorlati ismeretek

A Nemzeti alaptantervben megfogalmazott célok, értékek és kompetenciák az Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségterületen mind megjelennek. E műveltségterület tartalmilag leginkább a Természettudományi és technológiai kompetencia és a Kezdeményező- és vállalkozóképesség kialakításában vállal szerepet. Más értelemben a műveltségterület célja és feladata, hogy az iskolát befejező tanulók tudjanak *élni, dolgozni és tanulni a technikai világban*.

1. Jól el tudjanak igazodni és otthonosan *éljenek* a szűkebb és tágabb technikai környezetben, magabiztosan és szakszerűen *használják* az eszközöket, tárgyakat, épületeket.
2. Legyenek képesek a tárgyak, eszközök, árucikkek, szolgáltatások megfigyelésére, meghatározott szempontok szerinti *kritikus elemzésére*, összehasonlítására, a beszerzés és a használat során döntés előkészítésére és döntésre.
3. Tudjanak *dolgozni*, azaz rendelkezzenek a technológiai folyamatok alapvető ismereteivel, gyakorlatával, szokásaival, fogásaival.
4. Készüljenek fel a technikai világ további megismerésére, a *tanulásra*.

Alapelvek, célok

Az Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségterület alapvetően a világ tapasztalati megismerésére és gyakorlati tudás szerzésére nyújt lehetőséget, egyben hozzájárul a tanulás és a munka megszeretéséhez, a tudás megbecsüléséhez. A műveltségterület a gyakorlati problémamegoldás folyamatában szintetizálja a tanulók ismereteit. Konkrét problémahelyzetekből indul ki, életszerű megoldásokkal, eljárásokkal dolgozik, ezáltal kapcsolatot teremt az iskolai tanulás és az iskolán kívüli világ között.

Az Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségterület célja a mesterséges környezet területeinek és összefüggéseinek bemutatásával a tanulók tájékozottságának, biztonságérzetének növelése; az emberi alkotások megismertetésével a világ teljességének és szépségének átélése. További célja a civilizáció társadalmi, környezeti vonatkozásainak feltárása révén a felelős, környezettudatos, toleráns beállítottság kialakítása, a fenntartható fejlődés megértése, elfogadása, a kritikus fogyasztói magatartás megalapozása. Az alkotómunka folyamatának, összetevőinek gyakorlati elsajátításával az alkotás örömeinek átélése, a munka megbecsülése, végső soron a pozitív alkotó magatartás kialakítása a cél. A munkafolyamatok és egyes szakmák vázlatos bemutatása, megismerése a pályaorientációt alapozza meg. A problémák megoldása, a konfliktusok kezelése segít a tanulónak abban, hogy rátaláljon szakmai identitására, helyére a világban, és helyes önértékelésű, fejlődőképes autonóm személyiséggé váljon.

A műveltségterületben rejlő fejlesztő hatás a tanulók életkorának megfelelő módon, mértékben és szinten akkor érvényesül, ha a terület

- felkészít a mesterséges környezetben való tájékozódásra;
- megismertet az ember alkotta környezet legfontosabb jellemzőivel;

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

- a megszerzett ismeretek alapján segíti, hogy a környezet és a természet védelme a tanulók tudatos szemléletévé és a gyakorlatban előhívható magatartási mintájává váljon, szem előtt tartva egyéni életük biztonságát is;
- bemutatja az emberi alkotásokban megtestesülő használati, esztétikai, formai és etikai értékeket;
- kialakítja, fejleszti a kritikus fogyasztói magatartást;
- fejleszti azt a problémakezelő képességet, kreativitást, amellyel a környezet és a személyiség alakítható;
- megteremti a feltételeket a munkának mint értéknek és örömforrásnak az elfogadását, előkészíti a pálya kiválasztását;
- megteremti a rendszerelemzési, rendszer-diagnosztikai képességet;
- a tanulói alkotás folyamatában az alkalmazott tudás szintjére emeli, egységbe szervezi a különböző tantárgyak ismereteit;
- lehetőséget ad a műszaki kommunikációs eljárások alkalmazásának gyakorlására;
- munkaműveletekhez kötődve fejleszti a kéz intelligenciáját és az érzékelést;
- fejleszti a fogékonyságot és a rugalmasságot;
- az emberi tevékenységek, az átélt alkotások és életpályák megismertetése révén hozzájárul a tanulók tudatosabb iskolaválasztásához;
- tudatosítja az egyén szerepét és felelősségét az életpálya tervezésében;
- felkészíti az egészséges életvitelre, a betegségek megelőzésére, a testi és lelki betegségek elleni védekezésre.

A tanulók életvitelét a hétköznapiakban is hasznos ismeretek, tevékenységek körének tágításával; a természeti, társadalmi és humán dimenziók kapcsolatainak tudatosításával; a technikai környezetet strukturáló alapkategóriák kiemelésével, valamint a munka alkotóelemeinek elsajátításával alapozhatjuk meg.

A műveltségterület fő témakörei a következők lehetnek:

<i>Munkakultúra</i>	Technológiai algoritmus megérzése, szokások átvétele, a célszerűség és gazdaságosság elve, alkalmazása a gyakorlatban, rutin és újítás, alkotófolyamatok: igény, tervezés, döntés, szervezés, kivitelezés
<i>Termelési kultúra</i>	Anyag, energia, információ (eredet, termelés, elosztás, szállítás, fogyasztás, gazdálkodás), természeti rendszerek, termelési rendszerek
<i>Háztartási kultúra</i>	Háztartás-ökonómia, háztartási technológiák, lakáskultúra, háztartási gépek, háztartási energia és más ellátó rendszerek
<i>Környezetkultúra</i>	Tárgyi környezet, épített környezeti rendszerek, agrotechnikai és ipari rendszerek, környezetgazdálkodás, a hasznosság és szépség elve
<i>Közlekedéskultúra</i>	A közlekedés rendszere, közlekedési eszközök, közlekedési szabályok
<i>Gazdálkodáskultúra</i>	Tervezés, költségvetés, források, költség, haszon, elosztás, idő, beruházás, befektetés, technikai változás gazdasági, ökológiai és szociális hatásai, foglalkozási ágak
<i>Egészségkultúra</i>	Egészséges életmód, korszerű táplálkozás, napi testmozgás, öltözködés, baleset-megelőzés, ergonómia, pályaártalmak, káros szenvedélyek, kábítószeres veszélye
<i>Biztonságkultúra</i>	Az egyéni és társadalmi létet veszélyeztető tényezők felismerése, az egyén felelőssége a vészhelyzetek kialakulásában, kialakításában, katasztrófavédelem (tűz- és polgári védelem, tervezés, megelőzés, beavatkozás, értékelés)

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

<i>Fogyasztói kultúra</i>	Termék, termékszerkezet, termékelemzés, áru, piac, marketing, reklám, kereskedelem, fogyasztóvédelem, tudatos fogyasztás, pénzgazdálkodás, takarékoság, gazdaságosság, minőség és biztonság
<i>Szabadidő-kultúra</i>	Önfejlesztés, társas kapcsolatok, sport, művelődés, szórakozás, játék
<i>Információs kultúra</i>	Kommunikációs rendszerek, információs rendszerek, modellezés, mérés, vezérlés és szabályozás, automatizált rendszerek, robotika, technikai újdonságok befogadása
<i>Pályaorientáció</i>	Személyes igények meghatározása, a tanulás szerepe a sikerben, az ismeretek, tapasztalatok, élmények hatása a pályacélok kitűzésében, a folyamatos fejlődés lehetősége és szükségessége

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. A munka és a technika szükségessége, jelentősége és szerepe az emberi életben, haszna és veszélyei: a fenntartható fejlődés
2. Dokumentumismeret (tárgy, könyv, hálózati dokumentum)
3. Az alkotás folyamata, a gyakorlati problémafelismerési és problémamegoldó folyamat részei
 - 3.1. Problémafelismerés
 - 3.2. Tervezés
 - 3.3. Konstruálás, kivitelezés
 - 3.4. A tevékenység és eredményének értékelése
4. Munkavégzési és tanulási szokások

A táblázatok nem a tanórán elkészítendő konkrét feladatokat tartalmazzák. A műveltségterület több szempont szerint mutatja be, elemzi a technikai tevékenységet mint folyamatot és annak eredményét, a produktumot, a hozzá kapcsolódó dokumentumokat, valamint szokásokat.

Fejlesztési feladatok

1. A munka és a technika szükségessége, jelentősége és szerepe az emberi életben, haszna és veszélyei: a fenntartható fejlődés gondolata

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A mesterséges környezet			
Érdeklődés a közvetlen mesterséges környezet (a lakás, az iskolai és a lakókörnyezet) iránt, arról szóló tapasztalatszerzés. Szabálykövető magatartás a közvetlen mesterséges környezetben.	A közvetlen mesterséges környezet vizsgálata, jellemzőinek megismerése, tapasztalatszerzés a mesterséges környezetről. A személyes hatások, lehetőségek és szerepek felismerése a közvetlen környezet kialakításában. A mesterséges környezettel kapcsolatos helyes viselkedés.	A mesterséges környezet rendszerezése, jellemzőinek megismerése, vizsgálata, elemzése. Az emberi szükségletek és igények meghatározó szerepe a társadalmi, a gazdasági és a technikai fejlődésben. A munkaműveletek, technológiák, valamint a mesterséges környezet változásai kapcsolatának felismerése, vizsgálata. A közvetlen mesterséges	A mesterséges környezet jellemzése, jelenségeinek vizsgálata, elemzése a rendeltetés, a környezetvédelem és a technológia szempontjai szerint. A termelés, a technológiák és a mesterséges környezet állapota, változásai kapcsolatának elemzése. A foglalkozások és a mesterséges környezet kapcsolatrendszer.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

		környezet felelős, tudatos, célszerű alakítása, a személyes szerep kipróbálása, gyakorlása.	
A technika feladata, az emberi szükségletekből adódó technikai problémák megoldása			
A saját élményből adódó problémák technikai oldalának felismerése. Technikai érdekességek, természeti „találmányok” megfigyelése. A felkészültség és a tudás szerepének belátása.	Családtagok, barátok, iskolatársak technikai eszközökkel kielégíthető szükségleteinek felismerése. Technikatörténeti érdekességek megismerése. A szakképzettség szerepének és jelentőségének felismerése.	Az emberiség történetében az alapvető technikai problémák és a megoldások, találmányok kapcsolatának megértése, ismerete. A problémák megoldásához szükséges beállítódás és az érdeklődés szerepének belátása.	A technikatörténet korszakainak ismerete, jellemzése, korszakonként egy-két példa megnevezése. A pályák rendszerezése és osztályozása. A munka szerepe az életben. A technikai innováció és a találmány fogalma, az eredeti gondolkodás szerepének belátása.
Az ember, a társadalom, a természet és a technika kapcsolatrendszere			
Az ember, a technika és a természeti környezet kapcsolatának megérzése, a tevékenység felfedezése konkrét példákban.	A társadalmi és a természeti környezet összefüggésének megismerése, gyakorlati példákhoz kapcsolható tevékenységek, pályák.	A környezetalakítás, az állapotváltoztatás törvényszerűségei, a tevékenység, alkotás öröme, szépsége és felelőssége. A társadalmi munkamegosztás és a pályák.	A fenntartható fejlődés gondolatának megismerése és felismerése a környezetben, a felelősségteljes munka örömeinek és szépségeinek felismerése. A hagyományos és a modern pályák.
A környezet használata, élet a környezetben			
A közvetlen környezet birtokbavétele, a tapasztalati megismerés és annak élvezete, az élő és élettelen anyaggal végzett tevékenység élménye.	A környezet, a tárgyak használata, a célszerű környezet szépsége. A tárgyak mint eszközök funkcióinak felismerése a környezetalakításban.	A tárgyak (más technikai eredmények) szakszerű, gondos használata, szépségének örömteli átérzése.	A szép emberi környezet szakszerű, felelős használatának élvezete.

2. Dokumentumismeret (tárgy, könyv, hálózati dokumentum)

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Ismeretterjesztő forrásokból (pl. képes enciklopédia, ifjúsági tévéadás) információgyűjtés az alkotómunkához, a foglalkozásokhoz és a tervezéshez.	A dokumentumok (modellek, tárgyak a mindennapi életben, lexikonok, szótárak, technikai-háztartási mindentudók, műszaki szakkönyvek, zsebkönyvek és összefoglalók) használata. A segédletek alkalmazásának indoklása, és kapcsolódása az egyéni tervekhez.	Az alkotó-, elemző-, értékelő munkában az ajánlott (otthoni, iskolai, könyvtári, hálózati) kézikönyvek, ismeretterjesztő művek, folyóiratok, használati utasítások alkalmazása. Az érdeklődésből származó információk és az egyéni tapasztalatok összekapcsolása.	A munkához szükséges kézikönyvek, ismeretterjesztő művek, folyóiratok, multimédiás információk kiválasztása. A technikai megoldások megismerése (pl. a mindennapi környezetben, kereskedelmi katalógusban, helytörténeti gyűjteményben). A munkához szükséges információk rendszerezése egyéni igény szerint.

3. Az alkotás folyamata, a gyakorlati problémafelismerési és problémamegoldó folyamat részei

3.1 Problémafelismerés

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Problémaérzékenység, problémafelismerés, az emberi problémák és a technikai lehetőségek feltárása			
Személyes igények, szükségletek megnevezése. Az egyéni indíttatású probléma megérzése, felismerése segítséggel.	A probléma felismerése, az egyéni, a családi és az iskolai környezetben, valamint a munka világában. Különös tekintettel az emberi szervezetet károsító anyagokkal való kapcsolatba kerülés lehetőségére (pl. kábítószer, alkohol).	A technikai környezet megfigyelése alapján a probléma meghatározása. A szükségletek és a lehetőségek közötti különbségek meghatározása az adott egyéni sajátosságok alapján.	A társadalmi, a természeti és a technikai környezet megfigyelése alapján egy probléma azonosítása. A társadalmi szükségletek és a technikai lehetőségek közötti különbség felmérése. Az egyén szerepe, felelősségvállalása a probléma felismerésében.
A technikai probléma megfogalmazása			
A meglátás, a problémaválasztás indoklása egy-két mondatban. Technikai problémák és szakmák bemutatása.	A probléma lényegének megfogalmazása szóban és vázlatrajzban. A probléma gyakori előfordulása pályaterületenként.	A problémahelyzet megfogalmazása egy-két mondatban, szóban és írásban, szükség szerint vizuálisan (pl. rajzban, fotón). A problémahelyzet kapcsolódása a különböző pályákhoz.	A problémahelyzet szabatos meghatározása szóban és írásban, szükség szerint rajzban. Előfordulási gyakoriság különböző munkakörökben, foglalkozásokban.

3.2 Tervezés

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Tervezés, a megoldáshoz vezető út kitalálása			
Kézzel megcsinálható egyszerű tárgyak készítése minta után vagy fejből (gondolati modell alapján). A technológia mentális képének fejlesztése. Fantasztikus ötletek szóban és papíron. Az öröm, az elégedettség szerepe a munkában.	A rendeltetésnek, a formának, a készítési eljárásnak, és az anyagnak nagyjából megfelelő megoldás kiválasztása. Az ötlet elmondása néhány mondatban, vázlatrajzban, 2-3 lépéses technológiai terv írása.	Rövid műveletterv (technológiai) és szerkezetterv (térbeli eloszlás) készítése írásban és vizuálisan. A rendeltetésnek, a formának, valamint a készítési eljárásnak, a választott anyagnak és a szerkezetnek a figyelembevétele a megoldás megtervezésekor. A megoldásokhoz szükséges készségek számbavétele..	Egyszerű termék vagy szolgáltatás gyártási és értékesítési tervének elkészítése írásban és vizuálisan. A rendeltetésnek, a felhasználó ízlésének, valamint a készítési eljárásnak, a választott anyagnak és a szerkezetnek megfelelő megoldás megtervezése. A feladat előfordulásának lehetősége pályakörökben, konkrét pályákon, foglalkozásokban.
Kommunikáció: a terv megjelenítése, szóban, írásban, rajzban, anyagban			
A gondolat megjelenítése anyagban, kész tárgyban és szóban. Kapcsolódó élmények, érzések megfogalmazása.	Az elképzelés rögzítése, közlése anyagban, kész tárgyban, térbeli makettben, szóban, írásban, látszati rajzban. A terv bemutatása, indoklása szóban.	A gondolat közérthető megjelenítése szóban, írásban, látszati és műszaki ábrában, térbeli vagy működő modellben. Rajzolás. Az egyéni különbségek megfogalmazása a feladatmegoldás során, különös tekintettel a térbeli gondolkodásra, a szóbeli kifejezés színvonalára.	A gondolat konvencióknak megfelelő megjelenítése szóban, leírása, látszati és műszaki ábrázolása, térbeli vagy működő modell készítése, esetleg számítógépen. A megoldott feladat pályákhoz, foglalkozásokhoz kapcsolása.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A terv, elképzelés értékelése, megfeleltetése az igénynek és a lehetőségeknek			
A terv funkcionális és formai megfelelésének megállapítása. A választott anyag, szerkezet, eljárás helyességének megérzése, megítélése. A terv előfordulása a közvetlen környezetben.	A terv funkcionális és formai megfelelésének, valamint az eljárás célszerűségének és gazdaságosságának megállapítása.	A terv funkcionális és formai megfelelése, valamint az eljárás célszerűségének és gazdaságosságának, továbbá az eredményes anyaghasználatnak és szerkezetválasztásnak az értékelése. A tervezés szerepe az individuális döntésekben.	A terv funkcionális és formai megfelelésének, az eljárás célszerűségének és gazdaságosságának, továbbá az eredményes anyaghasználatnak és szerkezet-választásnak a megállapítása tudatos elemzés alapján. A tudatos választás szerepe a sikeres feladatmegoldásban.

3.3 Konstruálás, kivitelezés

(Tárgyak, modellek, szerkezetek és agrotechnikai eljárások, háztartás- és egészségügyi megoldások)

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A terv megvalósítása anyagban, térben			
A rendeltetésnek, a formának, valamint a készítési eljárásnak, az anyagnak és szerkezetnek megfelelő egyszerű megoldás kiválasztása és elkészítése mintakövetéssel és eleinte gondolati terv alapján. A mintakövetés jelentősége az alkotásban.	A rendeltetésnek, a formának, valamint a készítési eljárásnak, az anyagnak megfelelő megoldás kiválasztása és elkészítése saját vázlat, tervrajz, minta alapján. Az alkotás örömeinek átélése a tevékenységben.	A rendeltetésnek, a formának, valamint a készítési eljárásnak, a választott anyagnak és szerkezetnek megfelelő megoldás elkészítése a tervek alapján. Az algoritmus betartása. Az ismeret és a szabályok szerepének megismerése a munkatevékenységben.	A rendeltetésnek, a formának, valamint a készítési eljárásnak, a választott anyagnak és szerkezetnek megfelelő megoldás önálló elkészítése a rögzített tervek alapján. Hibaelhárítás. A szabályok betartása, illetve az intuíció szerepe a különböző pályákon.
Kommunikációs képesség (szövegértés, rajzolvasás)			
A konstruáláshoz, kivitelezéshez szükséges terv megértése (szövegértés, rajzolvasás, mintakövetés) és a saját gondolat kifejezésének képessége. Érzelmi viszonyulások megfogalmazása.	A kivitelezéshez, készítéshez szükséges terv, gondolat megértése, kifejezésének képessége vázlatrajzban, szóban, anyagban, vagy kész tárgyban. Jellemző tulajdonságok kiemelése a feladatmegoldáshoz kapcsolódóan.	Kommunikációs készség a terv gondolatának megértéséhez, illetve megjelenítéséhez szóban, vizuálisan, kész tárgyban vagy működő modellben. A tervezés munkafolyamatainak mint örömforrásnak a megfogalmazása.	A terv gondolatának megértése, illetve megjelenítése szóban, tervrajzban, írásban és kész tárgyban vagy működő modellben. A feladatok kapcsolása anyagokhoz, eszközökhöz, a jellemző munkamód meghatározása.
Ítéliképesség az alkotófolyamat minden pontján			
A munka (eredmény) funkcionális és formai megfelelésének megérzése, megértése, megítélése. Az egyéni képességek, tulajdonságok szerepének megfogalmazása.	Véleményformálás a munka (eredmény) funkcionális és formai megfeleléséről, az eljárás célszerűségéről és gazdaságosságáról. Izlésítélet megfigyelés alapján.	Következtetés a kész mű funkcionális és formai megfelelése, valamint az eljárás célszerűsége és gazdaságossága, továbbá az eredményes anyaghasználat és szerkezetválasztás alapján. A tapasztalatok kiterjesztése a főbb pályaterületekre.	Következtetés a kész mű funkcionális és formai megfelelése, valamint az eljárás célszerűsége és gazdaságossága, továbbá az eredményes anyaghasználat és szerkezetválasztás alapján. Az eredmény és a mellékhatások mérlegelése, tudatos döntés. Az eredményesség és a siker szerepének megismerése az életútban.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Konstruáló képesség, eszközhasználat, ügyesség			
Az egyszerű alapanyagok alakítása kézzel, egyszerű eszközökkel. Az anyagok alakítása mint örömforrás. Becslés.	Az egyszerű alapanyagok alakítása, a kéziszerszámok kezelése, mérés. Individuális különbségek az anyagok kezelésében, anyagérzékenység.	Az egyszerű alapanyagok alakítása, a kéziszerszámok, háztartási gépek kezelése. Az eszközök szerepe a különböző pályákon, munkafolyamatokban.	Az alapanyagok alakítása, a kéziszerszámok, háztartási gépek szakszerű kezelése. A szakértelem szerepének belátása.
Ismeretek (anyag, szerkezet, technológia, forma, funkció)			
A tapasztalatra épülő forma-, anyag-, szerkezet- és eljárási ismeretek. A tapasztalat mint a szóbeli kifejezőmód forrása.	A gyakorlati tapasztalatra és tanult tudásra épülő forma-, anyag-, szerkezet- és eljárási ismeret. Az ehhez kapcsolódó pályakörök meghatározása.	A választott formák, anyagok, technológiák, szerkezetek jellemzése. Az ehhez kapcsolódó szakmacsoportok meghatározása.	A munkában megjelenő formák, anyagok, szerkezetek és eljárások tudatos jellemzése néhány szempont szerint. Az ehhez kapcsolódó pályák meghatározása, a fejlődési lehetőségek bemutatásával.
Szervezőképesség			
A munkafolyamat irányított, majd önálló szervezése. A biztonság élménye a munkaszervezésben.	Az önálló munkaszervezés, munkamegosztás kialakítása. Az időbeosztás és a tempó mint egyéni sajátosság szerepe.	Csoportmunka, páros és egyéni munka. A kooperációs készség és a konfliktusmegoldási tapasztalatok tudatosítása.	Feladatvállalás a csoportmunkában, önálló munkaszervezés. A felelősségvállalás mértéke, iránya a munkavégzés folyamatában.

3.4 A tevékenység és eredményének értékelése

(Szempontok és eljárások saját és mások munkájának eredményességére és káros következményeire vonatkozóan)

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Magatartásformák			
A következményekért felelősséget vállaló magatartás az alkotói és befogadói munka során. Más véleményének figyelembevétele. Az önellenőrzés fejlesztése, a pozitív énkép megalapozása.	Felelős alkotói és befogadói magatartás. Az önellenőrzés fejlesztése. A tanár, a tanulók véleményének figyelembevétele. Az erősségek és a gyengeségek elhatárolása.	Az alkotói, befogadói (fogyasztói) és környezettudatos magatartás ismerete. Önellenőrzés, a társak munkájának értékelése. Az önértékelés szerepének megismerése a munkavégzésben.	Tudatos alkotói, befogadói (fogyasztói) és környezettudatos magatartás. Önellenőrzés. Egy más értékelése csoportmunka során. Az önértékelés szerepének megismerése a különböző pályákon különböző beosztásokban. A viselkedéskultúra, etikett, protokoll szerepének megismerése a mindennapi érvényesülésben.
Képességek			
Az elemi alkotó-, kritikai (önértékelő), megfigyelő-, ítélő- és kommunikációs képességek szerepe az alkotó- és elemző munkában. Individuális	Az alapfokú alkotó-, kritikai (önértékelő), megfigyelő-, ítélő- és kommunikációs képességek szerepe az alkotó- és elemző-folyamatban. Az	Tudatos alkotó-, kritikai (önértékelő), megfigyelő-, ítélő- és kommunikációs képességek szerepe az alkotó- és elemző folyamatban. Reflektálás. A domináns képességek	Tudatos alkotó-, kritikai, megfigyelő-, ítélő- és kommunikációs képességek szerepe az alkotó- és elemző folyamatban. A konfliktuskezelés

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

különbségek megfogalmazása.	erősségek és a hiányok megfogalmazása.	megfogalmazása.	technikáinak alkalmazása. Önszabályozás. A domináns képességek és a pálya kiválasztásának kapcsolata.
Készségek, jártasságok			
A munkavégzéshez szükséges elemi kézügyesség kialakítása, anyagminőség iránti érzék, jártasság kialakítása a szerkezetválasztásban. A kézügyesség szerepe a különböző pályákon.	A munkavégzéshez szükséges elemi kézügyesség, eszközhasználati jártasság, anyagminőség iránti érzék, formaérzék, szerkezetválasztási jártasság kialakítása. A gyakorlati és az elméleti beállítódás elkülönítése.	Az alapfokú munkavégzéshez szükséges kézügyesség, eszközhasználati jártasság, anyagminőség iránti érzék, formaérzék, szerkezetválasztási jártasság kialakítása. A gyakorlati beállítódás szerepe mint meghatározó tényező a pályaterületek kiválasztásában.	A középfokú munkavégzéshez szükséges kézügyesség, eszközhasználati jártasság, anyagminőség iránti érzék, formaérzék, szerkezetválasztási jártasság kialakítása, készség a gazdaságosság becslésére. Az elméleti és gyakorlati készségek kapcsolata a konkrét pályához viszonyítva.
Ismeret, megismerés			
A legegyszerűbb emberi szükségletek felismerése és a kapcsolódó technikai lehetőségek belátása, tapasztalati feltárása. Az egyéni különbségek felismerése az igények megfogalmazásakor.	Egyszerű emberi szükségletek felismerése és a technikai lehetőségek belátása. A rendeltetés, a jelentés (forma), az anyag, a szerkezet az eljárás és a gazdaságosság összefüggéseinek megismerése. Ennek hatása az individuális életszervezésre.	Az alapvető emberi szükségletek és a technikai lehetőségek közötti különbség megismerése. A rendeltetés, a jelentés (forma), az anyag, a szerkezet, a technológia és a gazdaságosság közötti összefüggések tapasztalati és fogalmi elsajátítása. Az összefüggések felismerése alapján a pályakörök elhatárolása.	Az emberi szükségletek és a technikai lehetőségek közötti kapcsolat felhasználása a munkában. A rendeltetés, a jelentés (forma), az anyag, a szerkezet, a technológia és a gazdaságosság fogalmának értelemszerű alkalmazása. Konkrét pályák tartalmának összehasonlítása.
Ítéliképesség, döntésképeség			
Az alkotás funkcionális és formai megfelelésének, a munkafolyamat célszerűségének megállapítása. Ízlésítélet. A különbségek és azonosságok elfogadása.	Az alkotás funkcionális és formai megfelelése, valamint az eljárás célszerűségének és gazdaságosságának megállapítása. A döntés indoklása. A döntés természetének definiálása.	A munka funkcionális és formai megfelelése, valamint az eljárás célszerűsége és gazdaságossága, az eredményes anyagalkotás és szerkezetválasztás értékelése. Tudatos döntés, az emocionalitás jelentőségének felismerése a döntési folyamatokban.	A mű funkcionális és formai megfelelésének, az eljárás célszerűségének és gazdaságosságának, továbbá a helyes anyaghasználatnak és szerkezetválasztásnak a megítélése tudatos elemzés alapján. Az eredmény és a mellékhatások mérlegelése. A személyes siker, a felelősség megfogalmazása.

4. Munkavégzési és tanulási szokások

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Rend, tisztaság, szabálykövetés, időbeosztás			
A gyermekbalesetek okai, forrásai, megelőzésük. Jó testtartás. Elővigyázatosság az	Egyszerű eszközök, szerszámok használatában figyelem, elővigyázatosság. Rend, időbeosztás. Az	A felelősség iránya, tartalma, jelentősége és a szabálytudat szerepe. Szervezett munka, a kéziszerszámok és gépek	Egészséges életvitel. Baleset-megelőzés. Szervezett, tervszerű munkavégzés, szakszerű eszközhasználat,

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

anyagalakításban. A munkahely rendje, tisztasága. Az érdeklődés mint a munka időtartamát befolyásoló tényező.	érdeklődés és munkamód szerepe az időbeosztásban.	szakszerű kezelése, használata. A rend, a monotónia és a biztonság jelentősége különböző pályaterületeken.	technológiai fegyelem. Felkészülés a pályaválasztásra, pályavitelre.
Megfigyelés, vizsgálat			
Anyagok, szerkezetek, formák és erők szemlélése, megfigyelése, vizsgálata, tapasztalati megismerése. A tapasztalat mint egyéni élmény megfogalmazása.	Emberi szükségletek és igények, anyagok, szerkezetek, formák, megfigyelése, vizsgálata, tapasztalati megismerése. A tapasztalatok általánosítható következtetései a képességekre, érdeklődésre vonatkozóan.	Az emberi szükségletek és igények, valamint az anyagok, a szerkezetek, a formák és az erők ismeretében a lehetséges megoldás keresése. A megoldások egyéni értékelése, azonosságok és különbségek megfogalmazása.	Problémahelyzetben az igények meghatározása, a lehetőségek felmérése, tervezés, kivitelezés, értékelés. Az egyéni teljesítmény, teherbírás megfogalmazása, célok meghatározása.
Technológiai rend, térszemlélet			
Az anyagalakító, a szerelő- és az építőmunka fázisainak játékos, tapasztalati megismerése. A művelti és téri rend betartása a munka során. Konkrét példák különböző munkafolyamatokra, különböző pályaterületekre.	Eredményes művelti (időbeli) sorrend betartása az alkotófolyamatban, térbeli tájékozódás a konstruálásban. Konkrét pályaterületek, ahol dominánsak a térbeli tájékozódás követelményei.	Az eredményes munkamenet tervezése, a bevált időbeosztás és térhasználat követése, tudatos konstruálás. Konkrét pályaterületek, ahol a konstruktív megközelítés a domináns.	Az eredményes munkamenet tervezése, az időbeosztás követése párhuzamosan folyó munka esetén is. A térszemlélet fejlesztése. Munkafajták összehasonlítása (konkrét pályaterületek, ezek munkaerő-piaci igényei).
Gazdálkodás, környezettudatos magatartás			
Gazdálkodás az anyaggal, a munkával és az idővel. A személyes ráfordítás jelentősége.	Célszerű gazdálkodás az anyaggal, az energiával, a munkával és az idővel. A személyes ráfordítás mennyiségének meghatározása.	Gazdasági szemlélet: a ráfordítás, eredmény, haszon, takarékoság, hatékonyság szempontjainak ismerete. Tervszerű időbeosztás, megfelelő eljárás alkalmazása. A személyes ráfordítás; a tanulás és gyakorlás mint befektetés.	Környezettudatos fogyasztás, munka, termelés, kritikus fogyasztói magatartás. Fogyasztóvédelem. A munkaerő, idő, költség megtakarításának lehetőségei (<i>pl. a háztartásban vagy a termelésben</i>). A munkaerő mint áru; a személyes befektetés mint a karrier alapja.
Eszközhasználat, munkaszervezés			
Jó testtartás, jártasság az eszköz nélküli anyagalakításban és a legegyszerűbb eszközök használatában. Felkészülés a munkafolyamatra, különös tekintettel az egyéni adottságokra.	Jó testtartás, jártasság az anyagalakításban és a legegyszerűbb eszközök használatában. Pályaorientáció Az egyéni vonzódás és a képességek-	Szervezett munka, a kéziszerszámok ügyes kezelése. Tapasztalatok alapján pályaterv készítése.	Kitartó, fegyelmezett, szervezett, balesetmentes munka, a kéziszerszámok szakszerű kezelése. A tanult ismeretek beépítése az egyéni pályaválasztási döntésbe, pályatervezésbe.

Testnevelés és sport

Alapelvek, célok

Az Európai Unió által megfogalmazott kulcskompetenciák hatékony fejlesztése érdekében a műveltségterület számára megfogalmazott fejlesztési feladatokat a 21. századi követelményeknek megfelelő színvonalra kell emelni. A felnövekvő generációra nehezedő egyre nagyobb teher, a felnőtt-társadalom fokozódó elvárásai az elsajátított tananyag adekvát módon történő tudatos és rugalmas alkalmazását követelik meg. Még fokozottabban kell figyelni arra, hogy az iskolába kerülő gyerekek általában magasabbak és súlyosabbak, kevesebb a mozgástapasztalatuk, és alkalmazkodóképességük is gyakran gyengébb. A testnevelés és sport mozgásanyagának segítségével az eddiginél nagyobb hatékonysággal fejlesztendők a közoktatásban részt vevő korosztályok értelmi képességei is.

A korábban megfogalmazott és mind a mai napig érvényes megállapítások továbbra is érvényesek, miszerint a testnevelés és sport – ismereteivel, értékeivel és funkciójával – sajátosan összetett műveltségi terület. A mozgás az élet velejárója, nélküle nem képzelhető el semmilyen kognitív funkció működtetése. A gondolkodó ember saját és mások fizikális, pszichikai természetéről ismereteket, meggyőződéseket, értékítéleteket alakít ki. Képes a környezetben végbemenő változások egészségügyi jelentőségének értékelésére, egyben összhangot teremt az egyéni tevékenység és életmód között. Higiéniai szokások, egészségfejlesztési eljárások és módszerek megismerésével törekszik egészsége fenntartására.

A gyermek fejlesztésében a testnevelés és sport mozgásanyagának pozitív élményekkel teli elsajátítása egyszerre *cél és eszköz*. A közoktatás kimeneti szakaszához közeledve a tudatos, rendszeres képzésben megjelenik a sportkultúrához tartozó, az általános műveltséget fejlesztő szabály-, élettani, anatómiai, illetve sporttörténeti oktatás, megteremtve a szükséges alapot és lehetőséget a közép- és emelt szintű érettségi vizsga sikeres teljesítéséhez.

A műveltségi terület magában foglalja a magyar és egyetemes testkultúra hagyományait, értékeit, amelyek hozzájárulnak a sokoldalúan művelt, aktív személyiség kialakulásához, fejlődéséhez. Interdiszciplináris területként összefonódik az egészségfejlesztéssel és mindazon műveltségterületekkel, amelyek az emberi tevékenységekkel, azok hatásaival foglalkoznak. Tantárgyi keretek között komplex módon és a tevékenységet középpontba állítva írja elő az értelem, a pszichikum és a testi képességek széles körű, sokoldalú, tervszerű fejlesztését.

Célja, hogy sikeres, aktív életvitelű, pozitívan gondolkodó állampolgárokat formáljon, akik örömet lelnek a különféle pszichomotoros tevékenységekben, elviselik a stresszt, a terheléseket, a fizikai igénybevételeket, vállalják a közösségi felelősséget, követik a szabályokat, igénylik és elfogadják a normákat, a megmérettetést és az értékelést.

Célja továbbá, hogy a nemek felkészüljenek sajátos feladataikra, szerepeikre, munkáltatóként és munkavállalóként, állampolgárként gondot fordítsanak a fizikai állapotukra, és élethossziglan fenntartsák alkotóképességüket olyan társas kapcsolatok mellett, amelyekben természetes az elfogadás, az együttműködés, a fair play szelleme. A fenntarthatóságot a testmozgások során kialakítandó, az egyénnek önmagával, társaival és a természettel való harmonikus kapcsolata biztosítja.

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

A sport és testnevelés észrevétlenül alakítja a környezettudatos magatartást; az óvó tájhasználat, az épített környezet védelme, a takarékos energiahasználat, a káros szenvedélyek elleni küzdelem és a szelektíven szemetelő rutin a felnőttkorra is könnyen transzferálható.

A testnevelés a köznapi, kulturált viselkedés társadalmilag kialakult és hasznos mozgáskészletének elsajátítására, az alapvető viselkedési sémák alkalmazására törekszik. Az iskolai testnevelés és sport aktívabb szerepvállalásra készítet, sajátos eszközeivel lehetőséget teremt az önkifejezésre, az önmegvalósításra. A tanulók életkorából, alkatából és személyiségéből adódó különbségek szükségessé teszik a rendszeres differenciálást, valamint a tanórai teljesítmények megítélésében az önmagukhoz mért fejlődés szerinti értékelést.

A mindennapos testedzés az életvitelszerű alkalmazás begyakorlásának leghatékonyabb eszköze lehet. A napi rutinba való beépülés kulcsfontosságú gyakorlati színtere, csakis előre tervezetten irányítottan éri el stratégiai célját, a tudatosan aktívan élő állampolgárok számának növekedését.

A testnevelés igényt kelt az esztétikus test, a szép, biomechanikailag helyes testtartás kialakítása és fenntartása iránt. Az elérni kívánt állapot: a játék- és sportkultúrában való tájékozottság, a rendszerezett speciális kognitív, affektív-emocionális és motoros tudás a játék- és sporttevékenység jellegzetes területein, az önálló testedzésre, sportolásra, mozgásos önkifejezésre való készségek magas szintje.

Mindezek következtében az iskolai testnevelés és sport pedagógiai, nevelési hatásai jelentősen meghaladják a tananyag elsajátíttatásának és számonkérésének a szintjét. A testnevelés- és sportoktatás eredménye nemcsak a tananyag valamilyen szintű elsajátítását, hanem az egészséges életmód és a testkultúra fejlesztését is jelenti. Ennek keretében a mozgáskultúra kialakításán túl a szervezet edzettségi szintjének emelése, alakítása is folyik.

Összefoglalva

A testnevelés és sport olyan műveltségi terület, amely

- a bevezető időszakban, a saját testérzékelés magalapozása során kiemelten fejleszti a megfigyelés, a gondolkodás, tanulás képességének fizikai-élettani alapjait;
- teherbírást, edzettséget ad, testi és lelki alkalmazkodásra készítet;
- megelőzi és kezeli a testi és lelki ártalmakat;
- biztosítja a biológiai éréshez alkalmazkodó, egészséges testi fejlesztést, a fejlődés mérését;
- előidézi, elősegíti az egészséges személyközi, társas kapcsolatok átélését;
- magában foglalja a pozitív életérzést, az örömszerzést, szórakozást, a versenyélményeket;
- a sport- és mozgáskultúrával összefüggő, rendszerezett ismereteket ad, és számon kéri azokat.

A testnevelés és sport oktatása során elsődleges, hogy

- a pozitív hozzáállás váljon uralkodóvá, a sikert és örömet szerző, játékos eljárások kerüljenek előtérbe;
- a kiválasztott mozgásformák a változatosságot biztosítsák;
- a prevenció, a gerincoszlop és az ízületek védelme a tanórai bemelegítésben, az óraszervezés első elemeként minden foglalkozáson történjen meg;
- a biomechanikailag helyes testtartás kialakítása, illetve fenntartása minden évfolyamon jelenjen meg;

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

- a légzőtorna, a szabad levegőn való tevékenység rendszeresen épüljön be a tanórák rendszerébe;
- a gerinc- és ízületvédelem, valamint a sérülések és balesetek megelőzése a testnevelés teljes fejlesztési területére, tananyagára, a tanórai és a tanórán kívüli sportfoglalkozások teljes körére terjedjen ki;
- a testnevelés és sport az egész életen át tartó tanulás fizikai és szellemi megalapozásához járuljon hozzá;
- az erkölcsi, akarati tulajdonságok fejlődjenek;
- a szocializációs folyamatok differenciálva, az egyénhez igazodóan alakuljanak;
- a tanulók önismeretre építő, belső kontrollja erősödjön;
- alakuljon ki a tanulók személyes és szociális felelőssége a társas környezet lelki, fizikai fejlődése és a természeti környezet megóvása iránt;
- a kultúra, testkultúra területein a verbális és nem verbális ismeretek köre bővüljön;
- a teljes nevelési-oktatási folyamatban a feladat iránti elkötelezettség, a motiváltság fennmaradjon;
- a megtanult testkulturális tevékenységeket kontrollált versenyhelyzetekben, iskolai, területi vagy országos bajnoki rendszerekben ki lehessen próbálni;
- az oktatási eszközök, sportszerek megválasztásában és alkalmazásában az életkori sajátosságok, a sérülés- és baleset-megelőzési szempontok érvényesüljenek;
- a 6–11 éves korú, a konkrét művelési gondolkodás szintjén álló gyerek változatos, de egyszerű szabályokkal megoldható szituációkat éljen át, és kapjon lehetőséget a sikeres végrehajtást biztosító szabályok kitalálására, a kombinációs lehetőségek kipróbálására.

A fejlesztési feladatok szerkezete

A feladatok

- bemutatják a fejlődés, fejlesztés lehetőségét;
- rugalmasan kezelik a meghatározott iskolafokból való kilépés tudásbeli alapját;
- az elvárásokban kitérnek a pszichomotoros, a kognitív és az affektív-emocionális szféra területeire;
- kritériumnormákon alapuló-rendszerelvű elrendezést mutatnak;
- a rendszerezett megfogalmazásokban tükrözik az évfolyamonként bővülő tananyag egymásra épülő minőségi változásait;
- igazodnak a nemi különbségekhez, a teljesítménybeli determináltságokhoz;
- kezelik a biológiai éresből és a testalkatból fakadó különbségeket;
- figyelembe veszik az életkori sajátosságokat;
- képviselik a társadalmilag szelektált elvárásoknak való megfelelést, kulturáltságot, és tükrözik az iskolafok óraszámait, a helyi sajátosságokat, valamint az intézményi feltételrendszereket;
- dokumentációs háttérrel rendelkeznek;
- figyelembe veszik az országos és helyi iskolai méréseken alapuló standardok rögzített értékeit az egyén fejlődése mentén;
- a megfogalmazásokban lehetőséget biztosítanak a helyi hagyományok továbbvitelére;
- bemutatják a közép- és emelt szintű érettségihez szükséges tudás megszerzésének lehetőségét.

A Testnevelés és sport műveltségi területen a fejlesztés minősége függ az oktatásszervezés és a nevelés lehetőségeitől. A célok megvalósításában meg kell jelennie a helyi hagyományok ápolására, valamint a létesítmények, az eszközök és a felszerelések színvonalának javítására törekvésnek, mivel ezek jelentősen befolyásolják a nevelés-oktatás hatékonyságát.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Fejlesztési feladatok

1–4. évfolyam		5–6. évfolyam
1–2. évfolyam	3–4. évfolyam	
A legalapvetőbb alaki képzés/tornasor, fordulatok helyben, tér- és távköz felvételének egyszerű módjai.	A legalapvetőbb alaki képzés/tornasor, fordulatok helyben, tér- és távköz felvételének egyszerű módjai.	Alaki képzés (egy és többes oszlop, egy- és többsoros vonal kialakítása, haladás az alaki szabályoknak megfelelően egy- és többsoros alakzatban, különböző téralakzatok kialakítása, fordulatok helyben és mozgásban együttes osztályfoglalkoztatások tartásához).
Egyszerű 1–4 ütemű alapgimnasztika. Oldalasság, saját test érzékelése, testhatárok érzékelése, a felegyenesedés gyakorlatai, nagymozgások, finommotorikus gyakorlatok, sokféle eszközzel.	Egyszerű alapformájú 1–8 ütemű gimnasztika, egyidejű több alapformával, esetleg rövidebb gyakorlatsorrá kapcsolva, statikus egyensúlyviszonyok gyakoroltatása talajon és szereken is.	Hosszabb alapgimnasztika-sorok egyszerűbb alapformákból.
Testtartást javító, játékos feladatok és játékok, talpboltozatot erősítő testgyakorlatok	Testtartást javító, játékos feladatok és játékok, talpboltozatot erősítő testgyakorlatok.	Általános testtartást javító, gerinc-csípőízületi mozgékonytápot, talpboltozatot fejlesztő gyakorlatok, törzserősítés változatos módon, a törzserősítés minden formája.
Rövid távú gyors futások, futás főként játékok keretében saját tempóban külső kényszer nélkül.	Rövid távú vágtafutások, gyors futások irányváltoztatással, játékok közben is.	Rövid távú vágtafutások, gyors futások irányváltoztatással, különféle szintereken.
Futások irányváltoztatással. Hosszú távú futások saját tempóban.	Hosszú távú futások saját tempóban.	Aerob jellegű kitartó futás.
Egyszerű szabályokon alapuló testnevelési játékok. Rajtok különböző kiinduló helyzetekből. Mozdásindítás labilis helyzetből.	Fogó játékok, különböző sor- és váltóversenyek, fokozatosan nehezedő szabályokkal. Rajtok különböző kiinduló helyzetekből	Rajtolási versenyek különböző jelekre, változatos versenyhelyzetekben. Rajtok különböző testhelyzetekből.
Szökdelések, ugrások váltott, két és egy lábon, játékosan.	Rövid idejű, fokozatosan növekvő erőszükséglet jellegű szökdelések, ugrások saját erőbeosztással.	Szökdelések, ugrások (magas, távol, folyamatos munkavégzésben). távolba és magasba ugrások, természetes formában, az ugrás jellegének hangsúlyozásával
Kúszások, mászások, gurulások, statikus jellegű (játékos) egyensúlygyakorlatok, egyéb természetes mozgások természetes környezetben.	Kúszások, mászások, gurulások, függések, statikus és dinamikus egyensúlygyakorlatok, egyéb természetes gyakorlatok. Ügyességfejlesztés egy-két egyszerű mozgást tartalmazó feladattal szereken és/vagy szereken, az egyéni adottságokhoz igazodva, differenciáltan.	Épített és természetes környezetben kúszások, mászások, függések, gurulások, statikus és dinamikus egyensúlygyakorlatok, egyéb természetes gyakorlatok. Ügyességfejlesztés több egyszerű mozgást tartalmazó feladattal szereken és szereken, az egyéni adottságokhoz igazodva, differenciáltan.
A rúd- és kötélmászás alaptechnikája.	Rúd- és kötélmászás fokozódó gyorsasággal; mászóversenyek.	Mászási-függeszkedési kísérletek rúdra-kötélre, mászóversenyek, mászó váltóversenyek.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Egy- és kétkézes dobások, hajítások kis súllyal (marok-, teniszlabda, könnyű gumilabdák).	Egy- és kétkézes dobások, hajítások, vetések kis súllyal (gyorsító fejlesztése), gyorsaságra törekedve különféle helyzetekben.	Dobások, lökések, hajítások kis súllyal távolba, kornak megfelelő méretű és súlyú szerrel, a technika fejlesztését, a végrehajtás gyorsaságát célozva, a technika fejlesztése, a gyors végrehajtás fokozása érdekében, egyszerűbb lendületszerzésekkel.
A tanultak beillesztése egyszerű testnevelési játékokba, sor- és váltóversenyekbe.	Célzás álló és mozgó tárgy(ak)ra vízszintes és függőleges célirányokat képezve, a céltárgy mozgásának bonyolítása, a mozgás sebességviszonyainak variálása, a kiszámíthatatlansági tényezők növelése.	Mozgásban lévő társakkal mozgásból történő labdakezelés. Testnevelési játékok, főleg labdával, kézzel, lábbal, egyszerű eszközökkel a sportjátékok előkészítése céljából.
A labdakezelés alapjai (gurítás, elkapás, dobás, labdavezetés kézzel, lábbal, célzás álló és mozgó tárgyra).	Nehezedő labdakezelési gyakorlatok kézzel és lábbal, sor-, váltóversenyek részeként is gyakoroltatva; labdakezelés elmélyítése. A cselezés, a másik fél mozgással való becsapásának tanítása.	Az előző években tanult módszeres képességfejlesztést célzó alkalmazása, cselezés, cselsorok, sportági technikai elemek kapcsolásának variálása, nehezítése.
Testnevelési játékok állandóan újabb szabályok elsajátítása mellett. Torna-előkészítő mozgásanyag, egyszerű eszközök, szerek számoly, pad, mászókötel, bordásfal, stb. felhasználásával. A talajtornát előkészítő és rávezető mozgáskészlet, guruló átfordulások, fellendülési kísérletek, függések, függésben haladások. Egyszerű, összefüggő elemkapcsolatsor.	A tanulási, testgyakorlási-edzési anyag játékokba, testnevelési játékokba, gyermektáncokba, sportágakat előkészítő, egyszerűsített szabályú játékokba ágyazása.	A tanult sportági technikai-taktikai elemek alkalmazása játék- és versenyszerű helyzetben. Minél több sportjáték alapmozgásainak gyakorlása.
	Támaszok, függések, lendületek talajon és bordásfalnál, talajtornaelemek és elemkapcsolatok. Egyszerűbb sportági (pl. szertorna, gördeszka, RG) technikai elemek az egyén alkati és pszichés adottságaihoz, előképzettségéhez alkalmazkodva, differenciáltan.	Elemkapcsolatok, talajtorna, összefüggő gyakorlatok, más sportági technikai elemek az egyén alkati és pszichés adottságaihoz, előképzettségéhez alkalmazkodva, differenciáltan.
A hajlékonyság fejlesztése. A szenzitív szakasznak megfelelő sportági technikák elsajátítása.	Eszközhasználatú sportági technikák tanulása (pl. labda, karika, szalag, kislabda) a gyermek méreteihez és erejéhez igazodó szersúly kiválasztásával; sportágat előkészítő játékok tanulása. A szenzitív szakasznak megfelelő sportági technikák elsajátítása.	Minden sportág technikai repertoárja, pontosságra, minőségre törekedve, a helyi viszonyok és a tantestület választása szerint, a tanulók érdeklődésének figyelembevételével.
		Sportági alaptaktikák (egyszerű mechanikus szinten). Sportjátékokban ötletjáték.
		Esések gurulások, vetődések minden formája sportág-előkészítő egészségmegőrző jelleggel.
		A küzdősportok alapjai (elsősorban fiúk, kisebb küzdő jellegű versengések), esztétikai sportok alapjai (lányok). A korcsolyázás, sízés, görkorcsolyázás, gördeszkázás alapjai, technikája.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

Egyszerű koreografált játékok, gyermek-, népi játékok, táncok, gyermekmondókákra, gyermekdalokra koreografált mozgássorok.	Rövidebb, egyszerű mozgásrendszerű koreográfiák betanulása.	A néptánc és a modern tánc technikai elemei, rövidebb koreográfiák, etűdök.
Vízhez szoktatás, az úszás technikai alapjai.	Az úszás technikája, egy biztonságot nyújtó úszásnem megtanulása.	A tanult úszástechnikák fejlesztése, folyamatos úszás távolságnövelő céllal, kisebb versenyek már jónak nevezhető technikai tudásszint elérése esetén.
	Az 1–2. évfolyam tananyagának bővített és nehezített formában történő továbbvitele.	
A higiéniai ismeretek, feltárása, növelése, a hiányok pótlása és a megfelelő szokások kialakítása.	A higiéniai ismeretek növelése, szoktatás az alkalmazásukra	Testkultúra-történeti ismeretek alapozása. Higiéniai ismeretek növelése és alkalmazása ellenőrzöten.

7–8. évfolyam	9–12. évfolyam	
	9–10. évfolyam	11–12. (13.) évfolyam
Az 1–6. évfolyamokon alaki képzésként tanultak tanórai alkalmazása.	Az általános iskolában tanult alaki formák gyakorlása, lehetőség szerinti továbbfejlesztése.	A korábban tanult alaki formák célszerű alkalmazása.
Gimnasztika kéziszerrel felhasználásával, zenére bemutatott összefüggő gimnasztikai sorok kialakítása.	Gimnasztika szabadgyakorlati alapformákkal, kéziszerrel, nehezített variációkban, nagyobb ütemszámokban.	A gimnasztika minden formája, kéziszerrel, társsal, összefüggő gyakorlatok formájában is.
Általános testtartásjavító (gerinc-csípő mozgékonytámasztó, talpboltozatot erősítő), valamint légzőgyakorlatok, törzserősítés változatos módon, a törzserősítések minden formája. Talajtorna: egyszerű, összefüggő gyakorlat.	Has- és hátizomerő-fejlesztés szabadon és kiegészítő sporteszközökkel, általános testtartásjavító gyakorlatok, törzserősítés változatos formában. Társas gyakorlatok, sportági tananyagokhoz kötöttek is.	Törzserőfejlesztés, egyoldalú terhelést kompenzáló testtartásjavítás változatos formában, különféle helyzetekben, eszközök, szerek felhasználásával, társsal is.
Húzóerő, gyorsító, erő-állóképesség fejlesztése kisebb súlyokkal, küzdőjátékok keretében is. Az izmok mobilizálása, nyújtása, lazítása.	Az abszolút és relatív erő fejlesztésének kezdete (biológiai érettségtől függően) a gerincoszlop fejlettsége és a törzserőszint függvényében. Mindenféle izomcsoport terhelése erő- és állóképesség-fejlesztő jelleggel. Az izmok mobilizálása, nyújtása, lazítása.	Minden izomcsoport, sokoldalú fejlesztése módszeres erősítéssel, növekvő, fokozott súlyterheléssel. Minden izomcsoport módszeres erősítése, halmozott súlyokkal, növekvő terheléssel, „testépítő” jelleggel (fő terhelési-intenzitási zóna az egyéni szubmaximális). Az izmok mobilizálása, nyújtása, lazítása.
Mászás, függeszkedési kísérletek (lányok), függeszkedés (fiúk).	Függeszkedés nehezített feltételekkel különféle kiinduló helyzetekből (fiúk), függeszkedési kísérletek, mászások (lányok).	Függeszkedés nehezített feltételekkel (fiúk), függeszkedési kísérletek, mászás (lányok), különféle kiinduló helyzetekből.
Dobások, hajítások, vetések, lökések, szökdelések sportágnak és életkornak megfelelő eszközzel, kis súllyal, nehezebbel.	Hajítások, dobások, vetések távolságra törekedve, technikát javítva, vertikális és horizontális ugrások (főleg fiúk).	Hajítások, dobások, vetések, ugrások (főleg fiúk) különböző súlyú és fajtájú szerekkel.
Aerob jellegű futások, egyéb tevékenységek gyakorlása, a	Aerob jellegű tartós futások, távolság- és sebességnövelő	Aerobfutás, -úszás folyamatosan, iramot célozva.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

sokoldalú terhelhetőségi bázis megalapozása érdekében, a sebesség növelésével	célzattal.	
Aerob jellegű különböző távú úszások a jó technikai szint szilárdítása céljával, rövidebb távú versenyek, versengések.	Úszás, aerob-anaerob sprint jelleggel, edzettségtől függő ismétlésszámban, versenyek.	Vegyes jellegű (aerob-anaerob) állóképességi terhelések futással, úszással, versenyszerű formában is, edzettségtől függő ismétlésszám meghatározásával.
Rövid távú vágtafutások, gyorsfutások versenyszerűen is.	Vágtafutások (fiúk-lányok) versenyszerű körülmények között is.	Vágtafutások, sprintúszások teljes versenytávokon (sportági szabályok szerint).
	Anaerob munkavégzés összefüggő terhelésként, különféle mozgástevékenységek közben.	
	Vegyes jellegű, de főleg aerobfutások, iramjáték, futások különféle feladatokkal (fiúk-lányok egyaránt).	
	Futással együtt járó sportjátékok tartós iramra törekvő üzése, hosszú időtartamban is.	
Küzdősportok (fiúk), esztétikai sportok (lányok) gyakorlása, technikai fejlesztése.	Az előző évben tanult küzdősportok tudásszintjének elmélyítése.	Küzdőgyakorlatok, küzdősportok, esztétikai sportok a hozzájuk tartozó filozófiai tartalommal.
Minden sportág (a helyi lehetőségektől függően) a hozzátartozó technikai és taktikai repertoárral, versenyszabályoknak megfelelő keretek kialakításával történő gyakorlása. A helyi lehetőségek szerinti sportágak mozgásformáinak, taktikáinak tanulása, alkalmazása a versenyszabályoknak megfelelően.	Mindenfajta testkulturális mozgás, sportág technikájának, taktikájának csiszolása, fejlesztése, versenyszituációba ágyazott gyakorlása a versenyszabályok alkalmazásával. Különféle sportági, testnevelési mozgásformák technikájának, taktikájának csiszolása, fejlesztése, gyakorlása versenyszituációkban, versenyszabályok alkalmazásával.	Minden sportjáték technikai és taktikai repertoárja versenyszintű körülmények között. A jelenleg használatos sportágak megismerése, régi játékok, sportok felelevenítése, gyakorlása és a kapcsolatos elméleti ismeretek elsajátítása.
Koreografált torna-, tánc-, etűdrepertoár, a nemnek megfelelő mozgásstílus erősítésével.	Egyre hosszabb, bonyolultabb koreográfiák, különféle mozgásstílusokat képviselő táncsorok, összefüggő tornagyakorlatok előadása, törekvés az egyéni koreográfiákra is. Mindenfajta koreográfia, egyre nagyobb ütemszámú és bonyolultsági szintű, esztétikai igényű megjelenítése.	Minden testgyakorlati ág (benne tánc, művészeti előadás, alternatív mozgásformák) a tudásszintnek, tanári-tanulói érdeklődésnek megfelelően.
A mozgásműveltség fejlesztése elméleti és gyakorlati ismeretszerzéssel, a mozgásműveltséget fejlesztő képzés elméleti háttérének folyamatos átadása, a történetiséget és a globális felhasználhatóság szempontjait figyelembe véve.	A motoros képességek és készségek fejlesztésének elméleti hátterei. Az egyes sportágak történeti fejlődésének összefüggései. A mozgásműveltséget, edzettséget fejlesztő képzés elméleti háttérének átadása, a mozgásoktatási folyamattal együtt haladva, a történetiség, a globális összefüggések és a felhasználhatóság szempontjait	A testkulturális tanulmányok, a testnevelés és sport tanult tananyagainak tematikus rendszerezése, az érettségi vizsga követelményei szerint elsajátított elméleti ismeretek bővítése, szinkrónba hozása a gyakorlattal, az érettségi vizsga tematikájának megfelelően.

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

	figyelembe véve.	
--	------------------	--

VII. RÉSZ

A TARTALMI SZABÁLYOZÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ KIFEJEZÉSEK, DEFINÍCIÓK

A VII. RÉSZ célja, hogy egységes alkalmazásra készítse a Nemzeti alaptanterv alkalmazóit, a programfejlesztés szakembereit. Kíváncsú, hogy a létrehozott dokumentumok a szakmai konszenzussal elfogadott, de egyértelműen a praktikus alkalmazást segítő definíciók alapján használják az alapvető fogalmakat. Az e fejezetben alkalmazott kifejezések, definíciók kizárólag a tartalmi szabályozás elemeinek megértéséhez szolgálnak alapul.

Alaptanterv

Meghatározza az általános képzés keretében zajló nevelő-oktató munka kötelező közös céljait, a magyarországi közoktatásra értelmezi az Európai Unióban elfogadott ún. kulcskompetenciákat, megvilágítja az iskola világával szorosan kapcsolatban álló intézményrendszer (kollégium, óvoda, ÁMK stb.) és az iskola műveltségképének összefüggéseit, megalapozza az alaptantervvel összefüggő minőségirányítási teendőket, kiemelten tartalmazza a nevelő-oktató munka alapjául szolgáló, az egyes tartalmi szakaszokban érvényesítendő fejlesztési feladatokat. A közvetítendő műveltség fő területeit (az ún. műveltségi területeket és a műveltségi területeken átívelő ún. kiemelt fejlesztési feladatokat) definiálja. A Nemzeti alaptantervet a kormány rendeletben adja ki. Kiindulópontul szolgál a kerettantervek, helyi tantervek és vizsgakövetelmények készítői és alkalmazói számára. Törvény adta előírás szerint ciklikusan sor kerül az alaptanterv felülvizsgálatára.

Általános képzés

Az alapvető műveltségi javak iskolai közvetítése, az ezekhez tartozó kompetenciák optimális fejlesztése. Szervezeti kereteit az iskolázás általánosan képző szakaszai adják. Az általános képzés során elsajátított tudás teszi alkalmassá az embert meghatározott feladatok, problémák megoldására, és alapozza meg a különböző szintű szakképzést. Alapvető műveltségi javakon a tanulási képességek, elemi kultúrtechnikák, kulcskompetenciák s a társadalomban elfogadott általános műveltség egymással összefüggő rendszerét értjük.

Általános műveltség

Az emberre, az emberek csoportjaira, közösségeire, a társadalomban érvényesülő különböző kapcsolatrendszerekre, a tudományra, a technikára, a gazdaság, a munka világára, a természeti és az épített környezetre, művészetekre, a kommunikációra, a magatartásra, a kultúrára magára, a kultúra elsajátítására (a tanulásra), s a kultúra továbbfejlesztésére-alkalmazására vonatkozó kultúra alapjainak az ember értékeiben, motivációiban, tudásában (kognitív struktúráiban), tevékenységében megnyilvánuló rendszere. A kultúra minden lényeges területét felöleli, összhangba rendezi: a mindenki számára lényeges és szükséges, az általános képzés és a szakképzés, a további (ön)művelés közös tartalmi feltételeit foglalja magában. Az általános műveltség korszakonként, kultúránként különböző tartalmú, rendszerű, színvonalú. Napjainkban meghatározóak a magyar, az európai és a globális műveltség egymásba épülő elemei. Fő jellemzője a tradícióknak és a jövő iránti értő figyelemnek harmóniája, a nyitottság a kultúra szerkezetében érvényesülő változásokra, a társadalmi élet különböző területein megmutatkozó érvényessége (relevanciája). A közoktatás számára értelmezett általános

MUNKAANYAG

A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

műveltség a kulcskompetenciák, tudások azon rendszere, melyet a társadalom művelt (középfokú szinten iskolázott) állampolgárától elvár.

Fejlesztési feladat

A fejlesztési feladatok meghatározzák a tanulók képességfejlesztésének különböző területeit, melyek kijelölik, hogy mely kulcskompetenciák fejlesztése kívánatos az iskoláztatás képzési szakaszaiban. Szükségképpen különböző absztrakciós szinten fogalmazódhatnak meg, és a pedagógiai folyamat különböző aspektusaira helyezik a hangsúlyt. Gyakran tanulásszervezői tevékenység leírásaként, megnevezéseként jelennek meg, más esetben a fejlesztés érdekében elvégzendő tanulói tevékenységet fogalmazzák meg.

Helyi tartalom

A helyi tartalom kifejezés alatt: (a) az iskolát környező, szolgáltatásait igénybe vevő helyi társadalom - mindennapi és "ünnepnap" - kultúrájának, földrajzi, természeti, történelmi, gazdasági környezetének, tradícióinak és jövőképének (a helyi kultúrának) sajátos elemeit; (b) az iskola jellegzetes tanulói csoportjainak sajátos (általuk deklarált vagy az iskola szakmai tevékenysége során felismert-feltárt) nevelési-oktatási szükségleteit, igényeit értjük. Ennek megfelelően a tantervi programban a helyi tartalom lehet hozzáadással létrejött többlet, illetve átértelmezés.

Helyi tanterv

Az a tanterv, melyet egy iskola pedagógiai programjában kitűzött céljainak, alapelveinek megfelelően kiválaszt, összeállít. A követelmények és a tananyagok időbeli elrendezése és a hozzárendelt eszközök rendszere az alapító okiratában meghatározottak szerint az iskola hagyományos klienseinek elvárásait és fejlesztési prognózisát teljesítik. Helyi jellegét az adja, hogy legitimációjában szerepet játszik a helyben érintettek megegyezése, a nevelőtestület elfogadó döntése, a különböző felhasználók, partnerek támogató véleménye, a fenntartó jóváhagyó döntése. Másodlagos, de nem elhanyagolható jellemzője, hogy a helyi kultúra elemeit is az elfogadott mértékben tartalmazza. A helyi kultúrán a helyi társadalom tradícióit és jövőképét egyaránt értjük.

Az iskolák helyi tantervei jellemző módon úgy alakulnak ki, hogy az egyes nevelőtestületek a helyi sajátosságoknak megfelelően választanak az akkreditált kerettantervek közül, és azt a megadott keretek között saját viszonyaikra adaptálják. Ha az iskola és a fenntartó olyan tanterv szerint kívánja a nevelő-oktató munkát megszervezni, amely nem szerepel az akkreditált kerettantervek között, módjában áll a NAT alapján saját tantervet fejleszteni.

Kerettantervek

A miniszter az iskolázás adott szakaszára, adott tartalmaira vonatkozóan - a Nemzeti alaptantervre épülve és a helyi tanterv készítéséhez alapul szolgálva - választható kerettanterveket hagy jóvá és ad ki. A jóváhagyás feltétele, hogy a kerettanterv segítségével megvalósíthatók-e a Nemzeti alaptantervben meghatározott fejlesztési feladatok, illetve kapcsolhatóak-e hozzá olyan részletesen kidolgozott oktatási programcsomagok, amelyek a kerettanterv iskolai helyi tantervként való alkalmazását szakmailag segítik. A kerettantervek meghatározzák a tantárgyak rendszerét, az egyes tantárgyak időkeretét (óraszámát), a tananyag felépítését és felosztását az egyes évfolyamok között, továbbá az adott szakasz befejező évfolyamának kimeneti követelményeit. Mindezekkel kapcsolatban az egyes

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

kerettantervek saját rendszerükön belül is megfogalmazhatnak alternatívákat, választható megoldásokat. A kerettanterveket a megadott keretek között a saját viszonyaikra adaptálják az iskolák.

Kerettanterv készülhet teljes pedagógiai szakaszra (pl. alapfokú nevelés-oktatás szakasza) szakaszokra (pl: iskolai nevelés-oktatás általános műveltséget megalapozó szakasza), a pedagógiai szakasz meghatározott részére, részeire (pl. bevezető és kezdő szakasz), egyes pedagógiai feladatok végrehajtásához (pl. nem szakrendszerű oktatás, iskolaotthonos oktatás), speciális iskolai szervezetekhez (pl. egységes iskola, hat évfolyamos gimnázium), több iskolai évfolyam különböző tantárgyait, tananyagát érintő tananyaghoz (pl. családi életre nevelés, drogprevenció, bűnmegelőzés), bármely műveltség területnek, tantárgynak a teljes közoktatás időtartamát átfogó tanításához.

Kompetencia alapúság értelmezése (a kompetencia és a tudás viszonya)

1. Első értelmezésben a kompetenciaalapúság a tanterv taxonómiáját meghatározó szakmai elkötelezettséget jelenti. A kompetencia alapú tanterv hátterében egy olyan személyiségelmélet húzódik, amely a személyiség fő alkotóelemeiként a kompetenciákat (személyes, kognitív, szociális és speciális kompetenciák) jelöli meg, és - azokat komponensrendszerekként értelmezve - komplex képességek, képességek, készségek és rutinok hierarchikusan felépített rendszerét használja.

2. A második értelmezés az ember által elvégezhető tevékenységekhez, megoldható feladatokhoz köti a kompetenciákat (valaki kompetens valamilyen tevékenységgel összefüggésben, ha képes megoldani az ahhoz a tevékenységhez tartozó szokásos feladatokat). A tantervben e kompetenciák, továbbá fejlesztési feladatok, tevékenységek, képességek és készségek kapnak szerepet, mindig feltételezve mögöttük egy tudásrendszert is.

3. A kompetencia fogalma a kognitív pedagógiai szakirodalomban a következőképpen jelenik meg: a kompetencia a "tudásnak arra a formájára utal, amelynek elsajátítása természetes közegben, életszerű tapasztalatok révén történik, és így alkalmazása is természetes könnyedséggel és hatékonysággal valósul meg. Hasonlóan ahhoz, ahogy az anyanyelvet megtanuljuk, majd végtelenül sokféle gondolat megfogalmazására alkalmazzuk". Ebben a tekintetben a kompetencia az értékes, érvényes, hasznosítható tudás egyik kategóriája.

4. Az Európai Unióban által elfogadott értelmezésben a kompetencia a vonatkozó ismeret, képesség és attitűd rendszerét tekinti. A különböző kompetencia-rendszerek közül a magyarországi Nemzeti alaptanterv az EU konvencióját tekinti irányadónak. Bizonyos értelemben az itt meghatározott kulskompetenciák egyfelől megrajzolnak egy általánosműveltség-képet, másfelől meghatároznak egy korszerű nevelés-felfogást is.

Követelmények

1. Azon fejlesztő feladatok összessége, rendszere, mellyel a közoktatási intézmények a törvény előírta időegységeken belül a velük tanulói jogviszonyt létesített tanulók személyiségét a lehető leghatékonyabb módon fejleszthetik.

2. A közoktatási rendszer adott szakaszát lezáró, a kerettantervben, helyi tantervben megfogalmazott, illetve a szakasz végére felállított követelményrendszer, melyet tantervi követelmények formájában adnak közre. A tanulói teljesítmény és továbbhaladás értékelésének alapjául szolgáló strukturált, kifejtett norma-, illetve kritériumrendszer. A

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

tanulókkal szemben támasztott követelmények teljesítésének átfogó elemzése alkalmas lehet a közoktatási rendszer - és alrendszerei - teljesítményének értékelésére is.

Kulcskompetenciák

A modern, tudás alapú, erős gazdasági versenyre, politikai demokráciára, az emberi kapcsolatok humanitására épülő társadalomban az iskolázás során kialakítandó, megerősítendő és fejlesztendő kompetenciák ismeretek, képességek, attitűdök rendszerének leglényegesebb, alapvető elemei. A Nemzeti alaptanterv ezekre tételesen épít.

Műveltségterület - tantárgy viszonya

A Nemzeti alaptanterv - tudomásul véve a korszerű műveltség integratív jellegét (mind tudományelméleti, mind didaktikai szempontból) - átfogó műveltségi területeket ír körül. E műveltségi területek alkalmasak arra, hogy a rendszerükhöz igazodva önálló tantárgyak vagy integrált tantárgyak jöjjenek létre programokban, helyi tantervekben. A helyi tanterv és a programok természetesen tantárgyakat definiálnak.

Oktatási program, (pedagógiai rendszer)

A tanítás-tanulás megtervezését-megszervezését segítő, választható dokumentumok, szakmai eszközök rendszere. Beszélhetünk átfogó, egy vagy több műveltségi területre, tantárgyra kiterjedő programokról. A pedagógiai rendszer jellegzetes komponensei a következők.

1. *Kerettanterv*: tartalmazza a tantárgy céljait, a követelményeket témákhoz, évfolyamokhoz vagy hosszabb ciklusokhoz rendelve, az értékelés elveit, továbbá kijelöli és az időben elrendezi a tananyagot. Ennek változata a programterv.

2. *Pedagógiai koncepció*, mely összefoglalja, esetleg elméletileg is megalapozza azokat a pedagógiai elveket, amelyeken a program alapul.

3. *Modulleírások*: részletes leírást adnak egy-egy téma feldolgozásának menetéről, mindenekelőtt a tanulói tevékenységekről és az ajánlott eszközökről.

4. *Eszközi elemek*, amelyek lehetővé teszik a tervezett tevékenységek megvalósítását:

- (a) információhordozók: tankönyvek, szövegek, képek, filmek, hanghordozók, makettek, CD-k stb.,
- (b) feladathordozók: munkafüzetek, feladatlapok stb.,
- (c) a kettő kombinációi: szoftverek stb..

5. *Értékelési eszközök*, amelyek elősegítik a tanulói teljesítmények, a tanulói fejlődés ellenőrzését és értékelését.

6. *Továbbképzési programok*, melyek során felkészítik a pedagógusokat a program alkalmazására.

7. *Támogatás*: tanácsadás és programkarbantartás a fejlesztő műhely részéről.

A szóhasználatot differenciáltabbá tehetjük, ha oktatási programnak az (1), (2), (3) és (4) pontban felsorolt komponenseket nevezzük, programcsomagról akkor beszélünk, ha ezek kiegészülnek az (5) ponttal. A pedagógiai rendszer pedig a (6) és (7) pontokat is tartalmazza.

Programfejlesztés: oktatási programok kialakítása

A programfejlesztés szintjei

MUNKAANYAG A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

(1) *A modulok szintje:* a program elemi egysége valószínűleg a modul, azaz a tanítási (tanulási) egység, hagyományosabb nyelven: a pedagógiailag feldolgozott téma. Itt alapvetően két feladat van: a témák azonosítása (azaz a tananyag kiválasztása) és a témák tanításának megtervezése. Ezen a szinten másodlagos kérdés, hogy az egyes modulok tanítására melyik évfolyamon kerül sor. Sőt érdemes eleve úgy gondolkodni, hogy egy modul több variációban készül el aszerint, hogy fiatalabb vagy idősebb tanulóknak szánjuk.

(2) *Az adatbázis szintje:* a modulokhoz eszközi elemeket kell kidolgozni: feladatokat (feladatlapokat), szemléltető és informatív anyagokat. Ezek azonban professzionális fejlesztés esetén nem kötődhetnek kizárólagosan egyetlen modulhoz, külön adatbázisba szerveződnek, amely háttérként szolgál a legkülönbözőbb modulok számára.

(3) *A rendszerek szintje:* a modulok sorrendje és egymásra épülése természetesen az esetek többségében nem lehet véletlenszerű. A programoknak bejárési utakat kell kínálni (lehetőleg többes számban) a kidolgozott modulokhoz. Bizonyos eszközi elemek szorosan kötődnek ezekhez a bejárési utakhoz. Ilyenek a tankönyvek, az értékelési eszközök, a továbbképzési programok, továbbá mindenekelőtt a kerettanterv. A programfejlesztés során az egyik legnehezebben megoldható kérdés a három szint relatív önállóságának és egyben szerves összekapcsolásuknak a biztosítása.

Programtanterv

Általában a kerettantervbe foglalt tartalmi egységnél kisebb, jellegzetesen egy-egy kompetenciaterülethez rendelt tanterv.

Tantervi tananyagtartalom

A tantervi tananyagtartalomnak általában két szintje van. Az első szinten találhatjuk azt a tantervi tartalmat, amely részletes felsorolás formájában ("kánon") megadja az adott terület, tantárgy legfontosabb adatait, témáit, témaköreit, fogalmait, képleteit, helyneveit, személyeit, műveit, nyelvtani szabályait stb. A második szinten találhatjuk azokat a tartalmakat, amelyek több téma együttesét, csomópontjait jelentik, összefüggésekre, kulcsfogalmakra helyezik a hangsúlyt, a kultúráközvetítés szempontjából relevánsak. A Nemzeti alaptanterv és a helyi tantervek felülvizsgálata, a kerettantervek megalkotása, az oktatási programok fejlesztése során kívánatos a tantervi tartalmakat erre a második szintre helyezni.

Tanulói tevékenység

Azon tevékenységek rendszere, melyek során - tanítói, tanári tanácsadás, irányítás és értékelés mellett - a tanuló feldolgozza, elsajátítja a helyi tantervben definiált iskolai tananyaghoz rendelt (iskolában elsajátítható, elsajátítandó) követelményeket.

Tanítói, tanári tevékenység

A tanulói tevékenységek hatékonyságát segítő pedagógiai eljárások (motiváció, információhoz jutás szervezése, egyéni tanulási utak segítése, a csoportbéli tanulási kooperáció előmozdítása, diagnosztikus, formatív és szummatív értékelések elvégzése, diagnózisok és prognózisok felállítása).

Tantervi idő felosztása

A jogszabályokba (finanszírozási és mentálhigiénés szempontokat összefüggésükben mérlegelve) foglalt tanulási idő pedagógiai céloknak megfelelő felosztása tantárgyak és

MUNKAANYAG
A KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁT NEM TÜKRÖZI

évfolyamok szerint. Hagyományosan heti óraszám, újabban féléves tanévi összóraszám szerepel, jelezvén, hogy didaktikailag elfogadottak az epochális megoldások (projekthetek, modulok, kurzusok stb.).

Vizsgakövetelmények

Az egyes tanulói teljesítmények és a jogszabályban rögzített normák összehasonlítására alkalmas kritériumrendszer az oktatási rendszer ún. nagyszakaszainak határain. A magyar oktatási rendszer hagyományosan az *érettségi vizsgát* tekinti ilyennek. A kompetencia alapú tanítás- és tanulásfelfogás a teljesítmények értékelésében az iskolázás során elsajátított tudás *alkalmazásának* ad prioritást. A jogszabályban rögzített vizsgakövetelmények a Nemzeti alaptantervre épülnek.